FRANO IVANIŠEVIĆ

NA PRAGU ŽIVOTA

13595

NA PRAGU ŽIVOTA

UPUTE MLADOMU SVEĆENIKU NA SELU

SASTAVIO

FRANO IVANIŠEVIĆ

SPLIT, 1935

Nema ništa protivna da se štampa.

Split, 24 rujna 1935.

Dr. Antun Pilepić

cenzor.

K br. 2731/35.

Neka se štampa.

Od Biskupskog Ordinarijata.

Split, 12 listopada 1935.

***Don Vicko Fulgosi** s. r.*

M. P. *Biskupski Delegat.*

Hrvatska Štamparija S. Vidović — Split

Napomena

Što me je potaklo da sastavim ovu knjigu? Žalosna pojava, koja se opaža u našemu narodu poslije rata: svatko bježi iz sela. Zemljoradniku kao da je dojadilo mlatiti tvrdu zemlju, seli u grad da nađe bržu i lakšu zaradu. Posjednik želi izmijeniti svoje življenje, prodaje svoju imovinu na selu da nabavi kuću u gradu kako će najmovinom udobnije provađati svoje dane. Tako trgovac, zanatlija sve se slije u grad. Najžalosnije je pak da oni koji su povezani svojim zvanjem na život i rad u selu, teškim se srcem odazivlju svojoj dužnosti misleći da je »u gradu raj a na selu pakao«. Svećenik i učitelj dva su glavna čimbenika narodne prosvjete u selu. Tamo je polje njihova zvanja i rada. Mladom svećeniku i učitelju grozi se selo sa svojom prostotom, osamljenošću i opornošću neizobražena pučanstva, dočim grad sa svojim vanjskim sjajem privlači i pruža oku časovite užitke. Mlad čovjek više osjeća nego promišlja jer nema još dovoljno iskustva, nije još ništa naučio iz knjige života.

Kao stariji svećenik, u selu rođen i odgojen, koji sam u dušobrižničkoj seoskoj službi proveo najljepše godine svoga života, smatrao sam se pozvanim da mladom svećeniku na pragu života, kada naime prvi put stupa u javni rad, budem vodićem i dadem shodne upute, koje će mu biti za poduku i pobudu u teškom vršenju svojih dužnosti. Iz raznih knjiga učenih spisatelja prebrao sam rukovet jedrih zrnaca i skitio u nekoliko poglavlja ove knjige. Crpio sam nauku ponajviše iz božanstvene knjige Svetoga Pisma i mudrog tumačenja Svetih Otaca, u kojima se nalazi neiscrpivo blago pojimanja istine i spoznaje života.

Iza dovršenih razreda na gimnaziji, mladi đak kandidat svećeničkog staleža, stupa u theologiju, da se posveti dubokom bogoslovnom nauku. U cvijetu je mladosti, dobi najveće neodlučnosti i pogibelji. Prolazi kroz dvije žestoke borbe. Jedna je unutarnja druga vanjska. U sukobu raznih fizioloških, socijalnih i moralnih pojava u njemu i okolo njega, koje su neizbježive ovoj dobi, on je postavljen na tešku kušnju. U dvoumici

je, ne zna kojom stazom da krene. Hoće mu se čvrste duševne podloge i moralne pobude. Čas je važan, da odmjeri pravac koji može biti odlučan za čitav život.

Ova knjiga može poslužiti ne samo svećeniku i učitelju nego svakom kulturnom radniku i rodoljubu u našoj kraljevini Jugoslaviji, koja je sa selom uvjetovala svoj opstanak i napredak. Naročito je pak namijenjena mladomu svećeniku, koji se je po prirodi svoga zvanja isključivo posvetio duhovnom kulturnom napretku sela. Njegova je moć najjača, njegovo dostojanstvo najviše, njegova dužnost najteža, njegova žrtva najveća, a prema tomu i najveći mu je duševni užitak kakova grad ne može da mu pribavi. Ovo je razlog koji me je potakao i cilj koji me je vodio pri ovom radu. Razlog je opravdan, a je li cilj pogođen, neka sudi čitaoc.

SPLIT, o Božiću 1935

FRANO IVANIŠEVIĆ
župnik u mirovini

I

Selo i grad

Na prvom si najvećem raskršću života, mladi svećeniče. Stupaš po prvi put u javni život, u dušobrižničku službu. Čitav život ljudski nije drugo nego niz stepenica, koje ga vode gore i dole, uzduž i poprijeko. Ti si sada na prvoj stepenici, na prvom pragu života.

Poslije 12 godina đačkog školovanja u gradu — 8 na gimnaziji i 4 u bogosloviji — ti polaziš kao mladi svećenik dušobrižnik u selo na upravu župe koja ti je povjerena. Selo i grad dva su sasvim različita svijeta. Prelaz iz jednoga u drugi na prvi je pogled mučan, neugodan. Zaokupit će te ove strašne misli: ko da se obikne u onoj samoći, pod onom golom planinom bez društva, bez dovoljne hrane? a kako opet da se snađem s onim neizobraženim seoskim svijetom, koji neznam hoće li razumjeti moje riječi i savjete? A kako će moje zdravlje bez potrebite njege, a kako moj neiskusni duh u ovoj pustoši sada? Gdje je moj grad, moja lijepa mladost, moje šale i razgovori sa drugovima u školi, gdje su naše zabave, vesele priredbe, pjevački zborovi? Sve je to više oteto mojem oku, sve utrnuto mojem srcu. Na pragu sam novog života, novog svijeta. Ispred mene stere se u nedogled čudna neizvjesnost: Kako da se uputim, kako da odolim zabrinutim mislima, hoću li uspjeti ili malaksati .....

Ovakove turobne misli i bolni osjećaji proletiće tvojom dušom prvog dana boravka na selu. Sreća tvoja, mladi misniče, što si rođen u selu, pa iako ti se je kroz dugi niz školskih godina i boravka u gradu srce priviklo nekim vanjskim lagodnostima, koje ti prosto selo ne može da pruži, ipak kada uđeš u dubinu i čistinu seoskog života, u tebi će se obnoviti mile uspomene iz tvojega djetinjstva što si ga proveo na rođenoj grudi i ti ćeš zaboraviti na sve gradske varave primamljivosti, pa ćeš umom i srcem srasti sa seoskim životom.

Naravna je to pojava. Voćku presadi iz rasadnika u istu zemlju, naime iste hranivosti, vlage i podneblja, ona će pružiti

žile i rasti, dočim ako je zemlja drugčije vrsti a voćka nije se još dobro klimatizirala, brzo će usahnuti.

Veliki poljski spisatelj Sienkiewitz rekao je da je Bog stvorio selo, a čovjek je podigao grad. Boga treba tražiti u selu, u prirodi, u polju a čovjeka u gradu, u tvornici, trgovini. Sve umjetne tvorevine, koje je iznašao ljudski um, usavršio i u pogon stavio, stvaraju u istinu čovječanstvu bolje uslove življenja, daju velike pogodnosti koje pritežu ljude gradu da svojim tjelesnim nasladama lakše udovolje, ali tebi, mladi sveće-niče, koji ideš za duhovnim a ne tjelesnim požudama, da svoj naime duh, i onaj povjerenog stada, Bogu približiš, tebe put vodi u selo, gdje u nepatvorenoj prirodi najsjajnije otskače djelo svemoguće Božje desnice.

Odmah ti stavljam pred oči ovu nepobitnu istinu: napram blistavom sjaju grada, nije selo onako grozno kako ti se na prvi mah prikazuje. Oko je varavo. Mozgom misli, srcem ćuti pa ćeš se brzo uvjeriti o istinitosti ovih riječi. Ugodnosti koje grad pruža, jesu na prvi pogled blistave ali malo trajne kao rosa na listu, netom sine prvi trak sunca i puhne malo povjetarce, nestaju. Čitav gradski život počiva na nekoj vještačkoj umjetnosti, koja vuče za sobom česta razočaranja i sudbonosne posljedice. Život je na selu jednostavniji i trajniji. Manje zahtjeva, manje razočaranja. Ljuto se vara ko misli o onom građaninu što se odijeva u svili i kadifi, što se zlatom i srebrom kiti, u zabavama provodi dane i noći i hrani se biranim đakonijama za trpezom, da je dostigao vrhunac svoga zadovoljstva. Što se više uzdiže povrh običnih potreba života to više upada u dublji pomor nezasitnih želja i poslastica. Zato se u gradu zbiva više ženidbenih rastava, počinjenih samoubojstva, kažnjivih zločina, koji ruše čitave porodice i daju velike brige kriminalnim i redarstvenim vlastima. Vanjski sjaj grada nije drugo nego taština i sama taština, kako je rekao mudri Salamun.

U gradu je skoro sve patvoreno, u selu prirodno, izvorno. Priroda je najdublja knjiga za shvaćanje života. Njezini stalni nepokolebivi zakoni jesu najbolja pravila za uredno življenje. U selu su dobri običaji najbolji zakoni. Ti ćeš brzo uvidjeti u svojoj pastirskoj službi, koliko vrijedi ona narodna poslovica: bolje da nestane sela nego u selu adeta (običaja). Kao što tvrda i zdrava kora čuva životni sok stabla, tako i dobri običaji čuvaju snagu narodnog života na selu. Skini koru sa stabla i biljka se osuši. Uništi dobre seoske običaje, narod propada. Bujica gradskih novotarija prodire u selo i kvari njegov značaj. Dočekali smo veliki preokret u seoskom životu, koji na žalost ne vodi boljoj budućnosti. Promijenio se je standard života.

Nisu bez razloga stari mudraci davali veliku važnost selu. Još za Aristotela, koji je živio 384 god. pr. Krista, tvrdilo se je da je **»najbolji puk onaj koji žive na selu i obrađuje zemlju«**. (Plinije 114 god. pr. K.) je govorio o rimskim vojnicima: **»Najjači ljudi i najustrajniji vojnici rađaju se među zemljoradnicima, koji najmanje na zlo misle«.** Glasoviti govornik Cicero (106 pr. K.) koi je bio osobiti ljubitelj sela, kazao je ovo: **»Ništa boljega od zemljoradnje, ništa slađega, slobodnijega i čovjeka dostojnijega do seljaka zemljoradnika«.**

Tako se i danas shvaća u svijetu. U zadnje vrijeme mnoge su evropske države provele velike agrarne reforme, uzele teške obaveze da otštete razdijeljene posjede, a to u cilju da se samostalnim obrađivanjem zemlje što više ojača život na selu. Jedina je u tomu izostala Velika Britanija, ona je danas najkonservativnija država u Evropi. O njoj veliki živući državnik Lloyd George piše ove riječi: **evropejski narodi obili su zahrđale ključeve i porazdijelili nagomilano bogatstvo zemlje a samo je Engleska ostala pri vlastelinskoj prošlosti sa svojim mrtvim veleposjedima. Feudalizam je odličan samo za šport i divotu lova, ali koban za svaki razvitak poljoprivrede.** Lloyd George želi da se Englezi ugledaju u Francusku i obrate majci sviju, t. j. selu, koje je uvijek spasavalo Francusku. Između toliko povoda propasti rimskoga carstva ističe se i taj, što se je malo pažnje posvećivalo selu a više vlastelinstvu. Proti tomu je Plinije dizao svoj glas i govorio: **Latifundia Romam predidere. (veliki posjedi upropastiše Rim).**

Nikomu pak ne smije stajati na srcu selo više nego li nama, koji živimo u eminentno agrarnoj seoskoj zemlji. Naša država Jugoslavija broji oko 15 miliona žitelja. Po najnovijem popisu pučanstva ima 75 gradova sa ukupnim žiteljstvom oko 2 miliona a svi ostali, 13 miliona, nalaze se na selima i varošicama ponajviše zemljoradničkog zanimanja. Više od šest puta ima dakle pučanstva na selu nego li u gradovima. U tomu je velika snaga agrarne Jugoslavije. Trgovina, industrija, zanati i obrti mogu kolebati jer su podvrženi promjenama unu-

tarnje i vanjske privredne politike, ali zakoni prirode u proizvodnji zemaljskih dobara ostaju sveđ nepromjenljivi. Dok seljak bude orao i sijao zemlju, dok oblak bude natapao kišom a sunce grijalo svojom toplinom onaj usjev, zemlja će uvijek rađati i hraniti onoga koji ju obrađuje. Zemlja je prvo vrelo svake privrede a seljak je njezin najveći proizvađač i najveći potrošač. Naše je selo dalo najveći broj narodne inteligencije. Iz seoske kućice izašli su naši najbolji ljudi na peru, sablji, umjetnosti i svakom kulturnom radu. Između više djece u seoskoj porodici birao se je za školu samo onaj koji je pokazivao najviše dara za nauk, ostali su se posvećivali poslu u polju, kući ili drugom zanatu. Tako je bilo u ono doba a danas nije nažalost više tako. I manje sposobni hoće da idu u školu samo da se otmu obrađivanju polja. Zato imamo i preveliki broj školovanih ljudi većinom ne namještenih, koji su na smetnju sebi i državi.

O našemu selu izrekao je mudri vladar, blagopokojni kralj Aleksandar ove znamenite riječi: **Kroz sve mučne periode naše historije selo je bilo i ostalo budan čuvar nacionalnih tekovina i izvor snage u svim lijepim izražajima narodnog genija. Raditi u pravcu kulturnog i privrednog podizanja našega sela uz strogo čuvanje njegovog narodnog karaktera, njegovih duševnih i tjelesnih vrlina, znači odgovoriti dužnosti sadašnjosti i potrebama našeg zdravog i uspješnog razvijanja u budućnosti.**

Evo tebi, mladomisniče, velike dužnosti na tvom novom položaju da radiš u pravcu »kulturnog i privrednog podizanja sela« i da »strogo čuvaš njegov narodni karakter i njegove duševne i tjelesne vrline«. Tebi je u prvom redu povjeren vjerski moralni odgoj na kojemu počiva napredak sela. A znaš li ti što je selo? Jest čestica tvoje domovine kraljevine Jugoslavije, sastavni dio ove državne zajednice, koja ima svoju ulogu i svoj red u kojemu sudjeluje selo. Poviri, molim te, časom u dobnik i promatraj onaj sitni stroj. Ima u njemu većih, srednjih, malih i sićušnih kolesa a između njih spliću se tanani spojevi i zaoštrena perca. Sve je puno i živo kao u pčelinjaku. Jedno se kolo naslanja o drugo, veće perce upire u manje i sva se kolesa kreću harmonično u nekom stanovitom smjeru. Tako je i u državnom ustroju. Veći gradovi sa svojim prometom djeluju na manje varoši a ove primaju svoju snagu iz bližnjih sela. Sve je, kako

vidiš, povezano kao i u ustroju ljudskoga tijela da svako udo ima svoj posebni zadatak a svi skupa da služe kretu i razvitku cjeline.

Hoću da te još upozorim, mladomisniče, na neugodnu pojavu, koja se opaža kod mnogih početnika u javnom životu. Puno zahvate a malo ostvare. Na prvom koraku nisu odmjerili dobar pravac. Praznim riječima ističu veliko rodoljublje, pretresaju o širokim programima i strankama, zanašaju se za dalekosežnom politikom, bore se za veliku domovinu a ne vide ispred sebe svoju pravu domovinu, koja započimlje od praga njihove kuće u onom malenom seocu kojim oni upravljaju. Takova zamišljena fantastična i više puta žučljiva partijska politika vodi obično do razočaranja, do neuspjeha. Ti budi realan i svijestan svoga zvanja. Ti gledaj svoju domovinu kroz prizmu svoje župe, u okviru granica toga sela. Tvoje selo jest čestica državne zajednice, koja je tebi povjerena da ju obradiš, pridigneš i u materijalnom, moralnom i nacionalnom pogledu ojačaš te bude sposobna dostojno da vrši svoj zadatak u ustroju cjelokupne domovine Jugoslavije. To je tvoja rodoljubna dužnost, tvoje dušobrižničko zvanje. Pa kada ti pođe za rukom da u svojoj župi odgojiš čestite državljane, svijesne svojih prava i svojih dužnosti, budi miran i ponosan u duši da si ti najbolji rodoljub, jer si doprinio najbolji udio vjeri i domovini, Bogu i Jugoslaviji. Iz ovakovih izgrađenih jedinica stvara se čestita domovina. Kuća se gradi iz temelja a ne s krova.

Omjeri dakle, mladi misniče, široke granice svoga zvanja. Čeka te veliko neobrađeno tlo u vinogradu Gospodinovu. Oboružaj se snagom i odvažno stupi na svoju službu i rad. Kao majka svoje čedo, prioni i ti srcu povjereno ti selo. U pastirskoj službi ne uskrati nikada svoje očinske ljubavi i budi uvjeren da ćeš naći na selu takovih duhovnih utjeha kakove nikakav gradski sjaj ne može da zamijeni. Oduševljen ovakovim idealima započni svoje pastirsko zvanje i svim silama duše i tijela pregni na stazi novoga života. Ne kloni nikada duhom. Gore srca! Pregaocu Bog daje mahove!

Dostojanstvo svećenika

Ima dvije vrsti ljudi u javnom životu: činovnika namještenika, koji obavljaju povjerenu službu samo da sebi i svojoj porodici opskrbe život; a ima namještenika dostojanstvenika, koji imaju u svojoj službi i neki viši cilj života. U ovu drugu skupinu spadaš i ti, mladi svećeniče. Neću da ovim omalovažavam druge činovnike, koji u našoj državi revno obavljaju službu te svojim savjesnim radom mnogo doprinašaju dobrom poretku i napretku državne zajednice; ali ja ću ovdje odvažno istupiti i ustvrditi ovo: pošto je selo jezgra države, ja mislim da su tri najvažnija čimbenika u javnom radu na selu ova tri lica: svećenik, učitelj i liječnik. Duša, pamet i zdravlje tri su blaga najdragocijenija na svijetu. Moralan narod, prosvijetljen narod, zdrav narod sačinjava najveću snagu države. Ovo polje obrađuju tri spomenuta lica.

Ove moje upute i pobude hoću da tebi posebno namijenim, mladomisniče, jer je tvoje dostojanstvo najveće, tvoje polje najšire, tvoja dužnost najteža. Promisli malko odakle potiče tvoje veliko dostojanstvo? Iz jednog velikog nepresušivog izvora. Kako znadeš između Krista i svećenika postoji najčvršća veza. Crkva nije ljudsko nego božansko djelo, ali je sastavljeno od ljudi. Tebi je povjereno da čuvaš stado Kristovo.

Kada se je pročulo u Judeji i Cezariji o velikim djelima čudotvorca iz Nazareta kolale su o Njemu svakojake glasine, koje su dolazile i do ušiju božanskog Učitelja. Stoga On jednog dana povede razgovor o tomu i upita svoje učenike, **»ali ja bih želio znati što Vi o meni mislite, ko sam ja«**. Ustane Petar i kao po božjem nadahnuću u ime svih učenika odmah odgovori: **»Ti si Krist Boga živoga«**. Isus prihvati tu izjavu i nadoda: **»Blago tebi, Petre, jer tebi nije to javila pùt (čovječja narav) nego moj Otac koji je na nebesima. I ja tebi govorim: Ti si Petar (kamen) i povrh ovoga kamena ja ću sagraditi crkvu moju, koju vrata paklena neće nadvladati; a tebi ću dati ključe kraljevstva nebeskoga i sve što budeš zavezao na zemlji biće zavezano i na nebu, a sve što budeš odriješio na zemlji biće odriješeno također na nebu«.** Ovo su riječi Isusove izrečene Sv. Petru kao predstavniku svih nasljednika na vrhovnoj upravi crkve. Evo tu je početak tvoga dostojanstva, tvoje vlasti, mladi svećeniče, jer vršiš službu pod vodstvom Petrova nasljednika.

Divnim rasporedom crkvene hierarhije od zamjenika Kristova namjesnika u Rimu kroz dugi niz crkvenih dostojanstvenika: kardinala, patriarha, nadbiskupa i biskupa u gradu do župnika na selu proteže se čast i vlast crkve. Ti si dakle u toj župi ne prosti činovnik već zastupnik sv. Petra ili još da se točnije izrazim zastupnik Krista. Od tud tvoje veliko dostojanstvo, velika čast i odgovornost. Ti si posrednik između neba i zemlje, između Boga i ljudi. Koliko je viša vlast toliko je teža odgovornost. Zato udesi svoj život prama cilju, kojemu si upućen, kako i apostol preporuča: **Zaklinjem vas da hodate dostojno u zvanju, kojemu ste se posvetili.** U vrtlogu bujice ovoga svijeta možeš se lako izgubiti ako ne budeš uvijek oprezan da sačuvaš svoje dostojanstvo.

Pogledaj, mladi misniče, onu baštu što se je zazelenila mladim voćkama i okitila miomirisnim cvijećem. Uz voćke su postavljene drvene palice uza nje privezane, neka im rast bude uspravan, a povrh nježnoga cvijeća postavljene su i staklene ograde, da ih vihor ne polomi ili studeni zrak svojim mrazom ne uništi. U bašti Gospodinovoj ti si upravo ona mlada nježna duhovna voćka, ti si onaj miomirisni cvijet, koji treba da se čuva od vihora i mraza, pa sve ove upute i crkovne uredbe, koje ti iznašam pred oči u ovoj knjizi nisu drugo nego one palice i ograde, koje utječu u ispravnost tvoga života.

Učeni spisatelj Maldo Trine veli u jednoj usporedbi čovjeka sa neizmjernošću, da je **ljudski život kao maleni potočić, koji se vere, buji i gubi kroz vrtle, livade i ponore. Živi i buji dok prima snage iz svog nepresušivog izvora, od neke više sile, koja je nad nama, a to je Bog. Ako se čovjek otcijepi od toga izvora, ako hoće da živi po sebi, tijelo podgledne strastima, potočić presuši i duhovni život prestaje. Ako li se pak smatra Božjim čedom naime potočićem velikog izvora, tek onda je on sposoban da obavlja božansko djelo.** Veoma zgodno o tomu napominje prorok Jeremija riječi Gospodnje: **Dva je zla počinio puk moj, ostavio je mene, koji sam izvor žive vode, a izdubao je raspukle bunare, koji ne mogu zadr-**

žati vodu. Kad si dakle svoju misao i srce Bogu posvetio onda se uzdaj da ćeš od toga izvora primiti nadahnuće i osjećati ćeš se jačim u duši i tijelu. Znaj odmah na početku službe da nisi došao među anđele nego među ljude griješnike; nisi došao da liječiš pravednike nego griješnike.

U ovom času prvoga nastupa u župu ja pojmim tvoju zabrinutost i opravdanu bojazan. Svaki je početak mučan. Dva ćeš čuvstva osjetiti u duši. Strah ispred težine dužnosti, koje te čekaju i ponos mladog poduzetnog duha da to sve svlada. Ne gubi ravnoteže. Ne budi lakouman. Pogledaj ozbiljno ispred sebe trnov put dušobrižničkog rada na selu, ali ne budi malodušan da na prvom koraku uspreneš. Zornim okom omjeri taj put, ojačaj svoj duh idealom svoga zvanja i odvažno stupaj naprijed preko praga u život. Promisli zašto si došao na selo i komu si posvetio svoj svećenički rad? Baci oko povrh sebe i naokolo sebe i vidi gdje se nahodiš. Između neba i zemlje, između Boga i ljudi. Naći smjernicu koja vodi suglasnosti ovih dviju zadaća u pastirskom radu, jest ona velika umjetnost koju Sv. Grgur nazivlje: **Ars artium cura animarum — umjetnost nad svim umjetnostima jest briga oko duša.**

Čovjek je stvoren na sliku i priliku Božju. Sve što čini i misli treba da ide prama jednom cilju, naime da se što više približi slici svoga Stvoritelja. Promisli pak da ti nisi od ničesa pravi gospodar. Ti si samo upravitelj povjerena blaga za koje nosiš tešku odgovornost pred Bogom i svijetom. Područje tvojega rada nema granica. Između neba i zemlje ogromna je dalečina, neizmjerno je prostorje. Na zemlji živimo duhom ali težimo prema nebu. Treba zemlju što više bližiti nebu. Pazi da na toj neizmjernoj prostoriji nije sve ravno. Čovječji život naliči visokoj planini, sa koje se rastvaraju divni vidici, ali ispod koje zjaju strašne gudure pogibeljne za prolaznike. Svaki korak u životu nameće ti veliku opreznost.

Upamti dobro onu besjedu starih mudraca: »upoznaj sebe«, svoj značaj svoje zvanje. Ti si svećenik. E pa dobro, sama tariječ kaže kakav mora da bude tvoj život na župi — svet. **»Budite sveti kao što sam i ja«** glas je Gospodnji iz svetih knjiga. Kad si čuo ovu riječ ne misli da si kao isposnik određen za Tebaidu ili svetu Goru, naime da se lišiš sasvim ovoga svijeta i Bogu se samo posvetiš u pokorničkom životu. Ne, ti živi u župi, u svijetu i sa svijetom, ali udesi tvoje krje-

posno življenje da ti nema prikora ni pred Bogom ni pred svijetom. Tim ćeš najbolje moći sačuvati svoje dostojanstvo. Položaj svećenika na župi vrlo je važan, vrlo tegoban i skopčan sa velikom odgovornošću. Naročito za tebe, mladi župniče, koji još gledaš svijet kroz knjige što si ih u školi čitao; kroz ideale što si ih u đačkim zanosima snovao. Nemoj se razočarati. Svijet je u istinu drugčiji nego li si ga ti na prvom pragu života susreo. Mnogi je mladi svećenik nastradao, jer na raskršću života nije znao pogoditi u pravu tačku, držao se više knjige nego iskustva, više teorije nego prakse. U takovoj dvoumici traži savjeta u bližoj okolici kod starijeg iskusnijeg svećenika, obrati se ispovjedniku ili biskupu, više vide četiri nego dva oka. Ne poduzmi nikada ništa što misliš da bi moglo pokvariti tvoj ugled i umanjiti tvoje svećeničko dostojanstvo.

Ako ranim jutrom osvane lijep vedar dan i sunce obasja brda i doline a ugodno povjetarce zaniše cvijećem u bašti, nemoj se varati i nadati da će to trajati do noći, jer kroz dan mogu se navući na ono vedro nebo crne oblačine iz kojih počmu sijevati munje i gromovi, može se podignuti oluja vjetra da pokida sve ono cvijeće u bašti. To se isto može dogoditi kroz dane tvog života i tebi. Stalna na tom svijetu samo mijena jest, rekao je naš veliki pjesnik Preradović. Koliko će tvojih lijepih osnova uginuti, izčeznuti, koliko ćeš razočarannja pretrpiti. Ali znaj da iza oluje nastupa tišina. Ne kloni duhom, već traži pobude za nove pothvate i uspjehe. Imaj na pameti opažanja onog engleskog tvorničara, koji je gledao svakoga jutra jesu li mu čisti ili zahrđali strojevi u tvornici, treba li namazati uljem točkove da se bolju kreću, pak je onda kazao svojim doglavnicima ovo: **A zašto da se ovako svakog jutra ne pregledavaju i ovi radnici, koji su najveći stroj u ovoj tvornici, te se pomnjivo ispitaju jesu li svjesni svojega rada i svoje dužnosti,** i zatim bi zaključio svoj govor: **Kao što stroj ne može da tjera ako nema pogona, bilo električnog ili ugljenog, tako i naš duševni ustroj ne može da stvara ako nema sile i pobude iz vječitih izvora koje stoje nad nama u vječitim zakonima svemira.** Ovakovo gledanje na život mudroga engleskog tvorničara, ako li vrijedi za svakoga radnika, koliko više neće vrijediti za tebe, evanđeoskog radnika na njivi Gospodnjoj? S milim Bogom sve se može, živa je riječ u našemu narodu. Niti sablja niti puška, nego moralna moć odlučuje sudbinom svijeta. Boj ne bije svijetlo oružje, već boj bije srce u

junaka, pjeva narodna pjesma. Svijest duboko ukorjenjena daje pokreta i snage svakomu djelu.

U svijetu se puno pazi na visoke položaje i časti koje ljudi obnašaju. Velika se čast smatra biti namješten u kraljevu dvoru. Ti kao svećenik imaš puno veću čast. Ti si čuvar Božjega doma. Promisli dakle koga zastupaš? Boga-Krista. U ime Njegovo obavljaš službu, za Njegovu slavu radiš i živeš. Zato ti sveti Bernardin kliče: **Uživaj, božji svećeniče, u Božjoj slavi, promatraj svoje dostojanstvo, upoznaj očima pameti tvoje uzvišenost svoju, imaj pred očima zvanje svoje.** Naš slavni biskup Strosmajer u predgovoru novog obrednika tiskana god. 1878 govoreći o ispravnom životu svećenika na župi, evo što piše: **Ne ima, vjerujte mi, ljepšega, časnijega, uzvišenijega i slobodnijega bića na ovome svijetu nego li što je biće pravoga svećenika po srcu Isusovu, pa makar takav svećenik bio na najprostijoj i zapuštenoj župi na selu, kao što protivno nema nesretnijega bića do svećenika, koji se zaplete u mrežu grijeha i nevaljalštine.**

Moć svećenika, kako reče sv. Ivan Zlatousti, pokazuje se najviše na oltaru u posvećivanju Tijela Gospodinova i u ispovjedaonici kada odrješuje od grijeha. Ovdje treba da sačuva svoje najveće dostojanstvo. Žrtva sv. mise uzdiže ga nad običnim čovjekom. Čin koji on obavlja je svet zato treba da je sveto i njegovo djelovanje. Sabranost, pobožnost u duši treba da nađe odraza na licu, u govoru, u kretnjama svećenika na oltaru. To puno djeluje na narod. Divi se pobožnosti i sabranosti svoga župnika, a zamjera rastrešenosti i neozbiljnosti njegovoj. Bićeš čuo, što se pripovjeda o onom mladom svećeniku koji je bio pozvan u kuću bogata plemića da mu podučava jedinca sina. Plemić je imao u svome dvorcu i kućnu kapelicu, u kojoj je svećenik bio dužan svako jutro da čita sv. misu. Prvoga jutra prisustvovao je misi domaćin sa svom obitelju. Pazio je pozorno svećenika kako se neozbiljno ponaša na oltaru i čita sv. misu kao da je na kazališnoj pozornici a iza dovršene mise nije se ni časkom zaustavio na molitvi zahvalnici nego je odmah krenuo u sobu na zajutrak. Plemić ozlovoljen vidio je pred sobom neozbiljna svećenika, uručio mu je zlatni dukat i rekao ove riječi: **Hvala Vam lijepa na ljubavi što ste se jutros potrudili do mene, ali ne treba dalje da dolazite i podučavate mojega sina, jer kad**

Vi onako neozbiljno postupate na oltaru sa Sinom Božjim, kako ćete sa mojim sinom?

Na planini Orebu kada se je Mojsiju prikazao anđeo Gospodinov iz grma gorućega, htio je on da pristupi i vidi to čudo neviđeno, ali je čuo glas: **»Ne idi ovamo prije nego li svučeš obuću svoju jer mjesto gdje stojiš sveto je«.** Tako je i Jakov gledao u snu Gospoda na nebu i strahopočitanjem zavapio: **Oh kako je strašno mjesto ovo, ovdje je doista kuća Božja, ovo su vrata nebeska!** Istim strahopočitanjem i ti stupaj na oltar i smatraj ga svetim mjestom, kućom božjom, vratima nebeskim. Kao što u svagdanjoj molitvi tako i na oltaru dostojno, pozorno i pobožno obavljaj službu Božju. Dojam svetosti što te obuzme na oltaru u posvetilištu sv. mise neka te prati preko čitava dana u svim tvojim poslovima.

Svako dostojanstvo nosi sobom i svoje dužnosti. Promatrajući veliko dostojanstvo i zvanje dušobrižničkog svećenstva čuveni francuski spisatelj Lamartine kaže: **Po svuda je znamenit onaj skup ljudi, koji svaki dan ima u rukama moral i disciplinu ljudskoga života. Ljudi velikog dostojanstva, upliva i odgovornosti, bez vlastite obitelji, pripadaju svemu svijetu. Svjedoci, savjetnici, gospodari, sluge, pratioci svih zgoda života. Bez njih se čovjek ne može ni roditi ni umrijeti, oni se stapaju sa svim društvenim razredima.** Posve je ispravno ustvrdio Lamartine, jer od onoga časa kada se dijete rodi na ovaj svijet, kada je donešeno u crkvu da mu se postavi na čelo i prsi znamen sv. Križa, pa kroz čitav niz godina djetinjstva, mladosti, muževnosti i starosti do zadnjega izdisaja i pokopa, dakle od koljevke do groba, svećenik vjerno prati i tješi život čovjeka kroz ovu prolaznu dolinu suza. Pa i kada se umrlo tijelo povrati materi zemlji da se opet pretvori u prah i povrh onog istrošenog pepela, kroz posvetilište sv. mise, svećenik dozivlje uspomenu onoga pokojnika i prilaže svoje molitve za vječni upokoj njegove duše. Kako vidiš, mladi svećeniče, veliko je tvoje dostojanstvo, velika dužnost i odgovornost. Pravo i dužnost dva su uporedna pojma, koja se popunjaju u životu. Komu se puno povjerava, od njega se puno i zahtjeva. Pamti štoje rekao božanstveni Učitelj Petru: **Pasi jaganjce moje, pasi ovce moje«. Pošto si i ti suradnik u vinogradu Gospodinovu, ova se dužnost i na te proteže, netom si stupio u redove, svećenstva.** Još je teža odgovornost i kazna u onim riječima

koje je upravio apostolima svojima učenicima: **»Vi ste sol zemlje, ako li sol izvjetri čim će se soliti. Ne vrijedi više nego da se baci i da je ljudi pogaze«.** Promisli na ove riječi i reci: zašto sam svećenik ako ne znam čuvati svoje dostojanstvo?

Neki puno gledaju na ures crkve a najmanje na ugled i izbor svećenika. Zato ih kori sv. Jerolim: **Oltari sjaju zlatom i srebrom a mala se briga ulaže za izbor i sjaj svećenika. — Dajte mi revne svećenike daću vam čitav svijet Bogu obraćen,** rekao je Vinko Paulski. A Ivan Zlatousti govoreći o dostojanstvu svećenika evo što piše: **Puno je svećenika i malo svećenika, jer mjesto ne posvećuje čovjeka nego čovjek mjesto, niti je svaki svećenik svetac, ali je svaki svetac smatran kao svećenik.**

Čuvaj dakle, mladi svećeniče, svoje dostojanstvo kao oko u glavi a da budeš poštovan i dostojan svoga zvanja pred Bogom i narodom.

Na oltaru

Tri su uzvišena mjesta, koja daju svećeniku položaj, čast i vlast: oltar, ispovjedaonica i škola. Sutra je nedjelja. Nastupa tvoj prvi čin, mladi svećeniče. Sutra je tvoj odlučni dan. Imaš da se prvi put prikažeš pučanstvu na oltaru, da pjevaš sv. misu i izrečeš prvi nastupni govor. Prvi utisak najbolji utisak. Zato uloži što više brige a da tvoj prvi nastup i govor postigne povoljan dojam. Kako pozorno gledaš da misničko odijelo na tebi bude čisto, ispravno u potpunom redu, tako i ti prije nego dođe svečani dan tvojeg prvog nastupa na oltar promisli što ćeš reći, kako ćeš reći, hoće li svaka besjeda biti na svom mjestu, kakovu ćeš intonaciju dati svome govoru, kakove slušaoce imaš pred sobom u crkvi, hoće li te razumjeti i kakav će dojam ponijeti o tebi. Ovaj je dan vrlo važan za tvoje djelovanje u župi.

Čitavo je selo nagrnulo u crkvu da vidi mladoga svećenika, svog novog župnika. Seljaci upiru oči u nj netom se je popeo na oltar. Paze na stas je li ispravan, na hod je li dostojanstven, na lice je li ljubezno, na njegov glas je li milozvučan, na pogled je li ugodan, ali su najviše napete i oči i uši u crkvi kada on otvori usta i počne propovijedati. Propovjed svećenika nije samo zvuk grla kao u pjevanju već je vjerni odjek njegova srca, njegova bistra uma, odraz njegova toplog duševnog osjećanja. Zato hoću da ti dadem posebne upute kako ćeš ovoj svojoj velikoj pastirskoj dužnosti uspješno odgovoriti. Prema tomu sam i rekao da je ovaj dan odlučan za tvoje pastirsko djelovanje.

Poznaješ li ti, mladomisniče, koju moć ima sugestija žive riječi? Ogromnu. Velika većina naroda u gradu, a još više u selu, živi pod utjecajem te moći. Maleni je broj onih, koji znadu svojom glavom misliti, svojim srcem osjećati. Njihove su duševne moći, uopće govoreći, uspavane, treba da ih netko probudi i osposobi za rad, a to će učiniti živa besjeda, koja je najživlja na oltaru, najuspješnija u crkvi u ustima svećе-

nika, jer ima svoje neiscrpive izvore u božanskom nauku. Pod tim jakim utjecajem božanske riječi čovjek se duševno preporađa i upućuje višem cilju života.

Najprije da ispostavimo ovo: kako tijelo ne može da se kreće ako svaki dan ne prima hrane, tako ni duša ne može da djeluje ako joj se ne pribavi hrana koja je njoj prikladna. Tjelesna hrana treba da je zdrava i probavljiva, tako i duševna hrana riječ Božja treba da je, kako veli sv. Grgur **shvatljiva, uvjerljiva, uspješna u srcu i pameti vjernika.** Zakoni su jednaki u fizičkom i duhovnom svijetu. Jedan ih je svevišnji Tvorac postavio da svaki odgovara svojem cilju. Do tebe je svećenika da pripraviš zgodno tlo na koje će pasti tvoja riječ a da ne budeš glas vapijućega u pustinji.

Prostije i slikovitije prispodobe o moći i uspjehu riječi božje nema do one u sv. Pismu o evanđeoskom sjemenu: »Izađe sijač u polje da posije sjeme. Jedno sjeme padne na golu i krševitu zemlju, pripeče sunce, nestane vlage i ne nikne. Drugo nikne, proklije i počne da raste, ali dračam i travom pokriveno zaduši se i ne da ploda. Treće je palo na put ali doletiše ptice i pograbiše sjeme. Samo četvrto sjeme, koje je palo u dobru, obrađenu i natopljenu zemlju, niklo je, izraslo je i dalo je dobra ploda. Evo, mladi misniče, ovo je ona njiva Gospodnja na kojoj ti siješ evanđeosko sjeme i čekaš da ti dade ploda.

Kada prolaziš na šetnju poljem pazi što radi onaj težak na svojoj njivi. Zemlja je bila zastrta kamenjem, šikarjem, nesposobna za svaki rod i plod. Trebalo je žuljeva i znojeva onoga kopača, koji se po čitav dan grči na mašklinu da prekrči tu tvrdu koru zemlje, da svojim golim prstima istrijebi kamenje, iščupa korenje, utamani svaku klicu otrovne biljke, te ju priredi za dobru plodnu sijanicu ili rodni vinograd. Nije dosta to nego prije sijanja treba izabrati i prostrojiti dobro zdravo sjeme, koje bolje odgovara onoj vrsti zemlje, da može niknuti i što više ploda dati. Zemlja je duša slušaoca. Mnogo je u istinu do zemlje hoće li uroditi, ali je još više do sjemena, je li zdravo, jedro i klicavo.U našoj državi ima nekoliko takovih poljodjelskih stanica, kojima je svrha da izaberu (selekcioniraju) razne vrsti sjemenja i uvjere se koliko ima klicavosti i postotka u svakom zrnu a da budu sigurni hoće li proklijati i dati ploda.

Eto neka bude i tvoja briga, mladi misniče, prije nego stupiš na oltar, prije nego počmeš sijati evanđeosko sjeme na njivi Gospodnjoj, da obaviš strogo ovu selekciju tvoga govora. Izluči sve što je suvišno, neozbiljno, nejezgrovito. Mahni se za žive oči u glavi nepripravna govorenja t. j. improvizacije. **Ko se prerano podaje improvizaciji,** veli Ciceron, **neće nikada dotjerati do savršenstva u govoru.** Prije promisli, napiši, nauči napamet kao da si u školi, po više puta pregledaj, nadopuni, ispravi i kada si uvjeren da si siguran o svom uspjehu s oltara, izreci svoj govor bez straha da će ti misao izbjegnuti ili da će ti upasti koja druga neumjesna riječ što ti je nenadno proletila pameću. Drži se reda i red će te spasiti.

Ti si sada u školi života. Novi ti se pogledi otvaraju, nove dužnosti nameću. Ne malaksaj, već mladenačkim žarom uz pomoć s višega pogledaj pouzdano na široke staze što se križaju ispred tvoga oka i sij zdravo sjeme na njivi Gospodinovoj. Tebi je poznato iz evanđelja, da onaj koji je došao na gozbu bez pirne odjeće bio je odalečen s trpeze Gospodinove. I svećenik bez dostojne priprave ne smije pristupiti k oltaru božjemu. Nikada ne idi na oltar nepripravljen. Nemoj se pouzdati u svoju mladenačku maštu. Ona je dim bez vatre. Mlad čovjek više osjeća a manje misli. Tvoj govor s oltara neka je pun dobrih misli, pun ozbiljna razmišljaja, pun pouke i pobude. U govorništvu treba više paziti na misao nego li na riječi, kako reče mudrac Katon: **drži se stvari a riječi će slijediti — rem tene, verba sequentur.** Veliki francuski besjednik Fénelon govorio je, da se riječima treba služiti kao i odijelom, naime da se čovjek pokriva a ne da se kiti.

Ti propovjedaš ljudima, istina je, ali ti kazuješ nauku božju. Prema tomu apostol Pavao preporuča **neka tvoje propovjedanje ne bude riječima svjetovne mudrosti nego dokazivanjem duha i krijeposti koje dolazi od Boga.** Moraš imati obzira od tvojih slušalaca i dati im ono što mogu shvatiti, probaviti i duševno se okoristiti. Zašto majka daje djetetu hrane i koje hrane? One koje njezino dijete može da probavi i koja će mu dati snage da mu tijelo ojača.I tvoja riječ koju propovjedaš s oltara jest duševna hrana, koju tvoji slušaoci, tvoja duševna djeca, kada čuju osjetiće u sebi duševnu jakost. Nemoj govoriti što nije na dohvatu njihova shvaćanja. Mlad svećenik iza kako je pročitao nekoliko knjiga o propovjedima što ima u svojoj knjižnici, hoće, tobože, da iskaže svoju pro-

stranu učenost pa u početku sastavlja govore, koji prelaze razinu shvaćanja njegovih slušatelja. Uzaludan trud, nikakav uspjeh. Sjeti se one Apoštolove: **Učenost nadimlje, ljubav podiže** (scientia inflat, caritas aedificat)..

Neka tvoja priprava bude ozbiljna i redovita. Svake nedjelje ili blagdanom netom si izrekao govor o tomu danu odmah misli što te čeka druge nedjelje. Pročitaj Evanđelje ili poslanicu, odaberi ulomak, koji ćeš uzeti za predmet govora i počni razmišljati. Kroz to obavijesti se o glavnim manama u tvojoj novoj župi, pa udesi svoj govor na mjesne prilike a da tvoje riječi nađu puna odjeka. Prema vrsti bolesti ljekarnik pripravlja ljekariju. Ne govoriš nijemim zidovima nego živim dušama, pa nastoj da zrno evanđeoskog sjemena pane na dobru i plodnu zemlju. Proučavaj predmet nekoliko vremena dok to sintetično poredaš i povežeš glavne misli a da jednog dana staviš na hartiju. To je prva osnova tvoga govora. Pazi na uvod i konac da snažno privlače i djeluju. Neka ti je jezik uglađen, čist, bez tuđih imenica, izreke kratke i jedre. Osobito pazi da nije govor rastegnut.

Za vrijeme Filipa Macedonskog živio je u Ateni čuveni govornik i mudrac Focion. Prije nego bi se popeo na govornicu imao je običaj da su puno zamisli. Jednoć ga prijatelj zgrabi za ruku i upita: **Što si se tako zamislio, Focione? — Mislim,** odvrati on, **kako ću skratiti ono što imam sada reći.** I kada si sve to sastavio i uredio, sjedi za stol ili se prošetaj po sobi, pak riječ po riječ stavi u glavu, nauči napamet kao da se u školi spremaš na kakav ispit. Jest upravo ispit. Kada mladi svećenik prvih dana stupa na oltar da propovjeda svomu stadu on polaže javni ispit pred čitavim selom da pokaže sposobnost svoga uma i srca, da svojim dobro promišljenim govorom i toplom besjedom osvoji, štono se kaže, na prvi juriš one duše za svoje pastirsko poslanstvo.

Doznao sam da u nekim biskupijama postoji naredba po kojoj su obvezani mladi svećenici da napišu svoje propovjedi i prikažu ih biskupu prigodom pastirskog pohođenja. Veoma pametna naredba.

Kako ti je poznato, retorika ,nauka o govorništvu, bila je mnogo cijenjena kod starih naroda Grka i Rimljana. Svi javni poslovi obavljali su se govorom na javnim trgovima (forum). Danas je štampa nadmašila govor. Ti kao svećenik na selu, u svojem zvanju na oltaru, u ispovjedaonici, u školi imaš se po-

služiti više govorom nego li perom. Uči se lako i pametno govoriti. Poznata ti je ona latinska riječ: **»Facundi sunt qui facile fantur, eloquentes qui facile et bene« — glagoljivi su koji lako govore a govornici koji lako i dobro.**

Varaju se oni koji misle da se neuku seljaku može koješta propovijedati. Nije tako. Ima i on zdrave pameti da znade rasuditi što je prazna riječ a što jedra misao. Nije dosta plamenim riječima ugrijati njegovo srce, već treba zgodnim naukom, pristupačnom negovu shvaćanju prosvijetliti njegovu pamet. Nije istina da govorništvo sastoji u vještini riječi. Hoće se duha, hoće se mozga, srca i osjećaja. Riječ je kao lupina, a misao jezgra. Veliki govornik Ciceron kaže u svojim retoričkim djelima da je **riječitost velika moć, koja kroti divlje običaje, bistri pojmove, uvađa red u život i preporađa čovjeka.** Neka su dokazi jasni, shvatljivi, primjeri istiniti, naravni, zaključci uvjerljivi. Treba pamet uvjeriti a srce ganuti. Govori tvoji neka ne budu odveć bučni, to vrijeđa svetost žrtvenika i dostojanstvo božjega službenika. **Ne buka i galama u pučanstvu nego suze slušatelja neka su pohvala tvojem govoru** rekao je naš Jerolim. Riječ tvoja neka ide od srca k srcu.

Veliku važnost riječi božjoj daje Apoštol kada kaže da vjera izvire od slušanja riječi Božje, **a kako će se** veli on, **čuti kad se ne propovijeda?** Zato preporuča sa Prorokom: **Vapi kao trublja, kori, opominji, zaklinji sa velikim strpljenjem i poukom, jer će doći vrijeme kada zdravu nauku neće htjeti da slušaju, nego će se obratiti učiteljima, koji su daleko od prave istine i koji će im propovijedati priče samo da im ugriju uši.** Nadalje preporuča Apoštol: **Neka je u vama riječ Kristova, obilna i potpuna u svakoj mudrosti.** Tebi je poznato da su Apoštoli, netom su primili moć Duha Svetoga, odmah počeli propovijedati i uložili ogroman trud da se raširi vjera Kristova. Misijonari također živom besjedom postavljaju prve temelje vjere kod obraćenika. Iz života svetaca poznato je koliko je djelovala na nje moć besjede. Dosta je napomenuti velikog griješnika a kasnije obraćenika i sveca Augustina. Sve pobožne molitve i vruće suze majke Monike nisu toliko pomogle koliko ona riječ biskupa Ambrozija u milanskoj katedrali. Mlad, raskalašen čovjek, jedinac u majke, išao je Augustin u crkvu da čuje govor biskupa Ambrozija ne namjerom da se skruši i obrati nego da se posprdno izruga tomu govorniku o kojemu je bio pukao na daleko glas. Ipak neka jača sila biskupova

govora prostrijelila je njegovo srce, koje je bilo ugrezlo u opačinama. Malo po malo dizao se je mračni zastor ispred njegovih očiju, sve to češće dolazio je u crkvu. Sinula je istina Kristove vjere i Augustin kao obraćenik povratio se je u krilo svoje majke crkve i svoje blažene majke Monike.

Riječ božja izrečena božanskim duhom jako djeluje. Pripovijeda se o nekom sveučilištnom profesoru da je jednog dana iz znatiželjnosti išao u crkvu da čuje propovijed svećenika, koji je slovio između boljih govornika, a namjera mu je bila da kasnije pravi šale sa svojim kolegama o tim propovijedima. Zbilo se je obratno. Izašao je iz crkve vrlo ozbiljan, i zamišljen. Upitan od svojih drugova, što se je tako uozbiljio. — Prestaje šala, odvrati on, drukčiji sam izašao iz crkve nego li sam u nju ušao.

Nikada nemoj propustiti propovijed. Ne obaziri se na broj slučatelja. Sv. Frano Saleški jednoć je propovijedao u crkvi kada je bilo samo sedam osoba, istim zanosom kao da ih je bilo sedam hiljada. Između tih poslije dovršene mise istupio je jedn gospodin preda nj i izjavio: bio sam napastovan od neprijatelja da izađem iz Kristove crkve, ali kad sam čuo Vaš današnji govor ostajem vjeran, samo smrt me može od nje rastaviti. Hvala Vam, oče!

Sv. Augustin nazivlje Evanđelje **usta Kristova (os Christi)**. Kada slušamo Evanđelje čini nam se da je pred nama Gospodin. Istina je Gospodin je na nebu, ali Njegova nauka, Njegova riječ u propovijedi pred nama je. Sve što su Apoštoli učinili za širenje vjere i crkve, to su izveli pomoću riječi božje; sve što ti, mladi misniče, misliš i želiš da izvedeš u svom pastirskom zvanju za vjeru, crkvu i povjereno stado, svu nadu i važnost postavi u svoju besjedu na oltaru.

IV

U ispovjedaonici

Sa javnog i visokog mjesta na oltaru silaziš i sjedaš u malo neviđeno, zakutno mjesto podnu crkve, u ispovjedaonicu. Znaš li, mladomisniče, što je ispovijedaonica? Jest sudnica. Uniđi u gradsku sudnicu, pa što ćeš vidjeti? Veliku dvoranu sa klupama i sjedalicama. Starješina sudbenog zbora sjedi na glavi dvorane sa svojim savjetnicima, pisarima i hrpom spisa usred stola. Vidićeš raspelo su dvije goruće svijeće. Tu stranke polažu prisegu. Na jednoj strani državni tužilac sa svojim spisima a na drugoj su optuženici i njihovi odvjetnici. Do njih su porotnici. Dok rasprava traje redaju se svjedoci, koji ulaze i izlaze iza kako pod prisegom kažu što znadu o stvari. Rasprava je javna, pa može u dvoranu svatko da pristupi i sluša što krivac govori, što branitelj odgovara i kako sudac izdaje osudu.

U ovoj crkovnoj sudnici sasvim je drukčije. Sve je prosta i tajno. Prisutne su samo dvije osobe: griješnik i ispovjednik. Nema naokolo dvorane ni stolova, ni sjedalica, nego u pokrajnom boku crkve namještena je malena drvena pregrada, ispovjedaonica, koja se u polutamnom kutu jedva opaža. Nema zbora sudaca, nema odvjetnika, porotnika, niti bilo kojih svjedoka. Spisa nikakovih. U najvećoj tišini započinje rasprava. Griješnik prigne koljena, klekne u ispovijedaonicu i ispovjeda se Bogu preko Njegova službenika, svećenika. Griješnik je istodobno tužilac i svjedok a svećenik sudac koji će izdati osudu. Ali prije nego izreče osudu treba da ispita i upozna težinu grijeha.

Evo tu započinje tvoj rad, tvoje veliko zvanje i tvoja trostruka moć, mladi svećeniče. Ti si u ispovjedaonici učitelj, liječnik i sudac. Pred tobom kleči griješna duša, koja traži pouke, utjehe i lijeka da se oslobodi bolesti i spasi zdravlje. Gledaj liječnika što radi u svojem ambulatorijumu. Pred njim stoji bolesnik i kazuje svoje tjelesne boli. On pregledava glavne dijelove tijela. Kuca, namjesti slušalicu na prsi i pluća da bolje

osjeti disanje, postavlja mjerilo da vidi visinu topline, opipava bilo da upozna kucaje srca, ispituje okolnosti, kada se je i kako pojavila bolest. Po tomu on obavi diagnozu, to će reći upoznavanje početka i razvitka bolesti, a tek onda izdaje lijekove i naputke kako će se zlu predusresti u buduće. Isti postupak obavlja se i u ispovjedaonici pri upoznavanju i liječenju duhovnih bolesti. Pogledaj sada liječnika u sanatoriju, kada se sprema da izvede operaciju na bolesniku. Sve je isprano, čisto, bijelo, svi alati, omoti sterilizovani, liječnici u bijelim odjećama, u rukavicama, sve potpuno raskuženo samo da se ne bi rana rastrovala. Svaka operacija im svoju komplikaciju (zapletaj). Onaj koji hoće da para i liječi ranu grješniku treba da je potpuno čist, nevin od svakoga grijeha a ne da ga liječeći još teže okuži. Slušajući gnjusobe onih grješnih duša u ispovijedaonici, pazi da ne izgubiš čistoću svoje duše. Mlad si, neiskusan, na prvom pragu života. Pitaj pomoć s višega da te val gnjusnoga života ne zanese. Ugledaj se u liječnika i raskuži sve svoje tjelesne osjetljivosti. Budi uvijek oprezan a nikada preveć znatiželjan.

U crkvi Kristovoj ispovijed je veliko otajstvo, koje moćno neposredno djeluje na duševni preporođaj čovječanstva. Zato postoji u crkvi naredba da je svaki vjernik obvezan pristupiti barem jedanput u godini na sv. ispovijed i pričest. Kao što u bolesti tijela svatko traži što vrijednijega i savjesnijega liječnika, tako se i u duševnom liječenju traži se što sposobniji ispovjednik. Zato se zahtjeva od njega puno znanja, puno razbora, puno ustrpljenja a najviše ljubavi. Svećenik je učitelj, liječnik i sudac, ali on je u prvom redu otac. Učitelj treba da poučava. Osobito na selu. Nepodučeni seljak ne zna razlikovati teški smrtni grijeh od laganog pomanjkanja. Vlada se obično prema navikama mjesta i shvaćanju, što je ubaštinio od svojih roditelja. Njemu je folklora (narodni običaji) više nego moralka (nauka o dobru) ravnalom života. Treba ga poučiti.

Ispovijedaonica nije samo sudnica nego i učionica o temeljnom shvaćanju što je dobro a što zlo, što dopušteno a što zabranjeno, koje su dužnosti svakoga čovjeka prama sebi a koje prama svome bližnjemu, koje prama Bogu vrhovnom vladaru na nebu, a koje prama vladaru na zemlji. O ispovijedi pisao je neki učenjak ovo: **Najveća je knjiga život ljudski a najbolja škola ispovijedaonica. Na svakoj stranici te knjige vidi se slika ljudskoga života. Odrazuju se mane i krijeposti,**

stalne odluke i pomanjkanja, izvori grijeha i pokajanja, otskače kao u zrcalu sva dobra i loša strana života. U ispovijedaonici, rekao je on, **riješavaju se najveći problemi ljudskoga života.**

Za sve ovo hoće se svećeniku duboka znanja, lijepa načina, dosta truda i napora da se griješnik, koji je došao na ispovijed, o tomu uvjeri. Tek onda kada se pokaje i obeća da se neće na grijeh više povraćati može mu se udijeliti oproštenje grijeha. U ispovijedaonici pokornik zove ispovjednika: **O č e!** Na tom položaju takav naziv najbolje mu pristoji. Zaludu je opsežno bogoslovno znanje naučitelja, slabo bi koristila neopoziva moć suca, kada ne bi imao ustrpljivosti i ljubavi očinskog srca. Uvjerićeš se u pastirskoj službi da je ispovjedanje najteži posao za svećenika ali, vjeruj mi, najharniji, najplodniji i najutješljiviji na njivi Gospodinovoj.

Zaludu si, mladi misniče, sastavio i izrekao s oltara najljepše besjede, koje su pale na dobru zemlju, nikle u duši dobrim mislima i željama, ali su se kroz to ušuljale svakojake pogubne misli i želje, koje treba ugušiti i istrijebiti. Najzgodnije je sredstvo u ispovijedi. Tu se čovjek preporađa i obnavlja. Pogledaj u polju što radi seljak na onoj njivi, koju je obradio i lozom zasadio. Uzme mašklin u ruke, prekopava zemlju i svaku otrovnu travurinu što nađe čupa sa korjenjem i baca vani da ne bi isisale hranive sokove namijenjene rastu plodovitosti zemlje. Tako i na njivi Gospodinovoj na čistoj duši našoj nesmije biti nikakove griješne natruhe, ako želimo da dade ploda. Netom se pojavi, u ispovijedaonici odmah se mora iščupati i očistiti.

Velika je vlast podana svećenicima u ispovijedaonici: **»Sve što god zavežete na zemlji, biće zavezano i na nebu a što odriješite na zemlji biće odriješeno i na nebu«** riječi su Gospodnje, koje sam ti već spomenuo, a koje su izrečene zboru apoštolskomu i njegovim nasljednicima. Vladari zemaljski imaju pravo i moć da vežu i odriješe tjelesa, ali na duše ima pravo samo svećenik, božji namjesnik. Sažaljenje i pomilovanje dva su glavna svojstva u ispovijedi. Ko je bio veći griješnik od onog evanđeoskog rasipnika, koji je svojim lakoumnim ponašanjem oštetio i osramotio čitavu kuću, pa kad se je pokajao, odlučio se povratiti i u svoga roditelja zapitati pomilovanje. Znao je da su u obitelji puno ozlovoljeni nanj, sumnjao je hoće li se otac smilovati i primiti ga u dom.Prevladalo je ufanje i upu-

tio se je očevu domu sav rasplakan i pokajan. Kad ga je otac ugledao sažali mu se, potrča prema sinu pade mu oko vrata i poljubi ga. Sin zamoli oproštenje. Primi ga u kuću, naredi neka se priredi bogata gozba i veliko veselje, što nije bilo starijem bratu ugodno. Prevladala je ipak očinska ljubav, koja je progovorila: **Imao sam sina** reče otac, **koji je bio izgubljen a sada se našao, sina koji bio umro a sada se živ vraća u zagrljaj svoga oca.** Sve mu je oprostio i s njim se veselio.

Na isti način budi i ti uispovijedaonici, pun blagosti, samilosti prema griješnicima. Drži u pameti onu mudru riječ sv. Frane: **Ljute ose najlakše se hvataju na slatki med«.** Nema grijeha koji se ne može okajati, niti poteškoća koje se ne mogu svladati. Hoće se duševne snage i dobre volje uz milost božju. Nekojim griješnicima teško je pristupiti na ispovijed jer se boje oštrine suca, teške pokore i nekog poniženja, koje odbije od crkve. Stoga se preporuča u općenju sa pokornikom najljepši način govora. Jak u stvari, blag u načinu (fortiter in re, suaviter in modo). Odlučan i čvrst u zasadama vjerskih načela, ali uloži najblaže oblike govora, da možeš svog pokornika privesti na pravu stazu. Ne strahom ni prijetnjom, nego ljubeznom opomenom, nastoj da u njemu pobudiš stalno utanje u ozdravljenje i bolji život. Što bi ti rekao o onom tjelesnom liječniku, koji iza kako je pregledao bolesnika, mrko ga pogleda i proglasi mu osudu: ne dajem ti lijeka, tebe nema više živa, smrt je gotova. U takova liječnika, naravna je stvar, bolesnici neće da dolaze. To se isto zbiva i svećeniku-ispovjedniku, koji neće ili ne zna da rabi ljubezan način govorenja. Budi više optimist nego pesimist. Prema onom pokorniku, koji skrušen kleči pred tobom, budi vedar a ne tmuran, veseo a ne tužan. Kaži mu nekoliko prijaznih riječi, baci nekoliko svijetlih trakova kršćanske utjehe u njegovu tamnu, očajnu dušu, daj naredbe pozitivne a ne negativne, kori zlo, ali puno više ističi i hvali dobro, probudi u njemu vjeru i nadu u bolji život, nek se ufa a ne da zdvaja, jer samo onaj koji vjeruje taj pobjeđuje, a ko zdvaja taj propada. U životu Kristovu ispred toliko bolesnika koje je on izliječio, čudili su se ljudi kako je došlo do toga ozdravljenja — **Vjera tvoja spasila je tebe** — bio je odgovor Spasiteljev.

Ispovjednik ne treba da uvijek ide ispitivanjem u tančine, jer istražujući nekoje potankosti može dovesti do zabune pokornika, te mu se dogodi kao i onomu radniku evanđeoskomu

da čupajući otrovni kukolj na sijanici zahvati i zdravu pšenicu te počini više štete nego li koristi. Kada si grijeh ispitao, njegovu težinu upoznao i prikazao pokorniku pogibelj, pobudio ga na kajanje i od njega dobio čvrsto obećanje da se neće na taj grijeh povratiti, ti ćeš mu odrediti nekoliko obaveza, molitava, milostinje ili post u ime pokore. Pazi i tu se hoće velike opreznosti. Nije svaki lijek za svaku bolest. Nisu ni sva tjelesa, ni sve duše, a tako ni sve bolesti jednake po svojim posljedicama. Kaže sv. Grgur Naziazenski: **da znati razumjeti ljude najrazličnije naravi u ispovijedaonici jest umjetnost nad umjetnostima, znanost nad znanostima.** Kao što liječnik za liječenje tijela propisuje lijekove: promjenu zraka, ograničenje hrane, ustegnuće alkoholnih pića, izbjegavanje naporna truda, zadušljivih lokala, da zdrava krv počima kolati, tako i svećenik daje shodne naredbe, propise, pokore duševnom bolesniku da se njegov moral pridigne, pamet razbistri i srce potakne na bolji život. U tome se sastoji ona uzvišena nauka govora (verbi doctrina) o kojoj kaže sv. Ivan Zlatousti da **malaksalu dušu pobuđuje, nabujalu pridušuje, naglu zaustavlja a manjkavu popunja.**

Treba istaknuti i treću odliku ispovjednika, dobrotu, kakono psalmist pjeva: **u dobroti, znanju i posluhu, uči me Gospode.** Pazi na svaku besjedu. Svaka riječ iz ustiju svećenika smatra se kao presuda u jednoj parnici. Ne strahom ni oštrinom zakona. Neka svaka tvoja riječ izvire iz ljubavi, samilosti i čvrste nade u ozdravljenje. Ako li imaš pred sobom griješnika uobičajnika imaj malo više s njime ustrpljenja. Nemoj mu odmah na prvi mah podijeliti odriješenje, nego, ako li ti je moguće, naredi mu da se povrati drugi put na ispovijed a kroz to neka se ostavi prigoda, koje ga navađaju na grijeh. Tako čini i tjelesni liječnik: naredi pijancu neka se ostavi žestokih pića ili bolesniku na želudcu neka se liši teške hrane pak neka opet k njemu dođe na pregled. Tako i ti postupaj pri ispovijedanju. Istina je što tvrdi kardinal Belarmin da ne bi danas bila tako lako griješenja kad se ne bi tako lako davala odriješenja. Svakako nastoj da u tvojoj župi na selu niko ne izostane a da barem jedanput u godini pristupi na ispovijed. Tko jedne same godine propusti, taj će u nemarnosti i dalje nastaviti, a takovu dušu zakržljavu, neosjetljivu teško je izliječiti. **Nije toliko zlo,** veli sv. Ivan Zlatousti, **biti ranjen koliko je zlo ne htjeti se liječiti.** A za tu ranu treba naći zgodna i uspješna lijeka. Na ljutu

ranu ljutu travu, kaže naš narod. Ali nije uvijek tako. Treba pronaći najprije izvore grijeha a prema tomu udesiti lijek makar i blaži.

Kako ti je dobro poznato iz moralke tri su glavna izvora grijeha: požuda tijela, požuda očiju, oholost života. Proti tomu propisana su tri lijeka: post, milostinja i molitva. To je rečeno općenito. Ali ti ne smiješ seljaku trudniku u polju, određivati ni post ni milostinju ,jer novca nema da dijeli a hranu ne smije sebi da uskrati. Naredi mu molitvu i druga pobožna djela. Tvoja razboritost i uviđavnost neka o tomu odluči. Propiši lijek koji će djelovati, inače ti je uzaludan trud i pokora. Uz gorčilo lijeka apotekar običaje katkad dodati slatku tekućinu da se lakše popije i probavi. Uz gorčilo pokore nadodaj nekoliko slatkih opomena da tvoja presuda bude lakše izvršena.

Iza ispovijedi ponukaj pokornika neka pristupi sv. Pričesti. Euharistija jest otajstvo ljubavi, vrelo neiscrpive božanske moći. Čovjek se osjeća jak kada se sjedini sa jačim od sebe. U primanju tijela Gospodinova pod oblikom one male čestice, što se zove »hostia«, čovjek se sjedinjuje s Bogom od kojega prima pomoć. Svaki čovjek prije smrti određuje baštinstvo ono što mu je najdragocjenije. Krist je ostavio svoje tijelo nama u baštinstvo pod prilikom hljeba i izrekao one značajne riječi: **»Uzmite i jedite, ovo je tijelo moje. Ovo činite na moju uspomenu«.** U istinu svaki pokornik, koji odriješen i smiren upućuje se iz ispovjedaonice k trpezi Gospodinovoj da nahrani svoju dušu božanskim hljebom, on se osjeća duševno jak da odoli svim napastima, kao što osjeća i ljudsko tijelo svoju snagu iza kako je okrijepio svoje mišice sočnom hranom a da može odoliti naporima svagdanjeg rada.

Kako vidiš, mladi svećeniče, ona malena drvena kućica u crkvi, što no se zove ispovijedionica jest velika učiona, u kojoj se čovjek preporađa na nov život. Tu su dvije pojave, koje ne mogu da izbjegnu oku duboka promatraoca: borba unutarnjega čovjeka sa vanjskim. Ta postoji otkada je svijeta i vijeka. Postojaće i dalje. Nevjerovatno, a nažalost istinito što se danas događa u svijetu.

Čitav svijet govori o miru, a čitav svijet sprema se oružjem na rat. Znanost ide zatim, kao na pr. medicina, da produži život ljudski i u bolesti da olakoti boli, a hirurgija napose da svojim operacijama skrati teške rane; dočim druga znanost,

koja se zove strategija ide za tim da svojim operacijama, na kopnu i na moru, u zraku i pod vodom ruši život ljudski. Kažu ljudi: hoćeš li mira, pripravi se na oružje — **si vis pacem para bellum.** — Dakle mir ne od ljubavi nego od sile i straha. Grade se na kopnu ogromne tvrđave, vojarne, na moru oklopnjače, krstaši, u vazduhu lete oboružani avioni, u dubini mora spuštaju se bojne podmornice da sve razore, unište, potope momčad i brodovlje. Na ravnom polju, pri bojnom megdanu, ništa više ne pomaže junačka mišica niti brzi juriš vojnika pješaka ili konjanika, jer ubojite mašinske strijele u tren oka, kao srpom sve pokose i uništavaju. U ovom zvijerskom uništavanju ljudskih života toliko je ta ratna umjetnost napredovala, da otrovnim plinovima hoće da zatruje i zrak, koji dišemo samo da nas nestaje. Izgubio se, dakle, sasvim pojam ljudstva, bratstva, milosrđa i ljubavi. Gdje je izvor ovomu zlu? Sto potiče čovjeka na ovo nedjelo? Sila podjarmljivanja, čežnja osvajanja, jačanje vlasti, strast nadmećanja. Takav je pojedinac u ljudskoj zadruzi, takav je pojedini narod u zajednici čovječanstva. Regbi da i danas vrijedi ona starinska riječ: **Čovjek čovjeku vuk — homo homini lupus.** Svijet ne počiva na istini. S jedne strane pozivlju se međunarodne konferencije za razoružanje, a s druge strane svaka država izmišlja načine kako će se što jače oboružati. Neiskrenost najgrđe vrsti.

A što radi onaj skrušeni čovjek u ispovjedaonici? On sam sebe razoružava. Obasjan svijetlošću božanskoga zakona on znade razlikovati dobro od zla, shvaća potpuno što je pravedno a što nepravedno, što je dopušteno a što nedopušteno, neće da se ogriješi o ljubav svoga iskrnjega, jer drži pred očima božansku zapovijed: **ne čini drugome ono što znadeš da nije tebi drago da ti se učini.** On teži za mirom sa Bogom i svojim iskrnjim, ali prije toga treba da bude u miru sa sobom. Namjesto vanjske borbe sa svojim bližim, on prije zametne borbu sa sobom, sa svojim strastima, pohlepama, sa častima i bogatstvom ovoga svijeta. Borba je duga i žestoka. Hoće se puno duševne, ustrajne snage. Ali kad on izvojšti pobjedu nad sobom, on je postigao mir. Ispovijedionica je ono svetište, gdje ta pobjeda dobije svoju sankciju. U onoj uskoj drvenoj zagradici jest ono bojno polje gdje se ta borba održava i konačna pobjeda postizava. Ispovijed jest najmoćnija ustanova za razoružanje. Čovjek unutarnji treba da predobije vanjskoga, božji zakon da nadvlada ljudski, vladar nebeski da daje svi-

jetlosti zemaljskim. U promatranju božjih zakona neka svaki vladar zemaljski zavapi sa pjesnikom Davidom: **Otvori oči moje, Gospode, da promatram čudotvornu moć zakona tvojih.**

Ispovjedaonica naliči onoj evanđeoskoj kupaonici Betsaidi u koju su se spuštali bolesnici da budu na riječ Isusovu liječeni. Ta božanska služba tebi je povjerena, mladi svećeniče, da spuštaš i liječiš u ispovijedi duševne bolesnike. U tomu je tvoja prevelika moć, divna čast. Spas duša najveće je djelo što obavlja svećenik na župi.

Oboružaj se stoga svetim ustrpljenjem i odazovi se dušam tebi povjerenim, na svaku njihovu želju da pristupiš u svako doba u ispovjedaonicu, da saslušaš njihove nevolje i podaš im vjerske kršćanske utjehe. Sve ono što ne možeš da postigneš s oltara u propovijedanju, što ne možeš u školi kod djece u predavanju, to ćeš lakše postignuti u onom tihom razgovoru u svetištu sakramenta ispovijesti.

V

Škola i crkva

Hoćeš li da sagradiš veliku i čvrstu kuću, iskopaj dubok i čvrst temelj. Što je kuća viša temelj neka je dublji. Hoćeš li da izgradiš čovjeka, postavi mu dobar temelj. Dobar početak, kaže se, polovina je obavljena djela. Ko dobro započme rijetko da zlo dovrši; nasuprot ko dobro ne započme, taj će teško doći do kraja.

Zaludu si, mladomisniče, svojim govorom do suza ganuo svoje slušatelje u crkvi, zaludu si im i u ispovjedaonici iskazao svoju bistru pamet i očinsko ljubezno srce napram onom pokorniku što je klečao pred tobom. Sve je časovito, prolazno, nestalno, jer nema dobra temelja. To je kuća građena na pijesku. Može donekle da odoli bijesu vjetra, ali joj ipak prijeti pogibelj, jer u temelju nije dobro učvršćena. A gdje je pak ono mjesto u kojemu se postavlja prvi i čvrsti temelj životu? To je škola i crkva. Roditelji su dali na svijet i odgojili dijete u tjelesnom razvitku, ali prave smjernice duhovnom životu može dati samo škola i crkva. Ludo se misli da je škola na selu samo zato da djecu nauči čitati i pisati; to je samo tehnička strana, sredstvo da slovom i pismom primi i upamti nauk za život, ali školi je namijenjen drugi veliki zadatak, da od onog djeteta napravi čovjeka u potpunom smislu riječi.

U školskoj zgradi postavljeni su temelji narodne prosvjete. Bez prosvjete nema napretka, ni blagostanja, ni pojedincu ni narodu. Bez škole i prosvjete narod je slijepac bez očinjega vida. **Prosvjeta je,** veli Dr. Rački, **najjača poluga nacionalnog rada. Narod postaje u pravom smislu riječi tek svoj tek onda kada dođe do svoje narodne svijesti.** Ali taj proces ide sporo i zavisi o širenju prosvjete. Naš zemljak Tomaseo piše o prosvjeti u školi kao glavnom čimbeniku, koji utječe na preobražaj čovjeka. **Ona popravlja običaje, vedri um, podiže srce, budi narod, jača njegovu vjeru, obogaćuje književnost, usavršava zanate, povećava umjetnost, daje pokreta ljudskom pokoljenju da se razvija od dobra na bolje prema najuzvišeni-**

jim ciljevima njegova zvanja. **Prosvjeta,** kaže učeni spisatelj, **nije djelo jednoga čovjeka niti jednoga pokoljenja, niti jednog decenija nego čitavog stoljeća. Hoće se puno vremena, puno truda i napora. Glavni dio prosvjete sastoji u pouci o vjeri, koja utječe u najbitnija pitanja ljudskoga života.**

Eto široka polja tvojem radu, mladi svećeniče. Eto prostrane njive. Oboružaj se znanjem i snažnom voljom da ju preradiš za gojidbu najplemenitijih vrlina. Nemoj zastati niti usprenuti u početku ako osjetiš nešto neugodna. Pazi, nisi u gradu nego u selu. Ona sitna djeca od 7 godina pa dalje, kada prvi put stupaju u školu, neće pobuditi u tebi možda ugodan dojam. Bez pristojne odjeće i obuće, bosonoga i gologlava, neoprana i neočešljana, garava i slinava lica, dolaze prvi put pred učitelja i svećenika. Bez vedrog, anđeoskog djetinjeg pozdrava dolaze sa nekim divljim strahom, boje se šiba i ukora, ne mogu odmah da se smire i snađu sa novim školskim životom. To je za nje novi svijet u kojemu vodi glavnu riječ učitelj i njegov drug vjeroučitelj. Jedan ljubezni posmjeh, jedna blaga riječ i poglađenje rukom po onoj malenoj glavici, istjeraće strah iz njegova srca, nastupiće uvjerenje da učitelj i svećenik nisu kakovi nasilnici da ga muče šibama i batinama nego da su to njegovi najveći prijatelji, dobrotvori, uzgojitelji, puno bolji nego isti roditelji.

Dijete je ušlo turobno u školu a veselo izlazi iz nje i skakuće po dvorištu, već se je snašlo u novom školskom svijetu. To je dijete iz seoske porodice, rođeno i gojeno u bijedi, neznanju, između četiri mračna zida, u tijesnoj siromašnoj kolibici. Škola je nasuprot velika zgrada, podignuta od bijeloga kamena sa širokim i visokim prozorima, puna svjetlosti i zraka, okrečenim zidovima, na kojima vise zorne slike, zemljopisne karte, koje privlače njegovo oko. Ta lijepa zgrada u slobodnim časovima živa je i vesela, puna djetinjeg veselja kao košnica pčela. Sve to djeluje silno na sjetila onoga djetešca. Škola nije više za nj tamnica niti kazniona, nego zgrada drugarstva, veselja, zabave i nauka.

Neka ti ne bude odvratno, ili nemoj barem pokazivati na licu neugodnost, što vire dronjci kroz razdrti sukneni haljetak ili kroz rasparane hlače; neka ti ne bude odvratno što je vrat pocrnio od nečistoće, što su noge glibave a koža okorjela i pocrnjela kao crni ugljen. To su siromašna seoska djeca, prema kojima, ti osobito, moraš da imaš milosrđa i strpljenja. Dogovorno sa učiteljem to će se dijete malo po malo naučiti čistoći i redu. Majka će biti pozvana i upućena, da kada ima zdrave ruke, vode dosta u selu i sunca dosta na nebu, neka opere i osuši njegovo siromašno ruho. U tom poslu tvoja je prva krjepost da svladaš ovu odvratnost od seoskog siromaštva, da se sprijateljiš sa sirotinjom i golotinjom, a sve za ljubav Onoga kojega ti zastupaš. Jedna samo stvar hoće se za ovo: ljubav i požrtvovanje.

Ljubav, kaže sv. Augustin, **zahtjeva trud a gdje je trud tu je i plod (ubi charitas ibi labor, ubi labor, ibi fructus).** Neka francuska poslovica kaže da jednom ružnom predmetu kadikad treba iskazati lijepo vedro lice. Evo ti baš ovdje zorna slučaja kod seoske školske djece. Ko ti jamči da pod onim siromašnim dronjcima ne kuca plemenito srce i bistar um, te jednog lijepoga dana od onog neotesanog seoskog drtuljka, ne postane čovjek sjajnih odlika i zasluga za se i svoj narod? Učeni francuski spisatelj Lacordaire rekao je: **U svakom čovjeku skriva se svetac i zločinac.** Pogledaj na onaj komad rudače što se kopa ispod kore zemlje kako je nezgrapan, pomješan glibom, zemljom i drugom kovinom, koja ne daje sjaja ni svijetlosti. Ali kada se očisti, izbrusi i prođe kroz radionicu ili talionicu, gdje se izluči svaka nezgrapna primjesa, prosjaje na jedan mah ta dragocjena kovina kao čisto zlato ili srebro. Škola je ta radionica, a ti uz učitelja majstor, kojemu je povjerena zadaća da brusi i odgaja djecu. Od roditelja nemoj to očekivati. Svatko daje ono što ima. Onoga oca seljaka nije niko izobrazio, jer škole nije bilo u selu. Ko nije znao ili nije mogao uzgojiti sebe kako da uzgoji drugoga? To je uzvišeno zvanje, tebi povjereno, mladi misniče. Otac i majka rodili su ono dijete, koje je sastavni dio njihova tijela, nastavak njihova života. Njihova je dužnost da se više brigaju za tjelesnu hranu a tvoja da se brigaš za duševnu. Njihova ljubav za djecu jest naravna a tvoja vrhunaravna. Oni goje dijete za se a ti za Boga i domovinu. Oni računaju na svoju vremenitu korist da im djeca budu potpora u starosti a ti kao vjeroučitelj oplemenjuješ dušu one djece za vjekovitost za sveopće dobro. Tvoj je cilj puno uzvišeniji ali zato i dužnost puno veća.

Uzmi, dakle, na dušu ono malo seosko dijete i gledaj u njemu svoje sveto zvanje. Svako je dijete, po riječima rimskog spisatelja Juvenala **jedna svetinja — res sacra puer.** — Ugledaj se u božanskoga naučitelja Krista, koji je u svome životu

i radu bio najveseliji kada bi se našao u društvu malene djećice. Znamenite su one Njegove riječi: **»Pustite neka malени dođu k meni«.** Ne samo da je iskazivao ljubav prama njima nego i veliku brigu da se ne bi izgubila njihova nevinost, te je dao strogu naredbu: **»Jao onomu, koji sablazni jednoga od ovih malenih«.**

Svi veliki umovi, preporoditelji čovječanstva u novije doba najveću su brigu polagali u podignuće škola i zavoda za dobar odgoj djece. Čuveni branitelj kršćanskog nauka Winthorst rekao je: **U školi se riješava budućnonst društva i otadžbine.** Veliki Papa Lav XIII pisao je god. 1887 biskupu Luizane ovo: **Školska dvorana je bojno polje, na kojemu se mora odlučiti ima li društvo da zadrži svoje kršćansko obilježje; borba za školu, borba je za život ili smrt kršćanstva.** Zato mjeri svaku riječ što u školi izrečeš. Dijete je tabla nenapisana, vosak koji prima svaki utisak. Slušaju te nevine duše, koje ne znaju za lukavost, pretvaranje ili koje izmotavanje. Što čuju, to vjeruju.

Nije dosta da dijete prosto vjeruje kao kakovu priču, koja ih zanima, nego treba takovim naglasivanjem tumačiti zasade kršćanskog nauka da se uvriježe u njegovu pamet i srce, te budu smjernice njegova života. U tomu je prvi zametak ljudskoga značaja. Zato kaže veliki američki pedagog Parker da nastavnik koji daje samo znanje on je prosti namještenik; ali onaj koji postavlja u srce učenika prve zasade karaktera to je pravi umjetnik. Svaka riječ neka je na svome miestu, a da može na svoje vrijeme dati plod. Upravo kako ono slikovito prikazuje Izaija prorok ovim zanosnim riječima: **kao što pada rosa i snijeg s neba i više se tamo ne vraća nego natapa zemlju, prodire kroz njezine slojeve i čini da u njoj niče sjeme i nosi hranu gospodaru, tako i moja besjeda, koja će izaći iz mojih usta neće se prazna meni povratiti da li će biti plodna u radu kojemu je posvećena.**

U ispovijedaonici ti si sudac istražitelj i učitelj a ovdje si u školi, samo učitelj odgojitelj. Maleno dijete jest kao tijesto od koje se umjesi brašenica. Treba mu dati kalup. Naliči onoj tankoj neizrasloj voćki u bašti, koja prepuštena sebi izgubi pravac, jer svaki vjetrić okreće ju amo tamo. Da se ne iskrivi treba ju privezati uz drugo potporno drvo, da raste upravnim smjerom. To je ono što svaki dan vidiš kod naših seljaka zemljoradnika kako privežuju voćku i lozu uz kolac da se ne saginju. To ti činiš u vinogradu Gospodinovu, postavljaš onoj djeci u glavu i srce čvrste zasade uz koje će oni privezati svoje misli i želje da ih oluja pokvarenog svijeta ne polomi i da ne skrene sa prave staze života. Ko otvorenim očima putuje lakše će i sigurnije prevaliti stazu svoga života, dočim je slijepac uvijek u pogibelji da posrne, jer ne vidi ispred sebe što ga čeka na putu. Takovo je i ono nevino djetešce, koje nema iskustva, uvijek je u pogibelji da ne zabasa.

Vjeronauk otvara oči, upućuje pamet i srce pravom cilju života. Sa vjeronaukom u školi postavlja se prvi temeljni kamen čitavoj zgradi ljudskoga života. Sve se drugo može nazvati nadograđivanje. I najljepše propovijedi s oltara i najmudrije opomene u ispovijedaonici ne nalaze pravog shvaćanja i plodna tla ako li se u prvim godinama onom djetetu nije postavila klica božjih zapovijedi. Kada ta klica nikne ona tekom vremena raste i hvata korijena u duševnom životu. U onoj malenoj knjižici vjeronauka, štono se obično zove »katekizam«, sadrži se sva mudrost i znanost Kristova nauka, po njoj su napisane čitave biblioteke u literaturi Krstove Crkve. Knjižica malena opsegom ali velika dubinom misli. Dosta je istaknuti u njoj deset zapovijedi božjih staroga Zavjeta i osam blaženstva u Kristovoj besjedi na gori iz novog Zavjeta, a da se vidi u veličanstvenoj sintezi kakov pravac daje vjera ljudskom životu. To je svjetionik spasa na pučini ljudskoga života. Tu su pozitivni zakoni, što moraš da činiš i prohibitivne naredbe, što ne smiješ da činiš. Po onoj: bježi od zla i čini dobro.

Znameniti učenjaci i uzgojitelji čovječanstva pridavali su veliku važnost vjeronauku iako neki od njih nijesu bili vjerni kršćani. Promatrajući razvoj ljudske zadruge i poremećenja javnog poretka pisao je Rousseau: **Današnje države ukoliko se osjećaju sposobne da uzdrže javni red, imaju da zahvale kršćanskom nauku što se uči u katekizmu.** Nema više krvoprolića kao što je bilo prije, nema nasilja ni otimačine, jer je vjera odgojila druge ljude, koji ne će da to čine. Kada bi ljudsko društvo bilo uzgojeno pravim kršćanskim duhom, svak bi vršio svoju dužnost, zakoni bi se poštovali, upravitelji bili savjesni, pravica bi zavladala, nastao bi red, mir i zadovoljstvo u narodu. Moć savjesti jača je od svake oružane sile. Kada je usljed prevrata nastao sukob između crkve i nove vladavine u Francuskoj, bilo je zabranjeno podučavati vjero-

nauk u osnovnoj državnoj školi. Tada je veliki umnik i spisatelj Victor Hugo digao svoj glas u ime prosvjeda: **Trebalo bi kazniti,** rekao je, **one nesretne roditelje, koji šalju svoju djecu u škole na čijim vratima stoji natpis: ovdje se ne poučava katekizam« ili »odavle je istjeran katekizam«. Ti su roditelji ubojice svoje djece.**

Već sam ti jednom napomenuo, mladi svećeniče, da ti zastupaš u školi Krista. Kao što je on bio ljubezan prama djeci, budi i ti. Ne oštra besjeda ni špruljasta šiba nego blaga riječ, puna vedrine i topline neka prati svako tvoje podučavanje o vjeri. Govori prosto, pučkim stilom kao prosti seljak, u slikama i prispodobama, kako će biti na dohvatu tvojim nejakim slušaocima. Sve pak neka je ogrijano žarkom ljubavi i čvrstim uvjerenjem da je taj nauk neophodno potrebit za njihovo tjelesno i duševno dobro. Takav živi neizbrisivi dojam neka nose u život. Kako znadeš, vjeronauk se uči ne samo da se djeci usade u pamet vječite istine već da se oplemene i njihova srca. Bez topline sunca nema ploda na zemlji, pa makar kako bila ona podorana i zasijana. Odgojna strana neka je pretežna nad naučnom. U današnjim školama, meni se čini, više se podučava nego uzgaja. Djecu treba odgajati ljubavlju a ne strahom. Roditelji na selu odgajaju djecu psovkama, ljutinom, proklinjanjem, prijetnjom, a ti naprotiv poslužiš se najljubeznijim načinom. Nastoj da te ljube a ne da te zamrze. Upoznao sam nekoga župnika veoma surove i oštre naravi. Odgajao je kod sebe sinovca, jer nije bilo škole u selu. Učio ga je čitati i pisati. Nije imao s njim ustrpljenja, nemilo ga je mučio, mlatio, vezivao konopcem da se ne makne iz kuće. Naglo se razbolio i preminuo taj župnik, stric djeteta. Dok su drugi oplakivali njegovu nenadnu smrt, dječak još nesvijestan, veselo je mahao rukama i sa zadovoljstvom govorio drugoj djeci: neće me stric više tući, umro je! Iako je šiba, kako kaže naš narod u raju izrasla, ipak se nemoj služiti tim neugodnim sredstvom, nego samo u skrajnoj nuždi. Poznat mi je vrstan učitelj, koji u svojoj dugoj službi od 40 godina nije nikada uzeo šibu u ruke a djeca su mu uvijek stojala u školi mirna kao anđeli. Imao je načina. Ljubezna riječ gvozdena vrata otvara.

Dobro ponašanje prama djeci nalazi ugodna odaziva i u obitelji. Između župnika i vjeroučitelja i pojedinih roditelja

najbolja su veza djeca u školi. Može nadoći prigoda da su roditelji zbog izvjesnih prilika ponešto bili i zlovoljni na svećenika, ali kada dijete dođe iz škole i donese dar, kojim ga je vjeroučitelj nadario radi marljivosti, nastane veselje pod onim krovom. Roditelji uživaju u zadovoljstvu i nagradi svoga djeteta, uslijed čega nestaje traga svakoj zlovolji. Mržnja se najbolje gasi ljubavlju. Predobij zlo dobrim, uzvišena je evanđeoska zapovijed.

U školi, kako znadeš, ne podučava samo svećenik, ima i drugih lica. Na upravu škole postavljeni su učitelji i učiteljice, kojima je povjerena sveopća obuka, dočim za nauk o vjeri određen je svećenik. Kao u kućnoj zajednici, tako i ovdje u hramu zajedničke narodne prosvjete treba da vlada potpuna harmonija, složan rad, bratska ljubav. Svi razni školski predmeti i razne metode podučavanja sačinjavaju u odgoju jednu cjelinu, koju treba uvijek sačuvati. Slijepcu treba otvoriti oči. Uporaba suprotivnih sistema neće mu otvoriti nego još više zaslijepiti vid. Odnos između svećenika i učitelja na selu, treba da je najsrdačniji, najbliži, u potpunoj suglasnosti shvaćanja i vršenja svojih dužnosti. Učitelj i svećenik na selu su dva oka u glavi, koja gledaju u jedan cilj; dvije ruke u jednom tijelu, koje jedna drugoj pripomaže a ne odnemaže. Kada bi jedna gradila a druga rušila, ne bi se nikada ništa dobra postiglo. Bez ove suglasnosti i veze nema u školi napretka. Najveća je nesreća u selu kada učitelj i svećenik nisu u skladu a žalost i sablazan kada su u sukobu. Jedan gradi, drugi ruši. Slijede prkosi, svađe, dojavljivanje nadležnoj vlasti, a na koncu premeštaj jednoga ili drugoga. Od toga trpi javni moral. Ponajviše su povodi lični sukobi ili protivno političko naziranje. U školi i crkvi ne smiju se raspirivati strasti bilo koje naravi ili stranke. Svak je slobodan da čuva svoje političko naziranje, ali prije nego stupi u školu neka ga ostavi na pragu ispred vratiju školske zgrade. Vez prijateljstva ne smije se pretrgnuti. Učitelj i svećenik su dva najuglednija lica na selu. Najdraži su i najpoštovaniji kada se viđaju zajedno na šetnji, zajedno za trpezom, zajedno na svakom sastanku, gdje ih zovu javni interesi narodne prosvjete. Tim svojim složnim istupom potvrđuju djelom ono što poučavaju u školi besjedom: slogom rastu male stvari a nesloga sve pokvari. Samo načelne razmirice mogu ih rastaviti ali nikada zavaditi.

Ne žali truda, ne žali troška a da u svojoj župi osnuješ školu, ako je nema. Gdje je pak puno djece a selo raštrkano nastoj da bude više od jedne. Selo je bez škole ko čovjek bez oka, slijepac bez očinjega vida. U obredu krštenja djeteta ima ona tačka, kada se ovlaženim prstom takne njegovo lice i reče: **efeta! otvori se!** To su riječi, koje je Krist rekao slijepcu kada mu je vid povratio. Tako bi se moralo reći svakom djetetu kada stupi prvi put u školu: uđi, otvori oči i progledaj! Stepen naobrazbe mjeri se prema postotku pismenih i nepismenih. Naš je narod, nažalost, još mnogo zaostao prema drugima u zapadnom i srednjem dijelu Evrope. Dok Danska, Holandija, Švedska, Norveška i Čehoslovačka broje tek nekoliko nepismenih na tisuću stanovnika, kod nas u Jugoslaviji ima još oko 40 od sto. Osobito su oskudna zagorska mjesta. Zahvaljujući nastojanju ministarstva prosvjete taj broj postepeno pada, ali smo još puno daleko od pravoga cilja. Veoma je lijepo u našoj državi što i vojska u tom prosvjetnom radu snažna sudjeluje, jer nijedan vojnik nepismeni ne pušta se kući iz službe, prije nego nauči dobro čitati i pisati.

Gdje ne može država da uspostavi redovitu osnovnu školu, u dogovoru sa dotično općinom, nastoj da se zasnuje privatna pomoćna škola. Žrtvuj se i prihvati se podučavanja. Jedan trud više ali jedan korak bliže narodnoj prosvjeti. Neće biti škola potpuna, jer ti nemaš dovoljno vremena da se tomu posvetiš, ali glavno je da se ono dijete digne s ulice, da ne podivlja. Dosta je nekoliko sati preko sedmice u rukama dobra svećenika, a da primi prve početke nauka. To su prvi koraci njegova duševnog života. Iz župskog doma nije daleko u crkvu. Iz čitanke na kršćanski nauk. Puno se preporučaju katekeze u blagdanske dane. Trud će se isplatiti. Svećenik će biti zadovoljan što je spasio od propasti nekoliko nevinih duša. Ti njegovi privatni učenici biće njegovi najbolji pripomoćnici pri službama u crkvi, pri širenju kršćanskog nauka u selu. To su čeda njegova srca, njegove ljubavi. Škola i crkva jesu dva bistra oka kroz koja svaki svećenik mora da gleda na povjereno stado.

Kod bolesnika

U dobru je lako dobar biti — na muci se gledaju junaci! Koga je Bog obdario lakoćom jezika nije mu teško izreći govor s oltara; niti mu je teško, ima li ustrpljenja, slušati ispovijedi, a još lakše zabaviti se malo sati preko sedmice u školi, podučavajući vjeronauk djeci. — Sve su to ugodni vedri časovi za mladoga svećenika na selu. Ali nebo nad nama nije uvijek vedro; imade i oblačnih dana. Takovi su, mladomisniče, i časovi u tvojoj službi. Sa zdravim se lako boravi i zabavi, ali se naći kod bolesnika nije lagodno i ugodno. Hoće se jaka duha pregaranja, žrtve, beskrajnog ustrpljenja i ljubavi kršćanske. Jedna velebna slika treba da lebdi pred tvojim tvojim očima: lik Kristov. On je kroz čitav život na zemlji boravio među bolesnima i liječio njihove bolesti. Gluhe, nijeme, slijepe ozdravljao i mrtve na život povraćao, a ti njegov zastupnik na ovoj zemlji da strepiš i obraćaš glavu od bolesnika? Na tu misao i iz toga izvora ti osjećaš neku neizmjernu pokretnu snagu, te veselim licem pristupaš onomu bolesniku kao najmilijem znancu da mu pružiš tjelesnu i duhovnu pripomoć.

Jedno je bolesnik u gradu a drugo je na selu; jedno u seoskoj imućnoj i sređenoj obitelji a drugo je u sirotnoj potleušici, gdje zijeva bijeda, golotinja i odvratna nečistoća. Nemoj se prestrašiti. Čim stupiš na prag one siromašne kolibice mjesto drvenog poda naći ćeš golu ilovaču zemlju, zastrtu suhim lišćem. U jednom ćošku privezane su dvije ovce koje žvaču suhe grančice jasena, a malo podalje nazidak za svinjac i drugu životinju. Kuća pruža više sliku životinjskog nego li ljudskog stana. U drugom ćošku prama učelku leži obnemogla starica na podrtoj slamnjači pri tlu. Pokrivena je otrcanim gunjcem do glave, sa nekoliko strunjača vreća podno nogu, naokolo goli zidovi, na kojima pauk opleo svoju mrežu. Odmah uz krevet naložena je vatra sa dvije hrastove cjepanice još dobro ne osušene, a iz njih suklja zadušljivi dim, koji

se diže do krova, ali ne može da izađe, tjera ga vjetar natrag, jer ploče nijesu omazane vapnom, niti ima ikakova prozora. Na ognjištu gladan mačak podvijenim repom šćućurio se u klupko, bulji u svoju staricu gospodaricu, plazi jezik i traži zalogaj, ali utaman. Gladuje ona, gladuje i on. Vatra na ognjištu jedina je pokrepa i obrana od ledene bure, koja na dvoru zavija i kroz ploče urliče. U jednoj rupici povrh glave bolesnice zabodena je grančica masline, blagoslovljene na Cvjetnicu, uz dvije kapljice svete vodice kojom starica prekriži sebe i postelju, kada ju zimi u snu salete svakojake misli i strah od zlih duhova. Odmah uz maslinovu grančicu obješena je krunica sa križićem. Kad ne može da prospava duge zimske noći ona uzme krunicu u ruke, moli Boga, sve dok joj opet san ne zatvori oči.

Bistra je u pameti, ali je skroz obnemogla od starosti i bijede. Osjeća da je pri kraju života pa je pozvala svećenika da ju pripravi kako će, veli ona, doći pred Boga čistom dušom. Svećenik je došao. Ispred njega leži starica, koja može jedva da se nadigne gornjim tijelom, jer nije pristojno da onako dočeka božjeg namjesnika. Nabedrila se je i namjestila, sklapa pobožno ruke za molitvu i ispovijed. Mladi se je svećenik malko zgrozio, pričinilo mu se kao da gleda avet smrti. Kost i koža. Na opuzloj lubanji još su samo povrh čela dva čuperka raskostrušane kose. Dva obraza osušena i garava kao dvije ljušture prilijepljene uz morsku hridinu, oči se uvukle duboko ispod veđa i gustih obrva, kao da se gase, jedva daju slabe poglede. Vratne žile iskočile iz podbradka, pomodrile. Ruke opale, prsti istančali i opružili se, jedva se giblju. Po tamnom neopranom licu razastrla se mahovina, blijede, žučkaste boje, posljedica gladi i zapuštenosti. Sve su ovo predznakovi nedaleke smrti.

Mladi svećenik prvi put u životu da vidi u neposrednoj blizini takovu groznu sliku. Potresao se je i zamislio: pa je li ovo ona idealna služba na selu, koju sam ja zamišljao na školskim klupama? — pitao je razočaran sebe, dok je čekao da se starica oslobodi gustoga kašlja koji ju je davio. — Pa zar da ovako nastavim i žrtvujem svoju lijepu mladost u ovakom jadu, smradu i čemeru gledajući pred sobom ovakove strahovite prizore? — Je li ovakav čitav život župnika na selu? — pitao se je zamišljen i nujan. Ali kad je sjeo na kamen, jer drvene sjedalice nije bilo u kući i postavio na svoja pleća

crkovno ruho (štolu) da sasluša ispovijed te starice, druga mu je odmah misao sinula u pameti, razvedrio se je i upustio se je sam sobom u razgovor:

— A koga ti zastupaš ovdje, mladomisniče?

— Isusa-Krista.

— A što je on činio?

— Pohađao, tješio i liječio bolesnike.

— Nije li On neprestano općio sa gubavim, slijepim, nijemim i uzetim?

— Jest.

— Nije li slušao vapaje onih slijepaca i gubavaca, koji su za njim klicali: **Isuse Sine Davidov, smiluj se nama?** Molitvu one žene, koja je dvanaest godina bolovala od krvotočja ?One kananejke, koja je prosila milost za kćerku u teškoj muci? — onoga stotnika, kojemu je sin bio na umoru?

— Jest.

— A je li se grozio i zlosrdio nad grobom i smradom Lazara, kojega je mrtva poslije četiri dana u život povratio?

— Nije. Sve je svladao i dragovoljno trpio.

— Pa koje je još muke Gospodin trpio za nas?

— Najveće muke do drva Križa na Kalvariji.

— Pa što su ove tvoje muke napram Njegovim?

— Nikakve. Male neugodnosti ali su ipak ugodne, jer odgovaraju mojem zvanju.

— Zar si ti poslan da pohađaš gospodske dvore a ne siromašne kolibice? Zar nije svećenik otac bolesnika...?

Ovakove misli proletile su tog časa ispred očiju mladoga svećenika i on se je skroz preobrazio. Oćutio je neku nevidljivu nadčovječju snagu, da trpi i ne odvraća više lice od te golotinje nego odvažno i ustrajno da vrši svoje uzvišeno zvanje.

Za ljubav tvoju, Gospode, sve ću rado podnijeti! zavapio je on, i veselo obavio svoju dužnost. Na povratku iz te kolibice, on je ovako razmišljao. Gle, ova starica, sprema se na polazak s ovoga svijeta u vječnost. Osim neke stare susjede nije opazio nikoga oko nje. Zapuštena od svojih prepuštena je meni. Sve uhvanje ima u svećenika, da ju opremi Bogu. Dakle, ja sam najbliži njezinom srcu. Moja je najveća utjeha da joj olakšam zadnje najteže časove života. I kada joj sutra dadem sv. Pričest, udijelim sv. Pomast i potpuno udo-

voljim svojim pastirskim dužnostima ja sam miran i ponosan da sam svoju dužnost revno izvršio. Borba koja je bila nastala u mojem srcu nad ovim zgražanjem bila je časovita. Borba između duha i tijela. Duh je pobijedio. Hvala ti, dobri Bože, na pomoći. Ovako je mislio u sebi mladi svećenik, kada se je u sumraku vraćao svojem domu.

Sutradan je donio sv. Pričest, koju je ona pobožno primila. Podijelio joj je i sv. Pomazanje. Krasne su one riječi, koje svećenik izgovara pri mazanju pojedinih ćutila nad bolesnikom prije njegova polaska s ovoga svijeta. Moli Svevišnjega neka mu oprosti sve što je u životu sagriješio: **očima** — gledanjem, **ušima** — slušanjem, **nozdrvama** mirisanjem, **ustima** — govorenjem, **rukama** — ticanjem, **nogama** — hodanjem. Kroz ovu melodiju kršćanske vjere duša oproštena griješnih prestupaka osjeća se sada rasterećena i spravna na pragu vječnosti lakša za daleko putovanje sa kojega nema povratka.

Smrt je teški prelaz na koji se je mučno odlučiti. O njoj je svatko uvjeren, ali se njoj niko lako ne predaje. Najveća je spametnost znati se sprijateljiti s tom istinom i olakotiti ovaj prelaz. Ljudskoj bojažljivosti vjera podaje najveću snagu jer ona uči, da smrt nije drugo nego prelaz iz ovoga života u drugi bolji na nebu, pa je u tom pogledu velika zadaća svećenika u pastirskoj službi da olakoti ovaj prelaz.

Kada je mladi svećenik svladao ogavnost, koja ga je na prvi pogled odbijala od bolesnika, nastupa odmah u njemu čuvstvo samilosti kršćanske ljubavi, koje ga još više bodri na vršenje svoje pastirske dužnosti. Prije smrti on hoće još jedanput da pohodi onu staricu i da joj izreče zadnje molitve. Došao je uprav u zadnji čas: oči su se zaklopile, zenice problijedile, usne uvenule, ruke i noge ostudenile, mrtvački znoj oblio je čelo i suza, koja je prvi vijesnik smrti, odronula se je niz lice. Još jedva da se čuje teško disanje iz pridušenih prsiju, te duboki hropac, pratioc smrti. Zadnji se izdisaji završuju i svećenik izgovara zadnje oproštajne riječi: **Pođi, dušo kršćanska, s ovoga svijeta...** uz ostale molitve pri izdahnuću. Smrt je brzo nastupila. Svećenik je nazvao umrloj **vječni pokoj** i nadodao molitve za pokojne. Smrt one starice pobudila je u mladom svećeniku osjetljivu pažnju i duboku pouku. Prvi put u životu gleda on smrt u oči, pazeći na sve one predznake njezina dolaska. U kolibici one siromašice kao i u palači gor-

de bogatašice smrt nastupa jednakim korakom (ae quo pulsat pede). Neosporiva istina neumoljive vječite pravde. Zadovoljan se je povratio kući kao pobjednik u tom strašnom i tajnom okršaju. Na prvom pragu života to je bio njegov prvi okršaj i prva pobjeda.

Nije teško naći se uz bolesnika starca, koji je uvjeren da je svojom dobom sazorio za smrt. On se njoj ne opire. Ne osjeća više otporne snage u sebi. Svijeća je dogorjela, pa se trne. Prirodna je to pojava. Ali su teške muke naći se kod bolesnika mladih godina, koji nije pretrpio velikih boli. Tu nastaje strašna borba između života i smrti. Svećenik je motrioc, svjedok, očigledac. Ima oči da gleda, ima uši da čuje, pa treba da ima i srca da osjeća. Potresni su prizori, osobito u teškim neizlječivim bolestima. U punoj snazi života razboli se nenadno mlad, jak čovjek. Sve liječničko nastojanje nije uspjelo da zaustavi bolest, koja ga očito vodi k grobu. Pozvan je svećenik da pohodi bolesnika i upozori na duhovne potrebe prije smrti. Bolesnik na to i ne sluti, jer se još uvijek uzda u svoju životnu snagu. Svećenik je došao da vrši svoju dužnost i udovolji ukućanima, a s druge strane da tješi bolesnika nadom u ozdravljenje. Neugodan položaj između dvije suprotnosti: života i smrti.

Svećenik kod bolesnika treba da bude pun razbora, taktike, ustrpljenja o ponajviše ljubavi i blage riječi. On je dobar pastir, a svaki pastir treba da čuva ovce svoje osobito u bolesti. U najtežim časovima života treba da pruži bolesniku duševnih lijekova, koji će biti melem njegovim mukama. Sa bolesnikom treba da i on boluje, po riječima apostola Pavla: **Radujte se s onima, koji se raduju, a plačite s onima koji plaču.** I srcem i pameću treba snositi tegobe bolesnika. Dok tjelesni liječnik propisuje lijekove, da oblakša bolove, blaga umjesna riječ o sudbini života ljudskoga »u ovoj dolini suza«, gdje se trpi i boluje, sa strane svećenika, duhovnoga liječnika, utješljivo će djelovati na onog bolesnika, da upozna teški čas u kojemu se nahodi i sudbina što ga čeka. Nikakva odvratnost neka ga ne sprječava da pristupi bliže njegovu krevetu, da vidi njegovo znojno, bolno lice, da čuje njegove uzdisaje, da postavi prst na njegovo bilo i upozna visinu njegove vrućice. Sve to mora više puta da čini svećenik na selu, jer nema liječnika, uz veliki dakako, oprez naročito kod zaraznih bolesti. Sveci su to sasvim rado i požrtvovno činili da pokažu

nama dobar izgled. Za doba sv. Frane Saleskoga bilo je puno bolesnika gubavaca. On je zalazio u bolnice da ih posjeti, da im izreče molitvu i udijeli milostinju. Na polasku bi svakoga poljubio u lice. Tako se pripovijeda i o sv. Jelisavi Turinskoj. Iza kako je oprala bolesniku ranu, prignula se i cjelivala ju je.

A ne čine li tomu nešto slična i danas sestre milosrdnice po našim bolnicama? Uđi u veliku dvoranu bolnice, gdje je položeno dvadesetak bolesničkih kreveta, pa se divi redu i čistoći. Zađi u onu malu sobicu, gdje je sad donešen sa hirurškog odjeljenja teško operiran bolesnik, a da jedva diše pod utiskom jake narkoze, pa se malko zamisli, tko uz njegovo uzglavlje bdije? Časna milosrdnica, puna ljubavi, ustprljenja i požrtvovanja. Nikada prije nije vidila ni čula za toga čovjeka a sada ispod onog bijelog rupca na glavi baca brižno ljubezno oko na nj, kao da joj je otac ili brat. Motri svaku kapljicu znoja na čelu ili suzu na oku, laganom rukom i bijelim čistim rupcem otire. Čim opazi da se usne osušene kreću i pitaju nešto da zagase žeđu, ona će najbrižnije pružiti nekoliko kapljica tekućine da ovlaži usne i pokrijepi izmoreni želudac. Kada bolesniku dodije ležati na jednom boku ona će ga kao rođena sestra prevrnuti na drugu stranu, podstaviti uzglavlja, prostrijeti pokrilo i namjestiti da mu bude ugodnije. Kada pak bolesnik dođe k svijesti i besjedi ona će ga veselim nasmijanim licem pogledati, pozdraviti i radovati mu se da je pogibelj već minula, neka se ufa u dobrog Boga, koji će mu opet povratiti zdravlje. I to ne jedanput nego kroz više dana i sedmica, kada se drugi u tamnoj noći odmaraju, ona službenica Kristova, ne zatvara svoga oka, ne traži odmora ni počinka svome tijelu, duh je njezin uvijek budan, svijest uvijek živa, spravna da sve pretrpi radi ljubavi Kristove i brata iskrnjega. Ko je dao poriva i ustrajnosti onom nježnom tijelu sestre milosrdnice, da svlada sve tegobe? Vjera. Na ovom nepresušivom izvoru traži i ti, mladi misniče, ovu snagu, pa će ti biti sve lako i ugodno. Pamti: župnik je otac siromaha, tješitelj bolesnika. Pohvala siromaha i bolesnika najveća ti je utjeha u životu, a poslije smrti za takav trud, ti znadeš gdje te čeka vječita nagrada.

Na domu

Kao što je lice u čovjeka ogledalo njegove duše tako je i dom ogledalo života svećenika na selu. Crkva, škola, župski dom, tri su zgrade na selu kao uzor čistoće, ljepote i uresa sela.

Kada si se provukao kroz tijesne seoske ulice, između dvorišta, staja, đubrišta i malih ograđenih vrtića, primakao si se župskom domu koji se bjelaska podalje sela na osami, na brežuljku, nedaleko župske crkve. Sa širokim dvorom i divnim pogledom na čitavo selo i njegovu okolicu otskače kao labud na pučini morskoj. Okolo doma velika je visoravan debele crnice zemlje, ograđene plotom, na kojoj je zasađeno nekoliko lisnatih stabala za hladovinu. Blizu njih izrasle su rodne voćke a okolo zidova razgranale su se svakojake stabljike penjačice. Tamo je u kutu malena kućica, kokošinjak za piliće, koji su se tek izlegli i počeli čeprkati zemlju. Čuvar pas u lancu bdije nad dvorištem. Bašta je zazelenila i miriše raznolikim cvijećem. Sve je živo u tom dvorištu. Dobro je zastupana i fauna i flora. Kad si podigao oko na prozore, prije nego uđeš u kuću, pruža ti se drugi ugodni prizor. Na svakom prozoru, pri svakom kutiću, ispod svakog donjeg praga spuštaju se biljke padačice, zeleni strukovi bosilja, crvene se geranijumi i karanfili, čak iz podkrovlja vire grančice raznovrsnoga cvijeća. Na glavnom pendžeru od podneva štono se obično zove »balkonom« uz gvozdene pregrade nanizali su se busovi rascvalih ruža u raznim bojama i oblicima a posred njih obješena je krletka u kojoj slavulj priređuje svoje koncerte po svojem ćeifu. Sve ovo izgleda kao neki vješto izgrađeni ćilim, razastrt da poda veselja i uresa onomu domu.

Jest, na ures i veselje domu ali puno veći ures i čast domaćinu. Strani gost, koji prvi put dolazi u to selo, ne poznaje lično župnika, ali po ovom što je vidio u vrtlu i u kući već unaprijed upoznao je da je domaćin kulturna, ugla-

đena osoba. Vanjska urednost potječe iz unutrnje. Nije se prevario. Takav uistinu mora da bude svećenik na selu. Njegova crkva gdje obavlja službu božju, valja da je uzor čistoće, reda, dostojanstva kao što se pristoji kući božjoj a tako i njegov dom neka sadrži sve oznake ozbiljnosti, pristojnosti, dobra ukusa, uredna svećenika božjeg službenika. Po domu se upoznaje domaćin. Ništa se ne da sakriti u prirodi. Čovjek se ispoljava u svim svojim dobrim i slabim nagnućima. Svećenik na selu prednjači u svakom dobrom djelu, on osjeća, da ga nešto naprijed kreće. Nema li toga potaknuća, žalostan je u istinu njegov život na selu. Postao je sličan njima — prostim seljacima. Namjesto da on njih pokreće, oni njega, slabića duhom, povuku za sobom.

Ne može svećenik ničim da opravda svoj nehaj. Skoro svaka župska kuća ima oko sebe velike prostorije crkovne zemlje ili seoskog vlasništva. Uz dobru volju seljaka kroz toliko ispraznih dana, kad nisu žurne rađe u polju, on će malo po malo ograditi i obraditi to zemljište, zasaditi plemenitim voćkama, sakupit će vodu sa svoje kuće u zdence, nabaviti će od nadležnih poljoprivrednih ustanova i uvesti u to selo raznih rasadnica, koje će on dijeliti među seljacima, da uvede novu kulturu u agronomiji. Ako je zemljište krševito posadiće lisnate voćke za hladovinu. Naš seljak nije na prvi mah pristupačan vjerovanju i protivi se svakoj novotariji dok ne vidi na svoje oči dobar uspjeh. Sa malo truda i troška župnik je postigao dvostruki veliki uspjeh. Oteo se je samoći i lijenosti, uložio je pametno svoje vrijeme preostalo od druge službe a dao je poticaja, dobre poduke i pobude seljacima da promiču racionalno poljoprivredno gospodarstvo na selu.

Nekoji svećenici otimlju se ovom poslu, jer nisu, tobože, sigurni da će za dugo ostati na toj župi, pa zašto da ulaže trud i novac a drugi iza njega da uživaju? Ne smije se tako misliti ni govoriti. Egoizam je velika mana u svakomu a osobito svećeniku. Altruizam je nasuprot najljepša kršćanska krjepost. Jedan za drugoga. Crkovna imovina jest zajedničko dobro svih svećenika. Možda on neće uživati ploda tih zasađenih voćaka, ali će uživati dobar glas svoga truda i nastojanja. Kada bi se svaki svećenik na to obazirao, onda župski dom ne postao nikada oaza nego pustoš u toj seoskoj Sahari. U težačkoj obitelji otac sadi lozu za sina svoga nasljednika, i ne misli hoće li dočekati njezin plod. I mi smo

svećenici članovi crkovne obitelji i treba da se mislimo za svoje nasljednike. Kada ogradiš i zasadiš zemljište oko župskog doma onda možeš reći sa Ezekijelom prorokom: **i ova zemlja što bijaše pusta, postala je ugodna bašta.**

Uđimo u dom da vidimo njegov namještaj. Skromnost je najljepša odlika mladoga svećenika. Kao što je on u svojem ponašanju, govorenju i odjevanju uredan, skroman takav neka bude i njegov dom. Što je pretjerano nije nikomu drago. Mladi svećenik, koji tek stupa na župu, nema dovoljno ni srestva da napuni sve prostorije pokućstvom, to će on učiniti postepeno, ali uvijek u granicama jednostavnosti i dostojanstva.

Osim predmeta neophodno potrebitih kućanstvu za blagovanje i spavanje hoće mu se pri prvom namještaju i ormar za knjige (biblioteka). To je najveće bogastvo, najljepši ures njegova doma. Kaži mi s kim općiš, kazaću ti kakav si; pokaži mi knjige u ormaru odmah ću prosuditi kakovim duhom dišeš.

Kao na oltaru, u ispovijedaonici, u školi i kod bolesnika tako i ovdje na svojem domu treba da je svećenik prožet dubokim poštovanjem svoga zvanja. Osim rodbine i poslužbe njemu pristupaju i druge osobe iz sela, ili gosti i prijatelji iz vana, grada. U župnom domu nalazi se ured, u koji je slobodan pristup svakomu za službene poslove. Kao posvuda tako i ovdje on će ljubezno da primi osobe, ustrpljivo da sasluša njihove želje i u granicama mogućnosti njegove pastirske službe da nastoji doći, što više u susret. Ne smije se groziti ni prijetiti oštrinom zakona. Blaga riječ otupi najljuću oštricu. Ljubav je prvi članak Kristova zakona. Ako mu se ne može udovoljiti, ne smije se oštrom besjedom ozlovoljiti.

Česti su gosti u župnika na selu. Većinom prijatelji, sudrugovi sa školskih kulpa. Oni su uvijek dobro došli da se malo prijateljski zabave. Mnogo su puta i na smetnju, pređe li se mjera. Zato i jest poslovica u našem narodu: svakoga gosta tri dana dosta. Ne smije se župnikov dom pretvoriti u kakovo svratište ili zabavište, pa makar bilo u najintimnijem krugu prijatelja. Gozbama i popjevkama, a osobito kockanju do kasnijih ura noći treba postaviti granice. U selu se sve čuje i saznaje. Zli jezici ne miruju, sve pronose i od sitne muhe prave velikog konja a sve na štetu ugleda domaćina svećenika.

Uz čašicu vina za trpezom nemoj pustiti, mladomisniče, odveć uzdu svom jeziku. Pazi što govoriš. Oni isti koji s tobom

sada za tvojim stolom govore i povlađuju, sutradan, kada budu za drugim stolom podvrći će tvoje bezazlene dobro nepromišljene riječi, oštroj kritici. Prijatelji su, ali su ljudi. Može se obistinit ona riječ evanđeliste Mateja: **domaći njegovi, neprijatelji su njegovi... čuvajte se od ljudi.** Za trpezom neka je sve skromno, pristojno u ničemu pretjerano. I kada si sâm za svojim stolom, ponašaj se pristojno kao da jedeš za kraljevim stolom. Jela neka su prosta, zdrava, ne birana. Rabi što manje mesa i masti a više zelja i povrća. Prevelika bjelančevina potiče na putenost. Tijelo treba hraniti, ali i krotiti. Zato preko sedmice odredi nekoje dane kao posne, neka se i drugi tvoji župljani u to ugledaju. Svećenik je svjetionik da svijetli i daje dobar izgled drugima.

Tebi je dobro poznato, mladi svećeniče, što su sv. Oci pisali o postu i što crkva, čuvarica Kristova zakona, naučava o njemu. Sv. Leon kaže: **Izvor krjeposti uvijek je bio post,** a sv. Jerolim nadodaje: **prezasićeni su uvijek odani raskalašenosti.** Ne smiju tjelesne požude uzeti premoć nad duševnim moćima. Tijelo je u službi duha, a ne obratno. Umjerenost u jelu i piću velika je krjepost. Jesti samo ono što je neophodno potrebito za uzdržanje tijela, a ne za poslasticu. Veliki pokornik, a prije raskalašenik, sv. Augustin u svojim ISPOVIJESTIMA zahvaljuje Bogu ovim riječima: **Ti si me naučio, Gospodine, da kao što uzimljem lijekove tako i hranu.** Krasne su one riječi, što crkva moli u misi petka treće korizmene nedjelje: **Poste naše, molimo te Gospodine, blagom pomoći provodi, da kao što se uzdržavamo od jela u tijelu tako da postimo i od grijeha u misli.** Kud ćeš ljepših riječi od onih u predslovlju korizme, što crkva upravlja Bogu, koji **tjelesnim postom zlobu obuzdava, um pridiže, krjepost udijeljuje,** kao što su značajne one misli u svagdanjem molitveniku (breviru) u prvoj nedjelji korizme: **poslužimo se manje riječima, jelima, pićima, spavanjem i igranjem, da se čvršće uzdržimo na straži.**

Judita je bila jaka da je mogla svladati silnog Oloferna kralja Asiraca, ali je ona tri dana prije postila a žestokih pića nije nikada pila u životu, dok je nasuprot Oloferne svagdano provađao život u raskalašenosti. Životi svetaca pokazuju nam da su u postu i trapljenju tijela očutili najveće pobude za duhovne podvige. Sveti Franjo Ašiški, kako je poznato, bio je sin bogate obitelji, gdje se je odgojio u svakoj raskošnoj đakoniji. Kada se je Bogu posvetio stavio se je na strogi post. Bio

je slaba želudca. Nije znao kako da mu ugodi hranom. Jednog dana reče svome sluzi koji mu je spremao jelo: **hvala Bogu, našao sam drugog kuhara, koji znade tečnije začinjati hranu nego ti, stoga od danas nemoj se više brigati za me što da jedem, zadovoljan sam s onim što isprosim.**

Za trpezom neka vlada najveća umjerenost. Isključiti svaku pohlepnu proždrljivost. Kaže sv. Ambrozij: **Proždrljivost je mnoge ubila, više je ljudi poginulo od prevelika jela i pića nego li od gladi.**

Ko je naučio da zauzda svoje grlo taj je zatvorio vrata mnogom zlu. Dva se raja ne mogu uživati, na zemlji i na nebu. Evanđeoski primjer o bogatašu i ubogu Lazaru jasno nam dokazuje. Siromah Lazar stajao je pred vratima bogataša i čekao da se nasiti mrvicama koje su padale sa trpeze bogataša. Niko se nije na nj smilovao, niti ga pogledao, samo psi, kaže Evanđelje, dolažahu k njemu da mu obliže gnjoj što je curio iz rana njegovih nogu. Iza smrti jednoga i drugoga, vječita je Pravda izrekla osudu: Lazaru blaženi pokoj u raju, bogatašu plamen muka u paklu. Čuo se je strašan povik onoga bogataša iz pakla: Oče Abrame, smiluj mi se i pošalji mi Lazara neka umoči u vodu samo vrh prsta svoga a da mi rashladi jezik, jer se mučim u ovom strašnom plamenu. Abram mu je na to odgovorio: Sinko, spomeni se da si ti primio dosta dobra u životu svomu, a Lazar nasuprot zla, ti si uživao a on je trpio a sada se on tješi a ti se mučiš.

Trebamo, dakako, jela i pića, jer što naš tjelesni organizam istroši to moramo da nadoknadimo ali ne za poslasticu nego samo za uzdržanje života. Pazite, opominje apostol Luka, da vaša srca ne budu oteščana **od proždrljivosti, pijanstva i brige ovoga svijeta.** Post je potrebit i za zdravlje tijela. Iza posta puno je ugodnija gozba. Svagdanja obilna hrana u brzo zasiti čovjeka, omrzne mu jelo. Zato veli sv. Ambroz: **post je poslastica jela, jer što je želudac više pohlepan za jelom tim je hrana slasnija.** Ne smije se pak ni želudcu dati sve na volju. Samo ono što je od potrebe tijelu za njegovo uzdržavanje ,a ne što podražaj i raskošnost želudca traži. Proždrljivac je bliži prostoj životinji nego li ljudskom biću. Glasoviti Tertulijan opisuje drastičnim riječima poždrljivca, kojem je **Bog trbuh, vjera u kuhinji, ufanje u loncu a ljubav u sladokusnim zalogajima.** Sveti Ivan Hrizostom grozi se nad pijanstvom ovim riječima: **Pijanstvo je blagi demon, slatki otrov, ognjište**

bluda, pobuda srdžbe, ludila, otupljenje razbora. Proždrljivci i pijanci veli naš slavni zemljak Jerolim, **nemaju druge brige nego za trbuhom i onim što je blizu trbuha.**

Odmah iz prvih dana tvoje mladosti na pragu novoga života postavi, mladi svećeniče, na čisto pravac svoga življenja. Ili da uživaš tjelesne ili duhovne naslade. Ili lijevo ili desno, trećega puta nema. Pamti, ti si duhovno lice, znadeš kuda ti je omjeriti korak. Neka su ti pred očima riječi sv. Grgura: **tjelesne slasti dok se nemaju, puno se žele; čim se postignu postaju dosadne i brzo nestaju, dočim duhovne dok se ne dobiju dosadne su, a što se više uživaju slađe se osjećaju.** Sve ovo odražava u tvojem domu za tvojim stolom. Na više načina ovo se ispoljava i dobrom oku neće izbjeći ako li se ne držiš nekog kućnog strogog reda. Pazi na količinu hrane neka je dovoljno a ne preobilno; na kakvoću neka je jednostavno i hranivo a ne sladokusno; na vrijeme ručka, na određeni sat a ne otezanje i dugo zadržavanje za trpezom. Ponovno ti preporučam neka su daleko od tvoje trpeze bilo kakve zabave, koje oduzimlju ozbiljnost i dostojanstvo župnikova doma. Dom svećenikov neka je sasvim čedan, bez osobitih nakita, koje upadaju u oko. Nabavi samo ono bez čega ne možeš da budeš. Mudra je ona rečenica: **Ko kupuje ono što mu ne treba, prodaće kasnije i ono što mu treba.** Ne budi odveć sitničav, ali pazi i na najmanje stvari, jer ko nije u malenim stvarima velik taj će u velikima biti odveć malen.

Osim hrane potrebit je tijelu i počinak. Noć je za spavanje. Drži se određenoga roka. Rasporedi svoje vrijeme i sastavi kućni red. Ranije leći i ranije ustajati neka ti je glavno pravilo. Zdrava čovjeka ne smije nikada zateći sunce u krevetu. Ko rano urani dvije sreće ugrabi, a uranak za sav danak — pametne su riječi u narodu. Pri rasvanuću dana, netom si protrao oči od sna, ne oteži se i ne muči se tijelom kao da ti je teško rastaviti se od topla kreveta. Svladaj svoju otpornost, postavi znamen svetoga križa, skokni odvažno, zove te dan i rad. Radini i uredni ljudi ulažu obično u tri odjeljka svoje vrijeme kroz 24 sata dana i noći, na ovaj način: raditi osam sati, spavati osam sati a preostali osam sati uložiti u odmor, šetnju, zabavu i blagovanje. Glasoviti francuski spisatelj Victor Hugo postavio je bio sebi u životu ovaj raspored: ustajati u 6 sati, ručati u 10, večerati u 6 po podne, ići spavati u 10 sati, što čini čovjeka, govorio je on, da živi deset puta deset pomnoži to

je sto godina. Ove je riječi dao uklesati na ploči svoje kuće u Hautville (se lever à six, diner à dix, souper à six, se coucher à dix, fait vivre l'home dix fois dix — 10 × 10 = 100). Ovakovim redom života francuski spisatelj doživio je visoku starost od 85 godina. Trijezvena hrana, spokojno spavanje i kretanje na čistu seoskom zraku tri su glavna uvjeta duga i krepka života.

Još ću ti nešto napomenuti. U tvoj kućni raspored uvrsti i ručni rad. I rukama i nogama treba dati kreta, micanja i vježbanja. Ti znadeš što se dogodi od vode koja se ne kreće — usmrdi se. Okretno tijelo puno utječe na okretnost duha. Čim si se digao sa trpeze, ako nisi zauzet kojim drugim poslom, pođi u vrt, baštu, uzmi škare, nožić, mašklin, lopatu pak se zabavi oko voćaka, nasada, cvijeća i povrća. Koliko užitka osjećaš kada ljeti iza duge dnevne sparine daváš napitka hladnom vodom onom poluuvelom cvijetu, koji se sutradan ranim jutrom netom cikne na obzorju sunce, veseo rastvara i tebe svojim ugodnim mirisom pozdravlja, tražeći da ga opet zadojiš mlazom studene vode a da može preko dana odoliti žarkim zrakama ljetnoga sunca. Okolo one loze, koja se kao bršljan penje uz zidove tvoga doma, da ti se popne na pendžere i tamo pod jesen obdari gustom krošnjom rumenih grozdova, da počastiš sebe i svoje prijatelje ugodnom kapljicom, vodi svaki dan brigu da ju svojom rukom obrežeš, okopaš, zagnjojiš, obaspeš sumporom, poškropiš galicom, te do zrelosti dovedeš.

Rodne voćke najljepši su nakit u svećenikovoj bašti. Svaka ima svoj posebni oblik, svoju boju, svoj ukus svoje rano i kasno doba dozrijevanja. Kada budeš imao dovoljno zemlje ne prosjači po selu rukovet zelja, nego nasadi svog povrća u svojem vrtu, za svoju potrebu. Najslađe je, kaže, se zelje iz svoga vrta i to uprav ono koje si svojom rukom posadio i gojio. Uz ukrasne stabljike ne zaboravi naše južno voće: limune, naranče, palme, oleandre, ruže, koje veoma dobro uspijevaju na našem blagom podneblju. Sv. Frane najveći ljubitelj prirode preporučao je svojim redovnicima, neka uz crkvu i samostan obrađuju bašte i goje voćke. Rijetko je naći samostana bez bašte a bašte bez voćke i cvijeća. Redovnici misionari prenašali su iz tropskih krajeva Azije i Afrike biljke najplemenitijih vrsta, koje su resile kraljvske dvore i parkove u Evropi. Dosta je spomenuti glasoviti samostan Chartreuse u Francu-

skoj. Sve ovo šaroliko zanimanje biće ugodno oku i srcu tvome, a što je najzglavnije spasiće te od dosade i lijenosti, koja je izvor svakomu zlu. Čuveni uzgojitelj Pestalozzi piše: **Ručni je rad potrebit, uči nas razmatranju, pomnji, jačanju duha i tijela; on je pokretač naših misli i želja.** Spisatelj Förster veli o tomu: **Savjesni ručni rad jest neposredna pobjeda duha nad lijenosti i putenosti tijela, a svaka nadmoć duševne jakosti mnogo utječe na prevlast duha u svakom drugom djelovanju.**

Tebi je povjeren i drugi dom, i dužnost ti je da zanj uložiš najveću brigu. To je hram božji, crkva. Kada si svomu gostu pokazao župski dom biće mu ugodno da ga povedeš do župske crkve i pokažeš dom Gospodnji. Tvoj župski dom odaje dobro odgojena i uredna čovjeka, a po domu Gospodnjemu, kojemu si ti čuvar, otskače kao u zrcalu slika revna svećenika, božjeg službenika. Odijelo crkovno koje oblačiš pri službi Božjoj mora da bude čisto, tako i čitava zgrada crkovna koliko svojom vanjštinom a još više svojom unutrašnjošću treba da odgovara svojem uzvišenom zvanju. Na žrtvenicima neka su svijetnjaci uporedani, osvijetlani, klupe očišćene, slike po zidovima uokvirene i pravilno namještene, a tlo pometeno i oprano bez truna prašine. Sve neka prosijeva pripostitošću a sjaje visokim dostojanstvom i poštovanjem prema Gospodaru doma. Nemoj se uvijek pouzdavati u crkovnog podvornika, koji kao prosti seljak radnik u zemlji nemože da pojmi tu strogu čistoću. Moraš pogledati svojim okom, okušati svojim prstima, je li čisto i uredno. Nemoj dopustiti da poslužnici podižu glas u crkvi i nedostojno se ponašaju u razgovoru, niti djeci da galame kada se smještaju po klupama. Dostojanstvo doma Gospodnjega treba ozbiljno čuvati.

Crkovne su vlasti u zadnje vrijeme strogo odredile da se ne pripuštaju u crkvu osobe koje su nepristojno odjevene. To je sasvim ispravno. Crkva nije kazalište. Pripovjeda se o sv. Ivanu Zlatousnom da je jednog dana susreo gospođu sjajno odjevenu, koja mu je bila poznata. Upitao ju je kamo ide — U crkvu, odgovori ona — Zar se u crkvi priređuje kakva kazališna pretstava? — Gospođa je razumila šta hoće time da reče, zasramila se je i povratila kući. Car Teodozij je htio dati javnoga dokaza koliko štuje dom Božji. Na velikim svečanostima kada bi išao sa svojom dvorskom pratnjom u crkvu, odmah pri ulazu, na glavnim vratima, skinuo bi krunu sa glave i otpasao sablju s boka govoreći: **pred nebeskim vladarom i njegovim domom prestaje sjaj moje krune i moć moje sablje.**

Izgled što ga je dao Isus u hramu Jeruzolimskom nije li jasna opomena svima, da se dom Božji ne smije oskvrnjivati za nikakove svjetovne svrhe. Božanski Naučitelj bio je po naravi **»blaga i ponizna srca«,** nikada se u svojem životu nije rasrdio nego samo onda, kada je opazio trgovce i prodavače u Jeruzolimu da su ušli u hram i pretvorili ga u tržnicu. Isus nije ih samo opomenuo nego, kaže sv. Evanđelje, rasrdio se je, spleo je bič, išibao je trgovce, istjerao ih svih vani i izrekao one znamenite riječi: **»Ovo je kuća moja, kuća molitve, a vi ju pretvoriste u špilju razbojnika«.**

Uredan na svojem domu, uredan i revan u domu Gospodnjemu, ti ćeš, mladomisniče, sačuvati potpuno svoj ugled pred Bogom i ljudima.

Uz knjigu

Kada si se dijelio od rodne kuće i svoje mile družine da preuzmeš kao mladi svećenik službu na selu, jedna ti je misao, među ostalim najviše davala brige i nemira u duši: kako da provedem one duge mračne zimske večeri? kako one duge sparne ljetne dane bez društva? S kime da se porazgovorim i utješim? Pa kako u onoj osami kao pustinjaku da ne očami duša moja? Čime da prikratim to strašno dosadno vrijeme? — Evo ti druga. Uzmi knjigu u ruke, prikratio si dosadu i korisno uložio svoje vrijeme.

Najvjernije društvo na selu neka ti je štivo, najmilija zabava i pouka neka ti je knjiga. Kao što sam ti već kazao po vanjštini doma i dvorišta vidi se stepen odgoja i ukusa svećenika, koji u njemu boravi; tako po knjižnici može se prosuditi kolika je i kakova je njegova kultura. Knjižnica je ogledalo tvoje duše. Ona zbirka knjiga u ormaru naliči malom muzeju raznih spomenika i umjetnih djela. Izvadi knjigu, eto ti druga i razgovora. Što činiš za tijelo to čini i za dušu. Obično svakog dana uzimlješ po tri puta jelo da prehraniš tijelo, daj toliko hrane i duši. Kada opremiš svoje službene poslove uzmi knjigu u ruke, čitaj, prebiri i odabiri nove misli u tvojoj pameti, nove pobude tvojem srcu da što jače i uspješnije nastaviš svoj pastirski rad.

Kada jedeš prebireš jelo i gledaš je li zdravo i ukusno, da ti ne pokvari želudac, tako izaberi i knjigu punu zdrava nauka, koja neće ugrijati tvoj mozak i pokvariti srce. Malo čitati ali dobro mozgati. Isti postupak kao i pri jelu, dobro žvakati da bolje možeš probaviti. Nema kulture bez lektire. Ne može se iz hambara vaditi hrana ako se u nj ne uspe, niti iz bačve točiti vino ako se u nju ne ulije. Svakomu su odmjerene granice. Svećenik pozvan da svaki dan bilo u crkvi, školi ili u selu na svakom koraku podučava i dijeli znanje, brzo se iscrpi ako li svaki dan pomnjivim čitanjem ne nadopuni. Mnogo čitaj, ali ne puno knjiga. Od velika čitanja svakojakih knjiga nastaje pometnja. Dogodi se isto kao i pri jelu, grlo ne može da proguta veliku hranu, želudac ne probavi, pak nastaje poremećenje u želudcu.

Čitanje vedri pamet, otvara široke poglede, daje pobude za nove podvige. Kada čitaš knjige, kojega po izbor spisatelja, udubi se u njegova razlaganja pa će ti se činiti kao da se nalaziš u zboru učenih ljudi, od kojih čuješ jakih misli i plemenitih pobuda. **Po molitvi,** veli sv. Augustin, **mi se razgovaramo s Bogom a po čitanju Bog se razgovara s nama.** Tomu nadodaje sv. Ambrozij: **s njim se razgovaramo kada ga molimo,** ali mi njega slušamo kad čitamo njegove svete knjige. Zato sv. Jerolim preporuča svećeniku: **svedj neka ti je u rukama sveto čitanje, koje je duši hrana.** Veliki državnik Masaryk kazao je, da je **dobro štivo najveći učitelj za svakoga čovjeka.** Američki borac za pravicu i mir Woodrov Wilson smatra čitanje knjiga izvorom velike duševne moći kada kaže: **Knjige su vrata, koja vode u prirodu i u nas same. One otvaraju srca iskustvima velikih ljudi i željama i mislima velikih naroda. Ako slobodan narod hoće da sačuva u svome radu i razvijanju radost akcije, veselost srca, vedrinu duha, da ne malaksava pred velikim poteškoćama, mora često da crpi iskustva i snage iz velikih književnih djela.**

Sa knjigom u ruci ti ćeš, mladi svećeniče, svladati i odalečiti mnoge pogubne napasti, i nećeš osjetiti dosadu na selu. Besposlenost je najlakša prigoda grijehu. Zato sv. Jerolim preporuča Nepocianu: **zaljubi se u knjigu pa tjelesne požude neće ti nikada pasti na pamet. Bez knjige i molitve,** veli on u drugom pismu, **svaki je svećenik na putu propasti.** Čitaj svaki dan, po malo ali pomnjivo i duboko. Neka ti je na pameti ona mudra besjeda rimskoga cara Tiberija: **ni jedan dan bez crte** (nulla dies sine linea) ali pazi što uzimaš u ruke da čitaš.

Za svećenika su u prvom redu svete knjige. Kud ćeš ljepše i mudrije knjige od sv. Pisma? Svaki dan po jedno poglavlje iz staroga i novoga Zavjeta. Posegni i za drugim knjigama, koje izdaju naša književna društva u Zagrebu i Beogradu, ali ako usporediš dubinu misli, uzvisitost stila, ljepotu izraza, nećeš naći ni daleke prispodobe. Sve su one blijedi izraz teška napora ljudske pameti napram visini i dubini Bogom nadahnutih duhova iz prvih vjekova čovječanstva. Kakova zbirka svih filozofa i pedagoga da dadu sliku realnog ljudskog života, kao što daju na primjer »I z r e k e« mudroga

Salamuna? Ima li vilenjaka sa bilo kojega pjesničkog Parnasa da se dovine divota Davidovih pjesama ili da zaroni u dubinu duše kao prorok Jeremija svojim turobnim elegijama? Poslanice apostola Pavla danas se čitaju na katedrama engleskih visokih škola kao uzor štiva filozofije, pedagogije, kao rasadnik zdravih kriterija za život. Svi veliki umovi i spisatelji od Danta Allighiera do Miltona, Klopstcka, Tassa i drugih našli su u stranicama svetoga Pisma izvor svome nadahnuću. Poznato je da je veliki državnik Wilson držao uvijek pokraj svoga kreveta knjigu sv. Pisma, u kojoj je našao svoje prve pobude i mjere za pravedno riješenje međunarodnih prava, koje je on zagovarao na mirovnoj konferenciji u Parizu, poslije svjetskoga rata 1919 godine. Sv. Jerolim preporuča svećenicima neka se hrane u znoju lica svakoga dana **kruhom sv Pisma da im se ta sveta knjiga nikada ne oduzimlje iz ruku, da s njom bdiju i zaspu, te se izvrši ona prorokova riječ: »progutao je knjigu ovu« (devoravit librum hunc).** I naša narodna besjeda kaže: **daj mi znanje daću ti imanje.** Znanje je velika moć. Dakako treba ga pametno rabiti a ne ludo zlorabiti.

Mlad si svećenik, tek si stupio u službu, na pragu života, nije ti lako nabaviti sva djela ili barem glavna SVETIH OTACa. Kada ti bude moguće neka ti je prva briga da nabaviš njihova probrana djela (PATRISTIKA). Iza sv. Pisma, glavne riznice božanskog nauka, tu imaš sve. SVETI OCI su prvi i najvjerniji tumačitelji Kristova nauka. Možeš suditi po ovomu, kada svaki dan čitaš svoj č a s o s l o v (brevir) pazi na trećem štenju kako su divna ona kratka štiva iz homilija SVETIH OTACA: učenog Augustina, dubokog Jerolima, blagog Leona, ljupkog Ambrozija, nježnog Grgura i poletnog Zlatousta. Svaki ima svoj posebni stil, koji te odvraća od nizine i prostote ovog odveć niskog svijeta i vodi u visoke krugove plemenitih ideala prema nekom višem cilju života. Takav dojam pobuđuje čitanje ovih knjiga, pa dok si umom i srcem u nekoj intimnoj vezi s ovim odabranim umovima, tvoj se duh odiže i spaja s njima, te nećeš ni malo osjetiti dosade seoskog života. Uz tvoje uzglavl e na noćnom ormariću neka je uvijek ona zlatna knjižica, koja se zove **»Stope Kristove«**. Jutrom rano i mrakom kasno, uzmi i čitaj samo nekoliko redaka i naći ćeš u toj zlatnoj knjižici najugodnijeg duševnog razgovora i najboljega druga. U svakom retku ima neka opomena

za život, izgleda kao da je uprav za te napisana. Spisatelj je puno vidio, čuo i okušao u svojem životu.

Osim knjiga duhovnog i crkovnog značaja, čitaj knjige iz povijesti našega naroda. Historiju na prvom mjestu. Kako je rekao mudri Ciceron: **Historija je svjedok vremena, svijetlost istine, život uspomene, učiteljica života, glasnik prošlosti** — (Historia est testis temporum lux veritatis, vita memoriae, magistra vitae, nuntia vetustatis). Naš je narod kroz oluju burnih vremena izveo toliko junačkih i krjeposnih djela, da potomstvo njegovo može naći u njima zapretanu iskru koja će ga uzbuditi na krjeposne podvige. Novele, romani, kriminalne prikaze daleko neka su od tvojih očiju. Sve što odaje velegradskim senzacijonalnim životom neka ne ulazi u tvoju knjižnicu.

Naš slavni biskup Strosmajer u jednoj okružnici god. 1881 upravljenoj svom đakovačkom kleru, upozorujući na tuđe romane evo što piše: **Te knjige ništa ne vrijede, to su otrovne gljive koje rastu na tuđem truležu pak se prenašaju i rasprodaju u našoj zemlji. One očevidno tupe um, kvare srce, izopačuju maštu. Na istu vrst spadaju i glume (predstave) unešene iz stranoga svijeta, a koje svakom nevinom srcu rumenilo na lice tjeraju, krvave pak suze izbijaju iz očiju ozbiljnim muževima, koji su zabrinuti za odgoj obitelji i naroda.** U zgodopisju Apostola čita se da su se i onda za njihovih vremena širile u rukopisu neke knjige, za kojima su se zavađali ljudi, a kada su bili upozoreni na pogibelj, kaže zgodopisac: **doneselo** danas puno izloženo pogibelji infiltracije razvratnih i destruktivnih ideja.

Čitanjem ovakovih mondenskih knjiga ništa se ne dobiva a puno se izgubi u srcu. Na selu si da uščuvaš vedrinu svoga uma i tišinu svoga srca pa nedaj da zadah gradskoga zloduha zarazi i pomrači vedrinu seoskog obzorja, jer je na žalost i selo danas puno izloženo pogibelji infiltracije razvratnih i destruktivnih ideja.

Kada čitaš bogoslovne knjige dubokog zamašaja nemoj se puno napirati da istražuješ svaku sitnicu, da dopreš do dna nedokučivih misterija, jer tvoj mladi um nemože da dosegne do nedostižnih granica božanske zamisli. Poznata ti je ona pripovjetka o sv. Augustinu a neće biti zgorega da ti ovdje predočim. Šetao se je jedne večeri Augustin uz morsku obalu zadubljen u otajstva sv. vjere. Pomišljao je na članak

o sv. Trojstvu. Dođe do jedne uvale i opazi dječaka na morskom žalu gdje prelijeva more u jedan mali bunar. Začudi se Augusti pa ga upita: **Ma što radiš, dijete moje? — Evo sam izdubio rupu na žalu pak ću preliti ovo more u nju. Ah, ah — nasmije se Augustin — vidi se da si dijete, kako možeš i pomisliti da ova neizmjerna voda može da stane u tu malu rupicu, ti.si nepametan, ostavi se tog jalovog posla. Dječak — a to je bio anđeo s neba, odgovori mu: a ipak ovaj posao je lakši nego onaj što si ga ti zamislio da shvatiš dubinu otajstva sv. Trojstva.** U taj čas isčeznu. Što pameću ne možeš da dokučiš neka vjera poduči.

Čitanjem dobrih knjiga ti ćeš se usavršiti u svojem zvanju na peru i besjedi, kako je zgodno rekao Bacon: **čitanje čini čovjeka savršenim, u razgovoru okretnim, a u pisanju točnim.** Kod čitanja treba onako postupati kao i kod uzimanja hrane. Najprije pregristi i zubima samljeti, prožvakati, progutati neka se u želucu dobro prokuha pak neka se izluče sastavine nekorisne a dobre neka se pretvore u krv. Prelaz je, kako vidiš, dug ali što se bolje prožvače u ustima i prokuha u želudcu hrana je bolja i krepkija za tvoje tijelo. Tako i misli, koje crpiš iz pročitanih knjiga, neka prođu kroz tvoje moždane i tvoje srce da ih malo promozgaš, prokuhaš, lakše probaviš pak ćeš tek onda dobiti jezgru koja sačinjava pravu duševnu hranu. Drži mjeru i u čitanju. Gledaj što mogu tvoje sile da izdrže. Pazi onoga planinara što se penje na vrhove gora, što hoda na više sve to više mu se rastvara pred očima vedro obzorje i sve više budi želja da promatra okolinu; ali ako je magla pokrila obzorje ili je on kratkovidan, zadovoljava se i malim obzorjem. Ne upiri predaleko, opet ti velim. Od velika jela lako se pokvari želudac, od velika čitanja uznebuši se mašta, uzvitla se neka nesređenost, umišljenost i pomućenost pojmova. Imaj sveđ pred očima one riječi apostola Pavla: **ne treba znati više nego li je potreba znati, do umjerenosti,** kao što i onu mudroga Salamona: **preduboko nemoj istraživati.** Nisu stari ljudi bez razloga govorili, da se treba čuvati čovjeka, koji čita samo jednu knjigu.

Kada je Jehova davao upute Mojsiji kako će napraviti odjeću za Arona i ostale svećenike, kada budu ulazili u SVETO HRANIŠTE pred Boga, naredio je da na naprsnik sudbine postavi ove dvije riječi: **URIM i TUMIN,** dvije jevrejske riječi koje znače: n a u k i i s t i n a. Ovo su dvije velike vrline sve-

ćenika. Liječnik bez poznavanja medicine ne može da liječi, odvjetnik bez poznavanja zakona ne može da brani, svećenik bez nauka ne može da poučava o duševnim stvarima. Ako li slijepac vodi slijepca oba će u jamu. Slijepcu treba vodića zdravih očiju. Tako svakom čovjeku treba prosvjetitelja, koji će mu kazati stalan pravac života. Dobra knjiga obavlja tu veliku ulogu.

Kada se je Bog javio Salamunu i upitao ga: **išti što hoćeš da ti dadem. Daj mi, odvrati on, mudrost i znanje kako mogu suditi narodu tvomu.** Tada reče Bog Salamumu: **Ne išteš bogatstva, ni blaga, ni slave, ni duša tvojih nenavidnika, niti išteš duga života nego mudrosti i znanja da bi mogao suditi narodu mojemu, nad kojim sam te postavio da vladaš; evo ti dajem mudrost i znanje a daću ti zatim bogatstva i slave kako ve nisu imali vladari prije tebe niti će poslije tebe imati.**

Strašna je osuda Gospodinova, koju navješta Osija prorok: **Izgibe moj narod jer je bez znanja; kad si ti odbacio znanje i ja ću tebe odbaciti da mi ne vršiš službu svećeničku.** Po jutru se vidi kakav će biti dan. Odmah za prve mladosti, na školskim klupama, u sjemeništu treba da se priljubiš knjizi. Po tomu se obično predviđa kakav će biti svećenik u životu. Slabi pitomac naliči crnoj noći bez svijetla, nastojan magli bez vedrine a marljivi, koji je zaljubljen u knjigu, pretstavlja vedar svijetao duh od kojega se možemo nadati dobru. Bez krvi u žilama ne može čovjek da se kreće, bez čitanja i nauka nema hrane ni žitka duši. Pazi što čitaš i kako čitaš. Bez naglosti, trijezno i promišljeno. Nagla kiša ne natapa nego kida zemlju a samo tihana kiša natapa. Nauk i trezvenost dva su krila kojim se mladi duh uzdiže nad prostotom ovoga svijeta. Ne čitaj pogane knjige iz kakove znatiželjnosti svrhom da nađeš u njima dobro zrnce. Poslušaj sv. Jerolima, koji piše Fuciju: **nemoj tražiti zlata u smeću.**

Tvoje štivo neka je birano. Kao što prebireš kranu, koja će tvojem tijelu dati bolje sokove, ukusniju slast i užitak, tako prebiri knjige, u kojima su jače misli, ugodniji dojmovi da bude podukom tvojem umu i pobude tvojem srcu. Nekoja štiva pjesničkog sadržaja preporučam ti da čitaš na glas u svojoj sobi ili u bašti pod vedrim nebom. Kud ćeš veličanstvenije pjesme do psalama pokornog Davida? Velepjesan puna divote, uzvišene misli, nježna osjećaja, nenadkriljive slikovitosti. Ona te uzdiže k nebu i napaja nekom neizmjernom upo-

kojnošću, prenaša u više vedrije obzorje da zaboravljaš sve nevolje ovoga niskoga svijeta. Čitaj pjesme našega Preradovića, njegovu veličanstvenu odu: »Bogu« i provedi nekoliko časova u meditaciji dubokih dojmova i jakih pobuda na duhovni život.

Nisu opravdana ispričavanja nekih svećenika kao da se u seoskoj pustoši ne može srce da zaljubi u knjigu, jer samoća, tobože, ubija duh. Mihovil Pavlinović čuveni narodni borac i spisatelj, bio je za 15 godina (1855—1870) revnim župnikom u Podgori, svojem rodnom mjestu, dosta brojnoj i rastrkanoj župi. Uz obavljanje svojih službenih dužnosti našao je ipak vremna da se bavi i političkim pokretom narodne stranke u Dalmaciji, kojoj je on bio glavnim vođom, ali nikada nije propustio a da u dokonici ne uzme knjigu u ruke i čita. U velikoj zbirci svojih knjiga on se je snabdjeo prevodima iz stare klasične grčke i rimske književnosti, te savremenim djelima najčuvenijih pisaca talijanskih i francuskih. Na osami, ispod sure planine Biokova, a na pogled plavoga Jadrana, napravio je zaselak **Miholjac.** Tu je u potpunoj seoskoj samoći iz čitanja poučnih knjiga i promatranja prirode crpio pobude za svoje znamenite govore i radove. U toj samoći i pustinji — zato su ga i zvali politički neprijatelji **»podgorski pustinjak«** — on je proveo **»svoje najmilije časove«,** kako je običavao kazivati prijateljima. Nije samoća ubila veliki duh Petra Njegoša, koji je kao crnogorski vladar spjevao epos »Gorski vijenac«, dragocjenjeno književno djelo u našoj literaturi. O njemu piše spisatelj kritičar Jovan Skerlić: **u cetinjskoj pustinji, sam bez igdje ikoga, bez ikakvog intelektualnoga društva, on se baca na čitanje, razmišljanje i pisanje, da u duševnom radu traži razonodu i utehu. Samostalnim radom, neprekidnim čitanjem velikih pisaca i mislilaca, on uspeva da stekne veliko književno i filozofsko obrazovanje.** Kad se je onaj pustinjak u Podgori i onaj u Cetinju u puno težim kulturnim prilikama prošloga vijeka mogao posvetiti knjizi i obrazovanju, zašto i ti to ne možeš, mladi svećeniče, kada imaš vremena da ga pametno iskoristiš?

Na molitvi

Čitati, moliti, dobra djela činiti, kaže sv. Bonaventura, jesu tri čvrsta gvozdena lanca, koja dobro povezana ne dadu se slomiti nikakovom silom. Čitanje otvara pogled, vedri pamet, pobuđuje zdrave misli u shvaćanju realnog života; molitva natapa, ojačava zdrave pojmove, daje ugodan miris našim čuvstvima; dobro djelo nosi utjehu postignuta uspjeha i poticaj za daljni rad.

U životu, mladi svećeniče, ne budi malodušan, ali ni odveć preduzetan. Ne gubi vjeru u se, ali imaj na pameti da je drugi nad tobom, puno jači od tebe a sveđ spravan da ti pomogne. Ti nisi ni jači od snažnoga Samsona, ni svetiji od pobožnoga Davida, ni pametniji od mudroga Salamuna, pa kad su oni bez pomoći s višega malaksali, kako ne ćeš ti mlad, neiskusan, tek na prvom pragu života? Nemoj se umišljati ni varati. Traži pomoć s neba, moli Boga. Veliki obraćenik Augustin i kad je stupio na put Božji nije nikada bio pouzdan u svoje slabe korake, nego se je uvijek obraćao molitvom Bagu za pomoć. U svojim »ISPOVIJESTIMA« on bjelodano to očituje: **što sam više cijenio da mogu po sebi to sam manje uspjevao. Kad sam imao odluku nisam imao moći, a kad sam dobio moći ponestalo mi odluke, jer sam se puno pouzdavao u svoju snagu. Ne stoji u čovjeku ni htjeti što bi mogao ni moći što bi zaželio, ni znati što bih tio i mogao, nego njegovi koraci imaju biti upravljeni po Tebi, Gospodine Bože.**

Molitva je uzdignuće srca i pameti Bogu. Moliš onoga koji te može i hoće da pomogne. Zato neka je molitva iskrena i pouzdana. Moli Boga ne ustima nego srcem, punim pouzdanja da sve što izmoliš biće namijenjeno na slavu božju i spas povjerenih duša. Molitva neka je ustrajna kako se čita u Evanđelju Sv. Luke (XI 9—12) **Treba uvijek moliti i ne prestati, pitajte i daće vam se, tražite i naći ćete, kucajte i otvoriće vam se.** Molite, veli se na drugom mjestu, pomnjivo i pobožno, kao što u Očenašu pitate **»kruh naš**

svagdanji« tako i vaša molitva neka je svagdanja. Što ne možeš postignuti milom ili silom to ćeš molitvom. Je li ti u čitanju i promatranju svetih knjiga nekoja stranica neshvatljiva, upravi Bogu molitvu, biće ti odmah jasnija, kako tvrdi Apostol: **treba li komu mudrosti neka pita u Boga, koji svima daje u izobilju.** Po molitvi možeš lako upoznati i način života. Riječi su sv. Augustina: **Ko znade dobro moliti, znade i dobro živjeti.**

Sveti Ivan Zlatousti prispodablja molitvu disanju, te veli: **Kao što čovjek bez disanja ne može da živi, tako ni duša bez molitve; čovjek bez molitve nije drugo nego stablo bez soka, koje se brzo osuši, kuća bez temelja, koja se brzo sruši, vojnik bez oružja, koji ne može da se brani od neprijatelja, riba bez vode, koja bez nje ne može da živi.** Po riječima sv. Augustina **molitva je ključ nebesa.** Kralj David sa zanosom ističe svoju odanost Bogu: **Sedam puta na dan Tebi sam hvalu iskazao; po sredini noći dizao sam se da se ispovjedim Tebi, o Bože.** Tertulijan je bio puno žalostan kada bi zbog velikih posala propustio molitvu, te je govorio: **Veoma je žalostan dan, koji prođe bez molitve. Kao što tri puta na dan dajem hrane tijelu, tako je potrebita i molitva, koja je hrana duši.**

Molitva prosvijetljuje pamet, krijepi vjeru, ufanje i ljubav, pobuđuje na milosrđe i poniznost. Ko prosi smatra se niži i pazi da ne bi uvrijedio onoga koga moli. Molitva daje veliku utjehu i nasladu srcu, ona je duševni razgovor s Bogom, odvraća nas od požuda svijetovnih i upućuje nas na nebesa, kako ono lijepo crkva pjeva u molitvi treće nedjelje po Duhovima: **Daj Bože, da pod Tvojim vodstvom tako prođemo kroz dobra vremenita kako nećemo izgubiti vječna.** U drugoj pak molitvi susjedne nedjelje moli crkva, neka dođe kraljevstvo božje ovim riječima: **Daj Bože, puku tvome, neka ljubi ono što Ti propisuješ, neka želi što Ti obećaješ, te u vrtlogu ovog raznolika svijeta neka srca naša budu tamo upravljena, gdje je pravo blaženstvo.**

Zaludu poljodjelac radi čitavu godinu na svojoj njivi ako li žarko sunce svojom toplinom ne ogrije i rosa nebeska svojim natopom ne zalije. Svećenik može uložiti sve svoje radne sile, ali bez molitve i milosti Božje neće dočekati ploda. Nije bez razloga pisao Apostol Efešanima: **primili ste oružje Božje da se možete obraniti u udesnom času.** Taj

udesan čas može i tebe nenadno zadesiti. Kada su se apostoli ukrcali sa Učiteljem u brodicu, da se prevezu na drugu stranu Tiberijadskog jezera, nisu se nadali oluji, koja se je nenadno pojavila iza kako se otisnuše od obale. U najvećoj pogibelji zavapiše pomoć od Isusa: **pogibosmo, spasi nas Učitelju!** Vjetar je prestao bjesniti, valovi se spustiše i pogibelji je nestalo. Na tvojem putu u život, mladi svećeniče, koliko će te ovakovih oluja zaletiti, pak ne služi drugo oružje nego molitva, vapaj Bogu za pomoć. Ta je pomoć obećana sa najvišega mjesta svim onima, koji su u službi božjoj.

Isus je to obećao apostolskom poglavici sv. Petru, kada mu je rekao: **Pazi, doći će hudoba sotone da te prorešeta** kao **pšenicu, ali ja ću moliti da ne bi malaksala vjera u tebi, a ti pak nastoj kod svoje braće da ostanu čvrsti u njoj.** Drugom prigodom kada je učitelj dao nalog apostolima da idu po svijetu propovijedati njegov nauk svečano im je obećao: **»a ja ću biti s vama kroz sve dane do skončanja svijeta«.** Zato je apostol Pavao odvažno istupao i govorio: **sve mogu u onomu koji me jača.**

Učenjaci tvrde da se u velikim morskim dubinama ne lovi puno ribe kao blizu kraja, s razloga što tamo nema ribama dovoljno hrane, paše, pošto sunčane zrake ne dopiru do dna. Bez svjetlosti i topline sunca ne može ništa da plodi. Tako i u dubinama naše duše, ako ne prodre zraka svjetlosti božje po molitvi, nema krjeposna djela, sve očami. Što ne možeš po svojoj slabosti, možeš po božjoj milosti. Tu je istinu utvrdio sabor Tridentinski ovim riječima: **Bog nemoguće ne naređuje nego naređujuć opominje, da činimo što možemo a što ne možemo da pitamo.**

Svakomu je potrebita molitva a osobito svećeniku, koji je po svojem uzvišenom zvanju u najbližem odnošaju s Bogom. Molitva je vrelo svih milosti, ona čisti naša nagnuća, združuje se s najvećim dobrom, jača nam volju da budemo krjeposniji protiv napastima i da živimo nebeskim životom. Čita se u knjigama Tobije: **Molitva združena postom i milostinjom bolja je nego sakupljanje bilo kojega blaga i zlata. Molitvom smo bliži Bogu, postom utažujemo strasti, zadužbinom činimo dobra iskrnjemu.** Po tumačenju svetih otaca, molitvom podmirujemo dug prema Bogu, postom prama sebi a zadužbinom prama iskrnjemu. Molitva je najkraći i najsigurniji put do Boga. Kada se neka majka potužila sv.

Franji Saleskom da ne može ništa dobra da postigne od svoje kćeri i ako joj često govori o Bogu, svetac joj odgovori: **Dobro je što često govorite s vašom kćeri o Bogu, ali biće puno bolje da češće govorite s Bogom o vašoj kćeri.** Iz historije Kristove crkve, iz života svetaca i drugih odličnih kršćanskih duhova doznaje se da se nikakovo veliko djelo nije započelo i izvelo bez osobite milosti božje, koja se postizava molitvom. Čitavo čovječanstvo, što se je odnjihalo u njedrima kršćanske crkve našlo je u molitvi svoju pobudu pri svakom velikom djelu. Fra Angelik, divni slikar srednjega vijeka, prije nego bi počeo raditi kistom, klekao bi i molio Boga, neka mu dade milost da može dostojno prikazati nebeska lica. Montalembert, spisatelj i veliki branitelj kršćanske prosvjete u Francuskoj iza prevrata, bio je revan na molitvi. Svako oveće djelo, koje bi počeo pisati pretekao bi molitvom. Onog dana kada bi imao svečano govoriti uranio bi u crkvu, pristupio na sv. Pričest i vruće se pomolio pred oltarom Majke Božje.

Početkom ovoga vijeka (1902 god.) umro je u Italiji mladi sveučilišni profesor, učenjak Ferrini. Bio je uzor kršćanina, spisatelj raznih djela, žarki prijatelj molitve, o kojoj je napisao ove riječi: Ja ne bih mogao pojmiti život bez molitve. Ne znam kako bi se ujutro probudio bez Božjega blagoslova; kako bi na večer legao bez Isusova zagrljaja. Takav bi život mogao biti sličan mrkloj noći, pun poniženja i očaja, besplodan uslijed božjeg prokletstva, nesposoban da odolimo napastima, prepušten pokvarenosti, bez smisla za ikakovo duhovno veselje. Jadnog li života! Kako se može u takvom stanju izdržati, to je za mene tajna. Ali, da! Cijelo je ljudsko srce tajna. Oh, ja molim Boga da molitva nikada ne zamre na mojim usnama, da prije umrem nego što tako nevoljno zašutim. Da, jer onaj dan kada bi se molitva utrnula na mojim usnama — ne dao Bog! — za mene bi svršio ćudoredni život, svršila bi čežnja za dobrim, svršile bi najslađe utjehe duše moje. Kada bi molitve nestalo bio bi to znak da me je Bog ostavio.

Nazad tri vijeka živio je kod nas na otoku Braču, u Supetru, spisatelj Ivan Ivanišević (1608—1665), koji je priredio knjigu »DUHOVNO CVIĆE«. Zanimljivi su mu oni retci o molitvi, ili kako on nazivlje, ZAZVANJE BOGA SVEMOGUĆEGA ZA PONOVLJENJE ŽIVOTA. Prenašamo ju ovdje u doslovnom tekstu i pravopisu kako je on sastavio: Gospodine Bože moj, daj srcu mome želiti Tebe, želeći iskati, iščući najti, našavši ljubiti, ljubeći zla moja otkupiti, odkupljena ne činiti veće! Daj Gospodine Bože moj, srcu mome pokoru, duhu skrušenje, očima suze, rukama davanje almušta. Kralju moj, ugasi u meni poželenja putena i oganj Tvoje ljubavi užeži. Otkupitelju moj, okreni od mene duh oholosti i podaj mi milostiv duh poniženja. Spasitelju moj, zdigni od mene naglost srdžbe i podaj mi dobrostiv štit ustrpljenja. Stvoritelju moj, iskini iz mene grižnju srdžbenu i daruj mi krotku slakost pameti. Daj meni premilostivi Bože, viru stanovitu, ufanje pristojno, milošću bez pristanka. Vladaoče moj, odvrati od mene taštinu, pameti nestanovitost, kipa razbludjenje, ust nerazabranja, očiju uzdignuće, utrobe požrtsvo, poruganje od iskrnji, grije ozloglašenja, iziskivanja potaknuće, blaga želenje, mogujstva ugrabljenje, tašče slave poželenje, licumirstva propast, ljubav podjamnu, pogrjenije potribni, obnevolenje mlohavi, lahomstva užganje, nenavidnosti hrju, psosti smrt. Pomrsi u meni, Stvoritelju moj, sminje nepravedno, tvrdinu, nepokoj, praznost, drimanje, linost, pameti tupinu, srca slipoću, ćućenje utvrjenje, dobra neposluh svita odmetanje, jazika sloboščinu, uboštva ugrabljenje nemogućih posil'enje, pravednih osvajanje, podložnikom nepomnju, s kućnim nemilost, s iskrnjimi tvrdinu. Bože moj, milosrđe moje, molim te za slatkoga Sina Tvoga, podaj mi dila od milosrdja, nastojanja na milošću, tugovati s tužnimi, svit podati zabludjenim, pomoć bidnim i potribnim, tišiti žalosne nadvizati od nevoljene, uboge pomagati, plačne utišiti, otpustiti dužnikom, prostiti onim ki su sagrišili, ljubiti one koji me nenavide, vraćati dobro za zlo, čast za psost, poštenje za zloglašenje, nikogare pogrditi, svakoga štovati, dobrih naslidovati, od zalih se čuvati, kriposti ljubiti, propasti odgoniti, u suprotivščina ustrpljenje, u srići razbor, stražu od ust, i vrata ustnam mojim, zemaljska tlačiti a nebeska želiti, Amen.

Kada se je Judita odlučila da izađe na megdan silnom Olofernu, ona se je najprije Bogu pomolila i tražila od njega pomoć. Pobjedu je izvojštila i svoj narod oslobodila od ruke tiranina. I tebe čekaju, mladi svećeniče, toliki megdani sa raznim Olofernima, pa znaj, što ćeš učiniti i koga u pomoć zazvati prije nego stupiš u borbu. Nije li nam dao najsjajniji primjer molitve Krist, kada se je predviđajuć veliku žrtvu, koja

ga čeka na Kalvariju, odalečio od svojih učenika, povukao se u samoću u vrt Getsemanski i zadržao se na molitvi? Molio je nebeskoga Oca da mu udijeli snage kako da prikaže tu žrtvu. I tebe, mladi svećeniče, zaletiće u životu muke i žrtve, kojima se nećeš moći oteti, a za koje nećeš se osjećati jakim da ih lako podneseš. Sađi u svoj vrt Getsemanski da ispitaš svoju snagu i savjest, da se Bogu pomoliš i da svoju Golgotu prebrdiš.

Cvijet koji u vrtu gojiš i koji se na sparini žestoka sunca preko dana suši, ti ga navečer pregledavaš, čistiš, otkidaš suharke pa ga zalijevaš hladnom vodicom da se osvježi i obnovi. I sebe moraš isto tako obnavljati na ovaj način: ispitom svoje savjesti i molitvom pred križem. Pametan trgovac svake godine ili svakog mjeseca, dapače i svake sedmice sastavlja obračun svoga poslovanja a da se uvjeri koliko je na dobitku ili gubitku u svojem poslu. To je ravnalo njegova poslovanja ako želi doći do uspjeha, ili kako se u poslovnom svijetu kaže, da njegov bilanc bude aktivan. Ti ne čekaj konac godine, ama ni konac mjeseca ili sedmice nego svakog dana, ako nisi zapriječen kakovom pastirskom vanrednom dužnošću, ispitaj svoju savjest i pred križem traži pomoć s višega. Poganski mudrac Seneka smatrao je ovo neophodno potrebitim i govorio je: **Svaki dan vodim sam sobom raspravu. Netom prestane svijetliti dan, ja pretresam pameću što sam toga dana učinio a što propustio da učinim. Ništa sebi ne skrivam, preko ničesa ne prelazim. Kada bi svake godine mogao isčupati jednu manu brzo bi došao do savršenstva.** Ruski spisatelj Vladimir Solovjev u svojoj knjizi »DUHOVNI TEMELJI ŽIVOTA« piše ovo: **Prije svake važne odluke izazovem u svojoj duši sliku Kristovu, upirem u nju svoju pažnju i pitam se bi li on to učinio? Ili hoće li on to odobriti ili neće? Hoće li me za to djelo blagosloviti ili neće? — Ja preporučujem,** veli on — **svakomu ovo pravilo, koje ne vara. U svakoj sumnjivoj prilici čim možete birati ovo ili ono, sjetite se Krista, zamislite njegovu osobu živu, kao što u istinu jest i povjerite joj svu težinu svoje dvojbe. Neka se čestiti ljudi kao pojedinci, kao društveni povjerenici, kao poglavari naroda služe tim pravilom, pak će doista iznaći put istine koja vodi Bogu.**

U svome razmišljanju stavi se na ovo stanovište: od Boga si sve primio, Bogu treba sve dati i radi Boga sve trpiti i time je pitanje riješeno. U najtežim pitanjima, u najzapletenijim dvoumicama, prije nego se odlučiš stupi u sobicu, gdje je tvoje klečalo a povrh njega križ. Tu klekni, priberi pamet i srce, pitaj poduke i svijetla. Iza duboka razmišljanja osjetićeš neki tajni glas, koji ti progovara: Njega slijedi. Ne možeš pojmiti koliko se teških pitanja riješi pred križem, koliko sumnja rasprši, koliko mlohavosti otkloni, koliko odvažnosti steče.

Evo ti sjajna primjera. Veliki naučitelj Kristove crkve Toma Akvinski stajao je pred križem dugo i dugo vremena dok bi našao povoljno riješenje nekim dubokim problemima što ih je proučavao. Iza duge stanke digao bi se na jedan mah veseo, sa svoga klečala i povikao: **CRUX MIHI LUX — križ je moje svijetlo!** Misao je sinula, poteškoće je nestalo i počeo je pisati dalje. Kada se je raskalašeni Augustin Bogu obratio, išao je svaki dan u crkvu pred propeće, činilo mu se kao da ga Isus s križa kori: **Čuj Augustine, ja ovdje trpim na križu, a znaš li ti ko me je ovdje prikovao? Ti srcem, a židovi rukom«.** Tada bi se rasplakao i tražio milosrđe. Rugali su se sv. Franji Asiškome, kako može u tankom haljetku bosonog odoljeti cičoj zimi. On im odvrati: **kada bi iznutra gorili za nebeskom otadžbinom lako bi trpili i vanjsku studen.** Podvrgnimo tijelo duši a dušu Bogu. Pogledajmo na križ i sve ćemo rado podnijeti.

Križ je velika utjeha u životu. Riječ je Spasiteljeva: **«Dođite k meni vi svi koji trpite, ja ću vas utješiti«.** Križ tješi, hrabri. Apostol Andrija bio je osuđen na smrt, jer nije htio prikazati žrtve poganskim bogovima. Razbojnik, koji ga je vodio na stratište mislio je, da će se Andrija preplašiti, kada ugleda veliki drveni križ koji ga je tamo čekao. Naprotiv. Kad je Andrija ugledao taj križ podigao je ruke k nebu i veselim glasom zavapio: **O križu časni, koji si sjaj primio od tijela Gospodinova, oh koliko sam te čekao i želio i bez prestanka za te pitao, ded sada me otrgni od ovoga svijeta i predaj me Učitelju mojemu, da me po tebi primi, koji me je po tebi otkupio.** Svršio je na križu na kome je visio dva dana. Krasna je ona molitva sv. Ignacija pred križem: **Primi, Gospodine, u svoje božanstvene ruke čitavu slobodu moju. Primi moje pamćenje, moj um, moju volju. Sve štogod imam i posjedujem ti si mi podijelio, Tebi sve to povraćam i opet spuštam u tvoje ruke da time upravljaš. Jedino obdari me tvojom ljubavlju i milošću, pa sam dosta bogat, te mi drugo ne treba da pitam.**

Nigdje zgodnije što u selu, na osami, u tvom župskom domu ili u župskoj crkvi, ako nije daleko, sabrati se na molitvu i ispitati svoju savjest. Poslušaj riječ Kristovu: **»Kada budeš molio uđi u sobicu svoju, zatvori vrata i moli Oca svoga u skrovitu, Otac tvoj koji vidi svuda daće ti što pitaš.** Tako je Bog poručio po proroku Oziji: **Odvest ću te u samoću i govoriću duši tvojoj.**

Tiha je gluha noć. Suton je taman pao na zemlju. Seljaci su se već davno povratili iz polja. Pomolili se Bogu, blagovali su i umorni išli na počinak. Od nikud živa glasa ni ćuha povjetarca. Čitavo je selo zamrlo. Pozaspalo kano pozaklano. I župski dom je utonuo u noćni mir. Kućna je čeljad išla na spavanje, samo je još na nogama mladi župnik. Ima da obavi važan posao — ispit savjesti. Sam je bez društva. U društvu se misli više ali u samoći dublje. I on hoće da zaviri dublje u svoju dušu. Zatvorio se u sobicu, upalio žižak, koji svijetli pred križem, pognuo je koljena na klečalo, spustio glavu među dvije ruke prebirući pameću živu sliku današnjega dana i njegova rada. Razmišljao je dugo što je uradio od rana jutra do kasne noći, što propustio da uradi, u čemu pomanjkao, mišlju, riječju i djelom kao čovjek, kao svećenik ,kao župnik, na oltaru, u ispovjedaonici, u školi, u župi. On sam sebe tuži, sam sebe sudi i popravlja. Veseo je ako je koje dobro djelo izveo, žalostan je zbog neoprezne besjede što je izrekao a o kojoj će se, možda, i večeras biti govorkalo u selu. Ne zna što ga sutra čeka, možda opet koja nepogodna prigoda. Zato već unaprijed oboružava se, upravlja oči križu i traži pomoć. Osjeća tegobu seoske samoće, jer nema blizu starijega druga s kime da se posavjetuje, ali ima pred očima križ i veliko pouzdanje da će ga u toj malaksalosti duha ukrijepiti. Opet pouzdano upravlja svoje oči na nj, uzdiže duboke uzdisaje i osjeća se osnažen u duši, čini mu se kao da čuje neki tajni glas s križa: **Ja sam put, istina i život. Bez puta se ne ide, bez istine se ne poznaje, bez života se ne živi. Ja sam put kojim moraš da ideš, istina koju treba da vjeruješ, život u koji moraš da se uhvaš.** Ove su ga riječi obodrile i utješile, malaksalost je duha odmah popustila. Umirio je svoju savjest. Žižak je bacao zadnje plamene i trnuo se je. Svećenik se digao miran iz sobice, zaklopio je sanene oči i spokojno usnuo. Sladak je sanak svećenika pravednika, božjeg ugodinka...

U prirodi

Kod Engleza čuje se ova izreka: zimi uz knjigu, ljeti u polju. Sasvim zgodna. Priroda je ogromna, sveđ rastvorena knjiga, kojoj stranice ne može niko da izbroji, dubinu sadržaja da dosegne i neizmjerne ljepote da procijeni. Kada čitamo knjige sv. Pisma i vidimo Nou kako u svoju korablju skuplja od svakog živućeg bića po dvoje, da spasi rod ispred općenitoga potopa, pa se divimo kako je čudno izgledala ta biološka zajednica povrh vode, ili na prvi mah kako neki ne shvaćaju da je Isus od malo hljebaca nasitio toliko hiljada ljudi, kako je on to čudotvorno umnožio, da je još preteklo nekoliko košara ulomaka. Čemu da se čudimo kada to umnoženje svakog dan gledamo pred našim očima. Čitava Noeova korablja prestavljana je i danas u prirodi, u kojoj iz područja biološkog carstva po više vrsti i primjeraka živi i množi se; gdje iz zrna pšenice, bačena jeseni u podoranu zemlju nikne stabljika na kojoj na proljeće stvori drugih stotinu zrna, pa od tih stotina nekoliko tisuća zrna bjelice pšenice, od kojih se pravi hljebac da zasiti nekoliko tisuća ljudi. I takovo umnoženje zbiva se svakog dana pred našim očima, niti smatramo kakovim čudom. To suvječiti zakoni, koje je Bog postavio u prirodu, čovjeku na udivljenje i iskorišćavanje. Isusov je pak čin bio zaista čudesan, jer je u jedan čas učinio ono, za što priroda treba nekoliko mjeseci. On je to mogao učiniti jer je bio Bog.

Priroda je veoma zanimljiva knjiga, koja nas upućuje Bogu. Mladom čovjeku, na pragu života, ona daje najbolje pouke da razmatra zakone božije, daje mu pobude da razvije svoju energiju, u skladu sa svojim zvanjem. Ali tu čudnovatu knjigu treba znati čitati i shvatiti. Iza dugih zimskih mrzlih dana, kada poskoči sunce na nebu, o Đurđevdanu, izađi, mladi misniče, na polje, u prirodu i promatraj. Prije par mjeseci sve je bilo golo, pusto kao da je vatrom popaljeno. Nigdje travke ni cvijeta, ni mirisa a kamo li ploda. Oštra zima

bila je sve umrtvila. Bio je zamukao i pjev ptica, jer gladne zbog oskudice hrane u polju, tražile su ispred plašta snježnih pohuljica zakloništa u skrovištima. Nastupilo je proljeće. Sve je oživjelo. Već pri koncu veljače loza započme da suzi, pušta svoje sokove, a početkom marta, kako narod veli, pup je vanka. Loza je na našem primorju prva vijećnica proljeća. Zaustavi pogled na njoj i motri kakovo se čudo zgađa u prirodmi na toj stabljici. Na onom malom panju, pri dalekom pomolu proljeća loza je već nabrekla. Neka tekućina počimlje da iz nje suzi a malo zatim sakriveni pup otvara se, na njemu se skoro ukažu grozdići malenih zelenkastih cvijetića, koji se rastvaraju i pokazuju svoje miomirisne latice i prašnike. Grozdić se polagano miče i skriva se kao da se nečesa boji — slučajnog mraza i hladna vjetra koji bi ga još sasma nejaka mogli lako uništiti. Sunce je već poskočilo na nebu, dan je dobro porastao, zime je nestalo, loza se je okitila gustim lišćem iz kojega vire i buje grozdovi još u cvijetnom stanju. Pri nastupu potpunog proljeća otrijebila se je prašina, rascvao se je cvijet, lijepi čisti grozdić sa sitnim zrncima okitio je lozu, koja ga svojim širokim listom hoće da zakloni od huda vjetra, ne berićetne rose i otrovne magle. Kao što majka tetoši svoje rođeno djetešce, tako i majka priroda njeguje svoje agrarne proizvode netom se pojave na svijet. Prama njihovu rastu pruža im potrebitu hranu, dok dopru do potpuna razvitka. U naponu smo ljetne vrućine. Zrno je na grozdiću već ojačalo, njegova tanka kožica se je utvrdila, sokovi su nabrekli i sazorili, te je već počelo grožđe rumeniti. Konac ljeta nosi i konac tog dugog procesa u vinogradu. Ona gola loza, koja je minule zime bez ikakova ćuta života pirila između neobrađenog vinograda, sada se je zaodjela širokim lišćem, okitila se rodnim grozdovima, vinograd se pretvorio u zelenu i bogatu baštu, nosi blaga, hrane, utjehe onomu, koji ga je obrađivao. Nije li ovakav razvitak dostojan promatranja i udivljenja?

Promatrajući u prirodi ovu čudnu tvornicu, koja izvjesnim redom svako biće postavlja na svoje mjesto, na svoj rad i proizvod, zapanji čovjeka, te je prisiljen da zavapi: a koji je ovaj veleumni majstor, pokretač ovog stvaralačkog stroja? Odgovor ne treba da ti dajem, ti shvaćaš. Kako znadeš, čovjek stoji između neba i zemlje. Pri svakom koraku na sitnoj stabljici, u mirisnom cvijetku, u zrncu sjemena vidi zemljoradnik neku ne-

dokučivu ruku, veleumnog i moćnog majstora, koji time upravlja i nema sile da se suprotstavi njegovim naredbama. Zato motri, mladomisniče, u svojoj župi i opazićeš veliku razliku između radnika u polju i radnika u tvornici. Radnik u polju bliži je Bogu. Pred njegovim očima oskače lik velikog umjetnika Stvoritelja, koji od zrna pšenice znade njemu napuniti hambare hrane, iz golog panja da izraste grozd, koji će mu napuniti podrume pićem. Nasuprot radnik u tvornici gleda samo u stroj, koji sve pokreće i stvara. Zato su agrarni slojevi pučanstva uvijek staloženiji, prilagodniji i konservativniji, jer su privezani stalnom elementu, — zemlji.

Kako si učio u školi, tri su carstva u prirodi: životinja (zoologija), biljka (botanika) i ruda (mineralogija). Ne znaš kojemu da se više diviš. Dva će prva više pritegnuti tvoje promatranje, bliži su tvojem oku i dohvatu uma. Fauna i flora dvije su zanimljive stranice u velikoj knjizi Prirode. Ili promatrao svaku zasebno ili u njihovoj biološkoj zajednici, i to će mladi svećeniče, pridonijeti tvojoj duševnoj obnovi, tako da ono što te je najviše plašilo, kada si išao na župu — seoska dosada — nestaće u promatranju prirode. Ljepota se prirode osjeća na selu a ne u gradu. Svako godišnje doba (sezona) ima svojih čari, ali tebi mladome čovjeku na prvom pragu života, najmilije će biti da čitaš u ovoj knjizi ono poglavlje koje je najbliže tvojoj dobi t. j. da motriš prirodu u proljeću. Kada ti službeni posao dopusti a nepogodno vrijeme ne zapriječi, zađi kroz seoske puteve svakog dana u polje i pomljivo motri što ljudi rade, što zemlja rađa i plodi, slušaj njihove razgovore i šale, slušaj poj ptica u gaju, popjevku čobanice u planini, pjesmu brodara na moru, šum vode u potoku, pa ćeš ocutiti neku opojenost i blaženost u duši da ti neće pasti nikada na pamet ukočene šetnje kroz gradske zagušljive ulice.

Na našem primorju tri su se cvijeta rascvala u proljeću: cvijet pšenice, loze i masline. Nose tri ploda: kruh, vino i ulje. Lagano povjetarce ćurlika s planine i raznaša prah rastvorenih cvijetova. Uzduh je pun blaga mirisa. Sa granatih maslina cvijet pada i žuti se po putevima. Zaplavila ljubičica po živicama, zabijelila tratinčica, zažutila drenovina, a kruške i jabuke, šljive, breskve ovih se dana otrijebile i pokazuju zametke svojih plodova suncu na pripek da čim prije sazriju. Zujanje pčela i leptira ozvanja iz svakoga grma. Lastavica je davno izgradila pod strehom svoje gnijezdo, vrabac se

ušuljao u pukotinu zida i nanio slame, volić je osigurao u vrhu guste bukove krošnje boravak svome potomstvu, mali su volići probili lupinu jaja, zijuk se njihov čuje iz daleka netom im očak-mužak ili matica donese u kljunu sitnog crvića za ručak. Vere se gušterica po zidu, leptiri lete od cvijeta do cvijeta da zabodu svoje rilce i pokupe sokove za hranu. I po dvorištima sve je živo i veselo. Pilići-golići netom su se izlegli napiru se na tanke nožice i okupljaju se oko kvočke, koja ih vodi na pašu po dvorištu; škljokne kljunom kada nađe zalogaj i svima hoće da razdijeli po komadić. Neće da se puno odaleči od kuće, jer se boji kobca, koji se nadvija po zraku i vreba da joj zgrabi koga od mlade porodice. Po livadama i baruštinama čitava jata mladih pačica i guščica u bijelom perju. Upućeni su sami na hranu, u vodi na crviće i spužiće a na livadi prebiru zelene travke i slatko korjenje. Oživjeli su i pendžeri seoskih kućica. Mlade djevojke rasadile su svoj bosiljak i karanfil u velikim loncima po drvenim tarabama. Na večer, pri sutonu sunca, koje je preko dana, ispržilo zemlju, mlada moma nosi u vedrici hladne vode, pročeprka zemlju, lagano polijeva grančice i ljupko pripjeva svojem cvijetu. Na polju su sijanice već zažutile dozrelom pšenicom, srpovi kose, žetelice popjevaju i nabiju debele snopove. Zabruštile su i kose po livadama. Otkosi padaju. Jak miris djeteline i sijena osjeća se u polju. O Petrovdanu pa kašnje sunce je žestoko zapeklo, ono je u prirodi ogromna snaga, bez njega se ništa ne rađa, ništa ne dozrijeva. Zimi ga tražimo da nas ogrije a ljeti se uklanjamo pred njim u ladovinu da nas ne sažge. Ipak se rado podnose njegove vruće zrake, jer su blagotvorne za plodove zemlje.

Ne samo biline i živine u polju nego i druga bića na okolo u prirodi napunjaju dušu nekom tajnom ugodnošću, koju pero ne može da opiše, ali ćutljivo srce može da osjeti. Prošetaj se do onog potoka bistre vode gdjeno su stare seoske mlinice. Pričekaj malko neka sunce nagne k zapadu, spušti se na zelenu travu ili sjedi na onaj obalni kamen, pak motri. Bistrica voda kao kristal kotrlja se preko bijelog kamenja, zastane u nekoj lokvici i razlije se na kolutak pak se opet izlije u slici malenoga slapa u drugu neveliku kotlinu da napravi drugi vrtlog gdje žabice gamižu i vodene muhe lepršaju po zraku pa sve tako redom niz brdinu gdje se razlije u žljebove da natapa vrtliće i baštaluke. Naokolo

vodenih žljebova razgranale se vrbe i spustile svoje tugaljive grane do same vode; uz njih rodni šljivici, malo podalje gusti gaj borovine pomiješan sa granatim makljenom. U tu romantičnu šumicu svakog popodneva puhne vjetar zapadnjak i donese života. Ne da mira širokom lišću makljena, koje trepteri u šumi kao strune na harfi, a sitne iglice na borovim granama zuje i daju ugodan zvuk kao da netko prebire sitne žice na strunama gudalice. Sunce je utonulo, mrak se je počeo spuštati, zbor slavulja iz bližnje šumice, otpočeo je svoj koncert u svim tonovima, sa svim prelazima dizanja i spuštanja milozvučnog glasa uz pratnju žubora potoka, koji se razlijeva. Danak je na izmaku, duboki suton navješta noćnu tišinu. Ti gledaš, slušaš, očaran diviš se i kličeš: velik li si, Bože moj, i divna li su stvorenja tvoja!

Kada bi te prigoda dovela do dođeš do morske obale, te jednog dana promatraš onu neizmjernu pučinu sinjeg mora, vidio bi, mladi svećeniče, kakav bi pojam veličine zaokupio tvoju dušu, kakovi bi se vedri i daleki horizonti rastvorili pred tvojim očima, te bi svojem duhu našao novih pobuda za tvoje teško zvanje. Dvije su pojave najveličanstvenije u prirodi: more duboko i nebo visoko. Između jedne i druge prostorije živi čovjek. **»Sićušan crvak«,** kako kaže pjesnik Preradović u svojoj veličanstvenoj odi »BOGU«, ali istodobno i mogući vladar svega. Čitavo neprocijenjeno blago prirode stoji njemu na raspoloženje a najveće blago jest **ona iskrica vječnoga svijetla** koja po riječima pjesnika, posvuda sjaje, svagdje vidi, čuje i divi se čudesima, jer **sva priroda govori glasom svojih bezbrojnih na udiv stvorova.**

Kada je mirno i bistro more sađi u malenu lađicu, provezi se uz obalu i naziri se malko u onu plavu prozirnu dubinu. Što vidiš? čitav podmorski svijet, bezbroj živućih bića, riba malih i velikih, svakojake boje i oblike, nekoja plivaju sredinom ili površinom u jatima, druge su skrivane uz kamenje a treće nalaze zakloništa i hrane u morskim biljkama. Ko da nasiti ta živuća bića, čija množina dosiže do milijardskih brojeva? Onaj, koji je su pet hljebova nasitio pet hiljada ljudi. Jedan je zakonodavac postavio pravila na kopnu i moru. Majka priroda providila je hranu za svih. Sitnim ribicama suđeno je da budu žrtvom velikih, a pješčano dno i morske biljke sa svojim bezbrojnim plantonima što lebde u toj ne-

izmjernoj kotlini vode, pružaju svojom alimentacijom dovoljnu pokrijepu svakomu biću u moru.

Iz te nizine duboka mora upravi za tamne i vedre noći pogled u visine zvijezdanoga neba pa zastani malko mišlju: čudan li je i nedokučiv našem oku ovaj novi svijet povrh naših glava na svodu nebeskomu! Ko da ga okom zaokruži, ko da prodre u tančine tih čudnih bića, u njihov sastav, kret, cilj u sklopu ovoga svemira. Ko da nabroji imena tih nebeskih svijetova i planeta; kao što su: Mars, Orion, Medvjed, Danica, Jupiter i toliki drugi. Kao slijepac kada se uzalud napire da ugleda svijetlo sunca i ti se osjećaš pri promatranju nebeskih bića duševno satrven, jer tvoje ograničeno shvaćanje ne može da dopre a kamo li da prodre u tu neizmjernu pučinu, ali s druge strane osjećaš utjehu i pobudu da si se ipak otrgao za nekoliko časova sa ove tegobne zemlje, koja te u tvome ograničenom okrugu tišti, te si se zaletio umom do nekog višeg božanskog obzorja. Iz dna duše trgne se vapaj i ushićen ti kličeš sa Prorokom: **kad pogledam nebesa tvoja, sve zvijeri, ptice nebeske i ribe morske, gdje si me postavio gospodarom nad djelima ruku svojih, Gospode, Gospode naš, koliko je veličanstveno ime tvoje po svoj zemlji!** U tomu zanosu duše osjećaš se bliži Bogu, jači u svojem zvanju, savjesniji u ispunjivanju svojih dužnosti.

Nemoj misliti, da i u onom golom kamenju povrh sela nema tvojem oku ništa na razmatranje. Ona velika gromada suroga kamenja što se je ustobočila u procijepku sa strmim obroncima, jezovitim udubinama, izbočenim proplancima, obraslim zelenom grabovinom i niskom crnogoricom, zakloništem ptica pjevica i raznobojnih gmazova — jest također važan predmet razmatranja. I ona gorovita planina ima svojih tajna i čari, kakono pjeva naš fra Grga Martić u svojim »Osvetnicima«:

»Vjetar diše, gora romoniše,
Puna gora tajna razgovara«.

Ona nijema kamena klisura ima svoj cilj. Osim građevine kuća i drugih gospodarstvenih potreba, ona je tvorevina, koja pruža umjetniku priliku da udahne svoj duh, te onaj mrtvi kamen progovori na jedan mah velikim izrazom živa čovjeka. Iz onoga gologa kamena progovorio je Michelangelov »MOJSIJA« i »GRGUR NINSKI« našega Meštrovića. Ovaj svijet nije tako jednostavan kako se misli. U njemu se

sve obnavlja i stvara. Naš veliki učenjak Frano Tućan govori u jednoj knjizi: **Sva priroda naliči na veliki hemijski laboratorij u kojemu se neprestano stvara i rastvara, spaja i razdvaja, u kojemu se obavljaju razni spojevi kristaliziranja, rastapanja na površini u dubini zemaljske kore. Živa tvar crpe svoju snagu iz neživa. Neživo izgrađuje živo a živo sabire materijal neživoga. Fosforni atom daje života biljci i životinji. U harmoniji koja postoji između organske i anorganske prirode, u uskoj vezi između svijeta minerala i stijenja, pa biljaka i životinja leži osnova čovjekova blagostanja.** Istu je misao razvio i rimski pjesnik Ovidij u svojim »METAMORFOZAMA« kada je o prirodi rekao, da je ona obnavljačica stvari, da iznaša nove oblike i da na svijetu ništa ne propada nego se sve mijenja i obnavlja. To je i naš pjesnik Preradović izrekao onim riječima: »Stalna na tom svijetu samo mijena jest«.

Makar da su neki od tih pjesnika i prirodoslovaca bili zadojeni krivim panteističkim teorijama navađam ih da istaknem kako u toj različnosti ili kontrastu sastoji uprav ljepota ovoga svijeta. Visoko nebo napram dubokom moru, zelena livada napram surovom kamenju, niska voćka napram stoljetnom hrastu, rumeni cvijet napram osušenom šikarju, uznosito brdv napram ulegnutoj udolini, sićušan ptić napram gorostasu orlu — sve je to niz neprestanih varijacija, u trajnom diferenciranju i konačnom koordiniranju. Ko promatra prirodu opaža dvije pojave, naime dvije sile. Čini se da jedna ruši drugu, a dočim se zbiva obratno da jedna popunja drugu, kako će ukupna slika ovoga svemira otskočiti veličanstvenija. Vječiti su zakoni u prirodi usklađeni i nepromjenivi. Svaka jest ima svoju odmjerenu ulogu, svakomu je toku udarena granica kako je to vječita Mudrost razredila. O tomu uzoritom rasporedu ushićeno govori Salamun, kada prikazuje tu vječitu Mudrost **koja je prije vjekova, prije postanka zemlje postavljena, kada još ne bijaše bezdana niti izvora obilatih vodom, prije nego se gore osnovaše; kada je Tvorac uređivao nebesa, postavljao mora i međe vodama da ne prestupaju zapovjedi njegove, kada je postavljao temelje zemlji — posvuda je vladala i raspoređivala Mudrost njegova.**

Sve ovo što sam ti dosada u ovom poglavlju prikazao jest djelo božje, a sada tražim tvoje djelo. Jednu vruću pre-

poruku hoću da ti stavim na srce, mladi svećeniče. Ukoliko spada u tvoju vlast i mogućnost nastoj da prirodu što više uljepšaš. Svako djelo božje traži sudjelovanje čovjeka. Kao upravitelj crkovnih dobara, sve ono zemljište što nije za agrarnu kulturu, naredi da se pošumi i pretvori u gaj. Golotinju i pustoš ne trpi pred očima. Ko piše ove retke rođen je i živi na golom dalmatinskom kršu, i tu pustoš sa grozotom gleda pred očima. Priroda je obdarila našu zemlju vanrednim ljepotama položaja i oblika, ali ljudska ruka nije doprinijela koliko jemorala. Hoće se guste i bujne šume da pokrije golet naših brdina i planina. Ona golotinja je naša sirotinja, slika našega nehaja i nemara. Treba ipak priznati, zadnjih vremena opaža se neki pokret kao da se je probudila svijest i smisao za ljepotom. Po raznim mjestima našega primorja i zagorja viđaju se česte borove šumice, koje izgledaju kao male oaze u pustinji Sahare. Pokušaj je uspio. Što se hoće to se i može. Kad si podgojio šumicu okolo crkve, župskog doma ili škole, dogovori se sa učiteljem i svake godine proslavite **»šumski dan«.** Povedite naime djecu u polje i na određenu mjestu neka svaki učenik zasadi svojom rukom po nekoliko stabljika, priredite im predavanja o koristi i ljepoti šuma, neka svako dijete nosi u život smisao i ljubav za zelenom šumom. Vidićeš u malo godina kako će se tvoje selo zazeleniti bujnom šumom. Kažite djeci kako se stanovnici sjevernih krajeva Evrope, koje priroda nije obdarila toplim suncem, veoma marljivo brigaju za podizanje šuma i u tome su postigli čudesa. Ne samo za podizanje šuma, nego je kod njih glavna briga da se ne bi podignute šume tamanile. Iz njihovih krajeva potekla je ona krasna molitva da se šuma ne smije kvariti ni zlijediti. Naše su šumske vlasti uputile taj glas svim uredima pa evo i ja tebi ovdje prilažem, neka je za »šumski dan« svako dijete u školi na pamet nauči. Napisana na tablici i postavljena na ulazu u šumu ona glasi: **»Prolazniče! Kada prođeš okolo mene i htjedeš da podigneš ruku na mene, promisli prije dobro da me ne ozlijediš, jer sam ja toplota tvog ognjišta u hladnim zimskim noćima, prijateljski hlad, koji te štiti od ljetnog sunca. Moj ti plod osvježava grlo i gasi žeđ dok putuješ. Ja sam sljeme tvoje kuće, daska na tvom stolu, postelja na kojoj spavaš i drvo od kojega gradiš svoje lađe. Ja sam držak tvoje motike, vrata tvog obora, drvo tvoje koljevke i mrtvačkog**

sanduka. Ja sam hljebac dobrote i cvijeće ljepote. Prolazniče, saslušaj molitvu moju, ne ozlijeđuj me!

Kako sam ti već napomenuo, sv. Frano je bio vanredni ljubitelj prirode. Dok je bio mladićem uvijek je šetao poljem i divio se prirodi. Promatrao je livade nakićene cvijećem, lozu, obraslu lišćem, masline okićene grančicama. Zaustavljao se je kod potoka koji žubori, slušao slavulja kako bigliše. Zemlju je nazivao »majkom« a sve što na njoj niče i raste bila su njegova »braća i sestre«. Osobito je milovao ptice. U suncu, mjesecu i zvijezdama gledao je vječno svijetlo koje sjaje povrh sviju. Sav ushićen govorio je: **svako stvorenje u prirodi je stepen koji vodi Bogu.**

Kako vidiš, mladi svećeniče, sva je ljepota u prirodi na selu, u polju. Ispred toga izčezava gradski sjaj. Kralj je Salamun bio raskošan u svojem dvorskom sjaju, ali, riječ je Gospodnja, **nije se nikada zaodio onakovim sjajem kao ljiljan na polju.** Galerije umjetnina, muzeji, izložbe u gradu krasne su priredbe, ali su one samo imitacija prirode. Što se više približuju prirodi tim je veća njihova vrijednost u umjetnosti. Ko je bliži prirodi bliži je i Bogu. Ti si svećenik božji službenik, daleko od Boga ne smiješ da budeš. Ljubi prirodu, bliži si Bogu.

Domaće ognjište

Kada si se pobliže upoznao sa ljepotama prirode u župi, uloži svoju pomnju da se upoznaš i sa ljepotama duše svojih župljana. Uđi u doticaj sa njihovim životom na domaćem ognjištu i počmi proučavati njihove običaje da prodreš u dušu povjerena stada. Narodni su običaji ogledalo narodne duše, pak ti kao dušobrižnik treba da ih upoznaš i proučiš kao bi lakše postigao svoj cilj. Brižan pastir treba da znade za potrebe svoga stada. Nije to lak posao, odmah ti govorim. Tajne su ljudske duše odveć duboke, nedokučive. Nije lako do njih dosegnuti, treba imati vješto pronicavo oko, što no se kaže »oko opažanja« a zatim mnogo iskustva. Ti si mlad, nevješt, na prvom si koraku u život, pa dozvoli meni starijem iskusnijem svećeniku da te pratim i pokažem pravac.

Između tvoga župskog doma i doma tvojih župljana ne smije da se ispriječi kineski zid. Kao što svaki župljanin može da pristupi u župski dom, tako su i župniku svedj i posvuda otvorena vrata njegovih župljana. Naš seljak smatra svaki pohod svećenika u njegovom domu za veliku čast i veselje. Običaje narodne treba poštovati i čuvati ukoliko su dobri, stoga nije pametno da se ukidaju narodni običaji kao što čine neki mladi svećenici kada stupe na župu. Običaji su kao i kora, koja čuva stablo, ali pazi da ispod one kore ne bude i sitnih živinica nametnika, koje ispiju sok na račun onoga debla i oteščavaju njegov rast. Te škodne živinice treba izlučiti ispod kore. Nije dakle zlato sve što sjaje pa i u narodnim običajima ima koja nezdrava pojava što kvari sjaj i čistoću duše. Tvoja je dužnost, mladi misniče, da izbaciš iz života naroda sve što je gnjilo a usčuvaš sve što je zdravo.

Proučavanje narodnih običaja na domaćem ognjištu služiće ti za zabavu, pouku i pobudu. Evo kako ćeš započeti. Uđi u razgovor sa starim ljudima u selu neka ti pripovijedaju doživljaje iz svoga života. Ako ih direktno upitaš, neće ti ništa ili sasvim malo kazati. Navedi ih u svojem razgovoru

na kakav zanimivi predmet; budi ustrpljiv, slušaj, priupitaj, postavi prigovore, pitaj razjašnjenja i kad se razvede govor na dugo i široko čućeš novih rečenica, poslovica o moralu, novih shvaćanja o bivšem životu u narodu, pak sve to zabilježi. Zrno po zrno pogača, svaki dan unašaj po jedno zrnce u svoju bilježnicu pa ćeš vidjeti kolika će se zbirka nakupiti. Za kućni život dođi u razgovor sa starim domaćicama, koje nisu nimalo zadovoljne sa najnovijim načinom življenja. One će ti pripovijedati kako se je prije živjelo **»u strahu božjemu i sramu ljudskomu«** a danas ženska mladarija **»išla je naopako«.** Starije žene po selima obično nose još stare krojeve i nakite u odijelima, pa će ti pripovijedati ono što nisi možda čitao u nikakvoj knjizi, kako se je prije radilo okolo krosana, kako se je prelo, tkalo, vezlo, kako se je sukno stupalo, krojilo, optočilo i nosilo se čitav život od pirnoga dana do ukopa. Tu ćeš otkriti veliki riječnik pun novih izraza i najljepših jezičnih oblika. Zađeš li pak u mitologiju, što su stari ljudi mislili i govorili o vilama, vukodlacima, zlim duhovima u oblacima i olujama, tebi će se rastvoriti jedno novo široko polje folklore (narodni običaji), koje će te zabaviti i podučiti. Što ima u tomu realna a što izmišljena do tebe je da svojim kriterijem rasudiš i primijeniš što je dobra a izlučiš što je zla.

U dokonici svrati se u polje kopačima koji krče tvrdu ledinu, pa će ti nabrojiti sve vrsti i slojeve zemlje, način kako ju treba kroz godinu obrađivati da se isplati krvavi trud. Zaustavi se kod kosača na livadi pa ćeš doznati raznolika imena trava i cvijetova u carstvu bilina. A kada se je pšenica pokosila i u snopove svezala da se na guvnu omlati; kada nastupi berba, te se obrano i smašćeno grožđe vozi u podrume da se ocijeđeno salije u bačve, eto novoga života, veselja, razgovora, napjeva na selu, ugodna iznenađenja i prigode za mlada župnika da sve to dublje prodire u dušu naroda. U veselim danima pirovanja kao i u tužnim časovima tugovanja pri bolesti i smrti, selo je dalo izraza svojoj radosti i žalosti, o čemu mladi svećenik, duhovni otac toga sela, mora da vodi računa i daje vidljiva izraza svoga učešća.

Učeni njemački sociolog Heinen baveći se odgojem njemačkog naroda kroz veliku pučku organizaciju pisao je najvećim zanosom o obiteljskom životu ovo: **Dom je nepresušivo vrelo ideala, poletnih misli, trajne i neklonule energije za na-**

predan rad. Dom se pak tek onda takvim može smatrati kada bude kao hramsko svetište, čuvar ženidbene vjernosti i čistoće, dom ljubavi sloge, ognjište svih plemenitih krijeposti. Prigodom svjetskog rata ugarski biskup Prohaska opazio je mnogo osakaćenih koji su stigli sa ratišta, smilovao se je i promišljao kako mnogi nemaju ni kuće ni kućišta pak je predložio da se razdijele crkovna imanja i daruju invalidima, neka sagrade svoje kućice i domove. Tom prigodom izrekao je ove značajne riječi: **Ko nema doma nema ni domovine.** U našem narodu se također goji veliko poštovanje napram kućnom pragu. Kada su se naši ratnici vraćali god. 1918 sa bojnog polja bili su veseli da će napokon vidjeti svoje domaće ognjište. Tu su ih čekali roditelji, žene i djeca da ih ogrle. U nekim predjelima južne Srbije vlada narodni običaj da najprije dolaznik klekne ispred kućnog doma, skine kapu, prigne se i cjeliva prag pa onda kućnu čeljad. Kako vidiš, domaće je ognjište svetinja, koje treba poštovati a narodne dobre običaje što bolje usčuvati.

Sve ti ovo pišem i napominjem, jer su narodni običaji na selu vrhovni zakonik njegova života. Zato je nastala u puku ona poslovica: bolje da nestane sela nego u selu adeta (običaja), a uz nju i ona druga: pleti kotac kao i otac. Stari su Rimljani držali da je običaj »zakon nepisani« (jus non scriptum) kao što i to da je običaj najbolji tumač zakona (consuetudo optima legum interpretatio). Učeni Tacit piše o nekim narodima, da tamo običaji više vrijede nego li dobri zakoni. Hoćeš li pak dobro upoznati običaje na pravom vrelu treba da zađeš u obitelji na domaće ognjište. Život se na selu razvija u obitelji. To je svetište, koje iza crkve i škole stoji na prvom mjestu u misli i duši naroda. U gradu se to ne osjeća. Tamo ljudi stanuju u tuđim kućama, unajme jedan dio sprata i sele iz jedne u drugu prama službovanju i ekonomskim prilikama. Ništa ih ne veže za taj stan. Nema tu ni dvorišta, ni vrtla, ni ograde, ni obora, ni staje, što sve sačinjava jaku cjelinu, dično pradjedovsko baštinstvo, koje se čuva i poštuje kao zjenica oka u glavi. U toj se kući čuje kao u hramu glas molitve domaćina, zvuk gusala, odjek pjesme, veselja, šale i zabave mladosti. Tu se osjeća moć roditeljskog starešinstva, nježnost djetinske ljubavi, jakost obiteljskoga sklada, užitak života. U korizmenoj poslanici o državi i obitelji piše biskup Strosmajer, da je obitelj **prvi izvor države i društva, ali obitelj**

samo ondje uspjeva i napreduje, gdje vlada prava ljubav i sloga. Gdje je toga tu je i čistoća i radinost i urednost i štednja, providnost i sve ostale kreposti, koje se iz obitelji prenašaju u cijelo društvo i državu.

Na velikom stablu života, veli naš slavni Tomaseo **krjepost je korjen, pjesma cvijet a čestitost na domu jest plod.** Pozorno pazi kako majke odgajaju djecu. Nije dosta poroditi nego znati i odgojiti djecu. U tomu stoji sva žrtva i zasluga majke. Djeca su najveće blago, najveća uzdanica roditeljima i starosti. Kada bi oni imali puno novaca i morali ga nekomu povjeriti, sigurno je da bi dobro promislili u čije bi ruke to postavili. Isti je slučaj i sa djecom. Dobar obiteljski odgoj prvi je temelj i jamstvo dobre budućnosti. Kornelija rimska vlastelinka, kada je došla prijateljici u pohode da vidi njezine dragulje čudila se je tomu sjaju i bogatstvu, a kada je bila upitana od nje koliko i kakovih dragulja ona posjeduje, odgovori Kornelija: **Samo ova dva moja dragulja,** i pokaza dva sinčića koje je za ruku držala. Zaludu je čistiti vodu iz rijeke ako li njezin izvor nije čist, niti je očekivati dobar odgoj od djece ako li majke nisu dobro odgojene.

Želiš li dakle da svoju župu preporodiš u moralnom pogledu, nastoj najprije da život u pojedinoj obitelji na domaćem ognjištu bude ispravan. Dobri običaji neka se čuvaju kao dobri zakoni a svakojakim novotarijama ne otvaraj vrata. Naša su sela na velikoj kušnji i napasti, jer gradovi puno uplivaju na njih. Opaža se žalosna pojava da mladost, momci odrasli bježe iz sela, jer im je postala odurna rabota u polju, sliju se u grad, klatare se po gradskim ulicama, iskvare se, jer su izgubili osjećaj moralnog seoskog života i postaju notorni zločinci. Djevojke su na većoj pogibelji, netom se odaleče od seoskog življenja. Ženska je po svojoj naravi više povodljiva za novotarijama. Nemoj misliti, da takove novotarije na nošnjama ne djeluju i na unutarnju ćud u onoj još ne dozreloj dobi mlade djevojke. To je nesumnjivo. Zato narodni običaji sačuvani u selu, imaju i svoj moralni značaj.

Nove teorije iz grada unašaju u seoske obitelji i nekoja načela pogubna za podržavanje i napredovanje čovječanstva. Temelj je obitelji u porodu. Smanjivanje poroda je zločin proti zakonu naravnom i božjem. Naša agrarna država Jugoslavija zauzima toliko prostora obradive zemlje da bi mogla kud i kamo veći broj pučanstva prehraniti, a biološka znanost toliko

je uznapredovala da je isključeno svako ograničenje poroda tobože iz straha da se pučanstvo ne bi moglo izdržati proizvodom obrađene zemlje. Neka se ograniče neke umišljene potrebe današnjega raskalašenoga svijeta, neka se svede život ljudski u prave granice čednosti, umjerenosti pa će nestati besposlice, biće za svakoga dovoljno mjesta i rada.

Čovjeka seljaka, koj živi seoskim umjerenim životom ne plaši obilna porodica. Naprotiv njegova je najveća žalost kada nema poroda. On to smatra kaznom božjom. Mnoga djeca, veli jedna njemačka poslovica, nisu još nikomu kuću srušila. Jedno dijete, dva djeteta pola djeteta, a tek tri djeteta jedno je dijete. Računa se na otpadak uslijed smrti. Zgodna je riječ i u našem narodu: **nije gazda ko ima volova već je gazda ko ima sinova.** Još ćeš opaziti drugu slabu pojavu kojoj treba naći ustuka. U najnovije vrijeme svako bježi od polja i hoće da pohađa škole u nadi da će kao državni službenik sa manje brige moći živjeti. Ko može da bude protivan školi i nauku? Ali i tu treba razlikovati i postaviti granice. Darovito seosko dijete šteta je da ne pohađa školu i ne pokaže svoje umne odlike u nauku. Možemo sa sigurnošću ustvrditi da je većina naših najboljih ljudi u javnom životu izašla iz seoske kolibice. To je bilo onda, kada bi roditelji između muške djece birali jednoga osobito obdarena umom zaljubljena u školu i knjigu, te u dogovoru sa župnikom i učiteljem, odlučili da se opremi u grad u školu. Danas nije tako nego se turaju drugi i uprav oni koji neće da krče zemlju nego traže lagodniju službu u gradovima. Za činovnika ili građanina, koji nema vlastite zemlje, može se pojmiti potreba što sina šalje u školu, ali za seljaka čovjeka, koji treba radnika za obrađivanje polja nije takova nužda. U čitavoj našoj kraljevini opaža se po gimnazijama, realkama i drugim srednjim školama veliki priliv školske djece sa sela koja bi se inače mogla posvetiti racionalnoj kulturi polja i unapređenju narodnog gospodarstva. Za tu svrhu trebalo bi više poljodjelskih, obrtnih, zanatskih i domaćinskih škola a manje gimnazija i realka. Očevidno se opaža svake godine sve to veći broj školovanih ljudi, koji ne mogu da nađu namještenje, te kroz čitave godine zlovoljno planduju i traže bilo od kud zarade. U toj zlovolji stvaraju se klice javnoga nezadovoljstva i neugodnih pokreta na štetu javnog poretka. Kada bi se ograničio broj srednjih škola toj bi se klici umeo trag.

Još veću zlovolju pobuđuje namještavanje u službu školovanih ženskih ispred muškaraca. Tu je, po mojem mnijenju, opravdana zlovolja. Muškarac je hranitelj doma i obitelji. Njemu se ima dati prednost. Izuzevši učiteljice osnovnih škola, koje su najpozvanije da odgajaju djecu u onim nejakim godinama, za sve ostale službe bolje je upućen muškarac nego li ženska. Njoj je povjerena najuzvišenija služba — kuća, obitelj. Ona je domaćica da upravlja, supruga da stvara, majka da odgaja. Ima i u selu ponekoja između imućnijih obitelji da šalje kćeri u više zavode, u srednje škole da se izuče ili, kako one kažu, malo bolje odgoje, izobraze; pa kad dovrše škole i povrate se u selo, na veliku su nepriliku sebi i roditeljima, niti su građanke niti seljanke. Traže i one namještenje kod državnih ureda jer su za selo izgubljene. Svako bježanje sa sela kod mladog naraštaja bilo muškog ili ženskog jest slabljenje domaćeg života, koji se stvara i razvija na selu. Svako pravilo ima i svojih iznimaka, a te su rijetke. Moje je duboko uvjerenje da od namještene činovnice nikada neće biti dobre domaćice a bez dobre domaćice nema ni dobra ni čestita doma, kao što bez čestita doma nema ni čestite domovine.

Sebe izgrađivati

Čudan naslov! reći ćeš u sebi, kada pročitaš naziv ovoga poglavlja. Sebe izgrađivati? Kao da ja nisam prošao osam razreda gimnazije, četiri godine bogoslovije a da i ne računam četiri razreda osnovne škole. Dakle punih šesnaest godina sam grijao školske klupe da sebe izgradim, a sada opet pri dovršenim naucima u zreloj dobi i započetoj službi da se opet povratim u školu izgrađivanja? Jest uprav tako, mladi sveće-niče, sada tek počinje pravo školovanje kad si stupio na prag života, u službu.

Kroz tri škole prolazi ljudski život. Prva je na majčinim koljenima, druga u javnoj nastavi a treća je završna škola života o kojoj hoću da ti ovdje govorim. Sve ono što si čuo u osnovnoj školi, kad si počeo da učiš čitati i pisati, sve što si naučio da misliš i osjećaš u gimnazijalnim i bogoslovnim naucima bio je tek pripravni tečaj za ovu školu života. Ona škola daje tek upute i pravac, kojim ćeš ići, a ova te uvađa kako ćeš ih primijenjivati u realnom životu. Prema ovom praktičnom životu ti trebaš da sebe izgradiš, ako želiš da potpuno odgovoriš svomu zvanju.

Izgrađivati sebe znači staviti u pokret, razvitak i djelovanje do najveće napetosti duševne moći srca i uma, volje i rada. Na isti način kao što se naš fizički organizam izgrađuje jačanjem kostiju, mozgovnih sastavina, mišića i krvnih supstancija, i to sve postepeno na izvjesne periode prama razvitku godina, tako isto i duševne moći na vrelu kršćanske vjere treba da se ojačaju postepenim razvitkom, što ćemo u našem slučaju nazvati izgrađivanjem.

Treba najprije sebe upoznati. To je prva i najteža nauka, kako su stari Grci govorili, a druga je znati sebe svladati. To je pravo i najveće junaštvo. Ove dvije polazne točke otvoriće vrata tvojim pogledima u život. Promisli, koliko se brigamo da drugoga upoznamo i sudimo, a sebe najmanje poznajemo. Drugoga je lako upoznati ali sebe teško. Iz malo podaljega

razmaka odraz se slike bolje opaža nego li iz bliza. Mi smo sebi odveć blizu. Ko ima zdrave oči ipak prodre pogledom. Ali je žalosno da su nam često zamagljene oči samoljubljem, pretjeranim osjećajem, prevelikim željama i neizvedivim zamislima. Nastane razočaranje i nezadovoljstvo kada se ne dostigne što se zaželi. Duh malaksa, nije više sposoban da sebe izgrađuje i vodi savršenstvu. Ti si misaono biće. Zađi malo pameću u se, promisli i odluči se. Život je znanost bez mjere i granice. Duševna snaga pokretač je svega. Pogledaj onaj željeznički voz, koji ima toliko željeznih vagona a samo jednu lokomotivu, stroj koji svojom ražganom pàrom sve to kreće i vuče. Tako pàra na lađama i u tvornicama sve tjera i razvija posao. Taj duh pokretač stvorio je u nama sve što su umjetnici zamislili, spisatelji napisali, apoštoli i veliki heroji čovječanstva što su u životu izveli. Ovaj duh neka ogrije i tvoju mladu dušu na pragu života. Nikada nemoj gubiti vjeru u svoju duševnu snagu i pomoć s višega. Nikada zdvajati a uvijek ufati i raditi. Živi u svijetu ali nad svijetom. Budi jak duhom da bujica ovog materijalnog svijeta ne uguši tvoje ideale. I znaš koga služiš.

Svaki je čovjek kao putnik na raskršću. Ne zna uvijek kamo da krene. Zapovjedniku broda na pučini sinjega mora glavna je briga da izmjeri tačno položaj, gdje se nalazi da bi znao kojim pravcem da krene lađu. I ti treba da znadeš na kojem si položaju, u kojem odnošaju sa okolinom a da bi dao pravac svojoj lađi. Po učenju svetih Otaca dobra, što vežu ljude, trostruke su vrsti: vanjska (exteriora), unutarnja (interiora) i viša (superiora). Vjera nas kršćanska uči kako ćemo ta trovrsna dobra uživati i primijeniti u životu. Ovako: od vanjskih na unutarnja, a od unutarnjih na viša. Ovo je kompas kojega će se držati lađa tvog života.

Pazi na svoj položaj i zvanje. Ti si posrednik između Boga i čovjeka. Toj život dakle treba da izgradiš i udesiš kako ćeš biti u miru sa svojom okolinom, Bogom i ljudima. Najprije treba da imaš mira sa sobom. Mir u tvojoj duši najbolji je dokaz tvoje dobre savjesti. Neka ne progovara iz tebe vanjski nego unutarnji čovjek. Tijelu ne daj prevlasti. Biti gospodarom svoje duše, veli Marko Aurelij, i znati pogasiti svoje želje jest pravo junaštvo. Neka je tvoj život tako izgrađen da predstavlja cjelinu, harmoniju usklađenih zvukova .

U pjesmi hoće muzikalna tehnika da poveže ritam, melodiju i harmoniju. Ritam uporeduje tonove, neke kraće a neke dulje, melodija daje izraz a harmonija sve to usklađuje u jednu blagozvučnu notu, koja postizava svoj učinak. Tako i rad svećenika na selu prolazi kroz sve varijante i modelacije a da završi u jednu cjelovitu blagozvučnost punu ugodna efekta.

Kako je ugodna uhu ova saglasnost glazbila i zvukova? Nasuprot ako je u onom koncertu samo jedno glazbilo bez skladne intonacije i modulacije, zvuk je pokvaren i loše djeluje na slušatelje. Tako se događa i u tvojem životu, mladi svećeniče. Ako li sve tvoje krjeposti nisu u potpunom suglasju, muzika će tvoga života biti vrlo neugodna. Pa ko će to opaziti? reći ćeš mi, zar seljak, koji nema odveć fino muzikalno uho? Varaš se, prijane, mane se lakše opažaju nego vrline, jer njih je više u životu. Glavno je da tvoje uho, tvoj ukus, tvoja duša Bogu posvećena bude opažljiva i osjetljiva, da ti sam sebe ispraviš i uskladiš, pak eto najljepše melodije života.

Mi smo svećenici tanke grančice na stablu Gospodnjem. Grančica ne može da dade soka i ploda ako se ne pridrži svoga stabla. Pridrži se križa sve ćeš svladati. Osvrni se časom na onaj strašni vihor svjetskoga rata god. 1914—1918. Koliko se je grančica povilo i polomilo, koliko je svećenika otpalo od crkve Kristove? To su one grane, koje nisu imale dovoljno soka, jer se nisu čvrsto pridržavale stabla, nijesu imale krjeposti da odole vihoru pa su se skršile. Ko ima rana na životu brzo podlegne.

U času najveće uzbuđenosti znaj sebe svladati. Mjeri svaku riječ i pazi na koje će tlo pasti. Naš slavni zemljak sv. Jerolim bio je list naše gore, sin našega vrućega kraja, ali je znao da sebe savlada i upravio je mladom svećeniku ove riječi: **Budi pravedan bez oštrine, blag bez slaboće, skroman bez bojažljivosti, ponizan bez malodušnosti, čedan bez pretvaranja, osjetljiv bez srdžbenosti.** Sv. Bernard govori: **Niko mi ne može naškoditi ako li ja sam sebi ne naškodim.** Zlu koje me snađe izvor je u meni. Po nikomu ne trpim više nego sam po sebi. Ludost je pripisivati sve udesu, slučaju ili nekoj ćoravoj sreći. Svak nosi pokoru sobom. Vrhunac je svih želja u životu postignuće mira. **Plemenit čovjek jednako je smiren u sreći kao i nesreći,** veli mudri Aristotel. Niti se uzvisuje niti se ponizuje. Uspjeh ga ne ushićuje a poraz ne uništuje, jer on ne govori niti o sebi niti o drugima. Njemu nije stalo da bude

hvaljen, a ne ide zatim da drugi budu pokuđeni. Zato se puno preporuča šutnja ustiju, koja je veliko sredstvo za usčuvanje mira u nami. O toj šutnji piše učeni francuski spisatelj Lacordaire: **šutnja je velika vrlina, koju nam je Bog dao da upotrebimo kada ne možemo reći dobro bez povrijede pravice, niti istinu bez povrijede ljubavi.** Englez Tomas Carlile ovako tumači: **govoriti je srebro a mučati zlato, govor je ljudsko djelo, muk božansko, govorenje se cijeni prema vremenu, mučanje prema vjekovitosti.**

Seljak sluša svaku riječ svoga župnika kao sveto Evanđelje. Zato treba paziti što se govori. Veća je mudrost, veli sv. Ambrozij znati mučati nego li govoriti, Sv. Pismo veli: **u mnogom govorenju neće uzmanjkati pogriješaka** (Prov. X 11). Pitali su nekog grčkog filozofa: **Zašto imamo dva uha a jedna usta?** — Zato, odvrati on — **da više slušamo a manje govorimo — Brz budi na slušanju,** kaže sv. Jakov, **a spor na govorenju.** Kao što ne zna zapovijedati ko ne zna slušati, tako ne zna ni govoriti ko ne zna mučati. Stara je besjeda kod rimskih mudraca: **čuj mnogo, govori malo** (audi multa, loquere pauca) a mudrac Seneka preporuča ovo: **s drugim malo govori a sa sobom puno.** Jezik je najmanje udo tijela a najviše počinja zla. Mnogo ih je palo od oštrice sablja ali mnogo više od zlobna jezika.

Filip kralj macedonski imao je veliko brodovlje. Upita jednoga dana zapovjednika atenjanina, koje su lađe najsigurnije. On pokaže dvije tri oveće. Drugi časnik do njega, koji je bio protivan ratovanju, prihvati: najsigurnije su, veličanstvo, one, koje stoje vezane u luci, koje ne izlaze na pučinu i pogibelj mora. Tako je i čovjek najsigurniji kada muči i ne izlaže se svojim brbljavim jezikom. Poznato je da se je u Pitagorinoj školi učilo za godinu dana mučanje.

Pazi na onaj hrast što se diže na njivi. Što mu više žile idu u dubinu to više otskače nejgova visina. Tako i učen misaon čovjek što dublje zaviri u dubinu svoje duše, to će više oskočiti u visinu svojim krepostima. Čovjek je sopstveno biće. Ništa mu ne pomaže viteški naslov, sjajna djedovina, plemićka porodica od koje vuče lozu, ako li ne nosi u sebi klicu sopstvenih vrlina, ako li naime, nije znao da sam sebe izgradi. Zato je Chamberlain korio lijene engleske mlade lordove da ne zaslužuju nikakovih povlastica, koje po sebi nisu stekli ne-

go ubaštinili od svojih vrijednih pređa. Lordovi su, reče on, kao i krumpiri, njihov najbolji dio počiva pod zemljom.

Ti si, mladi svećeniče, kao mlada voćka presađena u drugu zemlju. Iz rodne kuće i sjemeništa premjestio si se u novu postojbinu, Druga zemlja, drugi život. Upućen si na se da se prilagodiš kao i mlada voćka novom podneblju, da uhvatiš korjena i privikneš novomu rastu. Čovjek je biće koje živi i raste, aklimatizira se kao i voćka. Gdje si došao tu ostani i razvij kao ona voćka svoje grane da se u svoje vrijeme vidi plod tvoga rada. Ako te nužda ne prisili ili ne stigne naredba od nadležne vlasti, ne misli na premeštaj župe, na veće prihode ili više položaje. Po svuda je svećeniku dobro kada misli i radi o dobru. Na druge se ne osvrći. Izradi osnovu života prama svome shvaćanju, probudi volju za radom i stavi ruke na posao. Nemoj nagliti. Gdje si započeo nastavi ustrajno. Najnezadovoljniji su nestalni svećenici. Što započnu ne dovrše, jer se često premještaju i nigdje nikada ne dočekaju pravoga ploda svoga rada.

Najteže je započeti. Ko dobro započne već je na polovici rada, stara je poslovica. Ovom ću ti prigodom napomenuti onaj razgovor što ga je vodio pametan otac sa svojom djecom, kada ih je pitao: koja je, djeco, planina najviša i najteža da se prevali? Jedan je sin odgovorio: Mosor, drugi Biokovo, treći Velebit. Nije djeco, odvrati otac, nego je kućni prag najteži, da preko njega pređeš, kad se ujutro uputiš u polje za radom. Nemoj se otezati za poslom. Što radiš, uradi (age quod agis), govorili su stari Rimljani. Na prvi mah sve će ti se na selu činiti odurno oku. Ona seoska sirotinja odvratna, služba tegobna i donekle dosadna, ali iz dubine svoje duše ćeš osjetiti neki potanji plamen, koji ti daje žara, poticaja, pregaranja i snage da započneš i ustraješ. Iz kojega je ognjišta buknuo taj plamen? Iz ognjišta ljubavi. Ko promatra život svećenika na župi ne može da shvati nekoje događaje i pojave a da se čudom ne načudi do kojih granica se proteže njegova ustrpljivost. Treba poseći okom u dubinu toga neugasivog ognjišta, koje mu daje tolike izdržive snage. Čitav nauk i život Kristov, kojega on prestavlja u tom selu, protkan je živim osjećanjem žrtve i ljubavi. Kada su zlobni Farizeji upitali Isusa: **Učitelju, kaži nam koja je najveća naredba u zakonu što ga ti navještaš?** »Ova, odvrati Isus, **ljubićeš Gospodina svoga sa svim srcem svojim, svom dušom svojom, svom pameću svojom**«. Ovo

je prva i najveća naredba a druga slična ovoj jest: **»ljubićeš iskrnjega svoga kao i sebe istoga, u tim je dvjema naredbama čitav zakon i proroci«.** Ljubav je ona pokretna moć, koja sve stvara i usavršava. O njoj apostol Pavao u poslanici Korinćanima (I. 1—13) ovako piše: **Kada bi govorio jezikom čovječim i anđeoskim, kada bi imao dar proroštva, tajne znanja i vjeru da mogu premještati planine, kada bi razdao sve svoje imanje i predao tijelo svoje da se sažge a ljubavi nebi imao, ništa mi ne bi vrijedilo.** Zatim hoće Apostol da istakne ljubav kao najveću vrlinu duše ljudske te o njoj zanosom veli: **Ljubav je ustrpljiva, milovita, nikomu ne zavidi, sebe ne veliča, proti nikomu se ne srdi, o zlu ne misli, raduje se istini a žalosti se na nepravdu, sve snosi, vjeruje i svemu se nada. Proroštva mogu i nestati, jezici mogu umuknuti, razum malaksati, ali ljubav nikada ne prestaje — ona je vječita.**

Evo u ovim krasnim riječima našao si, mladi svećeniče, ključ svoga života i rada na selu. Ljubi, trpi i radi pak ćeš seosku odurnost brzo zaboraviti. Ti nisi najamnik nego pastir svoga stada. Treba da ga zavoliš kao majka svoje čedo, koje je poteklo iz njezina srca i koje je sastavni dio njezina života. I ti se moraš istovjetiti sa svojim stadom. Iz ljubavi prema Bogu, čiji si službenik na tom mjestu i ti postavi ono selo u sredinu svoga srca i kao majka svoje čedo goji ga i vodi stazom kreposti. Ovo neka je polazna točka, izraziti stav tvog prvog nastupa. Ljubi svoje župljane i oni će tebe obljubiti. Naći ćeš se u prigodama kada treba lijepim veselim licem pogledati i na ružne stvari, ali nikada nemoj iskazivati ljutinu i mržnju koje se osvećuju. Mržnja izazivlje mržnju. Zlo se dobrim predobiva. Žalostan je život bez ljubavi. **Ne ljubiti,** kaže sv. Augustin, **hoće reći ne živjeti, a mrziti hoće reći umirati.**

Sv. Ivan apostol u svojoj sijedoj starosti nije mogao više da govori nego je samo izgovarao ove riječi: **Djeco, ljubite se između sebe.** Njegovim učenicima bilo je gotovo i dosadilo često ponavljanje tih riječi, pak mu se jedan od njih usudi reći: **Učitelju, zašto nam te iste riječi toliko puta ponavljaš?** Svetac mu na to tiho odvrati: **Djeco, ljubite jedan drugoga, to je glavna naredba Gospodinova, koju ako budete vršili sve će te izvršiti.** Na ovom vrelu, mladi svećeniče, napoji dušu svoju i sve ćeš dužnosti svoje ugodno i uspješno izvršiti. Ljubav je **punoća zakona** (plenitudo legis) kako piše Apostol Ramljanima. Prva ljubav, veli sv. Augustin, **neka je upravljena Bogu, iz nje će nik-**

nuti ljubav prama iskrnjemu po kojoj se njeguje i ljubav prama Bogu. Mržnja je izvor svakoga zla a ljubav svakoga dobra.

Sebe izgrađivati hoće reći sebe usavršavati u dobru djelu, hoće reći izraditi sebi uzorak života, štono se nazivlje značaj po kojemu se treba ravnati u životu. Značaj se često spominje kod ljudi, ali se dobro ne shvaća ili ne vrši. Temelji su značaza dobre zdrave misli, moralne etične zasade, koje ciljaju na opće dobro čovječanstva a ne za hirove pojedinaca. Tvrdoglavost nije značaj. Dobru razlogu u području općih interesa treba popustiti. Sebe zaboraviti i opće dobro pretpostaviti. U provađanju glavnih načela radina i kreposna života značaj traži razboritost i dosljednost. Čovjek nije lagana slamka da se svakom vjetriću ugiba. Ali ne smije biti ni odveć težak a da ne zna izbjegnuti žestokoj oluji. U samoći i tišini stvaraju se značajevi, u oluji se kušaju. Na muci se gledaju junaci. Jaki izgrađeni značajevi jesu kao jaka stabla, koja mogu da odole zamasima oluje. Vjetar će potresti i poviti grane ali ih neće polomiti ako su zdrave i jake. Probuđeni samosvijesni duh, koji je sebe izgradio na jakim zasadama ideala i morala taj stoji u našim duševnim moćima kao stanac kamen, koji prkosi svim olujama i nepogodama života.

Ne penji se puno visoko, s nižeg se ide na više. Čovjek se ne da pritajati, kakav je iznutra takav je izvana. Zato uvijek nastoj da sačuvaš mir u svojoj duši. Nagao čovjek sve pokvari Tiha voda natapa polja i doline a nagla bujica kida njive i brijegove. Nemoj puno zamišljati, jer ne dođeš li do uspjeha nastupiće razočaranje, malaksalost duha. Ne što hoćeš nego što možeš. Tri težnje neka su ti uvijek pred očima: Težnja za **istinom, dobrotom** i **ljepotom.** Prva se pobuđuje poučnim štivom i naukom, druga moralnim odgojem a treća razvijanjem dobra ukusa. Stopi ove tri težnje u jednu cjelinu našao si sredinu ili bolje stožernu točku, oko koje se vrti sav tvoj rad. **Hoćeš li da postaneš velik,** pita sv. Augustin, **budi prije malen, snizi se. — Hoćeš li da podigneš u vis golemu zgradu? — pobrini se najprije za temelje, što više ideš u vis zgradom to dublje kopaj temelje.** Čedna poniznost najljepši je vijenac kreposti.

Nemoj se zanašati za časovitim hirom svoje samovolje ili revnosti. Znaj sebe sustegnuti. U tome je najveća pamet i krepost. Budi krepostan i ravan u duši sve će ti ići za rukom. Pravednost ravna osjećajima duše, razbor bistri pojmove uma,

jakost daje čvrstoću odlukama, a trijeznost usteže nagone. U ovom pogledu zgodno je sv. Ambrozij usporedio dušu svećenikovu sa kolima, koja konji vuku. Ovi mogu biti dobri i zli, brzi i lijeni. Kočijaš vodi konje tako da korak bude jednak, uz lijenoga postavi brzoga, ošine bičem lijenoga da se makne, te jedan drugoga potiču na korak. Tako se i kod ljudi potpomažu kreposti, neka život kroči jednim korakom. Uzmi i ovo na znanje. Pametan kočijaš uvijek vozi kola sredinom, a nikada skrajnim rubom puta. I ti, mladi svećeniče, čuvaj se skrajnosti u svom radu, idi uvijek sredinom. Zlatna je sredina. Stari su latinski i grčki mudraci uvijek preporučivali sredinu kao najsigurniju stazu na putu života. Ništa neka nije pretjerano. Velika briga za zdravljem vodi bojazljivosti, velika štednja škrtosti, prebiranje jela proždrljivosti, načićkanost odijela oholosti. Ne gledaj vanjštinu nego jezgru. Nauči se razlikovati bitnost od nuzgrednosti. Prosti svijet gleda a ne misli, vjeruje što mu oko kaže a ne pita pamet, daje veću važnost kori nego jezgri, više odjeći nego srcu, više rukavici nego ruci, više besjedi nego djelu. Mudra je ona pučka poslovica: lijep ne viđen, pošten ne čuven. Ima ljudi, koji kriju svoje znanje, a ima ih koji kriju svoje neznanje. Učeni su skromni, mučaljivi, a neuki hoće da mnogo govore. Ko mnogo govori mnogo i griješi.

Sebe izgraditi znači u prvom redu sebe svladati. Danas se puno govori o slobodi. Najsvetija stvar a najviše se zlorabi. Ne shvaća se pravi smisao. Slobodi treba tražiti smisao na izvoru, u riječniku Kristove vjere, koja glasi: **Gdje je duh Gospodnji tu je sloboda.** Nije pobjeda samo u borbi s drugim nego u borbi sa samim sobom. Svladati svoje strasti, osloboditi duh od tjelesnih nagnuća, to je prava pobjeda i sloboda. Vidiš, mladi misniče, kako jedna plemenita voćka zasađena u slabu zemlju, obrasla dračama i šikarjem ne može da raste a još manje da plodi, tako i sloboda, najljepša vrlina duše, ne može da se razvije ako nije potekla iz **»duha Gospodnjega«** naime ako nije čista od zlih nagnuća. Oni koji se uvijek razbacuju velikom slobodom obično su grlati ljudi, vikači i bukači, hoće da gromopucateljnim govorima »opsjene prostotu«. Kadikad se i grdno nasuču. Evo ću ti pripovijedati jedan slučaj. Bila je sazvana velika radnička skupština na otvorenom trgu. Nagrnulo je veliko mnoštvo naroda. Prvi se je govornik razvikao, izložio je program svoje stranke i započeo svoj alarmantni govor ovim riječima: **Kada ovo govorim, braćo, ja**

stojim na tlu slobode. — Nije istina, digne se glas nekog cipelara iz skupštine, **ti stojiš na tlu cipela, koje sam ti ja davno izradio a ti ih meni još nisi platio.** Nastao je smijeh, zviždanje, porugivanje. Govornik kao ošinut gromom iz vedra neba umuknuo je.

Tek je onda čovjek slobodan kada se otme napadaju svojih strasti. Lakše je svladati glad i žeđu nego svoju samovolju. Strasti su i napasti poput hridina na pučini mora. Kormilo je duša koja ravna. Vješt kormilar okreće brodom na lijevo i desno kako će posred oluje razbiti bijes valova i provesti brodicu između hridina. Kada bistra pamet obasjana božjom svijetlošću vodi dušu, kada napasti navale poput bijesnih valova, on treba da znade okrenuti brodicom a da izbjegne pogibelji. Znati vladati sobom jest najveća mudrost i hrabrost. Mudri Salomun govori: **Onaj koji gospodari svojim srcem hrabriji je od onoga koji predobiva gradove.** Poganski mudrac Katon iz Utike govoreći o slobodi na večer prije smrti rekao je: **samo su kreposnici slobodni a zli su ljudi uvijek robovi.** Ne smije se nikada dopustiti materiji da nadvlada. Ti si duhovno biće božji svećenik. Moraš uvijek imati pred očima viši cilj života, više nebeski nego zemaljski, više duhovni nego tjelesni. Tek ćeš tada biti gospodar svoga duha i osjetićeš slast života. **Vrhovni je cilj života,** veli uvaženi spisatelj Ferrero, **vjerska i moralna savršenost pojedinaca.** Tu savršenost može postići svatko vlastitim nastojanjem i vježbanjem, bez obzira jesu li vlade i njihove ustanove dobre ili loše. Čovjek u prvom redu ima Boga za svog glavnog gospodara, pa ko dobro, vjerno služi svog vrhovnog gospodara, on je vrijedan njegove ljubavi i hvale. Sve drugo vrijedi malo, gotovo ništa.

Sebe izgrađivati znači još nešto — sebe usavršavati. Hoće se na ovom putu, po riječima sv. Bernarda, tri stepena: uzmak od zla, napredak u dobru, potpuni uspjeh a najboljemu — **perfectus recessus a malo, perfectus processus in bono, perfectus status in optimo),** treba naime, po njegovu tumačenju, da imamo uvijek pred očima ovo: naravno je dobro veliko, duhovno veće a vjekovito najveće. U prvom se uzdržimo, u drugomu vježbamo, u trećemu se blaženo uspokojimo. Kako vidiš hoće nam se vježbanja. Za tu svrhu određene su za svećenika svake treće godine duhovne vježbe, koje ti preporučam da nikada ne propustiš. Kao što oružana sila vojništva smatra neophodno potrebito da mlade vojake uvježba u baratanju

oružja, u brzini kretanja i jačanja mišića, tako je nužno da svake druge ili treće godine, mi svećenici, stavimo u pokret naše duhovne sile, da pročistimo, ojačamo naše misli i čuvstva u korist povjerene pastve. Ako se gvoždje ne čisti brzo ga hrđa zahvati i gubi svoju svijetlost. Čovjek je kao i dobnik, ako ga nisi na izvjesno vrijeme navio, neće moći da izdrži svoje kretanje do kraja, zaustaviće se. Svakomu je Gospodin Bog opredijelio svoje puteve. Biljka uspjeva na stanovitom podnebljju, ptica u visini, riba u dubini, vjetrovi duvaju svojim pravcem, sunce, mjesec, zvijezde kreću se opredijeljenim smjerom pa i tebi je, mladi misniče, Bog odredio stazu života, s nje ne salazi. Tebi je namijenjeno uzvišeno zvanje, da podučavaš i odgajaš narod, a to ti nećeš postići, ako nisi prije sebe podučio, podgojio i izgradio.

Ne budi malodušan već odlučan i ustrajan. Neka ti je na pameti ona opomena iz sv. Knjiga: **»Da si barem studen ili vruć, ali pošto si mlak izbaciću te iz usta mojih«.** Hoćeš li da budeš čvrst u odlukama, traži duhovnog napoja, na izvoru žive vode, a ne u trošnom studencu, koji ne može da uzdrži vodu. Traži u Boga a ne kod ljudi. Domu božjem, o kojemu govori sv. Augustin, vjera je temelj, uhvanje, zgrada a krov ljubav. To su tri dragulja, koji sjaju u tvom životu. Na tom temelju ti sebi izgrađuješ dom i pod krov tvog doma ti okupljaš povjereno stado. Tvoj dom neka je sagrađen na tvrdom kamenu a ne na mekanom pijesku. Nepametan je čovjek, koji gradi na pijesku. Nadoći će pljusak kiše, zamah vjetra, potrešće se zemlja i kuća se može lako porušiti, dočim ona na stancu kamenu će odoliti. Kamen je Krist, kiše su nesreće koje zadese, a poplave i vjetrovi jesu neprestani talasi svakojakih tjelesnih poželjenja i napasti od kojih treba da se čuvamo. Izgradi sebe na ovakim nepokolebivim zasadama Kristove vjere i podigni dom na ovakovom nepobjedivom kamenu, pa ne strepi pred nikakovim olujama ovoga svijeta — Krist je s tobom!

Za vjeru i domovinu

Najveći upitnik na pragu života mladoga svećenika jest ovaj: Zašto sam došao na župu? Što čeka ovo selo od mene? Koji je ideal u mojemu radu? Odgovor je jednostavan — da radiš **ZA VJERU I DOMOVINU.**

Nema lađe na pučini mora koja plovi bez zastave. Po njoj se znade kojoj državi dotična pripada; niti imade na bojnom polju vojske bez svoga barjaka, da se vidi za čiju se čast bori i gine. Tako i svaki čovjek u svojem zvanju treba da ima svoj barjak, svoje geslo, svoju misao ravnateljicu, koja daje potaknuće i pravac njegovu radu. To se zove ideal života. Misao ratnateljica jest ona pokretna snaga (spiritus movens), koja daje jakosti našemu duhu, da nešto započne i u započetom radu da ne malaksa dok ne postigne svoju svrhu. Ideal, veli učeni Rus Solovjev, može se kadikad nazvati i utopijom, ali ipak on će vazda ostati pretečom realne djelatnosti, a najveća bi bila ludost ili utopija kada bi se htjelo ukloniti iz života ideale, jer ne bi bio više život nego smrt.

Tebi je kao svećeniku i najvećem kulturnom radniku na selu povjereno da čuvaš vjeru, u kojoj si primio duševni život i da čuvaš domovinu u kojoj se je tvoje tijelo rodilo i odgojilo. To je tvoje geslo, to je tvoj ideal. Jesu li ova dva pojma vjere i domovine spojiva? Jesu potpuno, kao što u najčvršćem spoju stoji duh u našem tijelu. Uzdržati sklad između funkcija tijela i duha, najveća je mudrost i briga u životu čovjeka. Isto tako biti će i tebi, mladomisniče, najveća briga da uznastojiš neka ova dva pojma — vjere i domovine — budu u suglasnosti ili barem da otkloniš svaki sukob, koji bi mogao poremetiti ravnotežu i dobar uspjeh tvog rada. Oba pojma spadaju u područje tvog uzvišenog zvanja. Ti si dovršio bogoslovne nauke, pak ti ne treba govoriti mnogo o važnosti vjere u preporodu čovječanstva. Tebi je dobro

poznato, da su najveći umovi svih vremena i svih narodnosti priznali vjeru kao prvi izvor prosvjete i najbolje pravilo javnoga morala i poretka u svijetu. Svi najveći umjetnici od Michelangela do našega Meštrovića priznaju da je vjera bila prvi pokretač njihovih uzornih djela. **Sve što sam najboljega izradio to me je vjera nadahnula, njoj neka je hvala,** rekao je talijanski umjetnik, a naš Meštrović piše: Velikom umjetniku potrebita je religiozna aspiracija, jer svako djelo treba da bude istodobno i afirmacija sadašnjosti i doziv budućnosti.

U nedavnom svjetskom ratu (1914—1918) pisao je francuski novinar Lavredan sa ratišta ovo: **U mojoj mladosti ismijehavao sam se vjeri i gradio sam se nekim mudrijašem u tomu predmetu.** Sada mi taj podsmjeh nije mio kada vidim kako krvari Francuska. Stajao sam pokraj puta i gledao vojnike gdje prolaze pa sam ih pitao: zašto onako spokojni i veseli idu u susret smrti: Odgovoriše mi: **jer vjerujemo u Boga i njegovu pravdu.** Brojio sam žrtve svojega naroda i vidjeh da su ih ljudi primali molitvom na usnama. Očajati mora narod, koji ćuti boli Francuske, ako ne vjeruje da će zemaljska bol biti nagrađena na nebu. **Ufati se, kada sve tone, ko može bez vjere?** Nije li svaki trud patnja, svako dobro ludost ako nema vjere. Drugi spisatelj Le Bon piše ovo: **Od svih sila kojima čovječanstvo raspolaže, bila je vjera jedna od najvećih. Prožeti čovjeka vjerom znači podesetorostručiti njegovu snagu. Velike historičke događaje ostvarili su neznani vjernici, koji nisu imali uza sebe ništa nego vjeru.** Kada je Glinka jednom zatekao Puškina gdje čita Evanđelje sa najvećim oduševljenjem, ovaj udari šakom po knjizi i zanosom reče: **Evo vidiš, prijatelju, ovo je jedina knjiga na svijetu u kojoj se nalazi sve što duša zaželi.** Tom prigodom poveo se je govor o religiji i Puškin reče: **Religija je stvorila umjetnost i literaturu. Sve što god je bilo najvećega u najdavnijoj starini sve je nadahnuto religioznim čustvom. Bez takova čustva ne bi bilo ni filozofije, ni poezije, ni morala u svijetu.** Chateaubriand je napisao dvije knjige pod naslovom **»Le génie du Christianisme«** u kojima zorno prikazuje koliko je kršćanska vjera doprinijela uljudbi svijeta. Jedno poglavlje zaključuje ovim riječima: **Sve je veliko s Bogom a sve je maleno bez Boga.** I drugi veliki spisatelj francuski Viktor Hugo, iako nije uvijek suglasan sa načelima katoličke crkve, ipak je sa najvećom

nasladom čitao Evanđelje i govorio je svojim prijateljima: **Ovo je najveličanstvenija knjiga u kojoj se ništa ne mijenja.**

O srednjem vijeku u historiji dosta se nepovoljno i nepravedno sudi kao o nekoj mračnoj dobi punoj tmine i neznanja, ali se jedna istina ne može poreći, a ta je da je kroz taj mrak kršćanska vjera bacila svoje svjetle trakove umjeća i znanja, te prodirala u dubine odabranih duhova, koji su perom, kistom, dlijetom stvorili takovih remek-djela, kakovim se dive čitava potonja stoljeća i nastoje da se njima što više približe. Skladatelj Haydn veli: **Pomišljajući na Boga toliko mi radost obuzme srce da sve u meni počme pjevati i zvoniti.** Njemački pjesnik Göthe proučavajući historiju literature evropskih naroda došao je do ovoga osvjedočenja: **Moje je uvjerenje da vremena bez vjere bijahu vremena neplodna, dočim su bila plodna kada je vladala vjera.**

Historija čovječanstva dokazuje da sve što se velika izvelo to je primilo svoje prvo nadahnuće na ognjištu vjere. **Pobjeda kojom ćete izvojevati nad svijetom jest vjera,** veli Apostol. Ona neka ravna vašim mislima osjećanjima i djelima. Naš slavni biskup Josip Strosmajer u svojim poslanicama svećenstvu i pučanstvu piše najuzvišenijim riječima o vjeri. U korizmenoj poslanici 1877 g. piše ovo: **Vjeru svetu čuvaj kao očinji vid, nju čuvaj kao dušu svoje duše. Vjera je neprocjenivi dar božji, po kom umrli čovjek postaje dionik božjega bića i istine, božje milosti i neumrlosti, da postigne svoje posljednje opredijeljenje i vrijednim se učini one svete baštine, koju nam je Isus zaslužio svojom dragocijenjenom krvi. To je poglavita svrha svete vjere naše. Ali naša sveta vjera nosi ujedno u svojem krilu sve one uvjete, koji su nužni da na ovom svijetu mirno i spokojno živimo i da sve one više težnje svjetske, za kojima čovjek i društvo punim pravom teži u potpunoj mjeri postignemo. U tom obziru ovaj je život sjetva a neumrlost prava žetva.** Na drugom mjestu u istoj poslanici piše biskup: **Vjera je sveta stvar, ona je u bitnosti božje biće, božja istina i ljubav, koja u nama i među nama prebiva. Cilj svete vjere jest da najnježnijim i najsvetijim vezom spoji braću u jedno. Zadaća je svete vjere da u ime božje miri ljude, briše predrasude i blaži ljudske strasti. Vjera koja je bila kadra da sije razdor među braćom ne bi bila prava vjera nego puko praznovjerje, ne bi bila istina božja nego bludnja ljudska.**

Kada je 1880 g. Natko Nodilo bio ustoličen za rektora hrvatskog sveučilišta u Zagrebu izrekao je znameniti govor dokazujući da **kršćanski narodi boluju ali ne umiru.** Tom prigodom biskup mu je Strosmajer od srca čestitao i upravio dugo prijateljsko pismo, u kojemu potpuno odobrava njegove nazore u pogled vjere i kršćanstva. **I najveći narodi,** — piše između ostaloga biskup, — **iznevjeriv se svetomu Evanđelju, propadaju u sebičnosti, oholosti i putenosti svojoj izumiru; dočim i manji narodi, priljubiv se iz sve duše i srca vječitomu izvoru života, žive, napreduju i sebi u svakoj sreći slobodi neumrlu slavu stiču. Narod koji se kršćanstva čvrsto i nepomično drži, neoboriv je i neprevladiv je, pače njega muke i patnje krijepe i novo mu jamstvo uskrsnuća i slavnoga života bivaju. Presvijetli moj gospodine rektore i veleučeni moj prijatelju, ovo su misli koje mi je iz duše i srca moga izbio Vaš prekrasni vele temeljiti i vele učeni govor, kog izrekoste kad ste onomad rektorsku stolicu u našem sveučilištu zauzeli. Ja Vam na tome divnome govoru, koji našim današnjim okolnostima toliko odgovara, iz svega srca čestitam. Onaj govor Vama je na čast, našemu narodu u današnjim okolnostima na utjehu, a plemenitoj našoj mladeži, toj nadi boljih i sretnijih dana naših služi na pouku i pobudu.**

Najveće žrtve i zasluge u ljudskoj zadruzi našle su svoju utjehu i pobudu na žarištu Kristove vjere. Pitali su jednu redovnicu, koja je njegovala bolesnika u bolnici, iz koje knjige ili iz kojega izvora crpi ona toliko duševne i fizičke snage, da može po čitave dane i noći stajati uz glavu onoga bolesnika i ustrpljivo slušati sve one teške jauke, tegobe rana i boli, ona spokojno na to odgovori: **iz vjere i molitve. Mi smo se tomu zavjetovale, vjera nas krijepi, Bog pomaže pa nam je sve lako i ugodno.** Prisustvovao sam jednoć polaganju zavjeta sestrica milosrdnica i zabilježio sam riječi, kojima je svećenik obavljao ovaj zanimljivi obred. Pri koncu obreda udijelio im je blagoslov i izrekao ove krasne riječi: »Blagoslovio vas Bog, Otac, Sin i Duh Sveti svakim blagoslovom duhovnim da ostajući vjerne u položenom zavjetovanju počiva vrhu vas duh milosti, mudrosti i razuma, duh razboritosti i jakosti, duh znanja i pobožnosti i da vas napuni duh straha božjega; da vas slabe učvrsti, nejake utvrdi, u pobožnosti odgoji i pameću vašom da vlada, pute vam upravi, svete misli udahne, čine odobri, djela usavrši, u ljubavi po-

krijepi, mudrošću prosvijetli, u čistoći zaštiti, u znanju pouči, u vjeri ohrabri, u kreposti uzmnoži, u svetosti uzvisi, za pokoru pripravi, na poslu potakne i požrtvovno sačuva; da vas u bolesti pohodi, u žalosti pridigne, u kušnji pomogne, u sreći uzdrži umjerene, u srčbi ublaži, u opačini očisti, milost vam ulije, uvredu oprosti, stegu podijeli. Da oslonjene na ove i slične vrline svetim djelima prosvijetljene, nastojte uvijek ono djelovati, što je dostojno vječite nagrade, da bude vijencem slove okrunjeno ono, što se je na ovom svijetu vašim redovničkim življenjem usavršilo«.

Ovakove uzvišene riječi i misli ogrijane žarom žive djelotvorne vjere nalaze odjeka, hvataju korjena u onim nježnim dušama mladih redovnica, koje se Bogu posvećuju da se za dobro svoga iskrnjega žrtvuju. Sve to vjera nadahnuje, krijepi i oživotvoruje. Bez zraka nema disanja, bez sunca nema grijanja, bez kiše nema natopa ni ploda na zemlji, tako ni bez vjere nema nikakova kreposna djela na duševnom polju. Vjera je potrebita i za rješenje nekih pitanja, koja zadaju teške brige našem životu a koja prostim dosegom našega uma ne možemo tako lako da shvatimo. Zato govori sveti Augustin: **A što je vjera drugo nego da vjerujemo ono što ne vidimo?** (Quid est fides nisi credere quod non vides?). Ona puno utječe da nam oblakša tegobe života. Kada su ruskog vojskovođu Skobeleva pri koncu života pitali kako on vedro gleda u smrt, odgovori: **Dragi moji prijatelji, mogu vam otvoreno reći, mene je vjera pratila kroz čitav moj život, kroz sve krvave ratove i megdane i uvjerio sam se, da je bez vjere veoma teško živjeti a skoro nemoguće umrijeti.**

Prolistavajući povijest našega naroda mi se divimo a s nama i čitavi kulturni svijet, njegovim stoljetnim podvizima u obrani svoga doma pa se pitamo u čudu, odakle njemu tolika neiscrpiva snaga da je mogao kroz više stoljeća tolikoj sili odoliti? Pod kojim je pobjedonosnim barjakom vojevao, za koje se je ideale borio? Jednostavan odgovor: **ZA KRST ČASNI I SLOBODU ZLATNU.** Vjera je dala pobudu, vjera dala snagu i pobjedu. A nije li Isus-Krist u svojim neizmjernim dobrim djelima i čudesima, kada su ljudi dvoumili o njegovu čudotvornom djelovanju, uvijek naglasivao vjeru koja sve pokreće i postizava sa onim riječima: »Vjera tvoja spasila je tebe!

Ima, dragi mladomisniče, jedan kraj, jedno mjesto, gdje si ti prvi put ugledao svijetlo božje. Tu se je rodio tvoj otac, tvoj djed i pradjed, tu si u djetinjstvu primio prve utiske o svijetu, čuo i progovorio prvu riječ, u mladosti, gojio se i uzrastao, te si mogao i dalje krenuti do drugih daljih krajeva, ali su ti oni prvi najmiliji. To se mjesto zove rodni kraj — zavičaj. Kada pak proširiš tvoj pogled na čitavo područje, na kojemu živi narod, koji govori istim jezikom, osjeća istim čustvom, živi istim životom kao i oni tvojeg rodnog kraja, tvoj se horizont prostire na dalje, ti se zadobio veći pojam i nazvao si to prošireno područje imenom **DOMOVINA.** Vjera i domovina dva pojma potpuno spojiva, jesu dva čimbenika koja pokreću najveća i plemenitija djela. Riječ domovina potječe od »doma« a »otadžbina« od »otca«. Stoga čuvati svoj dom i svoga oma smatra se u našemu narodu sveta dužnost, za koju je svatko pozvan da iskaže svoju neograničenu ljubav i prikaže najveće žrtve do smrti.

Nastaje pitanje: je li mladi svećenik na župi pozvan da osim crkve i škole misli se i na druge sveopće potrebe svoje domovine? Bez sumnje, to je sve u sastavu njegova zvanja. Njegovo je geslo: sve za vjeru i za domovinu. On ne smije da bude nehajan za svojim rodnim krajem bilo u kojem pitanju, pod uskim ili proširenim okrugom, on ne smije da bude stranac u svojoj otadžbini. Kao što čedo ne može da zaboravi svoju majku, koja ga je na svijet porodila i odgojila, tako ni čovjek ne može da skine s pameti onaj kutić zemlje, gdje je prvi put ugledao svijetlo božje, gdje je proveo svoje djetinjstvo, svoju mladost. To je neotklonivi zakon prirode. Mi smo djeca naše zemlje, naše okoline u kojoj se rađamo i odgajamo, u kojoj živimo i umiremo. Domaća historija novih vremena najbolje nam to pokazuje. Sve što se je postiglo na kulturnom, privrednom i političkom polju od Karađorđeva ustanka u Srbiji 1804 god., ili ilirskog pokreta u Hrvatskoj 1835 god. dakle kroz dugo razdoblje od preko stotinu godina, pa sve do našeg oslobođenja i ujedinjenja 1918 u svim pokretima crkva je po svojim svećenicima svuda sudjelovala, pojam vjere i domovine nije nikada došao u sukob nego povezan i upućen jednomu cilju bio je simbol i sinteza svih naših kulturno-političkih podviga, i slava svih naših narodnih pobjeda.

Sjajan primjer dao nam je u tomu slavni biskup Josip Juraj Strosmajer. U mladoj dobi od 34 godine bio je imenovan biskupom u Đakovu. Maleno trgovište u Slavoniji od nekoliko tisuća duša nije moglo ograničiti njegov duh isključivo na crkovne potrebe one biskupije. Svojim dalekovidnim okom i širokim srcem zahvatio je Hrvatsku i Slavoniju, svoju užu domovinu, čitav narod istoga jezika; bacao je svoje političke poglede i preko granice, da narod pripravi za buduću zajednicu jugoslavensku, koja će lakše odoliti navalama mnogobrojnih neprijatelja. Kao svaki biskup sa svojom lozinkom na grbu stupio je i on na stolicu đakovačkog biskupa pod ovom lozinkom: **SVE ZA VJERU I DOMOVINU.** Kroz 55 godina njegova biskupovanja on se je vjerno držao svoga gesla i sva velika dobra što je u tomu razdoblju učinio, a koja se ne mogu u ovom kratkom napomenu prikazati, potekla su iz jake ljubavi prama vjeri i domovini. Punim pravom njega je narod prozvao mecenom Hrvatske i ocem jugoslavenstva. Jugoslavenska Akademija, galerija slika, hrvatsko sveučilište u Zagrebu, monumentalna katedrala u Đakovu, đačko sjemenište u Osijeku, jesu živi spomenici njegove goruće ljubavi za vjerom i domovinom, a da ne govorimo o drugim neprebrojnim dobrotvornim djelima rasijanim po svim krajevima naše prostrane domovine. Nije bilo ustanove niti narodnog pokreta većega značaja do kojega nije dopirala njegova darežljiva ruka. Bio je spravan na svaku žrtvu za svoj narod. Sve što je slavenskim duhom odisalo bilo je milo njegovu srcu. Na njegovom biskupskom dvoru u Đakovu bili su česti i mili gosti najuglednije ličnosti iz Češke, Poljske, Rusije, Srbije, Bugarske i drugih slavenskih zemalja. Kao Hrvatu osobito mu je bilo milo da vidi u svojoj blizini susjednu braću iz Srbije, Bugarske i drugih balkanskih zemalja, a dakako Slovence je smatrao kao rođenu braću u Hrvatskoj. Svojim bistrim i dalekim političkim pogledima on je predvidio današnju državnu zajednicu južnih Slavena i postavio prve temelje. Zato se smatra ocem jugoslavenstva.

U duhu Kristova Evanđelja po svuda propovjeda Kristovu ljubav i bratsku slogu. Ne samo živom besjedom na mnogobrojnim skupštinama u svojim sjajnim govorima u Beču, Pešti, Rimu, Zagrebu i Đakovu zagovara svoje ideale o vjeri i domovini nego i svojim učenim perom u biskupskim poslanicama daje mudre pouke svećenstvu i pučanstvu kako će ove vjerske i otadžbeničke zasade širiti u narodu. Ne vidi nikakova valjana razloga tvrđenju nekih učenjaka iz novije dobe kao da između vjere i znanosti postoji nekakva opreka, te prigodom otvora sveučilišta u Zagrebu 1874 god., piše ove riječi: **Svećenik sam i vladika pak zato i nešto doprinio da se u narodu našem stvori i utemelji Akademija znanosti i umjetnosti i sveučilište, da narodu svome dokažem, da među vjerom i među znanosti i umjetnosti neima nikakovih na svijetu opreka. Pak ako opreke kad što i bude nije je narav stvari porodila nego strast, slabost i zanešenost ljudska. Obje su: vjera i znanost božji porod, upućene svojim bićem i izvorom na međusobnu ljubav, slogu i potporu.**

Najveseliji dan njegova dugoga života od 90 godina (1815—1905) bio je prvi oktobra 1882 kada je slavio otvorenje i osvećenje nove katedrale u Đakovu. Katedrala u Đakovu jest remek-djelo arhitekture, slikarske umjetnosti i narodnog izražaja. To je najmilije djelo biskupa Strosmajera. U njegovoj se glavi začelo, u njegovom srcu odgojilo, pod njegovim okom izgradilo. Za punih 16 godina gradila se je ta crkva po njegovim osnovama, po nacrtima najslavnijih umjetnika te dobe. Da uresi taj velebni hram umjetničkim slikama on je poduzeo više putovanja u Italiju, Francusku, Njemačku i Holandiju; utrošio je velike svote novca da nabavi što je najljepšega izradio umjetnički kist na platnu. Katedrala je zrcalo njegove duše. Natpis ili bolje posvetu koju je dao uklesati na pročelju hrama jest odraz njegovih vjerskih i rodoljubnih osjećanja: **SLAVI BOŽJOJ, JEDINSTVU CRKAVA, SLOZI I LJUBAVI NARODA SVOGA.** Dan otvora bio je dan velikog veselja i utjeha za Strosmajera — njegova se želja ispunila. U svojem velebnom govoru preko pontifikalne mise istakao je božanstvenu misiju crkve u čovječanstvu, pa obazrev se na naše prilike u domovini izrekao je ove riječi: **Mi Slaveni nećemo izvršiti veliko ono poslanstvo u Evropi, ni u Aziji ako nismo jedno. Sve nevolje naše dolaze nam od nesloge naše. Samo jedinstvo moglo bi nas spasiti, pače po jedinstvu mogli bismo u život privesti i sve one osnove koje nam providnost božja kao pred oči stavlja. Neprijatelji naši bili su nas satrli tada, jer bijasmo nesložni, jer bijasmo oruđe u neprijateljskim rukama. Ali u to kobno doba banuše nam sa Istoka sv. Apostoli Ćiril i Metod govoreći našim jezikom. Oni nas ujediniše. Danas prijeći je-**

dinstvu neznanje i zavist sa strane. Mi bismo se jedinstvom vratili onamo gdje smo bili za Ćirila i Metoda, jer raskol nije njihovo ni slavensko djelo nego tuđinskih zavidnika. Zatim je biskup govorio o slozi svoga naroda: Jedinstvo, sloga i ljubav našega naroda bila mi je i jest i sada jedina i najveća želja na ovom svijetu. Ja sam za to jedinstvo, za tu slogu i ljubav vazda mislio, vazda radio pa da su me radi toga sudili i osudili. A za jedinstvo naroda ja sam pripravan i život svoj žrtvovati. I kada se budem rastajao sa ovim svijetom posljednja će mi molitva biti ova: Svemogući vječni Bože, smiluj se momu dobromu narodu i ujedini ga. Kada je biskup izrekao ove riječi, duboko se je ganuo, zaplakao je a istodobno su zasuzile oči svima koji su bili prisutni u crkvi.

Kada je u jednoj poslanici o proslavi blagdana sv. Cirila i Metoda pisao o potrebi približenja sa pravoslavnom crkvom, tri su ga vladike iz te crkve ljuto napali i osumnjičili za takovo pisanje, a on im je ovako odgovorio: Ja ću međutim dokle budem živio opominjati puk katolički da prama braći Srbima uvijek vrši ono evangjeosko: što ne bi rada da ti drugi učini, ne čini drugome. Vrhu toga da nam nikad s uma sići ne smije, da nam okolnosti u kojima živimo nalažu svetu dužnost, da jedinstvo i slogu u narodu našem svakim mogućim načinom promičemo. Nadalje govori biskup: Četrdeset i više godina ovdje u Đakovu biskupujem i kada diecezu posjećujem uvijek riječ propovjedam, pak mogu reći da koliko časti, štovanja i zahvalnosti od mojih pravovjernika primam toliko i od braće pravoslavne. Ja nikada do sada nisam niti ću ikada jedne riječi izustiti, koja bi braću našu po krvi ili u vjerskom ili plemenskom čustvu njihovom uvrijediti mogla, pače protivno. U korizmenoj poslanici 1881 godine posebno se osvrće na odnošaje s našom braćom istočne crkve pak veli: Mi živimo s braćom našom istočnog obreda zajedno. Budimo zato prema njima puni ljubavi i dobrote; sjetimo se da je najsjajniji dokaz prave vjere ljubav čista i dobrotvorna; sjetimo se da je ljubav ona silna moć, koja sve svladava, kojoj se niko iza smrti oprijeti ne može. Ljubimo iskreno braću s kojom živimo ne samo s toga što su s nama i jedna krv i jedan narod i što nam je obojima jedna budućnost, nego ljubimo ih i za to što je i njihov crkovni obred lijep i veličanstven, uveden u crkvu po sv. Baziliju i sv. Ivanu Zlatoustu, koje i mi i oni kao svete božje

ugodnike štujemo i zazivamo; što se na njihovim žrtvenicima pravi i živi Bog na spas svijeta prikazuje; što se u njihovim hramovima sveto slovo božje ori, što se u njihovom svetom pojanju čarobni glasovi sa istoka tako divno odzivaju kao kod nas sa zapada. Jedni i drugi štujemo i zazivamo sv. Ćirila i Metoda, to je pravo i Bogu drago. Ali ta dva sveta imena nek nas u ljubavi i bratskoj slozi tako spoje, da ostanemo doduše svaki pri onom što nam je sveto i milo, što nam je od vijekova duši priraslo. Ne slušajmo nikada one, koji bi nas ma kakovim načinom razdvajati htjeli, to su bo očevidno opći neprijatelji naši.

U širenju svojih ideala naišao je Strosmajer na velike poteškoće, s jedne i s druge strane mnogo zavidnika, osobito sa strane Nijemaca i Mađara naših stoljetnih neprijatelja. Kada se je u Rusiji 1888 g. slavila 900 godišnjica od kada je ruski narod prihvatio Kristovu vjeru, Strosmajer je upravio srdačnu čestitku u Moskvu, radi koje graknuše na nj Mađari iz političkih razloga, zahtjevajući da mu se oduzme biskupska stolica. Tadašnji austrijski car Franjo Josip prigodom velikih vojničkih vježba te godine u Bjelovaru, gdje mu je biskup Strosmajer došao na poklon, udijeli mu žestoki ukor radi te čestitke. Biskup je mirno primio taj napadaj i dostojanstveno mu odgovorio: Veličanstvo, moja je savjest mirna. Odmah se je zatim odalečio iz dvorane.

O jedinstvu Jugoslavena on je mislio još prije nego je postao biskupom. Godine 1848 u mladoj dobi od 33 godine piše iz Beča ovo: Najglavnija zadaća Jugoslavjana jest združiti se, složiti i ujediniti. U slozi i jedinstvu trojedne kraljevine i Vojvodine svaki pravi domorodac vidja nadu bolje budućnosti. Svaki koji iole bistrije naše odnošaje prosudi znade da nam sva naša samostalnost i neodvisnost malo ili ništa ne može pomoći ako nam ne podje za rukom da ne postanemo jedno političko tijelo. U drugom pismu ističe duševnu jakost našega naroda kada kaže: Narod koji za slobodom građanskom teži ima o oslobođenju svom unutarnjem misliti. Biti krepostan znači biti duševno jak. Narod koji takovu duševnu slobodu uživa, malo treba zakona jer je sam sebi najbolji zakon. Biskup je tražio kao i Apostol Pavao »slobodu duha« za to je svom dušom pregnio da razvije načelo »prosvjetom k slobodi. Podupirao je darežljivom rukom škole, zavode, prosvjetne ustanove preko kojih će se »narodna svijest pro-

buditi, neprijateljima odoliti i narod će svoju slobodu zaslužiti«. U raznolikom shvatanju narodnih i vjerskih pitanja biskup je uvijek preporučivao onu Augustinovu: **U potrebitim pitanjima jedinstveno, u sumnjivim slobodno, a u svima pak ljubezno** (in necessariis unitas, in dubiis libertas, in omnibus autem caritas). Proročanske su se riječi Strosmajera ispunile, narod se je osvijestio i ujedinio, došao je do svoje slobode i samostalne države Jugoslavije pod slavnom dinastijom narodne krvi Karađorđevića. Vremena prolaze, događaji se izmjenjuju, a božja pravda na vijeke ostaje i ljubav vjere i domovine svedj pobjeđuje.

Katolička crkva u Jugoslaviji ponosi se sa biskupom Strosmajerom, a malena Belgija, eminentno katolička država, diči se sa nadbiskupom kardinalom Jozefom Mercier, kojega francuski akademik Goyau uspoređuje s najvećim dostojanstvenicima katoličke crkve današnjega stoljeća. Kada je 1914 buknuo svjetski rat i njemačka vojska bez ikakova prava i povoda zauzela Belgiju, kardinal Mercier je kao **»dobar vojnik Kristov«** (takovo je bilo geslo na njegovu pečatu) prosvjedovao je protiv tomu osvajalačkom nasilju i izjavio: **Belgija će uskrsnuti, Belgija ima uza se božansku alijansu pravde.** Bio je više puta tužen vojnim vlastima i crkovnim starešinama u Rimu sa prijetnjom neka opozove ono što je izjavio a da ne bude kažnjen. Kardinal je na to odriješito odgovorio: **Istina se ne da demantirati.** Za novu godinu 1915 izdao je poslanicu: **»Patriotizam i izdržljivost«** u kojoj napominje svećenstvu neka bude spravno na svaku žrtvu. Po svim crkvama Belgije čitala se je ova poslanica, u kojoj na koncu kardinal veli: **da govori Njemačkoj u ime Belgije a Njemačkoj i Belgiji u ime Boga, kako njemačka okupacijona vlast nije zakonita.** Takova poslanica uzrujala je neprijateljske vojne krugove, koji su tražili od kardinala da ju povuče, na što je on odlučno izjavio: **narod moj trpi, rekao sam stoga da i ja trpim s njim.** U istinu on je trpio sa svojim narodom. Kada je dočuo da je neki župnik na selu bio smaknut od vojne vlasti kao taoc, o kojemu je kardinal bio uvjeren da je skroz nevin, poručio je da ga ne sprovode dok on osobno ne dođe u župu te iskaže počast. Mnoštvo naroda dopratilo je umorenog župnika do crkve. Došao je i kardinal Mercier iz Malinesa, popeo se je u kardinalskom ornatu na propovjedaonicu, izrekao je ganutljiv govor o nevinosti pokojnoga župtnika, kojega je on smatrao »pravim mučenikom«. Sašao je zatim sa propovjedaonice, uputio se prama mrtvačkom odru i sa najdubljim poštovanjem naklonio se, utisnuo poljubac i gorko zaplakao. Sva se je crkva oblila suzama, jeknula plačem i jecajem. I za ovo je bio pozvan »na red« od vojne vlasti, kojoj je on odvažno odgovorio: **Od nas možete dobiti poštovanje zakona, ali je naše srce i naša poslušnost na drugoj strani. Ja sam govorio narodu kao biskup riječi ljubavi i utjehe.** Takovu je otpornu snagu i ljabav za svojom domovinom iskazivao kroz čitavo ratovanje, dok je zadnja ratna godina 1918 donijela Njemačkoj poraz, te je jednog dana primio kardinal od vojnog zapovjednika okupatorne vlasti ovo utješljivo pismo: **Vi prestavljate za nas okupiranu Belgiju, pa Vam javljam da ćemo kroz dvije sedmice napustiti Vašu zemlju.** Kardinal je posebnom poslanicom javio narodu: **Ustrajte u molitvi, čas pobjede je blizu, Belgija se opet s oltara proglasuje slobodnom.**

Kroz ratno i poratno vrijeme i naš je narod dao pobornika i mučenika za vjeru i slobodu svoga naroda. Kada je talijanska vojska nezakonito zauzela otok Krk, našla je u biskupu dr. Mahniću odvažna protivnika. Uslijed toga bio je u aprilu 1919 god., odalečen od svoje biskupije i deportiran u Italiju. Teško je trpio to progonstvo, jer se u postarijoj dobi osjećao slabušna zdravlja, ali duh biskupa i rodoljuba nije u njemu nikad malaksao. Bio je vanredno veseo što je dočekao dan ujedinjenja svoga naroda prvi decembra 1918, ali kad je slijedeće godine 1919 u talijanskom zatočju dočuo da su u našemu narodu nastale nekoje plemenske razmirice, koje bi mogle pokolebati to jedinstvo, sastavio je pismo i tajnim putem poslao ga je u domovinu. Evo što u njemu piše: **Bog nas je u svojoj mudroj providnosti na čudesni upravo način, štono riječ, zbio u jedno tijelo. Osvanu nam veliki dan, a na nebu nam se ukaza znak s napisom S. H. S. Narode moj, u ovom ćeš znaku pobijediti! Hrvati, Srbi i Slovenci! Božja je volja da ostanete na vijeke nerazdruživo ujedinjeni. Promisao odredila vas je za visoke ciljeve. Samo u jedinstvu je vaš spas, vaša budućnost.** Gdje

je izdajnička ruka, koja se usuđuje rušiti ovo jedinstvo? pita dalje biskup, što je Bog združio neka se ne rastavlja! Ne smetaju nam toliki vanjski neprijatelji, premda i od njih prijeti pogibao našoj domovini, nego mi smo sebi dušmani: **naša nesloga i rascijepanost, naša tjesnogrudnost i ograničenost.** Robovanje što smo ga kroz vjekove podnosili od tuđih gospodara zatomilo je u nas samosvijest, ropska nam ćud postala drugom naravi. Kao da smo nesposobni iz niske sfere izvjesnih predrasuda osobnosti već davno zastarjelih natražnjačkih tradicija vinuti se do visine prosvjetljenog u pravom smislu slobodnoga prosuđivanja, savremenih epohalnih događaja. Hoće li se u nas obistiniti da je veliko doba našlo malene ljude? Ili stojimo još uvijek pod prokletstvom slavenskog istočnog grijeha? Vijek trči naprijed, a mi zaostajemo sve dalje iza njega, misleći da će vijek natrag k nama dok bismo se mi morali povesti za njim naprijed, uvijek naprijed. Braćo, ovo je dan što nam ga Bog stvorio. Ko zna da li će se nama ikada više vratiti. »Carpe diem« (uhvati dan). **Nemojte iznositi ono što nam državu dijeli i razdvaja, nego ono što nam je skupno,** što nas ujedinjuje. **»Salus reipublicae suprema lex esto«.** Sada valja da utvrdimo temelje Jugoslavije. U našim je rukama njezin udes, da je uskrisimo ili iskopamo grob. Kada se bude neprijatelj uvjerio da stojimo svi kao jedan, da nema u našim redovima izdajice, onda će, videći da su sve njegove spletke i makinacije uzaludne, klonuti duhom i pustiti nas u miru; jer budimo uvjereni, svu svoju nadu na uspjeh oslanja neprijatelj **na slavenskoj neslozi.**

Biskup Mahnić osuđuje vjersku borbu u Jugoslaviji sa koje god strane ona dolazila, te piše ovako: **I ovu jabuku svađe bacaju u naš trojedni narod ljudi, kojim je isto tako malo ili ništa do pravoslavlja kako im nije do katoličtva. U čije ime, uz čije ovlaštenje dali su se na taj čestiti posao razdvajanja? To je krivi naprosto izdajnički manevar. Ugledni su inteligenti svećeničkog i svjetovnog staleža, muževi našega pouzdanja, pa pretstavnici katoličke i pravoslavne vjeroispovjesti, utanačili dogovorno da će podržavati međusobom prijateljske sveze, da će jedan drugoga bratski snositi, jedan drugoga vjersko uvjerenje štovati, u ljubavi se je jedan drugome približavati prepustivši budućnost milosti bo-**

žjoj. Ovo je jedino prava i spasonosna, jedino savremena politika za nas. Ovako piše biskup Mahnić.

Nadbiskup Ljubljane dr. Antun Jeglić pretrpio je kroz ratno i poratno vrijeme dosta neugodnosti sa strane austrijske vlasti, jer je kao Slovenac javno iskazivao svoju ljubav prama domovini. Bečki Nijemci, ljuti neprijatelji našega naroda, često su ga napadali i poticali su vladu neka ga smijeni sa nadbiskupske stolice. On nije uzmakao i bio je spravan na svaku žrtvu. Iza sloma Austrije 29 oktobra 1918 g. za vrijeme internacijolnane okupacije sjevernih krajeva Slovenije, na granici Austrije, pohodili su nadbiskupa Jeglića u novembru 1918 godine francuski general Trainie i engleski major Tamperley i zadivili su se njegovim rodoljubnim slavenskim osjećajima te su u svojim izvještajima nazvali dra Jeglića jugoslavenskim kardinalom Mercier.

Rodoljubi iz redova katoličke crkve borili su se kroz čitavo stoljeće za načelo »prosvjetom slobodi«. Njihov se je ideal ispunio. Narod ih je razumio, slijedio i svoju slobodu 1918 godine postigao. Ujedinjena i slobodna Jugoslavija bio je njihov ideal a veliki ideali traže i velikih žrtava. Vladarska dinastija Karađorđevića, kojoj je narod povjerio upravu države, zabilježila je svoj Kalvarij u Marseilleskom zločinu 9 oktobra 1934 god., kada je mudri kralj Aleksandar poginuo od zločinačke obojite puške. U zadnjem izdisaju ostavio nam dragocijenjeni amanet u onim riječima: »Čuvajte mi Jugoslaviju«. Čuvati vjeru i Jugoslaviju neka su i tebi, mladi svećeniče, dva zavjeta, dva sveta amaneta.

Najsjajniji primjer domovinske ljubavi ostavio nam je Isus-Krist. Kad je pogledao na Jeruzolim, svoj rodni grad, vidio je sve zloće što se u njemu zbivaju i znao je za kazne koje ga za to čekaju, rastužio se je i počeo suze roniti. Te su suze plod domovinske ljubavi. Apastol Pavao također se je smutio videći zlo u svome narodu, te je vapio: **Velika žalost obuzima srce moje, hotio bi da postanem proklestvom za braću moju, koji su rodjaci moji po puti.** Ne može se dakle bez štete rastaviti pojam vjere od pojma domovine. Bez toga spoja nema snage ni uspjeha u javnom radu svećenika na selu. Historija čovječanstva to dokazuje. Još kod starih poganskih vremena, u svim borbama i javnima djelovima bile su simbolične one riječi vodilje: »pro aris et focis« — za oltar i ognjište, naime za vjeru i domovinu. Kršćanstvo

je oplemenilo i osnažilo ovo geslo. To ćeš očutiti u svom pastirskom zvanju. Kada tekom vremena podgojiš kroz školu pomladak, ti ćeš sigurno osnovati u svojoj župi takovu ustanovu ili slično društvo prosvjetne naravi, pa ćeš uvidjeti da se pred tvojim očima odgaja novo bolje pokoljenje. Ali pazi, da u temelje te ustanove zasadiš ova dva pojma, neka budu kao dva stanca kamena: VJERA I DOMOVINA. Neka su ti na pameti one znamenite riječi koje je izrekao 28 jula 186/ godine naš slavni biskup Strosmajer prigodom otvorenja Jugoslavenske Akademije u Zagrebu. **Prava ljubav domovine** — kaže učeni biskup — **požrtvovanje za opće dobro,** vjernost, strpljivost, postojanost i sve ostale prednosti, kojima izobraženi narodi imaju zahvaliti svoju slobodu, napredak, slavu i prosvjetu, jesu plodovi po vjeri, dar sa propela. Ja po dobroti vašoj prvi pokrovitelj Akademije želim, da ovo propelo ostane u njenoj sredini i akademičarima da opominje da vjera svjetlom svojim svakamo dopire, kamo god se um čovječji radom i poletom svojim zanaša.

Kroz vas tvoj život, sa ovog prvog praga na koji stupaš do zadnjeg disaja neka te, mladi svećeniče, prate i oduševljavaju ova dva uzvišena ideala: **Vjera i Domovina.** Za nje živi, radi i umiri!

Kroz protivštine

Nije život gladak onako kako ga ti na prvi mah zamišljaš, mladi svećeniče! Pogledaj na onu tihu i uravnanu površinu sinjega mora. Tek maleni vjetrić da propuhuje i lađa rastvorenim jedrima po njoj mirno plovi. Nebo vedro kao staklo, ni sjene oblaku, ni slutnje oluji. Pod sjajnim trakama žarkoga sunca sve je veselo i spokojno u vazduhu i na brodu. Mornar mirno sjedi uz kormilo i veselo računa kako će uz ovakvi povoljni vjetar brzo doći do svoga cilja, do svoje luke. Ali se jadan do malo prevari u svojim računima. Pri sutonu dana pojave se iznenada na nebu mrki oblaci, bura je puhnula, bjesni morski valovi uznemirili su onu mirnu pučinu, noć se primiče, vjetar pojačava, pogibelj prijeti. Nema više mira ni pokoja na brodu. Kormilar je sabrao svu pamet, skupio svu snagu, upravio je oba oka u bijesne valove, hladno i zromišljeno gleda u žestoku i pogibeljnu oluju. Pamet mu nalaže da vještim zaokretom odbije zamah vjetra, presječe morski val, koji hoće da poduši njegovu lađu, a da ju on oprezno provede, te se ukloni svakoj pogibelji. Tvoj život na župi, mladomisniče, sliči onoj površini, onoj lađici u oluji. Ti si kormilar, jedan tvoj vješti zaokret može ju spasiti kao šta jedan nagli nastup može ju upropastiti.

U ustima našega naroda često se čuje ona mudra poslovica: »U dobru je lako dobro biti, na muci se gledaju junaci«. Tako u istinu i jest. Ne jedri se uvijek sa povoljnim vjetrom u krmu nego se treba kadikad boriti i protiv vjetra. Poteškoće su u životu neizbježive, dapače neophodno potrebite da se okuša snaga našega duha i osposobi za borbu. Kao što se zlato kuša u vatri tako i naše duševne moći prolaze kroz niz poteškoća, kroz vatru kušnja i protivština. Te protivštine potiču iz vani i iz nutra. Teško se je boriti sa vanjskim protivnicima, ali puno teže sa unutarnjim, sa sobom. Zato Apostol napominje: **vidim drugi zakon u udima mo-**

jima, koji se protivi zakonu uma moga. Nije junak ko drugoga svlada nego onaj koji sebe predobije. Ovo treba da odmah upamtiš, mladomisniče, na prvom koraku u tvoju novu župu.

Svi dani u godini neće biti vedri i veseli, ni svi tvoji koraci neće biti uspravni i uspješni, jer sve što si zamislio nećeš moć postići. Nadoći će oluja odakle joj se nisi nadao, puhnutiće vjetar, kojemu jedra tvoje lagane lađe neće moći odoliti; zagrmiće grom, zasjenuće munja, koja će te preplašiti, ali ne drhći, ti znadeš ko će ti priskočiti u pomoć. Mlad svećenik često trpi razočaranja. Na prelazu je iz idealnoga u realni svijet. On misli da je sve zlato što sjaje. Vara se, razočara se. Tek u protivštinama i okršajima poznaje se ćud čovjeka. Jakost značaja, veli spisatelj Marden, postiže se samo u protivštinama. Pogledaj u prirodu, veliku uvijek rastvorenu knjigu, pa promatraj one voćke koje su na udarcu vjetra kako su jače, otpornije da odole svakoj nepogodi vremena, dočim nježne biljke, koje rastu u zaklonici, na prvi zapuh se lome i ginu. Ti budi kao onaj jaki hrast, koji ojačan svojim širokim deblom i dugim žilama u zemlji, prkosi svim vjetrovima. Grane se poviju ali se ne lome. Tvoj duh neka je jak i širok kao ono deblo, ali tvoja kreposna djela neka su one žile koje te čvrsto drže u tvom položaju.

Kada su pitali sv. Ignacija, kojim putem i kako se dolazi do savršenosti, on je odgovorio ovo: **Kada budete puno trpili protivštine za ljubav Krista.** Ništa te ne smije iznenaditi. Kao vojnik na straži, budi uvijek spreman da nešto pretrpiš. Kaže se da je med najslađi kada se kuša iza gorčila. Takav je i naš život na zemlji a osobito tvoj na selu u župi. Borba proti neznanju, borba proti pakosti. Na dva fronta moraš se boriti: proti sebi i drugomu. To je borba unutarnjeg i vanjskog čovjeka. To su ona dva grada o kojim piše sv. Augustin: grad zemaljski, u kojemu je velika ljubav prama sebi a nehaj za Bogom, i grad nebeski u kojemu ljubav prama Bogu a preziranje sebe.

U dva pravca uputi borbu da svladaš svoga protivnika: suzbij želje tjelesne i ojačaj sile duševne. Kloni se od zla i čini dobra. Budi odvažan i ustrajan u svojim odlukama. Najprije će te zaletiti misao za tjelesnim požudama, pobudiće se želja, osjetićeš slast i užitak, zatim će se pojaviti strast i tvoj je duh već svladan od tijela. Požar se gasi odmah u početku

prije nego vatra puno zahvati. Poduši prvu iskru svog požara pa će tvoja zgrada biti spašena. Smakni neprijatelja dok je malen, satari pakosnu misao u sjemenu, da nebi izrastao ljulj i pokvario pšenicu. Proti tomu požaru sv. Franjo našao je izvrstan lijek u onim dvijema riječima: **sustine et apstine** — trpi i kloni se. Protivštine ustrpljivo podnesi a od zlih se prigoda ukloni. Nemoj preveć ugađati tijelu, pogibeljno je. Ako mu odmah u početku pustiš na volju da čini sve što hoće pa makar i ono što je dopušteno, tražiće poslije i ono što nije dopušteno. Zato je Apostol pisao Korinćanima: **Ja pedepsavam svoje tijelo i hoću da mi robuje. Mučeništvo,** veli sv. Bernard, **nije samo prolijevanje krvi nego u borbi unutarnje volje i tjelesnih poželjenja. Kud god se okrenem,** veli on, **nailazim na borbu i mučeništvo. Pogledam žensko lice napadnut sam poželenjem, vidim zlato, sjajne palače, gozbe, odmah u meni javlja se pobuda za raskošjem i uživanjem.** Zbog toga se u sv. Pismu na više mjesta preporuča: **mučite i svladajte tjelesa vaša. Svladaj sebe ako hoćeš da drugoga svladaš.**

Progonstva i kušnje velika su blagodat za naš duševni život. Ko ne trpi taj ne ćuti. Ne zna cijeniti zdravlje ko nije okušao bolest. Bol je poput zemlje i rala, koje ju prevrće, kida, muči a zemljoradnik mlati mašklinom da ju omekša neka daje više ploda. Sjajan primjer dao nam je naš slavni zemljak sv. Jerolim, koliko se hoće odvažnosti i ustrajnosti dok se upokori tijelo i ojača duh za borbu. On je bio na uzvišenom položaju u vatikanskom dvoru kao duboki učenjak i tumač bogoslovnih knjiga. Nije mario za svjetskim častima i položajima. Zaželio je da svoj život dotjera do savršenosti i povukao se je u Palestinu kod Betlemske špilje, da u proučavanju svetih knjiga u molitvi, u postu i pokori sprovede spokojno svoje dane. Veoma su značajne ove riječi u kojima opisuje svoj pokornički život: **Sjedio sam na osami, jer mi je duša bila puna čemera. Oštra kostret pokrivaše moja nagrđena uda. Izgledao sam kao crnac. Hrapava koža zaodjevala mi je koštunasto tijelo. Svaki dan ronio sam suze, svaki dan sam vapio, a kada bi me san obvladao razbivao sam o kamen rebra i kosti moje, koje su se jedva jedna uz drugu prislanjale. O jelu i piću neću da govorim, jer pustinjak i kad je bolestan ne pije nego hladne vode. Lice mi bijaše blijedo od posta a u studenom tijelu srce je ipak kipilo od želja, sve sama vatra buktaše od pohotnih napasti. Sjećam se kako sam**

mnogo puta vapio za danom ob noć nastavljajući pokoru i nisam prestajao lupati se u prsa dok se na glas Gospodinov ne bi vratila tišina. Strah me je bilo i od same svoje male ćelije, kao da ona znade za moje pomisli. Gnjevan i bez milosrđa na se zavlačio sam se u pustoš. Gdjekod bi spazio duboku dolinu, brdo puno grebena golog kamenja, strmenite gudure i pećine, ondje bijaše tamnica mojem odveć slabašnom tijelu, te poslije teških uzdaha padao sam pred noge Isusove, oblivao ih vrućim suzama, uzdigao bi oči k nebu i činjaše mi se — što mi može posvjedočiti sam Gospodin — da se nalazim među anđeoskim korima. U životu svetaca i svetica božjih glavna je oznaka za svladanje protivština ustrpljivost. Spominju se riječi sv. Tereze, koja je u molitvi vapila: **Gospodine trpjeti ili umrijeti,** dočim je sv. Marija Magdalenska označila drugim izrazom svoju želju: **Gospodine ne umrijeti nego trpjeti.** Ali nije dosta trpjeti treba se i ukloniti, naime, odreći se nekojih poželjenja i to ne samo svjetovnih dobara, bogatstva i raskošja materijalnih nego i svoje volje. Oko neka se ustegne od pohlepna gledanja predmeta, koji ga navađaju na zlo; uho neka se ne otvara svakoj lakoumnoj besjedi ili nezgrapnoj šali, koja ga podražuje; jezik neka se ustegne da zlo govori, ruka neka ne tiče što nije dopušteno, duša neka se čuva od svakoga grijeha. Ovo je, veli sv. Bernard, puno veći post od onoga u tijelu i hrani.

Krotiti svoje tijelo postom i molitvom, da budeš potpuni gospodar svog duhovnog života, a istodobno koordinirati svoje duhovne moći, razum i volju, da odgovaraju tvojem visokom zvanju, to je vrhunac kreposti. Svećenik je kao i bašta zasađena mirisavim cvijećem. Okolo bašte što vidiš? Plot, ogradu sa bodljikavom žicom da opaki čovjek ne može pristupiti i štetu počiniti. I ti se moraš ograditi da ne pristupi pakosni duh i pokvari miris tvojih kreposti. Nemoj se varati i puno se u sebe ufati. Kad nabuji vrtlog strasti i napasti teško je odoliti. To bi naličilo kao da pustiš buk vode, neka se svom snagom razlije pa rečeš: sada ću ja podignuti zidove za obranu da me voda ne uguši. Nije li bilo pametnije da pođeš prije na izvor rijeke, da napraviš jarke i razvedeš vodu te joj odmah u početku na vrelu oslabiš snagu a da te kašnje svojom silom ne poduši. Razvedi, oslabi i uguši svoje strasti na izvoru u početku, pa se kasnije ne boj nikakove štetne poplave. U ovoj borbi preuzmi ulogu malenoga Davida proti ori-

jaškom Golijatu. Što je učinio David? Kleknuo je i zavapio pomoć u Boga. Ti si mlad svećenik, pun zanosa i poleta ali oskudan iskustvom. Planeš i paneš. Iza zanosa slijedi razočaranje. Ne malaksaj. Pogledaj na Križ, ufaj se i trpi. Jednoga dana bio je pozvan sv. Felicij od prijatelja glasovitog odvjetnika da vidi njegovu bogatu knjižnicu, posred koje je o zidu visilo propeće. — **Što ti se čini,** upita prijatelj, **koliko ima znanja u ovim knjigama?** Felicij pogleda na propeće upre prstom i reče: **Ono je knjiga povrh svih knjiga, ko nju čita nauči sve.** Sveci mislioci Augustin, Bonaventura, Toma Akvinatski, Franjo Asiški, Dominik i drugi u najvećim borbama crpili su po dno križa najveću snagu da sebe svladaju. **Drvo križa,** veli Augustin, **nije samo postelja na kojoj je Isukrst ispustio svoj duh nego je katedra, stolica znanosti pouke, izvor jakosti i kreposti da sobom i drugim upravljamo.**

Čuj me, dragi mladomisniče! Kada si sebe prvog protivnika svladao, lako ti je svladati i drugoga. To je tvoj vanjski neprijatelj. Na školskim klupama, kada proučavaš one divne zasade kršćanske moralke tebi se prikazuje ovaj svijet u jednoj čarobnoj slici kakav bi mogao da bude, dočim je u realnom životu sasvim drugčiji. Ti nevješt možeš lako nagraisati. Ne budi nagao. Nagle kiše ne natapaju nego ruše zemlju, a samo tiha kiša nosi dobar natop. Ne budi odveć ni preuzetan na upravi župe. Sve što stoji ispred tebe, gledaj kroz svijetlo Božanske istine i dobrote. Neka su ti uvijek na pameti ona evanđeoska nauka: **Nisi došao na vlast da se buniš i zapovijedaš nego da služiš i trpiš.** Odreci se svoga samoljublja, koje te vodi u propast. Ne vladaj se po tuđoj pameti. Ti se bojiš da će ti tvoji župljani zamjeriti, što se tobože prikazuješ u stanovitim prigodama kukavicom, jer bježiš od junaštva, od isprsivanja proti napadaja od kavge i parbanja. Seljak sudi tako svećenika po svom življenju. Ti si puno veći od njega po svome nauku i svojem uzvišenom položaju. Ako te prostak uvrijedi kakovom nezgrapnom besjedom, ne osvrći se na to, kao da nisi ni čuo. To nije došlo do tvoga obraza, jer onaj prostak nije ravan tebi, da ti može nanijeti uvredu. **Mi jači,** veli apostol Pavao, **moramo nezgrapnosti slabijih podnašati a ne sebi ugađati.** Ne nasrći u vatru, bježi od zle prigode.

U boju na ratnom megdanu nije junaštvo bježati, ali pobjeći s ovog ratišta gdje prijeti pogibelj duši, jest pravo juna-

ništvo. Pravedna se duša nikada ne zlosrdi na protivštine, ravno ih i mirno gleda, ustrpljivo podnaša, jer smatra u tomu volju božju: Bog hoće da ju stavi na kušnju. Što je turpija gvožđu, oganj zlatu, rešeto žitu, brašno situ to su protivštine čovjeku. Božji službenik kao što si ti, mladi svećeniče, po svojem zvaničnom položaju treba da podnosi protivštine, inače nije njegov pravi službenik. Sveti Augustin jasno kaže: **ko je lišen udaraca bičeva taj ne može da se ubroji u božje sinove. Ko stoji na višemu taj je izložen i većim udarcima.** Kada bi se čovjek uvijek osvrćao na protivštine nebi nikada ništa uradio u svome životu. Mudri Salamun kaže: **ko pazi na vjetar ne sije, a ko pazi na oblake, ne žanje.** U tom smislu zgodno kaže i naša pučka poslovica: ko se boji vrabaca neka ne sije proso.

Dvije vrsti protivnika ima ćeš na selu: neznalica i varalica. Seljak, neprosvijetljen čovjek ne može da te uvrijedi ako ti i reče što neuljudna, odbij mu na neznanje. Nije on kriv nego onaj koji ga nije znao odgojiti. Čuvaj se pak lukavih varalica, kojima nažalost danas obiluju naša sela. Ljudi bez alata i zanata, koji neće da se prignu trudnom poslu obrađivanja zemlje nego se razbacuju svojom tobožnjom mudrom i laskavom besjedom, te zavađaju neuko pučanstvo na oporbe i nerede. U narodu im je zgodan epitet: **»mudre budale«.** Ovi će ti dati najviše brige i muke, budi spravan da trpiš i boriš se. Dozovi u pamet najprije život Isusov. Ko je Isusa oklevetao i na smrt križa doveo? Pisci, zakonoše, farizeji. Zlobnici i varalice. Oni su zaveli i razbjesnili pučanstvo da viče: propni ga! propni ga! Slični povici u drugom obliku neće ni tebe poštediti, mladomisniče. Na to nas upozoruje i tješi Spasitelj ovim riječima: **Ako vas svijet mrzi, znajte da je i mene mrzio prije nego vas.** Pa kako da može biti učenik nad svojim učiteljem, ili sluga nad svojim gospodarom. Zašto da on bude pošteđen kada nije bio pošteđen njegov učitelj?

Rekao sam ti da je priroda knjiga rastvorena i vrelo poučna za svakoga. Promatraj u njoj nekoje pojave, pak ćeš se uvjeriti da je borba prirođena ljudskom biću. Dvije su sile, kažu učenjaci, u prirodi: jedna gradi druga ruši. Od tuda nastaje sukob, borba. Protiv kreposnih djela dižu se napasti, sumnja se bori protiv vjere. Nema borbe bez protivnika niti pobjede bez vojevanja. Čitav svijet jest logor ratišta i tirjanstva, kako divno pjeva pjesnik s Lovćena, vladika Njegoš u svojem »Gorskom Vijencu«:

Sv'jet je ovaj tiran tiraninu
A kamo li duši blagorodnoj!
On je sastav paklene nesloge:
U nj ratuje duša sa tijelom,
U nj ratuje more s brijegovima,
U nj ratuje zima i toplina,
U nj ratuju vjetri s vjetrovima,
U nj ratuje živina s živinom,
U nj ratuje narod sa narodom,
U nj ratuje čovjek sa čovjekom,
U nj ratuju dnevi sa noćima,
U nj ratuju dusi s nebesima!

Ovom prigodom mogao bih i ja tebi, kao što je iguman Stevan vladici Danilu, namijeniti ove stihove:

Zla pod nebom, što su svakolika,
Čovjeku su prćija na zemlji,
Ti si mlad i još nevješt vladiko!
Prve kaplje iz čaše otrovi
Najgrče su i najupornije;
Oh, da znadeš, što te jošte čeka?

I ti si, dragi moj mladomisniče, tek na prvom pragu života, pa ne znaš što te još čeka. Borba otvorena svaki dan na svakom koraku. Ne plaši se ako si dobro oboružan, a najjače oružje jest sveto ustrpljenje. Mjeri riječi i nemoj davati povoda borbi. Svaki pametan čovjek, veli Tacit, neće nikada izazvati srdžbu svog moćnog protivnika isto kao što i brodar neće ploveći morem da izazove oluju. Na svakojake neuljudne a više puta i nevine riječi nemoj se osvrćati. Veselim posmjehom, po primjeru sv. Franje, otresi rub svoga haljetka, odbaci u šalu i reci: **mene se nije ništa prilijepilo.** Zar je zlato izgubilo svoj sjaj ako li je slučajno palo u smeće, ili sunce svoju svijetlost, ako li se časom navukao na nj oblak? Više puta će ti se dogoditi u životu da ružnoj besjedi moraš pokazati lijepo lice. Eto vidiš, u ovoj velikoj tajni počiva i velika snaga. Sveto ustrpljenje! Sve će mimoići nebo i zemlju, kako znadeš ali riječ Gospodinova neće. Ona glasno naređuje ovo: **ne odvraćaj zlu zlim, nego zlo svladaj dobrim; ko tebe kamenom ti njega hljebom. Blagoslivajte one, koji vas progone a ne kunite,** piše Apostol Rimljanima. (XII 14). Pred očima svijeta izgledamo ku-

kavice, ali smo pred očima Boga junaci, sebe smo svladali, božju naredbu izvršili i njemu ugodili. U nekoja prošla kavalirska vremena bjesnili su ljuti dvoboji radi povrijeđene lične časti. Sablja i samokres a ne čista savjest i svijetlo čelo imalo je odlučivati o sankciji poštenja. Danas se dvoboju gubi trag, traže se lakša sredstva, da se razmirice i uvrede rasprave i nađu zadovoljštine a da se ne stavlja na kocku život ljudski.

Za svećenika je jedan zakon i jedan sudac: Bog i njegova pravica. Ustrpljen spašen! Nikada da nisi ni časom posumnjao u dostiživu božju pravičnost. Nikada da nisi zatražio svjetovnoga suca za lične uvrede. Najveća je sramota za svećenika kada se vidi po hodnicima sreskog suda, da traži suce i advokate kako će svoga župljanina tužiti za bilo koju uvredu lične naravi. Ti imaš advokata na nebu, Boga vječite pravde, koji će te obraniti ;imaš dušu spokojnu u prsima, koja te ne grize, vedro lice na obrazima da se nema zašto sramiti pred svijetom, tvoja je parnica dobivena. Svećenik, koji za lične uvrede traži oštrinu zakona i zadovoljštinu za se, svaki put kada stupi u gradsku sudnicu, ako i dobije parnicu, više gubi nego dobiva. Njegov se je ugled umanjio i pred Bogom i pred ljudima. Mudri Seneka bio je poganin, ali po nauku nije bio daleko od evanđeoskih zasada: **Čovjek uživa,** veli on, **radost života tek onda kada prokuša mnogo žalosti. Smatram nevoljnikom svakoga čovjeka, koji nije nikada osjećao nevolje. Prošao je život bez protivštine, ne može sebe da procjeni, jer nije nikada osjetio uvrede.** Budi jak duhom, velikodušan djelom. Sve tegobe podnesi ustrpljivo. **U ustrpljenju vašem posjedovati ćete duše vaše,** veli nam Spasitelj. **Ustrpljenje vam je potrebito, da vršeći volju božju postignete što vam je obećano. Što ne vidimo a čemu se nadamo po ustrpljenju čekamo.** Ovo je uzvišeni evanđeoski nauk.

U svojim govorima uzvisuje sv. Ciprijan ustrpljivost kao krepost, koja nas Bogu približuje i preporuča: **Ona blaži srdžbu, obuzdaje jezik, ravna pamet, čuva mir, jača stegu, suzbija navalu putenosti, stiska silu uzbuđenosti, gasi požar pohlepnosti, sputava moć bogataša, tješi siromaha u bijedi, brani plemenitu čistoću djevojaka, čestitost udovica, zamjeničnu ljubav porodične zajednice. U dobru se ne uzvisuje, u protivnosti ne ponizuje. Ustrpljivost uči kako ćemo opakim oprostiti, dobrim pomoći, napastima odoliti, progonstva trpiti, kako ćemo naše misli i djela uputiti da se kao pravi sinovi božji uvijek nađemo na stazi Kristovoj.** Tomu nadodaje sv. Bernard, **da ustrpljivost neće dati obilna ploda ako ne bude poduprta postojanošću, bez koje nema konačne pobjede.** To odgovara potpuno Kristovim riječima: **Ne ko započne, nego ko do kraja ustraje, taj će spašen biti.** Apostol Pavao koji je mnogo pretrpio u životu ne plaši se protivštine, dapače on piše Korinćanima: **Ja se naslađujem u mojim nevoljama, osvadama, potrebama i progonstvima radi Krista, jer kad sam slab tad se osjećam jak.** (II Korint. XII. 10). Pjesnik David zahvaljuje Bogu: **Prošli smo kroz vodu i oganj, a sada si nas izveo na hladišta, obratio si suze naše u veselje.** Na drugom mjestu snuždeno pjeva: **Blago meni, jer si me ponizio.**

Ove ti riječi kažu kako je dobro da te salete protivštine i nevolje da se malko poniziš. Nikada nemoj zdvajati a da te onaj, koji te je ponizio ne će opet utješiti i uzvisiti. Sveti Oci uče, da su žalosti ovoga svijeta drukčije od onih što se trpe za Isusa. Svijet se veseli, kada se svećenik progoni, napada, izrugava, dok svećenik žalosti se i trpi. Ali ima u tome dobru nadu i utjehu, što mu Isus poručuje, da će se njegova žalost brzo pretvoriti u radost. Žena trpi dok rađa čedo, čita se u sv. Evanđelju, ali netom se čedo porodi, zaboravi na sve muke, jer se rodio čovjek na ovaj svijet. Svako ljudsko djelo okupa se u znoju, trudu i zavisti protivnika. U svijetu ima mnogo usilnika i potištenika, mnogo tlačitelja i potlačenih. I ti živeš, u svijetu, na selu, gdje će se više puta urotiti proti tebi surovost sa zlobom, pa te neće mimoići ni ova čaša gorkosti. Imaj ustrpljenja, rado podnesi muke i nadaj se nagradi, imajući sveđ na pameti one Apostolove riječi: **Kako ste naši drugovi u mukama tako ćete biti u utjehama.**

U srdžbi nemoj nidada ništa nagla odlučiti. U borbu nemoj nasrćati ako nisi izazvan da se opreš. Kakav bi to bio pametni zapovjednik broda, koji je odriješio brod i zajedrio u oluju uprav onda kada su najbjesniji valovi na moru; čekao bi dakako da oluja prestane i vjetar utiša. U najvećim poteškoćama neka ti je uvijek bistra pamet i ravna duša (aequam rebus in arduis servare mentem). Neka je tvoj odgovor omjeren, promišljen i hladan. Na najljuće uvrede uporabi najblaži lijek. Vatru trni a ne potiči. Požar se gasi vodom a ne uljem. Lijepa besjeda gvozdena vrata otvara. Ako te pak srdžba i osveta toliko strašno obuzme te se ne osjećaš jak da ju svladaš, povuci se časom u svoju sobicu pred križ, ili ako ti je

župska crkva blizu idi pred žrtvenik, upravi svoj pogled i vapaj tamo gdjeno žižak u kandilu cmilji pred Svetohraništem, zavapi pomoć s višega i očutićeš odmah kako oluja u tvom srcu i mozgu jenjava i kako mir nastupa u tvoju dušu.

Uopće prema svima, osobito protivnicima budi blag. **Ako li je kućedomaćin,** veli sv. Ivan Zlatousti, **velikodušan, zašto da njegov nastojnik bude škrt? ako li je naime Bog blag zašto da svećenik njegov službenik ne bude takav?** Strog naprama sebi a blag prama drugomu, neka ti je opće pravilo u životu. Nemoj se puno zanašati za slavom ovoga svijeta, jer se nećeš onda ni puno vrijeđati na psovke i protivštine. **Kada se dobri hvale radi njihovih kreposti onda se zli grizu radi svojih slabosti.** Ne misli puno na sebe. Pretjerano samoljublje izvor je velikoga zla. Čuvaj ukoliko možeš svoje dostojanstvo, ali ne prelazi u srdžbu i osvetu. Potrebno je kadkad i naljutiti se ali ne griješiti, kako nas opominje sv. Pismo: **Naljutite se ali ne griješite, idite u vašu sobicu i pokajte se.** A Spasitelj nam prikazuje sebe za uzor: **Učite se od mene koji sam blaga i ponizna srca.** Blag čovjek hoće da živi u ljubavi sa svakim ukoliko je moguće. Zato apostol Jakov preporuča, neka svaki čovjek bude kasan na srdžbu, a sv. Franjo Saleški govorio je, **da je on učinio ugovor između srca i jezika, kada je srce uznemireno mora jezik da šuti.** Osobito prema svojim starešinama crkovnim i svjetovnima nosi dužno poštovanje i posluh. Ko ne zna slušati ne zna ni zapovijedati.

Moj dragi mladomisniče, čitaj knjige staroga i novoga Zavjeta, knjige i istoriju čovječanstva pa ćeš posvuda naći tragove nenavidnosti i zlobe. To je onaj crv, koji podgriza najveća stabla, ruši najljepše ustanove, obara najjače ljude na dobru djelu, a proti kojemu je naš Spasitelj najoštrijim riječima govorio. Počni od slučaja Kaina i Abela, Rahele i Lie, Saula i Davida, Arona i Mojsije, Amana i Mardokea, pa braće Josipove sve do Krista i svećenika farizejskih do Golgote. Nije li, kako se čita u Evanđelju, onaj gospodar prekorio oštro radnike, kad je dijelio podjednake nadnice, iako su u različito vrijeme dolazili na rad ovim riječima: **Zašto je tvoje oko zlobno ako ja dajem tebi kao i njemu?** Kao službenik Isusov budi spravan da trpiš psovke i uvrijede, koje će te pratiti kroz vas život. Pamti što kaže sv. Augustin: **Čitav život kršćanina, hoće li da živi po Evanđelju, nije drugo nego križ i mučilište.** Ti živiš između ljudi, župnik si, upravitelj crkovne imovine, čuvar hrama božjega, reditelj crkovnih obreda, dolaziš u neprestani dodir sa svijetom, pa ma koliko da si blag i dobar nije moguće da ne dođeš kadikad do sukoba i zavade. Zato i kaže Apostol: **Ako je moguće, ukoliko je do vas budite u miru sa svakim.**

Za svoje lične uvrede popusti, kako sam ti već rekao, ali u obrani crkovnoga ugleda i časti svoga staleža pokaži odlučnosti i hrabrosti. Ti nisi na župi privatna osoba nego izloženik više vlasti, koja treba da bude poštovana. Nestalnost i mlohavost mladoga svećenika u stanovitim prigodama nije krepost nego mana. **Neka te povoljne prilike,** kako kaže Ivan Zlatousti, **ne uzdižu a protivštine ne uplaše.** Osobito kada prijeti ozbiljna pogibelj tvomu stadu, dužnost te pozivlje da ustaneš na obranu, jer si ti pastir a ne najamnik, koji, kako se čita u Evanđelju, netom vidi vuka da se približuje toru, pobjegne samo da sebe spasi, dočim ti kao pravi pastir pozvan si da dušu svoju dadeš za ovce svoje. Poslušaj ovdje Proroka: **kao trublja zvuči bez prestanka proti neprijatelju:** ali dakako uvijek u granicama pristojnosti. Snažno u stvari a blago u načinu a da, ne dao Bog, nastupe zle posljedice od tvoga propusta te budeš prisiljen da sebi žališ i s Prorokom tužno vapiš: **Jao meni jer sam šutio.** Ne smiješ pak izgledati strašljivicom. Ti znadeš za koga se boriš i trpiš. Kada je veliki pjesnik Dante Allighieri sa svojim drugom Vergilijom prolazio u viziji kroz pakao i zaustavio se pred velikom skupinom strašljivica, koji nikada, kako on kaže, nisu bili živi (che mai non fur vivi), upitan od Vergilije koji su to, odgovori: ne govorimo o njima, pogledaj i idi, takovi nisu dostojni pažnje nego prezira.

Starijoj nadležnoj vlasti treba iskazati pokornost u svemu samo ne u onome što je griješno. U velikim vjerskim ratovima kralj Karlo XI (god. 1570) bio je naredio da se pokolju sve pristaše kalvinske vjere. Poginulo je mnogo katolika, jer su bili lažno ocrnjeni od zlobnika. Po svoj se je Francuskoj klalo. Nekoji se ipak nisu htjeli pokoriti starijoj vlasti. Vicomte D'Arte odgovori kralju ovako: Ja u Bayoni nemam nego poštene građane i hrabre vojnike nu nijednoga krvnika; molim stoga, Vaše Veličanstvo, neka se naši životi upotrebe za nešto drugo a ne klanje. Biskup od Lisiesa Ivan Henuier još mu je odvažnije odgovorio: Ja se protivim izvedenju Vaše naredbe, ja sam pastir u mojoj biskupiji i narod, koji mi naređujete da

pobijem, spada momu stadu. Mnogi su doduše sada na krivom putu, nu oni se mogu povratiti u krilo crkve i ja se tomu nadam. U Evanđelju nisam nigdje čitao da pastir prolijeva krv stada svoga nego pače obratno, da on za svoje stado mora da prolije krv.

Bori se do smrti za pravičnost! dovikuje mudri Salamun, Sv. Augustin nadodaje: **Smrt podnešena za istinu i pravdu stvara mučenike.** Mučeništvo su trpili Makabejci za očuvanje zakona, Abel za nevinost, proroci Isaia, Jeremija za obranu istine, sveti Mladinci i sv. Stjepan za vjeru Isusovu; i tako dalje prođi pameću kroz svu istoriju kršćanstva, ispitaj živote odabranih duhova, pak ćeš se uvjeriti da su slavu postigli jedino kroz patnje i mučeništvo. Veliki obraćenik Apostol Pavao veoma zorno opisuje svoje patnje u poslanici Korinćanima: **U svojem životu bio sam mnogo puta pogrđen, u tamnicu stavljen, pet puta udaren kamenom, tri puta išiban, čestokrat u pogibelji života, tri puta u brodu, koji se razbio, bio sam u pogibelji ispred razbojnika, ispred mojih mještana, ispred himbene braće; u pogibeljima u gradovima, u pustoši na moru i kopnu, u trudu i nevolji, u gladu, žeđi i postu, u studeni i golotinji, a sve radi Krista, kojemu sam ja službenik.** I ti si, mladi svećeniče, Kristov službenik. Služi i trpi. Kad ti dojadi, pogledaj na Križ, pomisli na vrt Getsemanski, na dvor Pilatov, upravi pogled na brdo Kalvarij i zavapi: **Ako li je moguće, Gospode, neka me mimoiđe ova gorka čaša, ako li ne, neka bude volja Tvoja!** Tim si sve shvatio, riješio i sve svladao.

Ko ima Boga pred očima neće nikada uzmaknuti. O sv. Polikarpu ovo se pripovjeda. Kad je bio doveden na stratište da bude mučen, pogleda,ga prokonsul prije nego ga uruči krvniku, požali starca pa mu reče: **Želiš li da spasiš život, odreci se Krista i njegova nauka, pa ćeš odmah na slobodu.** Starac se strese od užasa, sijeda mu se kosa naježuri na tjemenu, podigne oči k nebu, duboko uzdahnu i zavapi: **Gospode Bože, služio sam te 86 godina i kroz sve ovo vrijeme moga života nisi mi nikada ništa učinio na žao, nego si me obdario svakojakim dobročinstvima, pa kako da se ja Tebe odreknem? Kako da ja nanesem uvredu tako dobrom gospodaru?** Zajeca u suzama i predade svoj život krvniku. Povijest je velika učiteljica života. Ona nam čisto i bistro kaže: **Sve što se velika podiglo u crkvi Kristovoj, to su pokrenuli ljudi kreposni, od-**

gojeni u školi križa. Ako li je istina, kao što jest, da život ljudski na ovoj zemlji nije drugo nego niz neprestane borbe, onda moramo biti spravni na sve protivštine, progonstva i trpljenja. U knjigama sv. Pisma posvuda se napominje **»zlato očišćeno na vatri«, »tijesna vrata kroz koja treba proći«** spominju se **»progonstva«, »muke«, »kušnje«, »i utjehe«** radi Krista. U školi ove vrijedne učiteljice budi dobar učenik. Ne malaksaj ispred protivština i napadaja. Budi čelik, koji što se više tuče jači je i sjajniji. U svemu ovomu **»putu križa«** neka te tješi ona Gospodnja besjeda izrečena na Gori: **»Blaženi, koji su progonjeni radi pravde, jer je njihovo kraljevstvo nebesko!«**

Uzorno ponašanje

Kako vidiš, mladomisniče, nije lako projedriti brodicom kroz ovu suznu i burnu dolinu života. Hoće se jakosti, opreznosti, žilavosti, otporne i prodorne duševne snage. Usporedio sam tvoj pastirski život na selu čvrstom hrastu na udarcu svih vjetrova i oluja. Grane se lomataju i poviju ali se ne krše, zdrave su, primaju sokove i jakost od debla, nemaju nikakovih kvrga ni rana na sebi, nisu krhljave, ne mogu se polomiti.

Ni ti ne smiješ da imaš na sebi nikakovih rana, ni mana ako hoćeš da odoliš svim protivštinama. Tvoje ponašanje neka je uzorno, to je prvi uvjet jakosti za odbranu i navalu. Lako je propovjedati riječima, ali treba djelom potvrditi. Najbolji učitelj za svakoga čovjeka jest dobar izgled, osobito za svećenika. Prazne riječi nemaju vrijednosti ako li nisu potvrđene djelom, kakono pjeva naš Mažuranić o duhovnom pastiru: **Dobar pastir jer što kaže inom, to sam svojim potvrđuje činom.** Narod lakše vjeruje što vidi nego što sluša. Sve što sa oltara propovjedaš, što u školi tumačiš, u ispovjedaonici preporučaš, ništa ne vrijedi ako li u životu svojim uzorom ne potvrdiš. Ako ispovjednik hoće drugoga da liječi od grijeha, treba da i on bude bez grijeha, inače slijepac vodi slijepca u jamu. Sv. Grgur piše: **Onaj glas najviše prodire u srce koji se preporuča životom govornika.** Kato uticenski učio je govorništvo, a po naravi bio je puno mučaljiv. Zato su ga prijatelji korili: **Ne hudi,** reče on, **samo da ne kore »moj život«,** počeću govoriti kada će moje besjede biti potvrđene djelom. Život svećenika treba da odgovara onomu što on propovjeda s oltara. Uzvišeno govoriti a nisko djelovati jest poruga svećenikova značaja. Izgleda kao da tim hoće da reče: **ne gledajte što ja činim već slušajte što ja govorim.** Ali mu netko može odgovoriti: **ljekaru izliječi prije sebe pak nas.**

Promatraj živote svetaca i velikih kreposnika, koji su tolika junačka djela izveli pod puno težim okolnostima, pa

onda reci sebi: **Ako su mogli ti i ti zašto ne bi mogao i ja?** Svećeniku nije dosta da ima dobrih namjera, njegove misli treba da se provedu u djelo. Poput kormilara na brodu i svećenik treba da uvijek ima pred očima neku svijetlost nebesku, koja ravna staze njegova života i to ne samo virtualno, idealno nego aktivno i habitualno. Sabor tridentinski propisuje da oni koji su od Boga zvani u sveti red treba da svoje ponašanje tako udese, kako će svojim odijelom, hodom i govorom pretstaviti ozbiljnost i pobožnost života. Riječi potiču a uzori pritežu. Sv. Alfons govori: **Od dobrih župnika zavise dobri običaji i spas pučanstva. Gdje vidiš na župi dobra svećenika tu će i pučanstvo biti dobro, pobožno, napredno. Je li svećenik na krivom putu sve će se iskriviti i pokvariti.**

U korizmenoj okružnici 1893 god., biskup Strosmajer opisuje kakav ima biti svećenik i kolika je od toga blagodat narodu: **Svećenik čist i neporočan, svećenik koji ljubi knjigu i molitvu, svećenik učen, gorljiv, riječit, svećenik koji iz duše i srca vadi ono što puku propovjeda i što svojim životom potvrđuje; svećenik pobožan, svet, u komu se nekim načinom život Isusov ponavlja, takav svećenik je čast, poštenje, slava i kruna Kristova, a ujedno zalog života i blagodat puku svomu. Takovih svećenika hoće se crkvi i narodu.** U jednoj drugoj poslanici iz godine 1892 moli se Bogu da mu dade dobrih svećenika: **Molimo se Bogu da našoj biskupiji dade dobrih poslanika svećenika, koji su živa slika i prilika Isusova; a ujedno molimo se Bogu, da nam pravovjerni naš puk bude dobar i čist, da uzdrži živu neoskvrnjenu vjeru u duši i u svijesti svojoj, te vazda ne samo ustima nego i životom posvijedoči. Naš je narod, Bogu hvala, dobar, plemenit i izvanredno darovit, manjka mu kadšto neka prirođena samostalnost, značajnost i ponositost, ali daj Bože, samo žive svete vjere i dobrih svećenika, pa će biti bez dvojbe i u našem narodu slavnih ljudi, koje će Bog i vjera uputiti na spas, uskrsnuće i život našega naroda.** Sv. Jerolim piše Nepotijanu: **Neka tvoje riječi budu u potpunom suglasju sa tvojim djelima, a da se ne dogodi kada budeš u crkvi govorio, da netko u sebi reče: Zašto ovo što govoriš ti ne činiš? Zagonetan je učitelj koji punim trbuhom govori o postu. Osuđivati lakomstvo može i najveći lopov.**

Svećenika treba razlikovati od drugih ljudi. Sjaj mjeseca ne liči na sjaj sunčane svijetlosti. Jedno je blijedo, hladno a drugo sjajno, toplo. Svećenik je kao sunce, drugi ljudi kao mjesec, koji oponaša sunce. Mladi scećenik na selu jest kao žarko sunce, a ne mjesec; sunce da svijetli i svijetlost njegova uma nikada da ne potamni a toplina srca da se nikada ne ohladi. Odmah u mladim godinama na pragu života neka te ova svijetlost prati. Nemoj čekati starost. Mudrac Seneka usporedio je ljudski život vinu u posudi, koje je odzgor bistro a na dnu mutno i taloženo, ne može da se razbistri. Tako i čovjek na dnu života, u starosti ne može da se ispravi, kada u mladosti nije bio ispravan.

U ovom pismu, mladi svećeniče, hoću da ti stavim na srce nekoje kreposti, koje osobito neka rese tvoje svećeničko zvanje. U prvom redu budi ponizan. Kao što je oholost leglo svih zala, tako je poniznost izvor svih vrlina. Mlad si, zdrav, dobro hranjen i odjeven, čašćen i ljubljen u selu, kao najglavnija osoba, pak nije teško da te mladost ne zanese i veliko samoljublje ugrije pamet i srce. Traži poniznost, krotkost i blagost. Kaže mudri Salamun, da se **po hodu, govoru i odijelu raspoznaje čovjek.** Čuvaj se bahata koraka, nasilna govora i raskošna odijevanja. Nemoj misliti da se čovjek, ma koliko vješt bio, može prekrivati. Mudrost čovjeka, veli mudrac, sjaje na licu njegovu. Lice je ogledalo duše. Unutrnji čovjek odrazuje se na vanjskom. Zato nije dosta iskazivati se iz vana ponizan a unutra biti gord i ponosit. Možda ti je poznata ona priča o grčkom mudracu Platonu, kada je pozvao prijatelje na gozbu. Između tih bio je i Diogenes, čudak po naravi. Čim je ušao u dvoranu počeo je gaziti i lupati nogama po zlatnim ćilimima — **Što radiš, prijatelju?,** upita ga Platon — **Gazim oholost Platonovu.** A ovaj mu odoovori: **Najprije pogazi oholost u svojem srcu, pa onda pogazi moje ćilime.** Isukrst nije nigdje i nikada rekao: **»Učite se od mene, jer sam mudar, moćan, slavan,** — nego je rekao — **jer sam blaga i ponizna srca«.** Po njegovu izgledu neka se i svećenik na selu tako ponaša, a da može reći svome stadu: **učite se od mene kako sam ponizan. Gdje je poniznost, to je i mudrost,** veli Salamun. Poniznost je velika krepost, kaže sv. Grgur, **pepeo koji čuva iskru na ognjištu, tako poniznost čuva milost i svijest duševne vatre.**

U općenju s narodom budi blag. Treba imati posebna načina govora, blaga izraza, krotka ponašanja. Nije uvijek draga svakomu istina, osobito ako je neugodna, te cilja na osudu ili pokoru počinjena zla. U tom slučaju ugledaj se u ljekarnika, kako uz onaj gorki i neugodni lijek pridodaje primjesak slatkih sastavina samo da se gorčilo manje osjeti kada ga bude bolesnik pio. Nemoj misliti da naš seoski narod, ma koliko on još bio u neznanju, nema osjećanja svoga ljudstva, te svaki oštri prikor sa strane svećenika pada mu teško na srce i čeka prigodu da i on njemu onako oštro odvrati. Zajam za zajam. Sa dvije blage i krotke riječi ti ćeš razoružati najvećeg protivnika. Iz njegova bijesna srca kipi žučljivost, grubijanština, osveta, a iz tvoje plemenite duše neka otsijeva blagost, dobrota i milosrđe. Uči se odmah iz mladosti ljubeznoj besjedi i blagom prijemu. Pođeš li stazom gordosti i pretjerane strogosti, što ideš na više biće ti teže da se otreseš poroka. Postaćeš nemoguć. Naš narod na selu zove svećenika najljepšim imenom **»oče«:** stoga i ti pun ljubavi i blagosti treba da smatraš tvoje župljane kao svoje ljubezne sinove.

U svemu i posvemu budi im uzor pameti, dobrote i svake čestitosti. Skrši sebe i svoje samoljublje da njima ugodiš. U najvećoj časti ne budi silan nego sasvim ponizan. Voda tiha potoka razvađa se po baštama da natapa voćke i povrće; ako li je silna voda nabujala treba držati nasipe da ne razori i ne poplavi te bude od nje više štete nego koristi. Kaže kardinal Maning da je **poniznost korjen svakoj poslušnosti, a ustrpljenje usavršenje posluha.** Slab je liječnik koji hoće da druge izliječi, a svoje bolesti neće da izliječi. Najbolji je propovjedaoc, koji propovjeda svojim uzoritim životom. **Pij vodu** — veli Salamun — **iz svoga studenca i ono što teče iz tvoga izvora. Neka se razliju tvoji izvori na polje i potoke da natope zemlju.** Svećenik je kao svjetionik, što svijetli onima koji su u kući. Njegova svijetlost treba da se vidi. Zato se svijeća stavlja na stol da se bolje vidi. I ti ideš na župu da **svijetliš,** kako kaže Isus, **pred ljudima neka se vide djela tvoja.** Koja bi korist bila od svijeće kada bi se stavila pod stol da se njezina svijetlost ne vidi? Ti si sô, koja čuva od pokvarenosti i daje slast jelu, ali ako sô izvjetri, obljutavi ili se pokvari, ona škodi jelu, pokvari žeudac i zdravlje. Takav je i svećenik, koji nije uzorita pona-

šanja. Bez soli je neslano i netečno, bez svijetlosti tamno i pogibeljno. Čemu onda tvoj život i tvoje zvanje na župi? Kao da čuješ glas iz sv. Pisma: **Imaš ime da živiš a mrtav si.** Onima, koji su dobar nauk stekli, u bogoslovlju ali svojim uzornim životom nisu propovjedali, može se reći sa Ezekijelom prorokom: **Naliče onim pastirima, koji su se napili bistre vode na izvoru, pak su onda zamutili svojim nogama tako da ovce iz njegova stada moraju piti mutnu vodu.** Ne budi puno zaljubljen u se i ne traži od svojih podložnih slijepu pokornost. Kao što je tvoj jaram **ugodan i teret lak** prema Bogu i tvoja svećenička vlast neka bude ugodna i lagodna prema ljudima. Veliko samoljublje vodi do taštine, slabosti. Ne smatraj uvijek svaku riječ seljaka tvoga župljanina da je potekla iz iskrenog srca već kadkad i iz promišljenosti za drugotne svrhe. I najbolju pšenicu treba prostojiti, da ne bude zrna kukolja.

Mlad si neiskusan, više puta stavljen na kušnju pa se čuvaj laskavaca, koji te vode na tanki led. Više zla počini jezik laskavca nego mač krvnika. Stablo se obara s onu stranu, gdje više pritežu grane. Pogledaj na grane znaćeš gdje pada. Takav je i čovjek, pazi na njegove mane, koje ga pritežu i s te će se strane oboriti. Budi ljubezan i uslužan svojim drugovima na susjednim župama. Dopane li te sreća da budeš u blizini postarijeg dobrog župnika, u svakoj sumnji i potrebi ne žali truda da pođeš do njega neka te posavjetuje i uputi prama iskustvu svoga života.

Ne budi zavidan na tuđim krepostima niti znatiželjan za svakim novotarijama. Zavist je potekla od oholosti, od nje se vuku zle posljedice u čovječanstvu. **Rijetka je krepost,** kliče sv. Bernard, **ne biti zavidan tuđim krepostima.** Zavist je, veli on, i svece morila a kako neće nas griješnike. Na svaku novotariju ne otvaraj uho i srce. Za sve što je ispod tvoga dostojanstva i dužnosti ne brigaj se. Znatiželjnost je mana koja mnogo kvari ugled svećenika. Pamti ovu preporuku sv. Izidora: **Ne smije se gledati ni slušati što se ne smije imati.** Čovjek je društveno biće. Ne zaziri posve od društva, ali pazi da ne postaneš žrtvom društva. U koliko više možeš oslobodi se poziva na gozbe. Veliki je gubitak vremena dug razgovor i lakoumne zabave sa ljudima, koji ne shvaćaju tvoju naobrazbu i čast na koju si postavljen. Osobito se čuvaj čašice, koja je otrov duši i tijelu. Alkohol je najveći neprijatelj čovjeka. Potamni um, omlohavi srce, malaksaju sve naše duševne energije. Bistroća pameti, jakost savjesti, okretnost volje stvaraju duševno raspoloženje za plemenitim radom. Ljudski život ima dvije strane: jedna je zdrava, a druga bolesna; jedna je jaka, druga slaba; jedna božanska, druga zemaljska. Pridrži se prve i nećeš pogriješiti puta. **Velika je ludost i nesreća,** kaže Sokrat, **živjeti kako ćeš drugome ugoditi: To su duševni robovi, kao što su svi slavohlepci.** Neki ljudi kada izađu iz društva izgube se kao riba van vode. Oni nešto vrijede dok su u društvu, a sami posebi ništa. Pravo je rekao sv. Augustin: **koliko sam god puta ušao u svijet manji sam iz njega izašao nego li sam ušao.** U zabavama, šalama, jelu i piću za trpezom budi najstrože umjeren i oprezan, što više mučaljiv.

Društvo je napast, zavesće te da učiniš nešto što po sebi ne bi nikada učinio. Selo je maleno mjesto, gdje se sve doznade što ko reče i učini. Kakovim bi licem ti u nedjelju pri svečanoj misi izašao na oltar, kada bi tvoji župljani doznali, da si se one večeri na zabavi zadržao do kasne ure noći, da si izrekao nekoje zdravice, koje ne dolikuju tvojem svećeničkom dostojanstvu? Hoće li tvoja propovijed imati uspjeha? Narod je pak sklon, kada se govori o zlu, da reče i više nego je u istinu bilo, naime, da napravi od muhe konja. Čuvaj se dakle od napasnih prigoda i zlobnih jezika. Pri svakom koraku i govoru budi razborit. Razboritost je velika krepost, koja upravlja djelima što su proistekla iz drugih izvora. Ona je mjerilo, koje uspostavlja ravnotežu između onoga što je preveć (excessum) i što je premalo (defectum). Izbjegavaj skrajnosti. Jedna španjolska poslovica dosta izričito kaže u čemu je zlo: **Tri puno, i tri malo;** puno govoriti a malo znati, puno trošiti a malo imati, puno se cijeniti a malo vrijediti. U tomu neka sudi mozak um, a ne srce i osjećaj. Kriterij je uzda svih kreposti, postavlja red a red daje trajnost, jakost i sjaj. Digni ovu značajku, veli sv. Bernard, krepost može postati i manom, slaboćom. Zato se preporuča u Evanđelju: **Budite oprezni kao zmije i prosti kao golubice.**

Da se tomu bolje uvježbaš svake večeri podvrgni reviziji i kritici svoj rad preko dana, da se vidi u čemu si pretjerao, u čemu pomanjkao. Sebe ispitati i sebe suditi najbolji je korektiv života. **Bolje ti je sebe proučavati,** veli sv. Bernard,

nego da upoznadeš sve zvijezde na nebu i sve vrsti trava na zemlji. Kako ćeš vaditi trun iz tuđeg oka, ako tvoje nije čisto? Samo bistro oko može opaziti u drugome mane. Blagost i strogost neka se prate i podupiru prama prilikama. Blag u srcu strog u djelu. Ugledaj se u onog evanđeoskog Samaritanina, koji je na rane privio vino i ulje. Vino je žešće da ispere gnjilež iz rana a ulje da ublaži. Na ljutu ranu ljutu travu. Neka pedepsa odgovara zločinu, ali uz gorčilo neka bude i sladora da lakše primi želudac. Žalac boli ne smije da ostane. Drži se ovih naputaka sv. Grgura: **Neka bude ljubavi, ali ne one koja razmazuje; strogosti, koja ne ogorčava; gorljivosti, koja ne sažiga; milostivosti, koja sve ne oprašta.**

Čednost vaša neka je na daleko poznata svim ljudima, kliče Apostol. **Ne idi na objede u bogataša da te ne upotrebe za svoje svrhe,** preporuča mudri Salamun, a naš sveti Jerolim piše Nepocijanu: **Kloni se gozba sa svjetovnjacima, što ih časti čine nadutim.** Ne upuštaj se u tijesno prijateljstvo sa licima ženskoga spola. S njima govori i opći kao da pred sobom gledaš svoju majku ili sestru. Ne traži prigode i napasti. Postavi li kogod u njedra vatru zar neće odjeća izgoriti, ili hodajući po žeravi, zar neće noge opeći, pita Salamun. Čovjek je sastavljen od tijela i duha. Ne smije da pusti prevlast tijelu, jer će se približiti životinji. Duh neka vlada.

Čistoća je glavni ures svećenika, koja se mora odrazivati iz svakog njegova čina. **A bijaše potrebito,** poručuje Apostol u poslanici Evrejima, **da mi imamo vrhovnog svećenika, koji je svet, bezgriješan, neoskvrnjen, razlučen od grješnika i učinjen viši od neba.** Svećenik u katoličkoj crkvi nije opterećen obiteljskim životom, te se može više posvetiti duhovnom životu svoje župe. Po riječima sv. Augustina, **čistoća zauzimlje odlično mjesto među drugim krepostima. Ona nas odvaja od ljudi, vodi k nebu i Bogu na savršeniji život. Oh, koliko je krasno i sjajno ovo čisto pokoljenje!** kliče mudrac u svetim knjigama. Ako li po nesreći izgubi ovaj sjaj čistoće, pobuđuje u nama neko sažaljenje da mu se može reći sa Jeremijom prorokom: **Oh, kako je potamnilo zlato!** Pokorni David prosi u Boga: **Odvrati oči moje, Gospode, da ne vide taštinu.** Sv. Ambroz preporuča svećenicima neka odvrate svoje poglede od ispraznih stvari, a da

ne bi srce zaželilo što bi oko vidilo. Nemoj se puno pouzdavati u se, opet ti govorim. Reći ću ti što i Jerolim Nepocijanu: **Niti si svetiji od Davida, ni jači od Samsona, ni mudriji od Salamuna.** Pali su cedri sa Libana, jaki na oko neslomivi duhovi, pa kako ti slabić, na pragu života, da odoliš. Ugledaj se u Josipa mladića od dvaestak godina, u kući Putifara. Kada se je žena Putifarova mašila za njegov haljetak, on je shvatio da ga na zlo navađa, nije se s njom hrvao već je ostavio haljetak i pobjegao. U ovakim prigodama obično nije pobjednik ko ostaje nego onaj koji bježi.

U pogled čistoće, kako ti je poznato tri su vrsti: bračna, udovična i djevojačka. Nalikuju na tri cvijeta u polju: ružu, ljubicu i ljiljan. Ruža je krasna, ali nije lako do nje doći, ima bodljikavo trnje; ljubica je čedna i tugaljiva, povučena u sakrito mjesto, dočim ljiljan ponosno raste na otvorenu i otskače bjelićom, mekotom i jakim mirisom. I svećenik tako otskače svojim vedrim čelom, svijetlim obrazom, mirisom svojih ugodnih riječi, svoga čestitoga duha. Iz njegovih blagih i vedrih očiju odrazuje čistoća njegove čiste duše. Kao što bistra voda izvire iz kamena, tako i svaka misao prodire čista i zdrava iz njegova mozga i srca. Naprotiv prođe li voda kroz kaljužu postaje mutna i nezdrava. Kao što vrtlar postavi ogradu za obranu svoje bašte, tako ti ogradi plotom svoje kreposti i zavapi sa prorokom Davidom: **Postavi, Gospode, stražu na usta moja i vratnice okolo mojih usnica, ne daj da se moje srce nagne opaku djelu, da opravdam grijehe, što čine ljudi koji djeluju napravedno.** Poklopac se meće na lonac da ne bi upalo trunje i pokvarilo što je u njemu. Jezik je poklopac srcu u koje ne smije da svašta uđe, da ga pokvari. **Sve što imaš reći najprije reci sebi pa drugomu,** uči mudri Seneka, **a ono što želiš da ostane tajno ne reci nikomu, jer nećeš dočekati od onoga prijatelja da će on održati tajnu, kada ti isti nisi mogao.** Sudi se po sebi. Neka je uvijek sklad između srca i pameti, između pravičnosti i milosrđa; jer pravičnost bez milosrđa izvrne se u okrutnost, milosrđe bez pravice u popustljivost, a uporedba pravice sa milosrđem vodi na ravnu stazu.

Strasti su u duši kao vjetrovi na moru. Svoju vrijednost pokazuje kormilar u oluji. Iza oluje nastaje tišina. Svećenik ne može da odoli oluji, ako li strasti pomute njegov um i pokvare njegovo srce. Izgubi snagu samoodržanja. On vara

sebe i drugoga, jer misli da nitko ne zna što u njemu počiva. On naliči onom jakom stablu debeloga panja i širokih grana, koji na oko u istinu izgleda jak da može odoliti svakoj najžešćoj oluji, ali ako je srčika onoga stabla pokvarena, te je ušao crv u stablo i grane, isisao je sokove, pa se je zametnula gnjiloća i na prvi udarac srušiće se onaj jaki hrast. Tako će se srušiti i svećenik, u kojemu nije zdrava srčika. Nije jak, jer nije jako i uzorno njegovo ponašanje. Kaže sv. Petar Damjienski: **Besjeda propovijedana izriče se jezikom, a vrijednost dobiva od života — uzorna primjera.** O tomu govori sv. Augustin, **što se jezikom Bog hvali nije uvijek trajno ni podesno, ali ko Boga hvali dobrim djelom i primjerom taj ga uvijek hvali.** Htio je time reći da treba više paziti na dobro življenje nego li na usmeno molenje. Pazi na najsitniju stvarcu. Ono što se smatra malenkost u svijetovnjaku, u svećeniku može biti teški grijeh. Na čistoj bijeloj haljini vidi se i najmanja mrlja, što se inače ne opaža na šarovitoj. Ko na visoku stoji lakše se vidi; ali kada mu, po nesreći, popuze noga duboko pane i strmoglavi se. **Visoka besjeda ne čini nikoga svetim ni pravednim,** veli spisatelj one zlatne knjižice »Stope Kristove«, **nego po unutrnjem životu postajemo Bogu dragi.** U svakom činu promisli na Krista, slijedi njegove stope a da postaneš ogledalom kršćanskog života na selu. Neka tvoje riječi budu u potpunom skladu sa djelima i tim ćeš postignuti svoju konačnu svrhu, bićeš svećenik na svojem mjestu, svećenik po srcu Isusovu.

U radu je spas

Osim knjige, molitve i promatranja prirode ima, mladomisniče, još jedan način po kojemu da se spasiš od dosade na selu, koja će te u početku ubijati. Kako? — Radi, radi i uvijek radi — u radu ti je spas!

Kada si jutrom opremio svoje zvanične poslove u crkvi, u školi, kod bolesnika, u župskom uredu, sve preostalo slobodno vrijeme uloži u posao, u rad. Kakav posao? možeš me upitati. Stvori ga! ja ti odgovaram, prama prilikama i potrebama na selu i tvojem zvanju. Čovjek po svojim svojstvima sačinjava duševnu snagu, koja hoće da proizvađa i stvara. U istom razmjeru stoji proizvodnja i potrošnja u duševnom životu kao i u fizičkom. Ako li je veća potrošnja od proizvodnje, nastaje gubitak; nasuprot ako li se više proizvađa nego li se potroši oskače dobitak, pretičak. Prođeš li vrijeme dangubno bez posla onda osjećaš dosadu; jesi li uvijek u poslu, osjećaš nasladu rad i žitka, dan ti brzo i veselo prođe. To je onaj — **horror vacui** — grozota praznine, čega su se stari ljudi puno bojali, ne prostorno nego poslovno isprazni.

Ima u ljudskom životu jedno blago, koje najviše vrijedi a koje se nažalost najmanje cijeni — vrijeme. Ukrade li nam lopov novac idemo u potjeru za njim da spasimo pomanjkali novac, a mi krademo sebi svaki dan velike svote novca, kad vrijeme dangubno provodimo i ne uložimo u rad. U našemu narodu čuje se zgodna riječ, za lijene i besposlene ljude; o njima se govori **»da kradu Bogu dane«.** To je očita i bezobrazna krađa na sebi. Izgubljeni novac može se i naći, ali izgubljeno vrijeme nikada više. Pogledaj, mladomisniče, onaj potok vode što teče pokraj sela. Voda se obara sa visine na nizine, spušta se dok se slije u dubinu rijeke ili sinjega mora, te se zauvijek izgubi a da se više nikada ne povraća. Ista je sudbina i tvoga vremena. Dan za danom izmiče pred tvojim očima, ne vraća se natrag, gubi se u

vječnost. Na sunčanom dobniku glasovitog engleskog sveučilišta u Oxfordu čita se ovaj natpis **Pereunt et imputantur** — bježe i uračunavaju se. Ne gubi vremena ni posla. Čovjek treba da je navijen kao i dobnik, jer na svoje vrijeme treba i njegova kazaljka da dotjera do određenog cilja. Neki je mudrac rekao: **čovjek koji živi bez posla naliči satu, koji** ne ide. Arapska poslovica mudro kaže: **Svaki dan kada sunce zalazi, znaj, da odnosi i komadić tvoga života. Čovjek se je rodio za rad,** veli Job, **kao ptica za let.**

Po radu ćeš najlakše poznati i cijeniti čovjeka. Prema tomu učeni Masaryk promatrajući čovječanstvo iza groznog svjetskog rata pisao je: **Vrijednost budućeg čovjeka nije izvan njega već u njemu samomu, u njegovu naporu za radom i napretkom. Budućnost će pripasti — onomu — koji nauči bolje raditi.** Besposlenost okrzljavi duh. Biti bez posla znači biti bez života. Ti nosiš i veliku odgovornost prema gospodaru tvoje osobe. Bog ti je dao lijepo zdravlje, dao ti je mogućnost da se izučiš i odgojiš, dao ti je vremena i prigodu da radiš u njegovu vinogradu, pak tebe zove sveta dužnost da primljenu glavnicu postaviš u rad i posao a da ona postane aktivna i korisna te dade svoje plodove t. j. kamate, koje ti moraš gospodaru, kao povjeriocu glavnice prikazati. Ne odgovoriš li svojoj dužnosti, znaj da te čekaju one strašne riječi u sv. Pismu: **Svako stablo koje ne daje ploda, izvadiće se iz zemlje i baciti na oganj da se sažge. Zemlja natopljena rosom i ogrijana suncem, koja ne rodi, oduzeće se lijenom slugi i dati drugomu da radi.**

Lijenost, nezaposlenost jest izvor svakoga zla kao što je rad vrelo blagostanja i svakoga dobra. Lijeni su ljudi obično i zli ljudi, svakoga zlobe i osvađaju, kao da su tobože krivi njihovoj nesreći. U svojoj pjesmi »VRŠITBI« pjeva Jovan Sundečić o tomu:

»Ima nešto što uopće ljudi
Drže da je neki udes hudi,
Pa stojeći skrštenijeh ruku
Ovaj »ajme«, onaj više »kuku«,
A ne znadu te budale prave
Sami sebe da biju i dave,
Gotov komad izgledajuć s neba,
Gdje bez truda nema mrve hljeba«.

Samo iz truda izvire ruda. Zlatna je ona poslovica našega naroda: **Radi kao da ćeš sto godina živjeti, a moli Boga kao da ćeš sutra umrijeti. Radite bez prestanka,** veli Napoleon, **jer svaka ura izgubljena može biti povodom vaše nesreće za budućnost.** Čuvene su njegove pobjede nad neprijateljima, jer se nije nikada otezao ni odgađao napadaje, uvijek je naskočio neprijatelja na ratištu nekoliko časaka prije nego bi se on nadao. Odgađanje znak je neodlučnosti i slabosti. Što imaš uraditi danas ne odgađaj za sutra. Radišni Franklin govorio je svojim radnicima: **jedan »danas« vrijedi za dva »sutra«.** I naš narod ima zgodan porugljivi izraz za one koji odgađaju za sutra — zovu ih »sutrenjaci«. Pitali su Nelsona, kako on može svemu da dopre. Evo kako, odgovori on: **u svim mojim poslovima spasila me je točnost, četvrt sata vremena prije u svemu pribavilo mi je uspjeh.** Zgodan je i onaj odgovor mudroga Platona, koji upitan kako je postao toliko mudar, odgovori: **Više sam potrošio ulja u svijeći za poslom nego li vina u čaši za gozbom.**

Pravi se život računa onaj, koji se je srastao sa radom. Pripovijeda se o nekom samostancu, redovniku, vrlo radišnu i zaslužnu, kojega je kralj želio upoznati i pohvaliti, te je zato bio pozvan na dvor. Kralj ga je veoma ljubezno primio i odmah upitao: **koliko imate, oče, godina?** Veličanstvo, 48 godina — **Ne više?** začudi se kralj **jer izgledate sasvim sijed i pognut tijelom. — Jest, Veličanstvo, ja imam po rođenju 78 godina, ali od kad sam stupio u franjevački red i život rada, ima 48 godina; ove godine rada ja brojim u život, a ono drugo ne računam, sve je izgubljeno.** Obratno se pripovijeda o nekom bogatašu bespošličaru, koji je ubaštinio od oca veliko blago novca. Ništa nije u životu radio nego jeo, pio i plandovao, dok je svu imovinu očevu istrošio. Živio je puno godina. Prije smrti sjetio se svoga grijeha lijenosti i dao je uklesati na nadgrobnoj ploči ove riječi: **Ovdje počiva čovjek, koji je puno živio a ne zna zašto je živio, jer u životu nije ništa dobra uradio.**

Posao je najveći učitelj čovječanstva, veli Orison Marden, jest vođa koji nas vježba u životnoj borbi, bez njega bili bismo nemoćni vojnici, pak nadodaje: **bez trnja nema ruže, bez gorčine nema slatkosti, bez krsta nema slave.** Pogledaj vodu u kaljuži, mutna je, gnjusna i nezdrava, jer je mrtva, ne miče se; dočim ona što teče i prelijeva se preko

glatkog kamena, bistra je kao kristal i za piće ugodna. Pogledaj onu ledinu koja nije obrađena, kako je obrasla dračom i divljom busovačom, na njoj nema voćke, niti kakova ploda. Uzmi u ruke ključ koji neprestano otvara i zatvara vrata, svijetao je, jer se kreće, a onaj što ne radi zahrđao je i zapire. Ništa pod svodom nebeskim ne zbiva se i nepostizava u ljudskom životu bez truda i muke, kako ono reče pjesnik s Lovćena:

Bez muke se pjesma ne ispoja,
Bez muke se sablja ne sakova
— — — — — —
Vaskresenja ne biva bez smrti.

Zato je potrebit rad i neprestani rad. U radu se očeliči značaj čovjeka i štovanje sama sebe. Da služiš u gospodara naprezao bi se da uradiš što više radi ponosa da te pohvali gospodar. Isti ponos goji prama sebi i svomu radu. Inače obuhvati li te lijenost i ubije samoća na selu, ti si živi mrtvac. Lijenčina se tuži na neprilike i poteškoće, samo da opravda svoju lijenost. Željeznom voljom sve se svlada. U čovjeka poduzetna duha volja je neiscrpiva kao što je neiscrpiva toplina sunca na nebu.

Pri koračanju vojničkih četa gledaj, kako je u neprilici onaj koji nije na prvi mah uhvatio dobar korak, teško da se kasnije ispravi. I ti, mladomisniče, nastoj na prvom pragu svoga života neka je i tvoj korak potpuno ispravan, budi skroz odan, privržen poslu i radu. Nema dosade ko ima posla.

Lijenost je izvor svakoga zla. Na strašnom sudu božjemu najviše ćemo odgovarati za vrijeme uzalud izgubljeno. Lijenčina troši vrijeme u sanjarijama i umišljenim željama, koje su većinom neizvedive. Kaže mudrac u sv. Pismu: **svakoga lijenivca ubivaju želje.** Neki ugledni sveećnik, koji je proveo svoj dugi život u neprestanom radu, kada bi dočuo da je neki dangubni svećenik počinio kakovo zlo djelo rekao bi ovo: **Možda sam i ja to mogao počiniti, ali zato nisam imao nikada vremena, jer sam uvijek bio zauzet radom.** Kako se ono rastvara tvoja pamet, kako kliče tvoje srce a oko veselo treperi od radosti, kada se pred tvojim očima razvija tvoj posao, za koji si ti kroz dane i noći uložio truda, napirao tvoje moždane da ti ona misao bude jasnija, oblija, izrazitija pak si napokon našao sliku i okvir u kojemu potpuno

oskače snaga tvoga uma i tvoga srca. To su duševne slasti, koje se ničim ne mogu zamijeniti. Vrijeme i zdravlje dvije su najveće glavnice: misliti i raditi dvije su najveće vrline pametna čovjeka.

Pitali su Newtona, kako je mogao pronaći toliko izuma. On im odgovori: **Uvijek misleći i radeći.** Tako su pitali i nekoga slikara, kako miješa boje na slikama. On reče: **miješam ih moždanima.** Kaže se da se pametan čovjek uči do smrti, a budala nikada. Kada je došao đak-sveučilištarac nekom učenjaku starije dobi, pa mu se pohvalio da je diplomirao: **eto, hvala Bogu, ja sam dovršio svoje nauke.** Na to mu starac ozbiljno odgovori: **a ja moje, evo, stopro započimljen.** Lord Palmerson bio je poznat kao neumorni radiša. Upitan od nekog mladića, kad je čovjek u najboljim godinama za rad, on odgovori: **u 79 godina,** toliko je njemu tada bilo. Rano se je dizao iz kreveta zimi 5 a ljeti u 4 sata. Držao se je naputaka Bogom nadahnuta mudraca, koji preporuča: **ne daj sna svojim očima, ni drijema svojim trepavicama.** Što više znadeš, više se uvjeravaš koliko ti se još hoće. Mudra je ona latinska izreka: **scio me nihil scire** — znam da ništa ne znam. Rad spasava čovjeka, a lijenost ga vodi u propast. Dok se David borio u ratu, nije podlegao napastima, tako i Samson dok je bio u borbi sa Filistejcima nije ni pomislio na Dalilu, koja ga je kasnije osvojila, a i mudri Salamun uzdržao se je u jakosti dok je gradio hram Gospodinov. Pa zar se ti osjećaš jači, mudriji i svetiji od njih?

U svojim razmišljanjima sv. Bernard je pitao sebe: Bernarde, zašto si na svijetu? što si uradio? Zašto gubiš vrijeme? Ništa nema dragocjenijega od vremena. Teško je kada ti lopov ukrade nešto, ali se šteta može nadoknaditi; teško je razboliti se i izgubiti zdravlje, ali se lijekovima može popraviti; teško je kada se izgubi dobar glas rđavim postupkom, ali se opet boljim životom može donekle poboljšati, dočim kada se izgubi vrijeme nema više ni povratka ni popravka. Zato nas glas Gospodinov pozivlje: **»radite dok vremena imate, radite u mojem vinogradu, ja ću biti plata vaša velika«.** Raditi hoće reći, vježbati se. Ako li utakmičari-sportisti vježbaju, treniraju svoje ruke i noge, kako će u igračkom okretu biti pobjednici na utakmici, ma koliko tebe, mladi svećeniče, ne zove dužnost da proradiš i staviš u pokret sve svoje tjelesne i duševne moći a da budeš pobjednik kroz cijeli život sebe i svo-

je okoline u utakmici života? U radu budi odlučan i ustrajan. Neka su ti za uzor veliki učenjaci, pisci, izumitelji, koje je engleski pisac prikazao u svojoj knjizi »Selfhelp«, knjigu, koju je naš Mihovil Pavlinović preradio u hrvatskom jeziku i nazvao »RADIŠU BOG POMAŽE«. Na priliku, pripovijeda se o velikom amerikamskom izumitelju. Tomi Edisonu, kada se je bavio o kojem izumu, da bi se za više dana odaljio od svake zabave u kući, za stolom bi se zadubio u svoje misli, govorio je samo ono što je najpotrebitije i nije imao mira dok se ne bi opet prihvatio svoga posla i svoju zamisao postavio u djelo. Za svojih mladih mladih godina često puta bi Edison gladovao za 48 sati, najviše što bi uzeo zalogaj kruha i čašu studene, niti bi oka zatvorio dok ne bi izveo što je zamislio. Uzor rada i ustrajnosti!

Ti si na pragu života, što znači na izvoru one bistrice rijeke, koja prima prvi mlaz vode iz golog kamena velike klisure, pak se razlijeva preko brda i dolina, preko zemlje i kamenja, stvara vodoskoke i ponore, rastiče se u bunare i potoke dok se izlije i izgubi u dubokom bezdanu. Tvoj je mladi život sličan onoj rijeci. Sada si na izvoru, na početku svoga rada. Sve ti je bistro i glatko, ali će se i tvoj život oboriti niz strme potoke i bunare protivština, kroz kaljuže niskih zavisti, kroz poplave nadutosti i oholosti, oborine napadaja i rušenja, i što dalje ide život to je teži. Sve ćeš to suzbiti i tomu odoliti budeš li ustrajan u radu. Tvoj rad biće tvoj spas. Ne smiješ nazadovati nego napredovati.

U utakmici ovoga svijeta ko ne ide naprijed, taj ostaje natrag. Značajne su one riječi Gospodinove: **»Onaj koji stavlja ruke na plug, pa se obazire natrag, nije dostojan kraljevstva nebeskoga«.** Mlitav, neodlučan i neradišan čovjek jest voćka bez soka, bolesnik bez krvi. Bez soka nema ploda, bez krvi nema života, a svaka voćka koja ne daje ploda, po osudi Gospodinovoj, baciće se na vatru da bude sažgana, ili ćeš se osušiti kao smokva u Betanji. Pripovijeda Apostol Matej o životu Isusovu, kako je hodajući kroz Betaniju ugledao u ogradi veliko stablo smokve i povirio da vidi ima li ploda. Kad je opazio samo golo lišće, prokleo je besplodnu smokvu i rekao je: **»Neće nikada na tebi biti ploda«.** Tog časa smokva je pred njim usahla. Imaj na pameti, mladi misniče, i pazi da se ne bi i povrh tvoga stabla čula jednog dana ovakova strašna osuda.

Kad je Bog stvarao svijet odluči se zadnjega dana da učini čovjeka. Učinimo čovjeka, reče, da bude gospodar svega ovoga što sam stvorio. I ti kao njegov pretstavnik, kad si upoznao svoj novi položaj na selu, kao pastir svoga stada odluči se i reci: hoću da u ovom selu učinim čovjeka, hoću da ga pridignem, da ga prosvijetlim u materijalnom i moralnom pogledu. Što rečeš ne poreci. Prihvati se posla. Ne plaši se poteškoća. Nikada da ti pade na pamet: **nemoguće.** Tu riječ, kako znadeš, htio je veliki Napoleon da izbriše iz rječnika. O tomu zgodno reče sv. Augustin: **Ne zato, što su neke stvari teške, mi se ne usuđujemo prihvatiti posla, nego su teške što nam se je teško na njih odlučiti.** U tomu treba da ukalupiš svoj značaj.

Odmah prve godine nastupa na župu, kada si se upoznao sa glavnim potrebama povjerena stada, sastavi osnovu svoga rada i po njoj se vladaj. Kada započneš radom, misli kao da ćeš do smrti tu služiti, u želji da dočekaš plod svojega nastojanja. Neka te uvijek prati viši cilj, ideal života. Trgovac snuje trgovinu, da razvije posao i steče novca, vojnik polazi na ratište da izvojšti pobjedu, zemljoradnik posije oranicu da dočeka žetvu, pa i ti, mladi svećeniče, na pragu života, imaj pred očima svoj cilj, pun poleta i poduzetna duha radi i čekaj svoju žetvu. U svojim najljepšim godinama ne gubi vrijeme, inače će te vrijeme pregaziti. Uloži ga u dobro. Kaže mudrac Seneka da se vrijeme **lako dobiva ali i lako troši.** Dobar dio, veli on, ulaže se u dangubu, kada se ništa ne radi, a veći dio u rad ali taj je opet uložen više u zlo nego u dobro. Otresi se lijenosti, koja vodi na proždrljivost a ova na putenost. To su riječi Lava Tolstoja: **Lijenost, proždrljivost i putenost jesu tri najveća neprijatelja čovjeka, ko se njima opre i otme junak je.** Radi tiho, trijezno, ustrajno i nadaj se uspjehu. **Tihi rad čovjeka,** kaže Toma Carlyle, **naliči vrutku vode, koja ispod zemlje izvire, ne vidi se, stapa se drugim izvorima i izlijeva u rijeku; ali nadođe čas, kada voda nabuji, probije koru zemlje i izlije se vani. I tvoje dobro djelo, budi siguran, doći će jednog dana na vidjelo.**

Ako ti kadikad malaksa duh u omlohavom tijelu, ne ustručavaj se prihvatiti i materijalnoga, ručnoga rada, samo da nisi danguban. U tomu je dao svim kulturnim radnicima najbolji primjer spomenuti ruski spisatelj Lav Tolstoj, koji je na svojem imanju na selu u Jasnoj Poljani obavljao svagdano

kao prosti seljak zemljoradničke poslove, samo da ojača tijelo i podkrijepi duh na teški umni rad. Kada te čitanje i pisanje umori, izađi, iz svoje sobe u baštu, prihvati se vrtlarskog posla, stavi u kret ruke i noge, da ti se krv u žilama obnovi, da se moždani razvedre i odmore, pa zađi u prirodu, vječitu neiscrpivu knjigu i promatraj što se u njoj zbiva. Zašto seljak kopa i prevrće zemlju? Zašto reže lozu i grančice stabla? Zašto ona voda u potoku teče? Zašto vjetar u vazduhu puše? Zašto sunce s neba sjaje i zemlju grije? Sve je u gibanju i poslu da se sve opet obnovi i osposobi za rad, pa onda zašto da ti, čovječe i svećeniče najmiliji stvore božji, najvjernija sliko njegova, gubiš vrijeme i nisi za poslom? Tebi se mogu onda namijeniti riječi mudraca: **Prošao sam kroz polje lijena čovjeka i preko vinograda bedaka i eno sve je zaraslo dračama i šikarjem!** Na to jadikuje Jeremija prorok: **Posadio sam moj izvrsni vinograd plemenitom lozom, pa evo kako mi se je sada pretvorila u divlju.**

Neka tvoja sijanica, mladi misniče, bude dobro izorana, neka vinograd bude duboko iskrčen i zasađen a vrijeme tvoje pametno i korisno uloženo. Poslušaj glas Apostola Pavla, koji preporuča ručni rad i govori: **Ovim mojim rukama ja sam radio da pribavim što je od potrebe meni i mojoj družini.** Naš sv. Jerolim bavio se također ručnim radom, te u pismu svećeniku Marku piše: **Rukama i sa znojem svojim zarađujem hranu.** Sjeti ti napokon što pripovijeda Apostol Matej, kako je Gospodinu bilo neugodno kad je vidio na raskršću puta toliko mladih ljudi, gdje dangube pa ih je žestoko prekorio: **»Što stojite vi ovdje cio dan besposleni«?** Ne dao Bog da i tebe stigne ovakav prekor. Tebe je Gospodin namjestio na posao, mlad si, zdrav, učen i sposoban za rad, pa ne gubi vremena ni posla, prihvati se rada. U radu je čast, u radu je spas.

U javnom životu

Nastaje za te, mladi misniče, ovo pitanje: je li tvoje zvanje na selu upućeno samo privatnom, službenom ili uopće javnom kulturnom životu? I jednomu i drugomu. Ti si svećenik, župnik po svojem službenom zvanju, ali istodobno i građanin, sin ove zemlje, kulturni radnik na njivi svoje domovine. Staviti u suglasnost prvi pojam s drugim, uspostaviti ravnotežu jednoga i drugoga rada to je najveći ideal župnika na selu.

Treba razlikovati selo od grada. Svećenik u gradu nije potreban da sudjeluje u poslovima javnoga života kao onaj na selu, jer u gradu ima drugih izučenih vještih ljudi, koji se tomu posvećuju. Na selu je pozvan župnik i učitelj, jer nema nažalost naobraženih i svijesnih seljaka, koji bi mogli voditi poslove ovakove naravi, niti imaju dovoljno vremena da se time bave. Dok je učitelj na selu ograničio svoj rad između ona četiri zida osnovne škole, gdje je skoro čitav dan zaposlen oko poučavanja djece, tebi su granice rada proširene, ti imaš više vremena da, iza kako zadovoljiš glavnim dužnostima svog pastirskog zvanja, protegneš svoju brigu i na druge poslove što zasjecaju u javne interese povjerena sela. Neki misle da bi se i svećeniku na selu imalo postaviti granice toga rada na samo četiri zida u crkvi, a da nimalo ne sudjeluje u javnom životu. To bi u istinu župniku bilo najlagodnije i ugodnije življenje, ali narodne potrebe traže od svakoga pa i od njega doprinose i žrtve. **Kome je više dato,** veli sv. Jerolim, **od njega se više i traži.**

Ti si posvećen aktivnom svijetu, tvoj položaj pozivlje te u javni život, da nešto i preko okvira stroge crkovne dužnosti, od svoje dobre volje, od čiste ljubavi prama svome narodu doprineseš za njegovo dobro. Papa Lav XIII najveći i uvaženiji poglavar katoličke crkve na Petrovoj stolici u socijalnim pitanjima, pozivao je svećenike poznatom lozinkom: **Izađite iz crkovne riznice u svijet.** Htio je time da ih uputi u javni rad i život. Na ovo ćeš me možda upitati: mogu li se kao sveće-

nik baviti i pitanjima političke naravi? — Možeš i moraš, kada potreba nalaže.

Ti si pastir svoga stada, pa ako vidiš da dolaze vukovi, razvratni ljudi, da pokolju tvoje ovce, naime da ih zavedu stranputicom, zar ti možeš zatvoriti oči i biti nehajan? Bog učuvao! Sjeti se naredbe Gospodinove: **»Dobar pastir polaže dušu svoju za ovce svoje, dočim najamnik, koji nije pastir, čije nisu ovce, ugleda vuka da dolazi, ostavi ovce i bježi a vuk ih razgrabi i rasprši«.** Tebi je dužnost dakle čim ugledaš tu pogibelj, da sazoveš u pomoć nekoliko ljudi, da im dadeš shodne naputke da suzbiju pogibelj od tvoga stada. U današnjem vijeku sveopćeg izbornog glasa, selo postaje više puta igračkom u rukama nekojih neozbiljnih i nesavjesnih ljudi koji ga izrabljuju. Demokratija izvrgla se je u demagogiju. Naša kraljevina Jugoslavija jest pretežno demokratska agrarna zemlja. Njezina je brojčana i privredna snaga u pučanstvu na selu. Poljoprivreda je izvor njezina blagostanja, u nacijonalnom i kulturnom pogledu selo nam je najjača tvrđava, kako sam ti već u ovim pismima napomenuo. Tu nam je živ jezik, živa vjera. To je naša svetinja, najveća snaga naše domovine. Ko hoće da to ruši u tvojem stadu, vuk je razdirač, proti kojemu treba da se boriš, ti si branić **vjere i domovine.**

Smiješno je vidjeti gradsku gospodu, koja dolazi u selo tek pred izbore i obećaje čuda neviđena, kao da će pod njihovim poslaničkim mandatom proteći med i mlijeko iz zemlje, te kušaju da bučnom agitacijom osujete tvoj utjecaj u puku, da se zatvoriš u crkovnu riznicu. Budi odvažan, ustrajan, borben do skrajnosti protiv onima koji hoće da posiju otrovni ljulj među čistom pšenicom što si ti posijao na njivi Gospodinovoj. Gradska gospoda obično zaziru od prostora seljaka, dođu i pođu pred izbore, a netom dovrše izbori njih nestaje a ti ostaješ sa svojim stadom preko čitave godine da trpiš i zimsku studen i ljetnu žegu, da budeš trajni učesnik seoske radosti i žalosti; pa kako da nemaš pravo i dužnost dignuti svoj glas u javnom životu, kada se radi o vjerskom moralu i o rodoljubnom idealu? U ovom poslu neka ti je seoski učitelj svedj pri ruci. Budite suglasni i složni, vi ste kulturni pretstavnici sela.

Idealne načelne politike nikada se ne kloni a u stranačke lične borbe pojedinaca nikada ne ulazi. Ima politika i svojih

neugodnih posljedica. Borbena je, stranačka, izazivlje sukobe, zlovolju i mržnju. Ono što je drugomu dopušteno nije svećeniku. On je otac svoje djece. Može jedno dijete više ili manje voliti, ali nikoga ne smije zamrziti ili kojemu uskratiti ljubav. Svećenik na župi ne smije s nikim da dođe do svađe i zavade. Liječnik koji ima brigu nad zdravljem i svećenik, koji se bavi duhovnim stvarima, ne bi smjeli nikada stajati u vodstvu ma bilo koje političke stranačke borbe. U rukama prvoga jest tijelo, a rukama drugoga duša.

U javnim poslovima ti ne smiješ nikada zaboraviti da si u prvome redu svećenik, te moraš izbjegavati svemu što bi moglo naškoditi tvomu ugledu. Ovca koja se vere između drača, zapne joj vuna i ispane koje runo, tako i svećenik koji se uplete u javne svjetovne poslove izgubi nešto svoga Nemoguće je, veli sv. Ivan Zlatousti, da stablo posađeno uz javnu cestu nosi plod do zrelosti, tako i svećenik koji je vani u svijetu da uzdrži svoju nevinost do kraja. Stabla, koja su unutra u bašti dobro ograđena, do kojih niko ne može da dođe, čitava su, neozleđena, dočim one grane koje su se opružile vani na javnu cestu, izložene su uvijek pohlepnim grabežljivim rukama. Tako se događa i svećeniku kad se izloži svjetovnim stvarima. Drži se uvijek metode svoga božanskog Učitelja. Krist je, veli Zlatousti, porušio carstvo zlobe i uspostavio carstvo kreposti, sa poniznošću porušio je oholost, sa siromaštvom našu lakomost, sa čistoćom podušio našu pohotu, sa svojom dobrotom iskorenio našu zavist, sa trezvenošću utrnuo našu proždrljivost, sa ustrpljenjem našu srdžbu, sa mukom našu nehajnost. Ovakove kršćanske vrline unašaj u svoj javni rad, za ove se bori i trpi, pobjeda ti je sigurna.

A kakovo ponašanje da udesim u javnom životu? Zar je jedno privatni a drugo javni čovjek? — Ponipošto. Sasvim je neispravno mišljenje nekih površnih ljudi, koji duboko ne zalaze u dušu čovjeka, kada govore: **jedno je čovjek u privatnom a drugo u javnom životu.** Nije tako. Čovjek je cjelina, koja se ne da cijepati u dvoje. Osobine uma i srca jednostavne su, ne smiju se primjenjivati u dva razna oblika. Što je dozvoljeno privatnom čovjeku to nije zabranjeno javnomu; a što je zlo privatnomu ne može da bude dobro ni javnom životu. Jedna duša, jedan moral, jedno poštenje, jedan kriterij i cilj vodi čovjeka do savršenosti. Svaka podvojenost znači slabost, neuspjeh.

Kao što imaš na upravi ljude odabrane za crkovnu imovinu, tako i za javne prilike u selu povjeri posao pouzdanim osobama, koje će raditi po tvojem naputku. Uvijek neka ti je pred očima sveopći moralni i materijalni interes povjerena ti stada. Sebe zaboravi. Javno dobro traži žrtava a ne nagrada. Zato su stari Dubrovčani uklesali na vratima zgrade maloga vijeća ove pametne riječi: **OBLITI PRIVATORUM PUBLICA CURATE — zaboravivši na privatne za javne se stvari brigajte.** Da budeš imao u župi sposobnih ljudi za upravu i javno djelovanje, treba ih podgojiti. U dogovoru sa učiteljem zasnuj društvo, gdje će se okupljati što je najboljega u selu. Započni sa mlađim godinama, da ih odalečiš od krčme. Tu je leglo svega zla za dušu i tijelo, umet naših sela i mlađarije. Treba priznati, potrebito je i seljaku da se nekamo za blagdana odmori i porazgovori. Kada nema drugdje ide u krčmu. Cvijet mladosti i nekoliko po izbor starijih ljudi okupi u to društvo na večernje razgovore, na blagdanska sijela, predavanja i zabave, pa ćeš sa velikim zadovoljstvom kroz kratko vrijeme opaziti da su krčme praznije a dvorana tvoga društva punija. Neka su na stolu novine, ilustracije, knjižice za čitanje, neka su večernji razgovori o privrednim prilikama, o velikim događajima u svijetu. Neka se prirede i poučna predavanja, a neka je sasvim isključena svaka domaća partijska politika. Kroz ovo društvo možeš donekle popunjati i tvoj rad s oltara govoreći o velikim kulturnim i socijalnim pitanjima, koja se danas razviju u krilu katoličke crkve u cilju da se zalutalo čovječanstvo povrati kršćanskomu životu a koja ti moraš, mladi misniče, da proučavaš, zagovaraš i propovijedaš. U toj sredini razgovora i poučavanja ti si uz seoskog učitelja glavni stožer. Takovim sustavnim odgojnim radom vi ćete podignuti novo prosvijetljeno pokoljenje u moralnom i materijalnom pogledu.

U ovom javnom kulturnom radu, hoću da te upozorim na jednu tačku koja ima veliku privlačivost u selu — to je muzika, pjevanje. Biće stara priča, vjerujem, da se je za Orfeovim zvukom, u stara vremena i kamenje kretalo, ali je svakako nepobitna istina da ništa ne kreće ljudsko srce koliko zvuk glazbila i pjesme. Pjevačko i glazbeno društvo na selu jest najveći pokretač najplemenitijih čuvstva za vjeru i domovinu, jest najljepši ures crkve i sela. Pa ko je pozvaniji da vodi o tomu brigu nego svećenik i učitelj? U tomu nam je sjajnim

primjerom Slovenija, gdje skoro u svakom i najmanjem selu ima »Pevsko društvo«. Ja mislim da bi se u bogoslovnim sjemeništima kao što i učiteljskim školama imala posvećivati najveća pažnja glazbi i pjevanju. Nije li to glazbilo najveći drug i najjači pobornik proti onoj dosadi, od koje se toliko plaši mladi svećenik na selu? Uz muziku i pjevanje neka je šale i zabave u predstavama i igrokazima. To mnogo djeluje na odgoj pučanstva. Izvrći ruglu nekoje mane i poroke, što su se ukorjenili na selu, može se samo ovakovim porugljivim satirama u javnim predstavama, prema onoj latinskoj: **ridendo castigat mores — smijući se kore mane.**

Ali otkud da ja sve to naprtim na svoja mlada leđa? možeš mi primjetiti? — Od ljubavi a ne od službene dužnosti, moj ti je odgovor. Kada bi se ti, mladi misniče, ograničio samo na ono što si obvezan po strogoj dužnosti, ti znadeš kakav te prekor čeka od Gospodina: **»Nekoristan si sluga bio, jer si učinio ono što si bio dužan da učiniš«** (Luka, 17. 10).) Zasluga je najveća uprav u tomu da nešto učiniš i žrtvuješ se do skrajnih sila za ono što nije u strogoj dužnosti, ali što zasjeca u okvir savršenstva tvoga zvanja a za dobro naroda.

Još ću ti staviti na srce jedno zanimanje, koje nimalo ne ometa nego dapače popunja tvoj kulturni rad na selu i tebe uvađa u javni život. To je pero, proučavanje i obrađivanje seoske folklore, lijepe knjige i beletristike. Dok je političko zanimanje u javnom životu odurno i neugodno, jer se kreće u neprestanom, neizbježivom sukobu ličnih zavisti i takmičenja, dotle je proučavanje književnosti na vrelu života u selu polje ugodnih osjećaja i duševnih naslada. Ovdje je vedrije obzorje, um staloženiji, funkcije srca i pameti u boljoj harmoniji.

Taman se ove godine 1935 navršilo jedno stoljeće od kada je u ilirskom pokretu naša knjiga po prvi put javno istupila u narodnom duhu. Kroz sve to dugo razdoblje do najnovijeg doba, svećenstvo je uvijek sa zanosom i najvećim pregaranjem sudjelovalo u javnom kulturnom životu i mnogo doprinijelo da se narodna svijest probudi, pojam vjere i domovine harmonično razvije u duši našega naroda. Od Slomšeka do Kreka u Sloveniji, od Strosmajera do Račkoga u Hrvatskoj i Slavoniji, od Pavlinovića do Bulića u Dalmaciji, od Jukića do Martića i Buntića u Bosni i Hercegovini, od Dositeja i vladike Njeguša u Srbiji i Crnoj Gori, u svim dijelovima našega naroda kod svih kulturnih podhvata javne koristi stajalo je u

prvim redovima naše svećenstvo da perom i besjedom krči put prosvjeti i znanju.

Na pragu života niko ne može da predvidi što se u komu skriva. Umne se sposobnosti odkrivaju vremenom i vježbom. Treba, kako kaže Njeguš, da **udar nađe iskru u kamenu, a bez nje bi u kam očajala.** Italijanski spisatelj Lodovico Muratori (1672—1730) bio je do kasne starosti župnikom na selu i napisao je mnogo književnih djela. Kad bi mu rekli da se ljudi čude njegovoj radinosti, on bi odgovorio: **a ja se čudim njihovoj besposlenosti.** Bavio se je različitim stvarima i pred smrt je pisao ovo: **Proučavanje svijeta u odnošaju s Bogom jest prvo vrelo razbora i pameti, užitak rada i života, a bez pameti, razbora i rada koja korist da živi čovjek?**

U prvom redu hoću da ti preporučim »folkloru«. To je znanost, koja se je tek u drugoj polovini prošloga vijeka odvojila od kompleksa drugih nauka u posebno područje i nazvala se je tim imenom. Ona pretstavlja život naroda, običaje, pjesme, priče, poslovice u prostom puku. Njezino je pravo vrelo u selu. Zasnovana su posebna društva za tu nauku. Za njemački narod postoji u Berlinu društvo: »Verein für Volkskunde«, Italijani imaju u Rimu »Società nazionale per le tradizioni Italiane«, u Francuskoj »Société de traditions populaires«; u Belgiji »Société de Folclore«; u Engleskoj »Folklor-Society«. Kako vidiš kod svih kulturnih naroda u Evropi ova se je znanost razvila, a nismo izostali ni mi u Jugoslaviji.

Jugoslavenska Akademija u Zagrebu tiska svoj »Zbornik za narodne običaje«, kojega je već izašlo preko 30 svezaka, a koji sadržavaju neprocijenjeno blago našega naroda. Započni sa skupljanjem pučkih poslovica. Ne možeš pomisliti koliko duboke filozofije, koliko idealnoga morala i jezične estetike ima u onim izrekama, poslovicama, šalama i doskočicama prostoga puka. Ti si dovršio gimnaziju, proučio našu literaturu, upoznao se sa zbirkama narodnih pjesama, poslovica i priča iz naroda što su sakupili marni književni radnici iz srpskih i hrvatskih krajeva. Dositej, Vuk Stefanović, Daničić, Kurelac, Stojanović, Skarpa i drugi, ali kada na selu uđeš u intimni život onoga seljaka i upustiš se u razgovor, tek ćeš onda uviditi koliko ima još toga blaga božjega neotkrivena u nižim slojevima seoskog pučanstva. Sve je to suho zlato. Čista zlata nema pod korom zemaljskom, treba ga izbrusiti da sjaje, ali je jezgra kovine u sebi čista i čvrsta.

Takav je i korjen one riječi, koja se je zasjekla u misao i govor seljaka. Taj je izraz on čuo od svoga oca, djeda i pradjeda, te prenaša ga od koljena do koljena na svoje najdalje potomstvo. Od tebe svećenika ne traži se da se baviš filologijom, morfologijom oblika i akcentata, ali uprav tebi svećeniku-dušobrižniku dobro će poslužiti da se upoznaš sa smislom one rečenice, koja je osnovana na dugom stoljetnom iskustvu realnoga života i etičkih zasada na selu. Možeš biti i ne biti filolog, ali svakako psiholog. Dušobrižnik mora da upozna dušu povjerena stada, da u njoj čita mane i vrline, dobre i zle strane a da se može za nje brigati. Iza poučne knjige iz tvoga ormara, koju svaki dan otvaraš i s njom se razgovaraš; iza druge velike knjige, koja ti se u prirodi rastvara i dušu ti opaja, evo ti, mladomisniče, u folklori i treće duboke knjige, u koju pomnjivim okom da zaviriš, da prostrojiš sve na sito i rešeto i crpiš sve ono što bi moglo dobro poslužiti u tvom pastirskom zvanju.

Kada si se kroz pučke poslovice i doskočice upoznao na licu mjesta sa pučkim mišljenjem, kada si na svoje oči pratio pojave pučkoga života na selu i na svoje uši čuo čiste i oble izraze njegova govora, pokušaj da sve te utiske staviš u pero i napišeš nekoliko crtica kao prikaz seoskoga života. Niko bolje to ne može napisati kao svećenik i učitelj na selu, koji su na prvom vrelu, očevici toga života. Treba imati prirodnoga dara, bistro shvatljivo oko, lagano pero. Silom se ne da ništa postići, a vježbom se prirodna sposobnost može razviti.

Književno zanimanje i pisanje jest najveći užitak svećenika na selu. U času kada on vjerno opisuje slike i krajeve svoje župe, te svojim perom prikazuje plastički njihove karakteristike, on osjeća u svojoj stvaralačkoj duši onu istu slast što i slikar kada palicom postavljajući razne boje oživljuje na platnu tipove i pejsaže svoje okoline. Tebi je dobro poznato da je crkva njegovala književni rad i priznavala zasluge pisaca, osobito onih koji su pisali bogoslovne knjige. Pripovijeda se na primjer o Sv. Tomi Akvinatu, najdubljem crkovnom spisatelju, kad se je iza njegove smrti pretresalo o pitanju njegove kanonizacije, da se naime proglasi svecem, neki su u zboru kardinala prigovorili da nije učinio nikakovo čudo. Na to je papa Ivan XXII uskliknuo: **Učinio je toliko čudesa, koliko je napisao poglavlja.**

Ukoliko ti zvanični posao dopušta, ne uskrati svoju moralnu i materijalnu pomoć da uputiš darovitu djecu iz sela na srednje i više škole. U selu imamo mnogo talenata zakopanih, škola će ih otkriti i razviti. Svećenik može tomu mnogo doprinijeti. Evo slučaja na dokaz. Na otoku Hvaru postoji maleno selo Brusje, koje broji oko 800 duša a koje se ponosi sa velikim brojem izučenih ljudi. U tomu selu ima ukupno 135 školovanih ljudi: svećenika, pravnika, profesora, liječnika, inžinira a samih učitelja i učiteljica 48. Tomu su najviše doprinijeli mjesni župnici, koji su uputili roditelje da pošalju djecu u školu; a da im olakote te troškove poduzeli su se da pripreve djecu kod kuće za ispite nižih razreda. Kolika je to čast i korist selu a kolika je čast svećenicima što su taj rad uputili.

Kako vidiš, mladi svećeniče, široko je tvoje polje kulturnog javnog rada. Evo ti posla, evo rada i veselja, a da nećeš nikada osjetiti dosade na selu.

Nesebičnost

Čitav se svijet danas kreće kroz dva kolosjeka: za se, za drugoga. To se sintetizira u dvije riječi: egoizam i altruizam. Danas se je znatno promijenio standard života. Svak traži što više udobnosti a manje truda. Odtud su nastali i veći zahtjevi u životu, odtud i današnja sveopća kriza, jer rashodi ne mogu da pokriju prihode, pa bilanc kućnog gazdinstva nije nikada u ravnoteži. Producent radi za račun konsumenta, a ovaj opet troši za korist prvoga. Računi se tako izravnaju. Ako li će pak jedan da izrabi drugoga, ne da pokrije svoje troškove i izravna bilanc svog kućnog gazdinstva, već da stvara novih vrela i novih zahtjeva za raskošno življenje, tad nastupa sebičnost, egoizam, veliki porok današnjeg poratnog vremena. Nikada se nije toliko razbacao novac za raskošje kao danas, a nikada toliko golotinje i gladi u svijetu kao u ovom razdoblju. Dvije skrajnosti. Socijalna pravda ide za tim da se stališi i slojevi pučanstva što više približe; uz bogataša neka siromah ne gladuje i ko ima više neka pruži pomoć onomu koji ima manje.

A što od tebe traži, mladomisniče, socijalna pravda i evanđeoska kršćanska ljubav? Evo što, da se krećeš u onom drugom kolosjeku te radiš više za drugoga nego za se. Nesebičnost — altruizam najljepši je ures svećenika, osobito na selu. U njega kao zastupnika Kristova Evanđelja uprte su oči siromašnih župljana, od njega se očekuje da ono što drugomu pripovijeda on sam potvrdi i izvrši svojim činom. Svaki je svećenik na župi smatran **»ocem siromaha«.** Sva djela što je Krist učinio, što su Apostoli proslijedili, što su mučenici, sveci, blagovjesnici Evanđelja u historiji čovječanstva izveli, temelje se na ovoj osnovici: ne za se već za drugoga raditi i živjeti. To je bitno u Kristovoj nauci, to je apoteoza kršćanske ljubavi.

Pazi, mladi svećeniče, na svoje zvanje pa ćeš odmah znati kako ti je krenuti uz ovaj drugi kolosjek. Ti nisi postao

svećenik da stičeš zemaljsko blago ovoga svijeta nego drugo duhovno blago, koje **hrđa ne hvata, grizica ne izgriza niti lupež može da ukrade.** U tom smislu pisao je Apostol Rimljanima: **Niko od naših ne živi za se, imamo nalog da ljubimo bližnjega svoga i da se za nj pregorimo. Za našu braću moramo položiti duše naše.** Ali pošto je čovjek najbliži sebi, on voli najprije sebi pomoći pa drugomu. Kad je onaj evanđeoski mladić upitao Isusa, što mu je potrebito za život vječni, čuo je ovaj odgovor: **Jedno ti manjka, idi, prodaj sve što imaš i podaj siromasima i imaćeš blago na nebu; i dođi, uzmi križ svoj te idi za mnom** (Luka X 21—22). Na ove riječi mladić je bio zlovoljan, jer je bio vrlo bogat i čitav imetak po tom savjetu morao bi da napusti. Apostoli su opazili tu zlovolju na mladiću i pogledali su na Isusa, koji im tada reče: **»U istinu vam govorim, da će bogati mučno uživati moje kraljevstvo na nebu, lakše je devi da se provuče kroz uši od igle negoli bogatašu da uđe u kraljevstvo nebesko«** (Luka X 23—27).

Ove riječi treba shvatiti u pravom smislu Isusova savjeta, ukoliko se tiče savršenog nebeskog života. Nije ovim isključen posjed vremenitih dobara, što nam je potrebit za uzdržavanje života. I tijelo je dar božji kojemu treba priskrbiti što je neophodno potrebito. Kada su dvije evanđeoske sestre Marta i Marija bile u razgovoru sa Isusom, Marija je ulagala sve više pomnje da čuje učiteljeve besjede o duhovnom životu dočim je Marta bila brižnija da pospremi kućne stvari. Marta se je na ovo potužila Isusu i zamolila ga neka reče sestri Mariji da joj pomogne. Učitelj je dao pravo Mariji i rekao: **Ti si Marto, puno brižna za zemaljske stvari, koje su prolazne, ali Marija je odabrala bolju stranu koja se njoj neće odnijeti.** Time je Gospodin javno svima kazao da povrh vremenitih dobara moramo se više brigati za drugo blago, koje se od nas neće odnijeti. Krasne li su one riječi što se čitaju u breviru sv. Ivana Zlatoustog: **Dvije stvari molio sam te, Gospode, da mi ne uskratiš prije nego umrem; ne daj mi bogastva ni siromaštva, nego mi podaj što je najnužnije za moju prehranu.**

Pohlepa za novcem izvor je zla i nemira. Lakomac nije nikomu drag — **avarus nemini carus** — jer gleda samo sebe i svoju korist. On je uzaludan član ljudske zadruge. Novac je sretstvo a ne svrha života, sluga a ne gospodar. Zato veli Franklin: **novcu treba da ti zapovjedaš a ne on tebi; ako**

li ga razborito rabiš biće ti sluga, ako li ga stiskaš i gomilaš biće ti gospodar a ti njegov sluga. Nije siromah, kaže Cesare Cantù, **koji posjeduje malo, nego koji želi mnogo.** U malomu se uživa, u preobilju trpi. **Više je duša ubilo bogatstvo,** veli Walter Scott, **nego li je sablja pokosila tjelesa.** Neodoljiva hlepnja za novcem potiče čovjeka na velika zlodjela. **A pa našto,** kliče rimski pjesnik Virgil, **ne naganjaš srca ljudska neugasiva žeđo za zlatom** (auri sacra fames!). Apostol u poslanici Titu kaže: **lakomstvo je korjen svakoga zla.** Kao jama bez dna lakomcu je srce nezasitljivo, nikomu ne vjeruje, svakoga se boji, nemirne dane i noći provodi. Ništa strašnijega od lakomca, kaže mudri Salamun, jer lakom i oholi čovjek ne mogu nikada da se smire. — **Dobio si bogatstvo?** — pita sv. Augustin, — **tog časa izgubio si mir. Svi drugi grijesi težinom godina padaju,** uči sv. Toma, **samo lakomstvo raste.** Kardinal Maning pišući o svećenstvu u Engleskoj kaže: **Naši svećenici nisu samo dušobrižnici siromaha, nego su oni sami siromasi. Siromaštvo je udes svećenikovog zvanja u ovom najbogatijem kraljevstvu svijeta.** Treba se zadovoljiti s onim što nam je najnužnije za hranu i odjevanje. Apostol pišu Timoteju: **Budite zadovoljni kada imate čim da se hranite i odijevate.**

Čita se u Evanđelju riječ Gospodinova: **Zašto se toliko brigate što ćete jesti, piti, čim ćete se odijevati? Eno pogledajte ptice nebeske, koje ne siju i ne oru, pak ima ko se i za nje misli da se prehrane. A pogledajte onaj cvijet na polju, kako je krasno zaodjeven, da ni Salamun u mudrosti svojoj nije ga dostigao.** Sve nas ovo uči, mladomisniče, da nije svećeniku glavna svrha zgrćati blago ovoga svijeta već zaboravivši na sebe i na svoje, sticati drugo blago duševno, što odgovara i njegovu imenu **»dušobrižnika«.** Novac je veliki napasnik, opčara i osvoji čovjeka, stoga Apostol piše Galaćanima: **Koji hoće da obogate upadaju u stupicu vražju.** Iz povijesti crkve doznaje se da u vremenima srednjega vijeka, kada se crkovna imovina bila puno proširila uslijed darovština vladara zavladala je bila velika briga za svjetovnim posjedima. Tu su bili namješteni visoki upravitelji iz crkovnih redova, koji okruženi brojnom rodbinom na bogatim prihodima, više su mislili na svjetovne nego li na duhovne ciljeve crkve. To je izazvalo zlovolju u dobrim dušama i crkva je radi svoga ugleda morala poduzeti oštre mjere i reforme na saboru u Tridentu da se oslobodi toga tereta.

Kad čovjek obogati, zaboravi na Boga i dušu. Od te napasti teško se očuvati. Najbolje, preporuča sv. Anselm, misliti na smrt, koja može svaki dan nastupiti i za uvijek te rastaviti od novca. Svaki dan, veli svetac, misli da je zadnji u tvojem životu. S novcem je teško živjeti a još teže umrijeti. To ćeš opaziti kao župnik u svojoj službi kada pohodiš lakomca na umoru, kako i u onom strašnom času rastanka s ovoga svijeta, misli i govori o novcu, želi ga vidjeti i uz prsi ga držati, uprav po onoj iz Evanđelja: **Gdje je blago vaše tu je i srce vaše.** Jeremija prorok tuži se i oštro kori takove ljude **jer su svi od najmlađega do najstarijega podani na lakomost.** Slavni pjesnik i mislioc italijanski Dante Allighieri, u svojem velebnom djelu »DIVINA COMMEDIA« postavlja u »Pakao« one svećenike, koji se služe novcem kao nekim poklopcem, te pomamni za zlatom i srebrom patvaraju zakone i time žaloste svijet **gazeći dobre a podižući zle. Takovi lakomci,** veli on, **u haljini pastira postaju grabežljivi vukovi (in vesta di pastor lupi rapaci).**

Što potiče svećenika da se polakomi za zgrtanjem novca? — Prevelika rodbinska ljubav. Hoće da pomože svojima, hoće da ih pridigne i obogati. Oh, da znadeš, mladi misniče, koliko su razočaranja doživili mnogi i mnogi vrlo revni i uzorni svećenici, koji su sve prihode svoje župe, sve pretičke svoje trpeze davali svojoj najbližoj rodbini, samo da udobnije žive a nisu promišljali da sve što svećenik na župi steče jest imovina crkve i siromaha. Ovdje treba da te upozorim na jednu razliku. Kršćanska ljubav drži se stanovita reda. Rodbinu potrebnu tvoje pomoći treba da pomogneš. Svećenik je dužan da pokrije, kako kaže naš narod, najprije svoj oltar, pak tuđi; ali preko toga ne smije da se pruža njegova ruka. Za trgovinu, obrt, proširenje gospodarstva i kućanstva svoje braće, sinovaca i druge rodbine i uopće što se tiče bogaćenja, kako kaže sabor Tridentinski, **»ut divitivres fiant«,** ne smije se svećenik brigati. Time on postaje nemila žrtva njihovih želja i špekulacija, uspjeha i neuspjeha, a nehotice i njima prouzrokuje veliku nesreću, jer se više ne ufaju u svoje vlastite ruke i krvave trude nego u pomoć rođaka-svećenika. Obzirom na to podaju se neradu, lijenosti, lagodnom životu, a to sve vodi moralnoj i materijalnoj propasti.

Katolički svećenik nema vlastite porodice, pa ako je živio i radio samo za rodbinu, nastupiće odmah iza smrti **»čopor**

sinovaca« »turba nepotum« da otvore oporuku i razgrabe ostavštinu pa bude li se kojemu od njih činilo krivo odmah će da otvori sudbenu parnicu, na kojoj će se ime pokojnog župnika bez milosrđa zlostavljati. Bolan je ali shvatljiv vapaj onoga svećenika, koji je samo za svoje živio a pod stare dane je zapušten bolovao te pred smrt očajno vapio: **Liječnici mi oteše tijelo a rodbina dušu.** Opažaju se u takovim slučajevima i neke pojave neugodne, jer kao što drvo pada najprije s one strane gdje je gnjilo tako i svećenik dovršava život u onoj mani u kojoj je živio. Najljepši primjer o ljubavi prama svojima pruža nam dijetić Isus, koji tražen brižno od svoje majke Marije i skrbnika Josipa odgovori im na pitanje one značajne riječi: Zašto ste me tražili? Niste li znali, da meni treba biti u onome što je Oca mojega? (Luka II 49). Kasnije u životu on više puta govori o svojima, a takove smatra samo one, koji vrše volju njegovu. Time jasno dokazuje da povrh krvne veze sa svojima ima svećenik i drugi viši cilj da se brine za sve one koji su potrebiti njegove moralne i materijalne pomoći.

Čitava istorija Kristove crkve temelji se na osnovici altruizma. Prvi kršćani nisu imali ništa svoga, sve što su posjedovali bilo je zajedničko dobro. Ništa nisu imali, a sve su uživali. Nije teško pregoriti blago novca, posjed zemalja i kuća ali je čuvstvo nesebičnosti i ljubavi kršćanske toliko djelovalo, kako se čita u životu mučenika i svetaca, da su neki i svoje vlastite živote znali pregoriti samo da drugome koriste. Pri nedavnoj katastrofi francuskog parobroda na Atlantiku, pripovijeda se ovaj potresni slučaj. Uslijed požara parobrod se je na pučini mora rastvorio i počeo da tone. Razdijelili su se pojasi za spasavanje, ali nije bilo dovoljno za svih. Na brodu je bio i katolički biskup starac od 80 godina, koji kada je vidio blizu sebe mlada svećenika, skinuo je pojas sa sebe i dade ga njemu rekavši: **Evo ti se spasi, ja sam svoje godine dovršio i za smrt se dobro pripravio, Bože primi duh moj!** U istom parobrodu bile su dvije sestrice milosrdnice. Uzele su pojas da se spase, ali kad su vidile iza sebe dvije majke sa nejakom djecom u naručaju a nisu imale pojasa dale su ga njima i rekle: **Vaš je život potrebniji za vašu djecu, vi se spasite, a mi ćemo se pregoriti, u ruke Božje.** I gledajući sklopljenim rukama u nebo pjevajući molitvu »Zdravo Kraljice« će-

kale su čas kada će ih progutati pučina sinjega mora. Ovo je vrhunac altruizma!

Pa zar ja da se lišim svega kao onaj evanđeoski mladić? možeš me upitati, mladi svećeniče. — Ne, od tebe se to ne traži. Božanski učitelj dao je pozitivne naredbe, što se ne smije pod nikakove uvjete učiniti, i savjete što se može učiniti prama stanovitim prilikama. Opet ti naglasujem, ti nisi redovnik samostanac, već župnik na selu, samostalan čovjek na svojem domaćinstvu, koje treba da bude opskrbljeno svim vremenitim potrebama ljudskoga života. Ti si član i radnik ljudske zadruge, što treba drugome treba i tebi — dovoljna hrana, pristojna odjeća, točna poslužba. Kao svaki radnik dostojan si i ti svoje plaće. Ali kada je sve to namireno, vas pretičak nije vlasništvo tvoje rodbine, nego onih, koji su tvojoj skrbi povjereni — crkve i siromaha. Ne samo da nije zabranjeno nego je dapače preporučeno svećeniku da uvede u svoje gazdinstvo strogu trezvenost u jelu, te bude znao prištediti izvjesnu svotu novca za vanredne potrebe u bolesti i starosti, prema onoj pučkoj poslovici: štedi bijele pare za crne dane, a da ga ne zateče onaj prikor: pitaće te starost gdje ti je bila mladost. Štednja je vrlina dobro odgojena i sređena čovjeka pak je dostojno da i u tomu prednjačiš pučanstvu.

U nijednom slučaju, savjetujem te, nemoj posuđivati nikomu svoj novac na zajam, pa makar ti bila u izgledu i neka korist u kamatama. Dok daješ novac na zajam imaćeš prijatelja, čim pitaš povratak, dobio si neprijatelja. Ponipošto da si se polakomio za kamatama, koja je mrska pred Bogom i svijetom. Ako vidiš da je tvomu župljaninu velika nužda, daruj koliko možeš i ne traži više, Bog će ti naplatiti. Nastoj da tebi u selu niko ne duguje, ali još više pazi, kao oči u glavi, da ti nikomu u selu ne dugueš. Za svakoga vrijedi ona poslovica: ko je dužan i na Božić je tužan, a osobito vrijedi za svećenika. Kada si se udužio kod onog bogatog kamatnika na selu, postao si njegov sužanj, rob u materijalnom i moralnom pogledu, izgubio si sve što si stekao, svoj ugled na župi. **Čim si upao u dug,** veli mudri Salamun, **postao si sebi neprijatelj.**

Ekonomska nezavisnost puno djeluje na moralnu samostalnost, ali pamti riječi Jehovine upravljene Mojsiji: **Naredi levitima kada budu primali od izraelićanskih sinova one desetine, koje sam ja dao vama, neka prinose njihove prvine Jehovi tj. desetinu desetine.** I ti kao mladi levita na župi od

svoje redovine namijenj jednu desetinu crkvi i siromasima. **Pretičci bogataša,** veli sv. Augustin, **jesu svojina siromaha, niti oni imaju pravo da uživaju ono što njima ne treba, a što je drugima od velike nužde.**

Ako li te je sreća poslužila u životu da si mogao prištediti novca, odmah misli kako ćeš ga namijeniti kojoj dobrotvornoj ustanovi. Svećenik, koji traži svjetovna bogatstva i tjelesne naslade, ne zna uživati nebeske. Bogatstvo, reče sv. Franjo, **naslađuje srce, napunja ga ohološću, slabi volju, uništuje život.** Vjerujte mi, govorio je svetac, **lakše se uzlazi na nebo iz siromašne kolibice nego li iz sjajne palače.** U tomu duhu on je utemeljio svoj red, koji je uz ostala pravila uvrstio i **»zavjet siromaštva«.** Divota je vidjeti kako ubožni sinovi sv. Franje rastrkani po čitavoj kugli zemaljskoj po svojim pravilima ništa vlastitog ne posjeduju, a imaju sve što im treba za život. Tomu siromaštvu zanosno pjeva Dante Alligheri: **Oh ignota ricchezza, oh ben verace — oh neznatno bogatstvo, oh blago istinito.** Napadne li te napast za novcem pomisli na sudbinu Jude Iskariota, koji je za kukavnih 30 srebrenjaka prodao svoga Učitelja i onakovu žalosnu smrt dočekao da se je objesio. Nisi li i ti sličan njemu, ako za nekoliko srebrenih novaca gaziš Isusov sveti zakon. Pomišljaj na one trgovce u jeruzolimskom hramu, koji pretvoriše **kuću molitve u trgovište,** a koje je Krist bičem istjerao, neće li i tebe stignuti taj bič da budeš istjeran iz hrama nebeskoga, zato što si tvoje uzvišeno nebesko blago pretvorio u niske novčane interese ovoga svijeta? **Dobra tjelesna,** kako uči Toma Akvinski, **neka služe za kreposna djela (ad actum virtutis).** Vas tvoj novac, što si zaslužio na župi, uloži u dobru zakladu, da se nastavi iza tvoje smrti dobro djelo koje si uputio za života, neka, kako kaže sv. Ivan u Apokalipsi: **djela njihova slijede njih...**

Dobro djelo

Od prve stepenice pa do zadnje staze svoga života, mladomisniče, neka ti je pri svakom koraku i djelu uzor i svjetionik Isus Krist. Svete knjige, u kojima se opisuje Isusov život i rad, prikazuju ga sa ove dvije karakteristične riječi: **»pertransiit benefaciendo« — prošao je dobra čineći.** Dobro djelo jest apoteoza rada svećenika na župi. Nemoj nikada smetnuti s uma, da ti nisi gospodar svoga života. Kako sam ti već napomenuo, tuđa je to glavnica, tebi dana na vjeresiju da njom radiš i u svoje vrijeme, kada budeš pozvan na račun, da dadeš dobitak gospodaru. Dobitak su tvoja dobra djela. Aktiva i pasiva dvije su stavke koje na tezulji drže u ravnoteži bilanc čitava svijeta. Aktiva je korist, pasiva šteta. Život bez koristi, bez dobrih djela nema smisla ni užitka. Sam sebi stavi ovo pitanje: Zašto sam svećenik? Zašto sam na župi? Zašto mi je povjerena ova velika glavnica života? Iz dubine duše čućeš ovaj tajni odgovor: **da radiš, posluješ, da tu glavnicu staviš u promet, za dobra korisna djela na slavu Božju i duševni spas povjerena stada.**

Kroz godinu, preko nedjelja i blagdana, ti ćeš čitati i tumačiti puku u crkvi iz Evanđelja uzvišeni Kristov nauk o dobrim djelima milosrđa i ljubavi kršćanske, ali se sve tvoje lijepe riječi ostati će prazne, neuspješne ne budu li potvrđene tvojim dobrim djelima. Voćka se poznaje po plodu a svećenik po dobrim djelima. Isus je počeo prije djelom pak naukom (coepit facere et docere). Pohvalno je dobro govoriti, veli sv. Bonaventura, ali sva je zasluga u tomu da se riječi potvrde djelom (non verbis sed adverbiis). Krasna je ona molitva što se čita na misi šeste nedjelje po Vodokršću: **Podaj molimo Svemogući Bože, da uvijek za onim, što je duhovno težimo i da riječima i djelima vršimo ono, što je Tebi ugodno.** Slična je i ona molitva u oči Vodokršća: **Svemogući vječni Bože, ispravi djelovanja naša, da u ime ljubljenoga Sina Tvoga uspijem dobrim djelima obilovati.** Sv. Augustin piše nekom svećeniku: ti

pjevaš psalme i molitve u crkvi i nastojiš da glasovi budu skladni, ali nastoj neka djela tvoja van crkve budu suglasna sa tvojim pjevom. Grlo prestane pjevati, ali pjevaj djelom, koje nikada ne prestaje. Čitav život, nastavlja svetac, nije drugo nego niz dobrih djela i osnova, da se na više pridignemo, a pravi cilj života u tomu da što zamislimo i počnemo to djelom postignemo. Ne puno govoriti ni obećavati, jer kraljevstvo božje nije u govoru nego u kreposnom djelu, kako kaže Apostol. Djela tvoja neka iskažu počast besjedama tvojim. Slika božja otsjeva na svećeniku, na licu, hodu, govoru kao što svijetlost sunca iz punoće njegova žara, kao što lice cvijeta iz njegove boje i mirisa, ali najveći je sjaj u njegovu dobru djelu.

Ljude treba cijeniti ne po časti ili bogatstvu nego po dobrim djelima. Blagi rimski cesar Tito nastojao je svaki dan da učini bilo koje dobro djelo i o tomu je vodio točan račun. Kada bi se na večer sjetio da toga dana nije ništa dobra učinio, uskliknuo bi žalostan **»diem perdidi« — izgubih dan.** Nije tražio osvete ni kazne za lične uvrede. Kada bi dočuo da neki zlo govore o njemu, on bi primjetio: **Ako li govore laž treba ih sažaliti, ako li istinu ne smiju se kazniti.** Veliki papa Grgur piše: **da je varljivo blago novca, jer dugo ne ostaje s nama, niti može da zadovolji naše želje, a samo je ono pravo bogatstvo, koje nas čini bogatim u dobrim djelima. Ako hoćete biti bogati,** preporuča Grgur, **tražite ovo blago.** Svjetovno je blago prolazno dočim blago dobrih djela jest vjekovito. Čuveni svjetski miljarderi: Rotschild, Morgan, Rokfeler i toliki drugi zaboraviće se koliko da ih majka i nije rodila, a siromašak Franjo Asiški, Vicenc Paulski, Don Boško i drugi spominjaće se na vijeke po svojim dobrim djelima. Samo je ono bogatstvo pravo, koje nas čine bogate kreposnim djelima. Nije dosta vjerovati treba i djelovati. **Uputi srce svoje** — preporuča Salamun — **ondje gdje je pravo bogatstvo.**

Kako ti je poznato, mladi svećeniče, dvojaka su dobra djela milosrđa: tjelesna i duhovna. Kao u svakoj župi biće i u tvojoj siromaha. Ljudi koji su bez svoje krivnje upali u bijedu i nevolju, osobito pod stare dane trebaju naše moralne i materijalne pomoći. Župnik na selu neka bude uzorom djela milosrđa. Najveća briga neka mu je na duši da preko »Javne dobrotvornosti« ovoj sirotinji priskoči u pomoć. Gladne nasititi, žedne napojiti, gole zaodjeti, naredba je s višega. **»Bla-**

ženi milosrdni, jer će milosrđe postići«, glas je Gospodinov sa gore. On nam je dao sjajan primjer. Kada je Gospodin vidio mnoštvo naroda, što je slušalo njegov nauk, da je ogladnilo, smilovao se je i naredio neka posjedaju na zemlju da blaguju a on je blagoslovio i čudotvorno uzmnožio od sedam hljebaca toliko hrane, da su se svi nasitili. Bilo je četiri tisuće ljudi, te je još preteklo nekoliko košarica ulomaka. Novac što daješ siromahu u ime milostinje nije izgubljena glavnica. To je zajam koji s Bogom sklapaš. Siromah pita u ime božje i ti mu u to zajam daješ. Taj će se zajam dobro isplatiti. **Ne samo novac, nego i ko napoji jednoga od ovih malenih samo čašom hladne vode** — veli Spasitelj — **jer je moj učenik, zaista vam kažem, neće mu propasti plaća.** (Mat. X. 42).

Zapamtićeš u toku svoga života da je rijetko kad sasvim propao onaj koji je dobra činio. Trgovina može podbaciti, bolest nadoći, bogatstva nestati, ali dobro djelo opet će se isplatiti. Dočim raskalašenici, koji su čitav život proveli u raskošju i srce svoje zatvariti siromahu, propadaju i više se ne pridižu. Što ti koristi da su tvoji gvozdeni sanduci puni novca kada ti je srce prazno i nezadovoljno? Naprotiv, ko je sirotu utješio sebe je uspokojio, kesa je prazna ali srce je puno. **Razlamaj hljeb svoj gladnima, potrebne i putnike uvedi u kuću svoju,** vapi Izaija prorok. **Dajte i daće vam se mjera dobra, preobilna,** glas je božjih i svetih pisama. **Daj mrvicu a primićeš veliki hljebac,** veli Hrizostom. Augustin kaže: **daj novac i primi Boga.** Pretpostavi da bi Gospodin došao u osobi i zapitao u tebe milostinju, bi li mu uskratio? Ne bi. Tako ne uskrati ni onomu siromahu, koji pita u ime njegovo.

U ovom pogledu za svaki propust nosiš tešku odgovornost pred sudom Gospodinovim. Poznata ti je iz Evanđelja ona strašna osuda za one koji nisu činili djela milosrđa: »Idite od mene prokleti u oganj vječni« ... Bijah gladan a vi ne dadoste da blagujem, bijah žedan a vi me ne napojiste, gol a vi ne zaodiste ... Tada će oni upitati: A kad smo te vidjeli, učitelju, gladna, žedna i gola ili bolesna? Tada će im odgovoriti: **»Zaista Vam kažem, što god niste učinili jednomu od ovih najmanjih, ni meni niste učinili«.** (Mat. XXV. 41-46). Otkini od grla i daj siromahu, Bog će ti naplatiti. Od malog daj malo, svaki u granicama svoje mogućnosti, samo neka je od srca dobrovoljno. Kad je ona siromašna udovica uplatila samo dva dinara milostinje za hram, Gospodin ju pohvali i reče:

»Zaista vam kažem, ova siromašna udovica baci više od svih, jer svi baciše na dar Bogu od svoga suviška, a ova baci od svoje sirotinje, sve svoje imanje, što je imala«. (Luka XXI. 34-38). Ova je žena dala puno više nego drugi bogataši razmjerno svojem ubožnom stanju. Živa slika teške sudbine i strašnoga suda jest onaj događaj o bogatašu i Lazaru. Sud je božji kako vidiš strog ali pravedan. Bogataš je bio nemilosrdan prema Lazaru, koji je želio da se nasiti mrvicama sa stola bogataša. Dobro djelo neka je viđeno pred Bogom a manje pred svijetom. Kada pružaš milostinju siromahu, **neka ne zna ljevica što daje desnica.**

Darežljivost je najljepša odlika svećenika. Osobito na selu gdje nema dobrotvornih ustanova kao u gradu. Sve je usredotočeno u svećeniku. Čuvaj se obilnosti i raskošja. Neka ti dotiče a ne pretiče. Velika je mudrost u životu ljudskomu znati se zadovoljiti sa malim. Puno se varamo u računima. Za neke stvari mislimo da su potrebite dočim, ako ozbiljno proučimo život, uvjerićemo se da bez njih možemo biti. Drži se napomene sv. Augustina: **Braćo, tražite ono što je dovoljno božjem djelu a ne da udovoljite vašim tjelesnim pohlepama.** Kad bi dali sve na volju srcu ne bi nikada došli do kraja. Hrvatski pjesnik Petar Preradović zgodno o tomu pjeva:

Ljudskom srcu uvijek nešto treba,
Zadovoljno nikad posve nije,
Čim željenog cilja se dovreba,
Opet iz njeg sto mu želja klije.

U svojem životu idi uvijek pozitivnim a ne negativnim putem. Ne obaziri se što je bilo nego što će biti. Pametan čovjek gleda ispred sebe a ne iza sebe. Čuvaj se zla i čini dobro. Stupaj naprijed i ne izostani natrag. Vrijeme će te pregaziti ako odmah na pragu svoga života ne započneš dobrim djelima. Lako je nešto zamisliti, ali je teško u djelo staviti. **Pun je pakao,** veli Filip Neri, **dobrih odluka a malo je ljudi na djelu.** Veoma zorno i poučno prikazuje nam Evanđelje u slici onih pet zakopanih talenata i pet djevica sa svjetionicima bez ulja, koliku odgovornost nosimo pred Bogom, ako li njegove darove, talente nećemo da pametno i korisno uložimo.

Hoću ovim pismom, da te upozorim, mladi misniče, i na drugo polje dobrog djelovanja, koje je potrebito osobito na selu. Ti živiš između naroda kojemu se hoće još puno prosvjete. Našem seljaku, mnoga zla što počini, treba odbiti na ne-

znanje. Istina je, danas su u našoj državi zasnovane skoro posvuda u glavnim selima osnovne škole, ali dok se ljudi izobraze hoće se dva, tri pokoljenja. Uz školu treba da djeluje i crkva, po svojem evanđeoskom nauku. Naši ljudi na selu još ne razume u čemu sastoji velika moć Kristove vjere. Činiti dobra onim koji tebi zla čine, ljubiti one koji tebe progone, pružiti hljeb onomu koji tebe kamenom udara itd. Ovo su velike tajne koje prosta ljudska pamet, bez svjetlosti vjere, ne može da dokuči. Naš narod odgojen u duhu borbe više drži do one druge rečenice: Ko se ne osveti, taj se ne posveti. U vrtlogu seoskih razmirica, doći će kadikad pljusak mržnje, javne uvrede i do tvoga obraza. Tvoji će župljani paziti hoćeš li ti tu uvredu žestoko odbiti, hoćeš li se osvetiti i krivca pozvati na sud da bude kažnjen. »Ne osvećujte se sami, ne podajte mjesto srdžbi, jer je pisano: **»Moja je osveta, ja ću je vratiti«,** govori Gospodin«. (Rimlj. XII. 19-21). Ako li si u srcu mrzio onog svog napadača ili u žestokom osjećaju povrijeđene časti, izrekao mu pred svijetom uvrjedljive riječi, kakove nisu smjele izići iz usta svećenika, potraži one večeri tog župljanina, pomiri se s njime, a da budeš mogao sutradan mirnom dušom prikazati Bogu posvetilište sv. mise. Imaj na pameti onu evanđeosku naredbu: **Ako prineseš svoj dar na oltar i tamo se sjetiš da tvoj brat ima nešto protiv tebe, ostavi svoj dar pred oltarom i idi prije, te se pomiri sa bratom svojim, pa onda dođi i prinesi svoj dar.** (Mat. V. 23-24).

Bez obzira na ljudske obzire i osjećaje, stupaj stazama Kristovim. Čitav život Isus je proveo uz bolesne, gladne i siromahe dobra djela čineći; trpio je od zlobnika uvrede i muke najveće do one na Golgoti i ostavio nam je primjer najveće ustrpljivosti pregora i žrtve. U najtežim mukama sa svojim župljanima reci i ti: **prosti njima, Gospodine, jer ne znaju što čine.** Iza oluje razvedri se nebo i sunce opet ogrije. Tako će i tvoje dobro srce i blago djelo opraštanja opet ogrijati bratsku ljubav, te onaj koji te je jučer psovao danas će ti iskazati počast. Svladalo ga je dobro djelo tvoga milosrđa. Ti nisi ništa izgubio a mnogo si dobio. Kada umre bogataš pitaju ljudi koliko je novaca ostavio; kada umre svećenik nabrajaju koliko je dobrih djela učinio. Čini dobra djela i nikada se ne kaj! Doći će dan kada će tvoja dobra djela biti priznata pred Bogom i svijetom!

Jubilej zlatne mise

Bio sam na proslavi zlatne mise jubilarca svećenika, koji je 50 godina vršio službu dušobrižnika u istom selu i tom prigodom je stupio u mirovinu. Dan mile uspomene. Činilo mi se je kao da prisustvujem svečanoj pretstavi djela velikog umjetnika književnika.

Malo seoce rastvorilo je svoje srce i dalo mu punoću oduška. Okitilo se zelenilom i svečanim ruhom. Na ulicama podignuti su slavoluci, na kućama viju se zastave, na zidovima prostrti ćilimi i maramice sa slikom svečara. Kućna čeljad obukla se je u blagdanska odijela, školska djeca sa kiticom cvijeća u ruci uporedala se pred školom sa svojim učiteljem. Povorka je krenula od župskog doma do crkve. Mlade djevojke nakićene izvezenim rupcima sa punim košarama zimzelena, ruža i karanfila, posiplju ulice kuda će svečar proći; majke nose u naručaju nejaku djecu, neka vide i zapamte današnje slavlje. Čitavo je selo u povorci, samo ohronuli starci i starice ne mogu da hodaju pak se pridižu iz kreveta i naslanjaju na prozore samo da vide svog vrijednog župnika i rukom ga pozdrave. Sunce je iza gore već obasjalo dole i brdine, sjevernjak popuhnuo i razmahao barjake po kućama; uz zvuk zvona, odjek pušaka i mužara čuje se ispod sela gromki glas pjevačkog zbora: Blagoslovljen... koji pride u ime Gospodnje.

Župnik u crkvenom ornatu prolazi kroz selo praćen uzdasima i pozdravima svojih župljana. Uzbudljiv je bio njegov ulaz u crkvu. Noge su uzdrhtale a oko ganuto treperilo. Stotinu i tisuću puta prošao je preko praga te crkve ali mu nikad nije bila tako mila kao danas, kada se od nje možda za uvijek rastaje. Hram je božji sjao u plamenu gorećih voštanica, pozlaćenih kandila po oltarima i odjekivao je radosnim uzdisajima razdraganog pučanstva. I svečar je bio ganut, činilo mu se je kao da se nahodi na vratima raja, da stupa zboru nebeskih anđela. On je otpjevao svečanu misu,

preko koje je progovorio svomu stadu. Uzvišeno, čustveno, ljubezno. Od srca k srcu. Pred sobom vidi čitavo pokoljenje, koje je on kroz dugo razdoblje od polovine vijeka svojim umom učio, svojim srcem ljubio i gojio. To su njegova duhovna djeca, koja mu danas iskazuju svoju zahvalnost. To je zadovoljstvo, koje napunja njegovo srce, blago neizmjerno, koje se ne da ničim zamijeniti. Bogu dobrome hvale daje, što mu je udijelio milost da dočeka ovaj veliki svečani dan; zahvaljuje ljubavi župljana, koja je sladila staze njegova života. Zatim je udijelio blagoslov roditeljima, djeci, starješinama, mladićima, radnicima u polju i na moru, zaželio svima čestito zdravlje u tijelu i vječno spasenje duši. Kad je čuo jecaje u crkvi malaksao mu je glas, jer su suze navrvile na oči. Sveopće ganuće. Nije mogao dalje da govori. Suza se za suzom obarala niz lice.

Za proslavu ovog dana bio se je zasnovao u selu pripremni odbor, koji je obznanio mještane iseljenike u dalekim stranama naših kolonija i namještenike po raznim krajevima naše domovine. Revni župnik mnoge je mladiće uputio na škole, nekoje na rad i obrt a sve je jednakim srcem ljubio i upućivao dobrom stazom, da budu korisni članovi ljudske zadruge. Pratio je njihov život i često imao s njima pismenih veza. Iza svečane mise bio je priređen u bratinskom domu čedan objed, kojemu su prisustvovali svi kućedomaćini toga sela. Prosti seoski objed, bez gradskih đakonija i poslastica, ali zaslađen iskrenim čustvom zahvalnoga naroda. Kao otac i domaćin sa svojom djecom nalazio se je svečar sa svojim župljanima u najvećem zadovoljstvu i veselju. Srcu zadovoljnom sve je bilo tečno i ugodno; jer je iskrena ljubav sve začinjala.

Na današnji dan sjetili su se svoga župnika i otsutni iz mjesta. Učitelj je pročitao veliki broj čestitaka i brzojavka: »Otsutan sam iz sela skoro 25 godina — piše iseljenik iz Dargaville (Nova Zelandija) — ali Vas nisam nikada zaboravio, prečasni gospodine, i moj mili župniče. Ono što ste mi u pučkoj školi usadili u srce, i danas čuvam u duši. Ljubav za Boga i svoga iskrnjega, volju za krvavim trudom i poštenim življenjem. Čestitam Vam od svega srca na Vašem slavlju zlatne mise. Neka Vas Bog još i nadalje poživi u zdravlju i veselju za svoju slavu a za utjehu svih nas domorodaca, koji Vas puno štujemo i ljubimo«. Iz južne Amerike (Rosario de Santa Fe) stiglo je drugo pismo, koje glasi: »Javljaju mi naši iz doma,

da ćete na sv. Jerolima proslaviti zlatnu misu i 50 godišnjicu što ste svećenik. Oh, kako smo bili veseli na tu vijest pa smo javili i našim rođacima u Potosi — Bolivia — i, kako bi želili kad bi bilo moguće, da se toga dana nađemo s Vama. Ja i moja žena često govorimo o Vama pred našom djecom, kako ste nas brižno odgajali u školi i crkvi dok smo bili maleni. Uvijek su nam na pameti one Vaše lijepe riječi sa oltara prigodom prve pričesti i na dan našega vjenčanja, one Vaše mudre preporuke o kršćanskom življenju, o radu i štednji, o ljubavi vjere i otadžbine. To mi sada dobro osjećamo, kada smo u tuđem svijetu, kada smo daleko od crkve i domovine, pa su nam Vaše upute mila uspomena. Bog Vam naplatio i na Vašem jubileju obradovao. Čestitamo Vam i želimo svaku sreću«. Radnik iz Belgije (Sainte Bare) piše odboru: »Hvala Vam što ste me obavjestili o proslavi zlatne mise našega vrijednoga i ljubljenoga župnika. Njegova mi je mila slika pred očima, njegovo tumačenje kršćanskog nauka u školi, njegove propovjedi u crkvi, više sam puta spominjao sa poštovanjem pred mojim drugovima radnicima, od kojih neki ne gledaju dobrim okom svećenika. Ja sam im otvoreno rekao: župnik mojeg rodnog sela jest moj najveći dobrotvor. Molim Vas, izručite mu moj pozdrav i čestitku. Živio!«. Šegrt iz Vinkovaca piše: »Preko »Hrvatskog Radiše« u Zagrebu Vi ste me, velečasni, odgojili i uputili u svijet. Lijepo sam namješten kod dobra gospodara, nadam se da ću postati ono što ste mi Vi uvijek preporučali, radišan, pošten, savjestan čovjek. Vama hvala i moja srdačna čestitka za Vaš svečani jubilej«. Od vojnog pukovnika iz Skoplja, višeg sudbenog savjetnika iz Beograda, profesora iz Subotice, advokata iz Zagreba, trgovca-posjednika iz Sarajeva, pomorskog kapetana iz Sušaka, svećenika franjevca iz Dubrovnika, đaka pitomca gimnazije i teologije iz Splita, te kolega župnika iz biskupije i drugih prijatelja i štovatelja stigao je veliki broj čestitaka po kojemu se vidjelo koliko je župnik bio cijenjen i ljubljen za svoja dobra djela. Na licu svečarevu odrazivala se punoća zadovoljstva. Preko objeda svečar je svima zahvalio osobito kućnim starješinama na lijepom zlatnom križu što mu ga oni pokloniše na uspomenu ovoga dana sa natpisom: **»Harni župljani svojem župni-**

ku jubilarcu«. U svojoj nazdravici kazao je svečar, kako je pred 50 godina kao mladi svećenik teškim srcem došao u ovo selo udaljeno od grada, bez društva i zabave, ali danas mu je puno teže rastati se od njega, jer je u njemu proživio najljepše dane svoga života i doživio najveće zadovoljstvo u ljubavi svojih župljana što može posvjedočiti i ovaj svečani dan. Obašao je trpezu, pa je svakoga ogrlio i izljubio. Odraz veselja i ganuća opažao se je na svima.

Na večer bila je priređena akademija. Mladost je življa, oduševljenija u izrazu svojih osjećaja. Žalosna je bila što se rastavlja za uvijek od sijedoga svoga župnika, koji ju je toliko ljubio a vesela s druge strane što može da dade večeras oduška svome srcu i iskaže zasluženu počast. Tamburaši, pjevači, školska djeca okićena crvenim kapicama i stručkom cvijeća, sve je previralo od zanosa i veselja. Slijedile su redom čestitke u pjesmi i prozi, odjekivalo je pjevanje i tamburanje. U dvorani punoj kao u šipku, prelijevali su se milozvučni zvukovi glazbe i ljubeznih poklika harnoga pučanstva.

Svečar je bio ushićen tim prizorom. Oko mu je sijevalo od radosti, staračko lice izgledalo kao da se je pomladilo. Na pozdrav učitelja u ime pjevačkog zbora, omladine i školske djece osjećao se je ponukovan da se zahvali. Govorio je sa srcem na dlanu, ali njegov glas bio je tih, nježan, i pridušen jer ga je dušio jaki val ganuća. Svečar, starac od 74 godine, jak tijelom i duhom, postao je sada malen, nježan kao što su nježna srca one mladosti oko njega. Zahvalio se je učitelju, svojem vrijednom suradniku, pohvalio omladinu i dao joj naputke za život. Srce mu je omekšalo, trepavice su nabujale i pod sred govora guste suze vrcale su niz njegove staračke nabore lica, te je jedva mogao da izgovori ove zadnje riječi: »Draga djeco i omladino! Ovo je najljepši dan mojega života. Dijelim se od vas tijelom ali ne srcem... Na pragu sam vječnosti... Možda je ovo zadnji put da se ovdje vidimo... Do viđenja na nebu!... Zbogom vam!... Starac svećenik podigao je zatim uzdrhtale ruke i svojom desnicom podijelio blagoslov... »Bog vas, draga braćo, sve blagoslovio!« Sva je dvorana odjeknula jecajima i povicima: Zbogom, zbogom! Na svakom oku zasjala je i odronila se suza. Ljubav nema granica, a harnost je plemenita kršćanska kre-

post... Starac župnik dijelio se je te večeri od svoga stada suznim očima na licu ali srcem punim veselja i zadovoljstva.

Sutradan ranim jutrom imao je župnik da otputuje lađom u svoje rodno mjesto. I ako se je on već oprostio sa pučanstvom, i ako je župski dom dosta udaljen od morske luke, gdje će se ukrcati u parobrod, ipak jutros je sleglo čitavo selo na morsku obalu, da otprati svog miloga župnika i po zadnji put se š njim pozdravi. I ovdje nisu prestali poklici i jecaji harnog osjećanja. Starac župnik bio je mučaljiv, zadubljen u nekoj ekstazi duševnog blaženstva, mahao je rukama i ronio suze. Činilo mu se je, da se nešto otkida od njegova srca. Parobrod je odmakao od kraja na morsku pučinu i tad se je otvorio široki pogled na njegovu bivšu župu. Rastvorila se je pozornica, i na njoj izrazite slike njegova života u tom selu. — Prije pedeset godina težak nastup, sada teži odstup. Selo tada pustošno odurno, pučanstvo zapušteno neprijatno... Koliko truda, gorčine, protivštine okolo novih školskih zgrada, popravka crkava, naprave puteva, nasade gajeva... nauka djece u školi... reda posluha u selu... Danas se je sve pretvorilo u iskrenu ljubav i harnost. Bog je blagoslovio njegov rad... Dugo je župnik bulјio i mislio... Kada je parobrod zaokrenuo u bližnju luku i izgubio se pogled na selo, starac je jubilarac upravio pogled na nebo i zavapio: Hvala ti, moj dobri Bože, na velikom daru, što si me do ove dobe uzdržao u životu da dočekam ovaj svečani dan. Ti si dao svijetlost mojoj pameti, poticaj mojemu srcu, milost i pomoć mojoj duši, zdravlje i snagu mojem tijelu, tebi hvala, tebi slava!

I tebi, mladi svećeniče, na pragu života i mladosti, želim da dočekaš u starosti ovakov svečani dan.

Bog ti pomogao!

Sadržaj

		Strana
	Napomena — — — — — — — — —	3
I.	Selo i grad — — — — — — — — —	5
II.	Dostojanstvo svećenika — — — — — —	10
III.	Na oltaru — — — — — — — — —	17
IV.	U ispovjedaonici — — — — — — —	23
V.	Škola i crkva — — — — — — — —	31
VI.	Kod bolesnika — — — — — — — —	39
VII.	Na domu — — — — — — — — —	45
VIII.	Uz knjigu — — — — — — — — —	54
IX.	Na molitvi — — — — — — — —	61
X.	U prirodi — — — — — — — — —	69
XI.	Domaće ognjište — — — — — — —	78
XII.	Sebe izgrađivati — — — — — — —	84
XIII.	Za vjeru i domovinu — — — — — —	94
XIV.	Kroz protivštine — — — — — — —	109
XV.	Uzorno ponašanje — — — — — — —	122
XVI.	U radu je spas — — — — — — —	131
XVII.	U javnom životu — — — — — — —	139
XVIII.	Nesebičnost — — — — — — — —	147
XIX.	Dobra djela — — — — — — — —	154
XX.	Jubilej zlatne mise — — — — — — —	159

NABAVLJA SE KOD HRVATSKE KNJIŽARE U SPLITU